

Pagels E. - The Gnostic Gospels

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (224 Sayfa)
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

--- SAYFA 1 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 2 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 3 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 4 ---

Ayrıca Elaine Pagels tarafından yazılmıştır GNOSTİK YORUMSAL YOHANNİNE İNCİLİ GNOSTİK PAUL:
PAULİNE MEKTUPLARI ADEM, HAVVA VE YILANIN GNOSTİK YORUMU

--- SAYFA 5 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 6 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 7 ---

VINTAGE BOOKS EDITION, EYLÜL 1989 Telif Hakkı © 1979, Elaine Pagels'e aittir. Tüm hakları Uluslararası ve Pan-Amerikan Telif Hakkı Sözleşmeleri kapsamında saklıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Random House, Inc., New York'un bir bölümü olan Vintage Books tarafından ve Kanada'da Random House of Canada Limited, Toronto tarafından yayınlanmıştır. İlk olarak Random House, Inc., New York tarafından 1979'da yayımlanmıştır. Bu sayfa, daha önce yayınlanmış materyali yeniden oluşturmak için yapılan tüm teşekkür yazılarını okunaklı bir şekilde barındırmadığından, bunlar karşı sayfada yer almaktadır. Kongre Kütüphanesi Yayın Veri Sayfalarında Kataloqlama, Elaine H 1943- The gnostic gospels. İlk olarak 1979'da Random House, New York tarafından yayınlandı. Bibliyografik referanslar ve indeks içerir. 1. Gnostisizm. 2. Chenoboskion el yazmaları. I. Başlık. BT1390.P3 1981 273'.1 80-12341 ISBN 0-679-72453-2 (pbk.) Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilmiştir 79C8

--- SAYFA 8 ---

Daha önce yayınlanmış materyalin yeniden basımına izin veren aşağıdaki kişilere şükranlarımızı sunarız: ABD'deki Mesih Kiliseleri Ulusal Konseyi'nin Hristiyan Eğitimi Bölümü: Yeni Ahit'ten alıntılar. Bu yayındaki Kutsal Yazılardan yapılan alıntılar, ABD'deki İsa Kiliseleri Ulusal Konseyi Hristiyan Eğitimi Bölümü tarafından telif hakkı 1946, 1952, © 1971, 1973'e alınmış olan Revize Edilmiş Standart İncil Versiyonundan alınmıştır ve izin alınarak kullanılmıştır. Wm. B. Eerdmans Publishing Co.: Tertullian, Iranaeus ve Hippolytus'tan alıntılar. Wm'nin izniyle The Ante Nicene Fathers'dan yeniden basılmıştır. B. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, Michigan. Harper & Row, Publishers, Inc.: James M. Robinson'un yazdığı The Nag Hammadi Library'den alıntılar. Telif Hakkı © 1977, E. J. Brill, Leiden, Hollanda. E. J. Brill ve Harper & Row, Publishers, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır. Harvard University Press: Clement ve Ignatius'tan alıntılar, The Apostolic Fathers, 1912, The Loeb Classical Library, Kirsopp Lake tarafından çevrilmiştir. Harvard University Press'in izniyle yeniden basılmıştır. Lutterworth Press ve The Westminster Press: Yeni Ahit Apocrypha'dan alıntılar, Cilt I, Wilhelm Schneemelcher ve Edgar Hennecke tarafından düzenlendi. İngilizce çevirisi R. McL tarafından düzenlenmiştir. Wilson. ABD'de The Westminster Press tarafından basılmıştır, 1963. Telif Hakkı © 1959 J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. İngilizce çeviri © 1963 Lutterworth Press. Wilhelm Schneemelcher ve Edgar Hennecke tarafından düzenlenen Yeni Ahit Apocrypha, Cilt II'den alıntılar. İngilizce çevirisi R. McL tarafından düzenlenmiştir. Wilson. ABD'de The Westminster Press tarafından basılmıştır, 1966. Telif hakkı © 1964 J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen. İngilizce çeviri © 1965 Lutterworth Press. İzin alınarak kullanılmıştır. Oxford University Press: Herbert Musurillo tarafından çevrilen The Acts of the Christian Martyrs'den alıntılar. Telif Hakkı © Oxford University Press 1972. Oxford University Press'in izniyle yeniden basılmıştır.

--- SAYFA 9 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 10 ---**

Elizabeth Diggs ve Sharon Olds'a sevgi dolu dostluklar dileriz

--- SAYFA 11 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 12 ---**

TEŞEKKÜR Bu kitabın yazımı birkaç yıl önce Hristiyanlığın kökenlerinde siyaset ve din arasındaki ilişkinin araştırılmasıyla başladı. İlk dört bölüm bilimsel dergilerde daha teknik bir biçimde yayınlanmıştır (belirli referanslar her bölümün dipnotlarından önce gelir). Bu cildi hazırlarken genel olarak James M. Robinson'un editörlüğünü yaptığı The Nag Hammadi Library'de sunulan çevirileri takip etmeyi seçtim, çünkü bunlar tüm okuyucuların kullanımına hazırdır. Ancak bazı durumlarda, açıklık, tutarlılık veya yorum adına çeviriyi değiştirdim (örneğin, Yunanca terimin Kıpti harf çevirisini "mükemmellik" olarak değil, "gerçekleşme" olarak çevirdim ki bu bana daha doğru görünüyor; diğer durumlarda, Kıpti terimi görünüşe göre Yunanca'yı çevirdiğinde, onu "insan" olarak değil "insanlık" olarak çevirdim). İki metin durumunda farklı çeviriler kullandım (aşağıya bakınız). Taslağın tamamını okuyup eleştiren meslektaşlarıma ve dostlarıma özellikle minnettarım: Peter Berger, John Gager, Dennis Groh, Howard Kee, George MacRae, Wayne Meeks ve Morton Smith. Özellikle giriş kısmıyla ilgili diğer tavsiye ve eleştiriler için Marilyn Harran, Marvin Meyer, Birger Pearson ve Gilles'e minnettarım.

--- SAYFA 13 ---

Teşekkür Quispel, Richard Ogust ve James M. Robinson. Diriliş Üzerine İnceleme'nin çevirisini kullanma izni için Bentley Layton'a ve Peter'ın Kıyameti çevirisini kullanma izni için James Brashler'a da minnettarım. Bana yazmaya ayıracak zamanı tanıyan Rockefeller Vakfı'na, Lita A. Hazen Vakfı'na ve Guggenheim Vakfı'na destekleri için özel teşekkür borçluyum; ve Barnard College'daki sorumluluklarımdan bir yıllık izin almamı onaylayan Başkan Jacqueline Mattfeld ve Başkan Yardımcısı Charles Olton'a teşekkür ederim. Tüm proje boyunca verdikleri cesareten dolayı özellikle Lydia Bronte ve Lita A. Hazen'e teşekkür etmek istiyorum. Random House'un Başkan Yardımcısı ve Yayın Yönetmeni Jason Epstein'in mükemmel düzenlemesi olmasaydı kitabın mevcut versiyonunun üretilmesi imkansız olurdu; John Brockman'ın mükemmel tavsiyesi; ve Connie Budelis'in daktiloda ve Barbara Willson'un metin düzenlemedeki özenli çalışmaları. Son olarak, bu çalışma sürecinde gösterdiği sevgi dolu teşvik için eşime teşekkür etmek istiyorum. [X]

--- SAYFA 14 ---

İÇİNDEKİLER Giriş xiii I İsa'nın Dirilişi Konusundaki Tartışma: Tarihsel Olay mı, Sembol mü? 3 II "Tek Tanrı, Tek Piskopos": Tektanrıcılığın Politikası 28 III Baba Tanrı/Anne Tanrı 48 IV İsa'nın Tutkusu ve Hristiyanlara Yapılan Zulüm 70 V "Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? 102 VI Gnosis: Tanrı Bilgisi Olarak Kendini Bilme 119 Sonuç 142 Notlar 153 Dizin 175 [xi]

--- SAYFA 15 ---

GİRİŞ 1945 ARALIK'INDA bir Arap köylü Yukarı Mısır'da şaşırtıcı bir arkeolojik keşifte bulundu. Belki de keşif tesadüfi olduğundan ve karaborsada satışı yasa dışı olduğundan söylentiler bu buluntunun koşullarını gizledi. Yıllarca kaşifin kimliği bile bilinmiyordu. Bir söylenti onun kan intikamcısı olduğunu ileri sürüyordu; bir diğeri ise bu bulguyu Nec 'Hammadi kasabası yakınlarında, 150'den fazla mağarayla bal peteği kaplı bir dağ olan Cebel el-Tarif'te yaptığını söyledi. Başlangıçta doğal olan bu mağaralardan bazıları, yaklaşık 4.300 yıl önce, altıncı hanedanlık döneminde kesilip boyandı ve mezar alanı olarak kullanıldı. Otuz yıl sonra kaşif Muhammed Ali el-Saman, olanları anlattı. 1 O ve kardeşleri, kan davası nedeniyle babalarının öldürülmesinin intikamını almadan kısa bir süre önce develerini eyerlemişler ve ekinlerini gübrelemek için kullandıkları yumuşak toprak olan sabahı kazmak üzere Cebel'e gitmişlerdi. Devasa bir kayanın etrafını kazarken neredeyse bir metre yüksekliğinde kırmızı toprak bir kavanoza çarptılar. Muhammed Ali, içinde bir cin veya ruhun yaşayabileceğini düşünerek kavanozu kırmakta tereddüt etti. Ancak içinde altın da olabileceğini fark ederek kazmasını kaldırdı, kavanozu kırdı ve içinde deri kaplı on üç papirüs kitap buldu. El Kasr'daki evine dönen Muhammed Ali kitapları attı [xiii]

--- SAYFA 16 ---

Giriş ve fırının yanındaki yere yığılmış samanın üzerindeki gevşek papirüs yaprakları. Muhammed'in annesi Ümmü Ahmed, ateşi tutuşturmak için kullandığı samanla birlikte papirüsün çoğunu da fırında yaktığını itiraf ediyor. Birkaç hafta sonra, Muhammed Ali'nin anlattığına göre o ve kardeşleri, Ahmed İsmail'i öldürerek babalarının intikamını aldılar. Anneleri, oğullarını kazmalarını keskin tutmaları konusunda uyarılmıştı: Babalarının düşmanının yakınlarında olduğunu öğrendiklerinde, kardeşler bu fırsatı değerlendirdiler, "uzuvlarını kestiler... kalbini parçaladılar ve kan intikamının nihai eylemi olarak onu aralarında yiyip bitirdiler." 2 Cinayeti soruşturan polisin evini arayıp kitapları bulacağından korkan Muhammed Alia, rahip el-Kummus Basiliyus Abd el-Masih'ten kendisi için bir veya daha fazla kitap saklamasını istedi. Muhammed Ali ve kardeşlerinin cinayet suçundan sorguya çekildiği sırada, yerel tarih öğretmeni Ragıb, kitaplardan birini görmüş ve onun değerli olduğundan şüphelenmişti. El-Kummus Basiliyus'tan bir tane alan Ragıp, değerini öğrenmek için onu Kahire'deki bir arkadaşına gönderdi. Kahire'deki antika satıcıları aracılığıyla karaborsada satılan el yazmaları, kısa sürede Mısır hükümeti yetkililerinin dikkatini çekti. Göreceğimiz gibi, dramatik koşullar altında, kodeks adı verilen deri ciltli on üç kitaptan birini satın aldılar ve on buçuk tanesine el koydular ve bunları Kahire'deki Kıpti Müzesi'ne bıraktılar. Ancak beş olağanüstü metin içeren on üçüncü el yazmasının büyük bir kısmı Mısır'dan kaçırılarak Amerika'da satışa sunuldu. Bu kodeksin haberi kısa sürede Hollanda'nın Utrecht kentindeki seçkin din tarihçisi Profesör Gilles Quispel'e ulaştı. Keşiften heyecan duyan Quispel, Zürih'teki Jung Vakfı'nı kodeksi satın almaya çağırdı. Ancak başarılı olunca bazı sayfaların eksik olduğunu fark ederek 1955 baharında onları Kıpti Müzesi'nde bulmak için Mısır'a uçtu. Kahire'ye vardığında hemen Kıpti Müzesi'ne gitti, bazı metinlerin fotoğraflarını ödünç aldı ve bunları çözmek için aceleyle oteline geri döndü. İlk satırı takip eden Quispel şaşırdı, sonra... [xiv]

--- SAYFA 17 ---

Saf bir giriş, şöyle okuyun: "Bunlar, yaşayan İsa'nın söylediği ve ikiz Yahuda Tomas'ın yazdığı gizli sözlerdir." 3 Quispel meslektaşı H.-C. Puech, başka bir Fransız bilim adamı Jean Doresse'nin notlarını kullanarak, açılış satırlarının 1890'larda keşfedilen Yunan Thomas İncili'nden parçalar olduğunu tespit etmişti. Ancak metnin tamamının bulunması yeni soruları gündeme getirdi: Bu metnin ima ettiği gibi İsa'nın ikiz kardeşi var mıydı? Metin İsa'nın sözlerinin gerçek bir kaydı olabilir mi? Başlığına göre Thomas'a göre İncil'i içeriyordu; ancak Yeni Ahit'in müjdelerinden farklı olarak bu metin kendisini gizli bir müjde olarak tanımlıyordu. Quispel ayrıca Yeni Ahit'ten bilinen birçok sözün de bulunduğunu keşfetti; ancak alışılmadık bağlamlara yerleştirilen bu sözler, anlamın başka boyutlarını da akla getiriyordu. Quispel, diğer pasajların bilinen herhangi bir Hristiyan geleneğinden tamamen farklı olduğunu buldu: Örneğin, "yaşayan İsa", Zen koanları kadar şifreli ve zorlayıcı sözlerle konuşur: İsa şöyle dedi: "Eğer içinizde olanı ortaya çıkarırsanız, ortaya çıkardığınız şey sizi kurtaracaktır. Eğer içinizde olanı ortaya çıkarmazsanız, ortaya çıkarmadığınız şey sizi yok edecektir." 4 Quispel'in elinde tuttuğu Thomas İncili, Nag Hammadi'de keşfedilen elli iki metinden yalnızca biriydi (kasabanın adının olağan İngilizce harf çevirisi). Aynı ciltte, İsa'nın Yeni Ahit'tekilerden oldukça farklı eylem ve sözlerine atfedilen Philip İncili de bulunmaktadır: . . . [Kurtarıcının arkadaşı] Mecdelli Meryem'dir. [Fakat Mesih] onu tüm havarilerinden daha çok seviyordu ve onu [sıklıkla] ağzından öpüyordu. Geri kalan [öğrenciler gücenmişti]. . . Ona, "Neden onu hepimizden daha çok seviyorsun?" dediler. Kurtarıcı cevap verdi ve onlara şöyle dedi: "Neden seni onun kadar sevmiyorum?" 5 Bu koleksiyondaki diğer sözler, bakireden doğum veya bedensel diriliş gibi yaygın Hristiyan inançlarını şu şekilde eleştirmektedir: [xv]

--- SAYFA 18 ---

Giriş saf yanlış anlamalar. Bu müjdelerle birlikte, İsa'nın öğrencisi Yuhanna'ya öğrettiği "gizemleri [ve] sessizlikte saklı olan şeyleri" açığa vurma teklifiyle başlayan Yuhanna'nın Apocryphon'u (kelimenin tam anlamıyla "gizli kitabı") da eklenmiştir. 6 Muhammed Ali daha sonra bazı metinlerin kaybolduğunu, yakıldığını veya atıldığını itiraf etti. Ancak geriye kalan şey hayret verici: Hristiyanlık çağının ilk yüzyıllarına ait yaklaşık elli iki metin; bunlar arasında daha önce bilinmeyen erken dönem Hristiyan İncillerinin bir derlemesi de var. Buluntu, Thomas'ın İncili ve Philip'in İncili'nin yanı sıra, kendisini "Büyük Görünmez'in [Ruh'un] [kutsal kitabı]" olarak tanımlayan Hakikat İncili'ni ve Mısırlılara İncil'i de içeriyordu. 7 Başka bir metin grubu, İsa'nın takipçilerine atfedilen, Yakup'un Gizli Kitabı, Pavlus'un Kıyameti, Petrus'un Philip'e Mektubu ve Petrus'un Kıyamet'i gibi yazılardan oluşur. Muhammed Ali'nin Nag Hammadi'de keşfettiği şeyin, daha da eski elyazmalarının yaklaşık 1500 yıl önce yapılmış Kıpti tercümeleri olduğu çok geçmeden anlaşıldı. Orijinaller Yeni Ahit'in dili olan Yunanca yazılmıştı: Doresse, Puech ve Quispel'in de fark ettiği gibi, bunlardan birinin bir kısmı yaklaşık elli yıl önce arkeologlar tarafından Thomas İncili'nin orijinal Yunanca versiyonunun birkaç parçasını bulduklarında keşfedilmişti. 8 Elyazmalarının tarihlendirilmesi konusunda çok az tartışma vardır. Deri ciltleri kalınlaştırmak için kullanılan tarihlenebilir papirüslerin ve Kıpti yazılarının incelenmesi, bunları c. MS 3 50-400. 9 Ancak bilim adamları orijinal metinlerin tarihlendirilmesi konusunda kesinlikle fikir ayrılığına düşüyorlar. Bazıları c'den sonra olamaz. MS 120-150, Lyons'un Ortodoks Piskoposu Irenaeus'tan beri, c. 180, sapkınların "gerçekten olduğundan daha fazla İncile sahip olduklarıyla övündüklerini" beyan eder10 ve onun zamanında bu tür yazıların Galya'dan Roma'ya, Yunanistan'a ve Küçük Asya'ya kadar geniş bir dolaşıma girdiğinden yakındır. Thomas İncili'ni ilk kez yayınlayan Quispel ve işbirlikçileri, M.Ö. Orijinali için MS 140. 11 Bazıları, bu müjdelerin sapkın olduğu için, bunların [xvi]

--- SAYFA 19 ---

Giriş, Yeni Ahit'in c tarihli İncillerinden daha sonra yazılmıştır. 60-110. Ancak son zamanlarda Harvard Üniversitesi'nden Profesör Helmut Koester, derlenmiş olmasına rağmen Thomas İncili'ndeki sözlerin toplanmasının c. 140, Yeni Ahit'in müjdelerinden bile daha eski, "muhtemelen birinci yüzyılın ikinci yarısı kadar erken" (50-100) - Markos, Matta, Luka ve Yuhanna kadar veya daha eski - bazı gelenekleri içerebilir. 12 Nag Hammadi bulgusunu araştıran akademisyenler, bazı metinlerin insan ırkının kökenini Yaratılış'ın alışlagelmiş okumasından çok farklı terimlerle anlattığını keşfettiler: Örneğin, Gerçeğin Tanıklığı, Cennet Bahçesi'nin öyküsünü yılanın bakış açısından anlatıyor! Burada uzun zamandır gnostik literatürde ilahi bilgeliğin ilkesi olarak yer aldığı bilinen yılan, Adem ile Havva'yı bilgiden pay almaya ikna ederken, "Rab" onları ölümle tehdit ediyor, kıskançlıkla bilgiye ulaşmalarını engellemeye çalışıyor ve bilgiye ulaştıklarında onları Cennet'ten kovuyor. 13 Gizemli bir şekilde Gök Gürültüsü, Kusursuz Akıl başlıklı başka bir metin, kadınsı ilahi bir gücün sesiyle söylenen olağanüstü bir şiir sunar: Çünkü ben ilk ve sonum. Onurlandırılan da, aşağılanan da benim. Fahişe ve kutsal olan benim. Ben karısıyım ve bakireyim. . . . Kısır olan benim, çoğu da onun oğulları. . . . Ben anlaşılmaz sessizliğim. . . Ben adımın söylenişiyim. 14 O halde bu çeşitli metinler, gizli müjdelerden, şiirlerden, evrenin kökenine ilişkin yarı felsefi tanımlamalardan mitlere, büyüye ve mistik uygulamalara yönelik talimatlara kadar uzanır. BU METİNLER NEDEN GÖMÜLDÜ ve neden yaklaşık 2000 yıldır neredeyse hiç bilinmiyorlardı? Onların desteği- [xviii]

--- SAYFA 20 ---

Girişin yasaklı belgeler olarak basılması ve bunların Nag Hammadi'deki uçuruma gömülmesinin, erken Hristiyanlığın oluşumu için kritik bir mücadelenin parçası olduğu ortaya çıktı. Hristiyanlık döneminin başında dolaşıma giren Nag Hammadi metinleri ve bunlara benzer diğerleri, ikinci yüzyılın ortalarında Ortodoks Hristiyanlar tarafından sapkınlık olarak kınandı. İsa'nın ilk takipçilerinin çoğunun diğer Hristiyanlar tarafından sapkın olarak kınandığını uzun zamandır biliyoruz, ancak onlar hakkında bildiğimiz hemen hemen her şey, rakiplerinin onlara saldıran yazdıklarından geldi. Lyons'daki kiliseyi denetleyen Piskopos Irenaeus, c. 180, şu anda sapkınlığı öğretenlerin görüşlerini ortaya koyma vaadiyle başlayan Yanlış Sözde Bilginin Yıkılması ve Devrilmesi başlıklı beş cilt yazdı. . . açıklamalarının ne kadar saçma ve gerçeklerle tutarsız olduğunu göstermektedir. . . Bunu şunun için yapıyorum. . . Bağlantılı olduğunuz herkesi bu tür bir çılgınlık ve Mesih'e karşı küfür uçurumundan kaçınmaya çağırabilirsiniz. 15 Hakikat İncili adı verilen ünlü bir müjdeyi özellikle "küfür dolu" olmakla suçluyor. 16 Irenaeus, Nag Hammadi'de keşfedilen Hakikat İncili'nin aynısından mı bahsediyor? Gerçeğin İncili'ni ilk yayınlayan Quispel ve işbirlikçileri onun öyle olduğunu ileri sürdüler; Onları eleştirenlerden biri, ("Gerçeğin müjdesi" ile başlayan) açılış cümlesinin bir başlık olmadığını savunuyor. 17 Ancak Irenaeus, Nag Hammadi'de keşfedilen metinlerden en az biriyle aynı kaynağı -Yuhanna'nın Apocryphon'unu (Gizli Kitabı)- bu tür "sapkınlığa" karşı kendi saldırısı için cephane olarak kullanıyor. Elli yıl sonra, Roma'da bir öğretmen olan Hippolytus, "kafirlerin kötü küfürlerini açığa çıkarmak ve çürütmek" için bir başka büyük Tüm Sapkınlıkların Reddi'ni yazdı. 18 Sapkınlığa karşı bu kampanya, sapkınlığın ikna edici gücünün gönülsüzce kabul edilmesini içeriyordu; yine de piskoposlar galip geldi. İmparator Konstantin'in din değiştirmesi sırasında, dördüncü yüzyılda Hristiyanlık resmi olarak onaylanmış bir din haline geldiğinde, daha önce polisin kurbanı olan Hristiyan piskoposlar artık onlara komuta ediyordu. Sapkın olmakla suçlanan kitapların bulundurulması [xviii]

--- SAYFA 21 ---

Giriş suç sayıldı. Bu tür kitapların nüshaları yakıldı ve imha edildi. Ancak Yukarı Mısır'da, muhtemelen yakınlardaki St. Pachomius manastırından bir keşiş olan biri, 19 yasaklı kitapları aldı ve neredeyse 1.600 yıl boyunca gömülü kaldıkları kavanozda yok edilmekten korudu. Ancak bu metinleri yazıp dağıtanlar kendilerini "kafir" olarak görmüyorlardı. Yazıların çoğu, şüphe götürmez bir şekilde Yahudi mirasıyla bağlantılı olan Hristiyan terminolojisini kullanıyor. Pek çok kişi, ikinci yüzyılda "Katolik Kilisesi" olarak anılan kiliseyi oluşturan "çoğunluktan" gizlenen, İsa hakkında gizli gelenekler sunduğunu iddia ediyor. Bu Hristiyanlara artık, genellikle "bilgi" olarak çevrilen Yunanca gnosis sözcüğünden türetilen gnostikler deniyor. Çünkü nihai gerçeklik hakkında hiçbir şey bilmediğini iddia edenlere agnostik (kelimenin tam anlamıyla "bilmeyen") denildiği gibi, bu tür şeyleri bildiğini iddia eden kişiye de gnostik ("bilen") denir. Ancak irfan öncelikli olarak rasyonel bilgi değildir. Yunan dili, bilimsel veya yansıtıcı bilgi ("O matematiği biliyor") ile gözlem veya deneyim yoluyla bilme ("O beni tanıyor"), yani irfan arasında ayrım yapar. Gnostiklerin bu terimi kullandığı şekliyle, biz bunu "içgörü" olarak tercüme edebiliriz, çünkü irfan, kişinin kendini bilmesine ilişkin sezgisel bir süreci içerir. Ve kendilerini bilmenin, insan doğasını ve insan kaderini bilmek olduğunu iddia ettiler. Küçük Asya'da (yaklaşık 140-160) yazan gnostik öğretmen Theodotus'a göre, gnostik bizim kim olduğumuzu ve ne olduğumuzu anlayan kişidir; neredeydik? . . . nereye acele ediyoruz; serbest bırakıldıklarımızdan; Doğum nedir ve yeniden doğuş nedir? 20 Ancak en derin düzeyde kendini bilmek aynı zamanda Tanrı'yı bilmektir; irfanın sırrı budur. Başka bir gnostik öğretmen olan Monoimus şöyle diyor: Tanrı'yı, yaratılış ve buna benzer diğer konuları araştırmaktan vazgeçin. Kendinizi başlangıç noktası olarak alarak onu arayın. İçinizdeki her şeyi kendisinin yapanın ve "Tanrım, aklım, aklım" diyenin kim olduğunu öğrenin.

--- SAYFA 22 ---

Giriş düşünce, ruhum, bedenim." Kederin, neşenin, sevginin, nefretin kaynaklarını öğrenin... Eğer bu konuları dikkatli bir şekilde araştırırsanız, onu kendi içinizde bulacaksınız.²¹ Muhammed Ali'nin Nag Hammadi'de keşfettiği şey, görünüşe göre, neredeyse tamamı gnostik olan bir yazılar kütüphanesi. Gizli öğreti sunduklarını iddia etseler de, bu metinlerin çoğu Eski Ahit'in Kutsal Yazılarına, diğerleri ise Pavlus'un ve Yeni Ahit'in mektuplarına gönderme yapıyor. Bunların çoğu Yeni Ahit'tekiyle aynı dramatis kişiliği içerir - İsa ve öğrencileri yine de farklılıklar dikkat çekicidir: Tanrı tamamen başkadır; ancak bu İncilleri yazan gnostiklerden bazıları bununla çelişir: Kendini bilmek, Tanrı'nın bilgisidir; ikincisi, bu metinlerdeki "yaşayan İsa", yanılsama ve aydınlanmadan söz eder. Yeni Ahit'teki İsa gibi günah ve tövbe bizi günahattan kurtarmak yerine, ruhsal anlayışa erişim sağlayan bir rehber olarak gelir. Ancak öğrenci aydınlanmaya ulaştığında, İsa artık onun ruhsal öğretmeni olarak hizmet etmez: ikisi eşit, hatta özdeş hale gelir. Üçüncüsü, Ortodoks Hristiyanlar İsa'nın benzersiz bir şekilde Tanrı'nın Efendisi ve Oğlu olduğuna inanırlar: O, kurtarmaya geldiği insanlığın geri kalanından sonsuza kadar farklı kalır. Ancak Thomas'ın gnostik İncili bunu anlatır. İsa onu tanıdığından Tomas'a her ikisinin de varlığını aynı kaynaktan aldıklarını söyler: İsa şöyle dedi: "Ben senin efendin değilim. Sarhoş olduğun için, ölçtüğüm köpüren dereden sarhoş oldun. . . . Benim ağzımdan içecek olan benim gibi olacak: Ben de o olacağım ve gizli olan şeyler ona açıklanacak." 22 Böyle bir öğreti yok mu - ilahi olanın ve insanın kimliği, yanılsama ve aydınlanma ile ilgilenme, kurucu [xx]

--- SAYFA 23 ---

Giriş Rab olarak değil de manevi rehber olarak sunulan kişi Batılıdan çok Doğulu gibi mi görünüyor? Bazı akademisyenler, eğer isimler değiştirilirse, "yaşayan Buda"nın, Thomas İncili'nin yaşayan İsa'ya atfettiği şeyi uygun şekilde söyleyebileceğini öne sürdüler. Hindu veya Budist geleneği gnostisizmi etkilemiş olabilir mi? İngiliz Budizm bilgini Edward Conze bunun böyle olduğunu öne sürüyor. "Budistlerin Güney Hindistan'daki Thomas Hristiyanlarıyla (yani Thomas İncili gibi yazıları bilen ve kullanan Hristiyanlarla) temas halinde olduklarını" belirtiyor. 23 Greko-Romen dünyası ile Uzak Doğu arasındaki ticaret yolları, Gnostisizmin geliştiği dönemde (MS 80-200) açılıyordu; nesillerdir Budist misyonerler İskenderiye'de din propagandası yapıyorlardı. Ayrıca Roma'da Yunanca konuşan bir Hristiyan olan Hippolytus'un (yaklaşık 225) Hintli Brahminleri bildiğini ve onların geleneklerini sapkınlığın kaynakları arasına dahil ettiğini de belirtelim: Var. . . Kızılderililer arasında felsefe yapan, kendi kendine yeten bir hayat yaşayan, canlı yaratıklardan ve tüm pişmiş yiyeceklerden uzak duran Brahminler arasında felsefe yapanların sapkınlığı. . . Tanrı'nın ışık olduğunu, kişinin gördüğü ışığa, güneşe ya da ateşe benzemediğini söylüyorlar; ama onlara göre Tanrı söylemdir; ifade edilen seslerde ifade bulan değil, bilgiler tarafından doğanın gizli gizemlerinin algılanmasını sağlayan bilgidir (gnosis). 24 Geleneğe göre Hindistan'a giden bir öğrencinin adını taşıyan Thomas İncili'nin başlığı Hint geleneğinin etkisini akla getirebilir mi? Bu ipuçları olasılığa işaret ediyor, ancak kanıtlarımız kesin değil. Farklı kültürlerde farklı zamanlarda paralel gelenekler ortaya çıkabileceğinden, bu tür fikirler her iki yerde de bağımsız olarak gelişmiş olabilir. 25 Doğu ve Batı dinleri dediğimiz ve ayrı akımlar olarak görme eğiliminde olduğumuz dinler, 2000 yıl önce net bir şekilde farklı değildi. Nag Hammadi metinleri üzerine araştırmalar daha yeni başlıyor: Bu gelenekleri karşılaştırmalı olarak inceleyerek bunların Hint kaynaklarına kadar takip edilip edilemeyeceğini keşfedebilecek bilim adamlarının çalışmalarını sabırsızlıkla bekliyoruz. [xxi]

--- SAYFA 24 ---

Giriş Yine de Doğu dinleriyle ilişkilendirdiğimiz fikirler, birinci yüzyılda Batı'daki gnostik hareket aracılığıyla ortaya çıkmış, ancak Irenaeus gibi polemikçiler tarafından bastırılmış ve kınanmıştır. Ancak gnostisizme sapkınlık diyenler, bilinçli olarak ya da bilinçsiz olarak, kendilerini Ortodoks Hristiyan olarak adlandıran Hristiyan grubunun bakış açısını benimsiyordu. Kafir, bakış açısı başkasının hoşlanmadığı veya kınadığı kişi olabilir. Geleneğe göre kafir, hak dinden sapan kişidir. Peki bu "gerçek inancı" tanımlayan şey nedir? Kim buna böyle diyor ve hangi nedenlerle? Bu sorunu kendi deneyimimizden tanıdık buluyoruz. "Hristiyanlık" terimi, özellikle Reform'dan bu yana şaşırtıcı sayıda grubu kapsamıştır. Yirminci yüzyılda "gerçek Hristiyanlığı" temsil ettiklerini iddia edenler, Vatikan'daki bir Katolik kardinalden, Detroit'te canlanmayı başlatan Afrikalı Metodist Piskoposluk vaizine, Tayland'daki bir Mormon misyonerine veya Yunanistan kıyısındaki bir köy kilisesinin üyesine kadar değişebilir. Ancak Katolikler, Protestanlar ve Ortodokslar bu çeşitliliğin yeni ve içler acısı bir gelişme olduğu konusunda hemfikir. Hristiyan efsanesine göre ilk kilise farklıydı. Her görüşten Hristiyan, Hristiyan inancının daha basit, daha saf bir biçimini bulmak için ilkel kiliseye bakar. Havarilerin zamanında, Hristiyan topluluğunun tüm üyeleri paralarını ve mallarını paylaşıyordu; hepsi aynı öğretiye inanıyor ve birlikte ibadet ediyordu; hepsi havarilerin otoritesine saygı duyuyordu. Çatışma ancak bu altın çağdan sonra ortaya çıktı ve sapkınlık ortaya çıktı: Kendisini Hristiyanlığın ilk tarihçisi olarak tanımlayan Elçilerin İşleri kitabının yazarı böyle söylüyor. Ancak Nag Hammadi'deki keşifler bu tabloyu alt üst etti. Bu elli iki metinden bazılarının Hristiyan öğretisinin ilk biçimlerini temsil ettiğini kabul edersek, erken dönem Hristiyanlığın Nag Hammadi keşiflerinden önce neredeyse herkesin beklediğinden çok daha çeşitli olduğunu kabul etmek zorunda kalabiliriz. 26 Çeşitli ve karmaşık bulduğumuz çağdaş Hristiyanlık, aslında birinci ve ikinci yüzyılların Hristiyan kiliselerinden daha fazla birlik gösterebilir. Neredeyse tüm Chris için- [xxii]

--- SAYFA 25 ---

O zamandan beri Katolikler, Protestanlar veya Ortodokslar üç temel önermeyi paylaşıyorlar. İlk olarak Yeni Ahit'in kanonunu kabul ediyorlar; ikincisi, havariyelere inancı itiraf ediyorlar; ve üçüncüsü, kilise kurumunun belirli biçimlerini onaylıyorlar. Ancak bunların her biri -Kutsal metinler, inanç ve kurumsal yapı- bugünkü haliyle ancak ikinci yüzyılın sonuna doğru ortaya çıktı. Bu zamandan önce, Irenaeus ve diğerlerinin de doğruladığı gibi, Yeni Ahit, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dan Thomas İncili, Philip İncili ve Hakikat İncili gibi yazılara ve ayrıca İsa'ya veya öğrencilerine atfedilen diğer birçok gizli öğretiye, mitlere ve şiirlere kadar çok sayıda müjde çeşitli Hristiyan gruplar arasında dolaşıyordu. Görünüşe göre bunlardan bazıları Nag Hammadi'de keşfedildi; pek çok kişi bizim için kayıptır. Kendilerini Hristiyan olarak tanımlayanlar, birbirinden radikal biçimde farklı pek çok dini inanç ve uygulamayı benimsiyordu. Ve bilinen dünyaya dağılmış topluluklar, bir gruptan diğerine büyük farklılık gösteren şekillerde örgütlendiler. Ancak MS 200 yılına gelindiğinde durum değişmişti. Hristiyanlık, kendilerini tek "gerçek inancın" koruyucuları olarak gören piskoposlar, rahipler ve diyakonlardan oluşan üç kademeli bir hiyerarşinin yönettiği bir kurum haline gelmişti. Aralarında Roma Kilisesi'nin de başrol oynadığı kiliselerin çoğunluğu, diğer tüm bakış açılarını sapkınlık olarak nitelendirerek reddetti. Daha önceki hareketin çeşitliliğinden üzüntü duyan Piskopos Irenaeus ve takipçileri yalnızca tek bir kilisenin olabileceği konusunda ısrar ettiler ve o kilisenin dışında "kurtuluş olmadığını" ilan etti. 27 Yalnızca bu kilisenin üyeleri ortodoks (kelimenin tam anlamıyla "doğru düşünen") Hristiyanlardır. Ve bu kilisenin Katolik, yani evrensel olması gerektiğini iddia etti. Bu fikir birliğine karşı çıkan ve bunun yerine başka Hristiyan öğretisi biçimlerini savunan kişi kafir ilan edildi ve sınır dışı edildi. İmparator Konstantin'in dördüncü yüzyılda Hristiyan olmasından bir süre sonra Ortodokslar askeri destek alınca, sapkınlığın cezası arttı. [xxiii]

--- SAYFA 26 ---

Giriş Çoğunluğun sapkın "küfür"ün her izini yok etme çabaları o kadar başarılı oldu ki, Nag Hammadi'deki keşiflere kadar, erken dönem Hristiyanlığın alternatif biçimlerine ilişkin bilgilerimizin neredeyse tamamı onlara yönelik kitlesel ortodoks saldırılardan geliyordu. Her ne kadar gnostisizm sapkınlıkların belki de en eskisi ve en tehdit edicisi olsa da, akademisyenler yalnızca bir avuç orijinal gnostik metni biliyordu ve hiçbirisi on dokuzuncu yüzyıldan önce yayınlanmamıştı. İlki 1769'da James Bruce adındaki İskoç bir turistin Yukarı Mısır'daki Thebes (modern Luksor) yakınlarında bir Kıpti el yazması satın almasıyla ortaya çıktı. 28 Yalnızca 1892'de basılan bu kitapta, İsa'nın öğrencileriyle -burada hem erkek hem de kadınların yer aldığı bir grupta- yaptığı konuşmaların kaydedildiği iddia ediliyor. 1773'te Londra'daki bir kitapçıda bir koleksiyoncu, İsa ile öğrencileri arasındaki "gizemler" üzerine bir diyalogu içeren, yine Kıpti dilindeki eski bir metin buldu. 29 1896'da daha önceki yayınlardan haberdar olan bir Alman Mısırbilimci, Kahire'de, içinde Meryem İncili'ni (Magdalene) ve diğer üç metni barındıran bir el yazması satın aldı ve onu hayrete düşürdü. Elli yıl sonra Nag Hammadi'de keşfedilen gnostik kütüphane arasında bunlardan biri olan Yuhanna'nın Apocryphon'unun (Gizli Kitabı) üç nüshası da yer alıyordu. 30 Peki Nag Hammadi'deki bu şaşırtıcı keşif neden ilk kez şimdilerde biliniyor? Yaklaşık yirmi beş yıl önce Ölü Deniz Parşömenleri hakkında yaptığımız gibi Nag Hammadi'nin keşfiyle ilgili haberleri neden duymadık? Gnostisizm konusunda seçkin bir otorite olan Profesör Hans Jonas, 1962'de şöyle yazmıştı: Aynı yıllardaki Ölü Deniz buluntularının aksine, Nag Hammadi'nin gnostik bulgusu, başlangıcından bu güne kadar, siyasi engeller, davalar ve hepsinden önemlisi, bilimsel kıskançlıklar ve "ilk insan olma"nın ısrarlı lanetiyle kuşatılmıştır (son faktör, şimdiye kadar çağdaş akademik dünyanın gerçek bir kronik skandalına dönüşmüştür). 31 Metinlere erişim yalnızca eski çağlarda değil, çok farklı nedenlerle, keşfin üzerinden geçen otuz yılı aşkın sürede kasıtlı olarak engellendi. 32 İlk etapta köylüler [xxiv]

--- SAYFA 27 ---

Yukarı Mısır'dan gelen yazılar ve elyazmalarından zengin olmaya çalışan antika satıcıları, hükümet yetkililerinin el koymasını önlemek için bunları sakladılar. Fransız Mısırbilimci Jean Doresse'nin 1947'de Kahire'deki Kıpti Müzesi'nde kurtarılan el yazmalarından ilkinin gördüğünde bunların değeri netleşti. Müze müdürü Togo Mina ondan onu incelemesini istediğinde Doresse el yazmasını tespit etti ve bu keşfin Hristiyanlığın kökenlerine ilişkin çalışmalarda bir çığır açacağını duyurdu. Heyecanından heyecanlanan Mina, ondan Kahire'de Belçikalı bir antika satıcısı olan Albert Eid'in elinde bulunan başka bir el yazmasına bakmasını istedi. Bu toplantının ardından Mina, el yazmasının Mısır'dan ayrılmasına asla izin vermeyeceğini, nominal bir fiyat karşılığında müzeye satılması gerektiğini söylemek için bayram ziyaretine gitti. Ancak yine de bulgunun büyük kısmı gizli kaldı. El-Kasrlı tek gözlü bir kanun kaçağı olan Bahij 'Ali, Nag Hammadi'deki kodekslerin çoğunu ele geçirmiş ve bunları satmak için Kahire'ye gitmişti. Antika satıcısı Phocion Tano sahip olduğu her şeyi satın aldı ve daha fazlasını bulabilir mi diye görmek için Nag Hammadi'ye gitti. Doresse, Kodeks III'ün el yazmasını yayınlamak için 1948'deki hava saldırıları ve bombalamalar sırasında Kahire'de çalışırken, Halk Eğitim Bakanı müze için Tano'nun koleksiyonunu satın almak üzere pazarlık yaptı. Tano, Kahire'de yaşayan İtalyan koleksiyoncu Dattari adında özel bir partiye ait olduklarını söyleyerek hükümetin müdahalesini önlemek için hızlı çalıştı. Ancak 10 Haziran 1949'da Bayan Dattari, Kahire'deki Fransız gazetesinde şu haberi okuyunca tedirgin oldu: Bu değerli belgelerin Mısır hükümeti tarafından ele geçirilmesi süreci devam ediyor. Danışılan uzmanlara göre bu, Mısır topraklarında bugüne kadar korunan ve Tutankamon'un mezarı gibi muhteşem keşifleri bilimsel açıdan geride bırakan en olağanüstü keşiflerden biriyle ilgili. 33 Hükümet 1952'de koleksiyonu kamulaştırdığında, hükümet yetkilileri mühürlü bir çantaya konulan kodeksleri talep etti. Bayan Dattari'ye hiçbir şey ödemediler; oysa kendisi sormuştu [xxv]

--- SAYFA 28 ---

Tanıtım fiyatı yaklaşık 100.000 £ civarındaydı. Bir davayla misilleme yaptığında, mahkeme kararı çıkarak araştırmayı yalnızca üç yıl ertelemeyi başardı; davayı kaybetti. Ancak hükümet, Codex I'in Eid'e ait kısmına el koymayı başaramadı. 1949'da Albert Eid, hükümetin müdahalesinden endişe ederek Kahire'den Amerika'ya uçtu. El yazmasını geniş bir ihraç ürünü koleksiyonuna dahil ederek onu Mısır'dan kaçırmayı başardı. Bunu alıcılara 22.000 \$'a kadar teklif etti, ancak Mısır hükümetinin satışa kızacağından korkan en az bir potansiyel alıcı reddettiği için, hayal kırıklığı içinde Belçika'ya döndü ve onu gizli bir şifreyle korunan bir kiralık kasaya koydu. Mısır hükümeti, Eid'i antika kaçakçılığıyla suçladı, ancak mahkum edildiğinde antika satıcısı ölmüştü. Mahkeme, mülküne 6.000 £ para cezası verdi. Bu arada Eid'in dul eşi, kodeksi satmak için gizlice pazarlık yaptı, hatta belki de rakip teklif sahiplerine. Zürih'teki Jung Vakfı'nı satın almaya çağıran Profesör Gilles Quispel, düzenlemeleri yaparken ihracatın ve satışın yasa dışı olduğunu bilmediğini söylüyor. Darbesinin dramatik öyküsünü anlatmaktan keyif alıyor: 10 Mayıs 1952'de Utrecht'ten bir profesör trenle Brüksel'e gitti. Ancak dalgınlığı nedeniyle Roosendaal'da olduğunu zannederek Tilborg'da trenden indi ve aktarma trenini kaçırdı. Ama nihayet kararlaştırılan buluşma yerine, Brüksel'deki bir kafeye iki saat gecikerek yaklaştığında, Belçika kıyısındaki Coxye yakınlarındaki Saint Idesbald'dan gelen aracının hâlâ pencerede beklediğini ve ona nazikçe el salladığını gördü. Profesör daha sonra uzanıp adama 35.000 Franklık bir çek verdi. Karşılığında adam profesöre yaklaşık 50 papirüs verdi. Bunları sorunsuz bir şekilde sınırdan geçirmeyi nasıl başarabiliriz? Böyle bir paketi kolay kolay gizleyemezsiniz. Bu yüzden dürüst kalmalı ve gümrük memuru "Bu pakette ne var?" diye sorduğunda. o zaman kişi gerçeği söyler: "Eski bir el yazması." Ve gümrük memuru şöyle bir jest yapıyor: [xxvi]

--- SAYFA 29 ---

Giriş tamamen ilgisiz ve kişinin geçmesine izin veriyor. Demek Jung Kodeksi bu şekilde satın alındı. 34 Elyazmalarının mülkiyeti 1952'de belirlendikten sonra (on iki buçuk kod Kahire'deki Kıpti Müzesi'nde ve on üçüncüsünün çoğu Zürih'teki bir kiralık kasadaydı) metinler, sonraki yirmi yıl boyunca, onlara erişim için rekabet eden uluslararası akademisyenler grubu arasındaki yoğun kişisel rekabetin odağı haline geldi. 1952'de Kıpti Müzesi'nin müdürlüğünü devralan Dr. Pahor Labib, yayın hakları üzerinde sıkı kontrol sağlamaya karar verdi. Bu olağanüstü, orijinal metinlerden herhangi birinin (tüm koleksiyonu bir yana) kesin ilk basımının yayınlanması, bir bilim insanının uluslararası alanda itibarını tesis edecektir. Dr. Labib'in elyazmalarına erişim izni verdiği birkaç kişi, başkalarının onları görmesine izin vermeyerek kendi çıkarlarını korudu. 1961'de Fransız bilim adamlarının keşfi haber alan UNESCO Genel Müdürü, bulgunun tamamının yayınlanmasını istedi ve bunu düzenlemek için uluslararası bir komite kurulmasını önerdi. 35 İskandinav arkeolog Torgny Save-Soderberg, kendisi ve diğer akademisyenler adına UNESCO'ya yazarak, UNESCO'yu müdahale etmeye ve keşfin tamamını dünya çapında onları görmek için sabırsızlanan birçok bilim insanının hizmetine sunmak için tüm el yazmalarının fotoğraflarının tam bir baskısını hazırlamaya teşvik etti. On yıl sonra, 1972'de nihayet fotoğraf baskısının ilk cildi çıktı. Bunu 1972 ile 1977 yılları arasında dokuz cilt daha takip etti ve böylece on üç kodeksin tümü kamu malı oldu. Mısır'da böylesine büyük bir teknik projeyi üstlenmek birçok gecikmeyi beraberinde getirdiğinden, UNESCO komitesinin tek Amerikalı üyesi olan Antik Çağ ve Hristiyanlık Enstitüsü müdürü Profesör James Robinson, materyalin çoğunu kopyalayıp tercüme etmek için uluslararası bir ekip kurmuştu. Robinson ve ekibi bu materyali dünya çapındaki bilim insanlarına özel olarak dağıttı, böylece araştırmaya pek çok kişi dahil edildi ve keşfi kontrol eden tekel etkili bir şekilde kırıldı. [xxvii]

--- SAYFA 30 ---

Giriş Nag Hammadi'nin keşiflerini ilk kez 1965'te, Hristiyanlık tarihini incelemek üzere Harvard Üniversitesi'nde yüksek lisans programına girdiğimde öğrendim. Bulguyu duyunca büyülendim ve 1968'de Harvard'dan Profesör George MacRae'nin Robinson'un ekibinden teksir makinesiyle çekilmiş transkripsiyonları alması beni çok sevindirdi. Resmi yayınlar henüz yayınlanmadığından her sayfaya bir uyarı damgası vurulmuştu: Bu materyal yalnızca görevlendirilen kişilerin özel çalışması içindir. Metin veya tercümesi kısmen veya tamamen hiçbir şekilde çoğaltılamaz veya yayınlanamaz. MacRae ve meslektaş Prof. Helmut Koester, bu olağanüstü bulguyla ilgili araştırmaya başlamak için öğrencilerini Kıpti öğrenmeye teşvik etti. Keşfin Hristiyanlığın kökenlerine ilişkin geleneksel anlayışta devrim yaratacağına inanarak, tezimi Harvard ve Oxford'da gnostik ve ortodoks Hristiyanlık arasındaki tartışma üzerine yazdım. Doktora derecesini aldıktan sonra, 1970 yılında Harvard'dan mezun oldum ve Columbia Üniversitesi'ndeki Barnard College'da öğretim üyeliği pozisyonunu kabul ederek, neredeyse yalnızca erken dönem Hristiyan gnostisizmi üzerinde çalıştım. Bu araştırmayla ilgili iki teknik kitap yayınladıktan sonra, 36 1975'te Kahire Müzesi'ndeki el yazmalarını inceleyebilmem ve Kahire'deki Birinci Uluslararası Kıpti Araştırmaları Konferansına katılabilmem için (Amerikan Bilgili Topluluklar Konseyi ve Amerikan Felsefe Derneği'nden) burs aldım. Orada, diğer akademisyenler gibi ben de Kıpti Müzesi'ne kabul edildim ve el yazmalarının bulunduğu kütüphanenin Kıpti Müzesi'nin tek, küçük bir odası olduğunu görünce hayrete düştüm. Her gün çocuklar kütüphanede oynarken ve temizlikçi kadınlar etrafımdaki yerleri yıkarken, ben de masada papirüsleri yazıya dökerek çalışıyordum. Yalnızca siyah beyaz fotoğraflar gördüğümünden, orijinallerini şaşırtıcı derecede güzel buldum; her biri pleksiglase monte edilmiş, altın rengi kahverengi yapraklar üzerine siyah mürekkeple yazılmıştı. Ben oradayken Kahire'de düzenlenen Birinci Uluslararası Konferansta, el yazmalarından biri (Kurtarıcı'nın Diyaloğu)³⁷ üzerine bir bildiri sundum ve hatta bir tanesiyle tanıştım [xxviii]

--- SAYFA 31 ---

Metinleri Kahire'de yasa dışı yollardan satan El Kasrlı araçların tanıtılması. Bilim adamlarından oluşan ekibe katılarak, 1977'de Amerika Birleşik Devletleri'nde Harper & Row tarafından yayınlanan İngilizce ilk tam baskının hazırlanmasına katıldım. Ancak bu yayınla ve 1980'de beklenen fotoğraf baskısının tamamlanmasıyla, Louvain'li Profesör Gerard Garitte'nin "kişisel rekabetler ve... yalnızca bilime, yani herkese ait belgeleri tekeline alma iddiaları" olarak adlandırdığı şeyin kamuoyunun bilgisine sunulmasındaki engelleri nihayet aştık. Ancak keşfi öğrendiğim zamana gelindiğinde gnostisizm zaten kayda değer sayıda araştırmmanın odağı haline gelmişti. Gnostikleri ilk araştıranlar onların ortodoks çağdaşlarıydı. Gnostisizmin aslında Hristiyan olmadığını kanıtlamaya çalışırken, kökenlerini Yunan felsefesine, astrolojiye, gizem dinlerine, büyüye ve hatta Hint kaynaklarına kadar takip ettiler. Çoğunlukla gnostik mitolojinin bazı biçimlerinde ortaya çıkan tuhaf unsurları vurguladılar ve hicvettiler. Tertullianus, apartmanlar gibi çok katlı göklerle, "oda üstüne oda yığılmış ve her tanrıya sapkınlıklar kadar merdivenle tahsis edilmiş: Evren kiralık odalara dönüştürülmüş!" ayrıntılı kozmolojiler yarattıkları için gnostiklerle alay ediyordu. 39 On dokuzuncu yüzyılın sonuna gelindiğinde, yukarıda belirtilen birkaç orijinal gnostik kaynak keşfedildiğinde, bunlar bilim adamları arasında yeni araştırmalara ilham kaynağı oldu. Büyük Alman tarihçi Adolf von Harnack, araştırmalarını öncelikle kilise babalarına dayandırarak, gnostisizmi bir Hristiyan sapkınlığı olarak görüyordu. 1894'te yazan Harnack, Hristiyan doktrinini Yunan felsefesine göre yorumlayan gnostiklerin bir bakıma "ilk Hristiyan ilahiyatçılar" haline geldiğini açıklamıştı. 40 Ancak bu süreçte Hristiyan mesajını çarpıttıklarını ve Hristiyan öğretisinin sahte, melez biçimlerini yaydıklarını ileri sürdü.

--- SAYFA 32 ---

Giriş bölümünde "Hristiyanlığın şiddetli Helenleşmesi" adını verdi. 41 İngiliz bilim adamı Arthur Darby Nock da aynı fikirdeydi: Gnostisizmin bir tür "çılığa dönen Platonculuk" olduğunu söyledi. 42 Diğer din tarihçileri buna itiraz etti. Gnostisizmin bir Hristiyan sapkınlığı olmaktan ziyade, başlangıçta bağımsız bir dini hareket olduğunu söylediler. Yirminci yüzyılın başlarında, gnostisizmin izini eski Babil ve Pers kaynaklarına kadar süren Yeni Ahit bilgini Wilhelm Bousset, gnostisizmin her şeyden önce kökleri kendi içinde olan Hristiyanlık öncesi bir hareket olduğunu ilan etti. Bu nedenle anlaşılmalıdır. . . Hristiyan dininin bir yan ürünü ya da yan ürünü olarak değil, kendi şartlarıyla. 43 Filolog Richard Reitzenstein bu noktada aynı fikirdeydi; ancak Reitzenstein, gnostisizmin eski İran dininden türediğini ve Zerdüşť geleneklerinden etkilendiğini iddia ederek devam etti. 44 Aralarında Profesör M. Friedländer'in de bulunduğu diğerleri, gnostisizmin kökeninin Yahudilik olduğunu savundu: Friedlander, hahamların birinci ve ikinci yüzyıllarda saldırdığı kafirlerin Yahudi gnostikler olduğunu söyledi. 45 1934'te - Nag Hammadi'nin keşiflerinden on yıldan fazla bir süre önce - iki önemli yeni kitap yayımlandı. Profesör Hans Jonas, gnostisizmin tarihsel kaynakları sorusundan yola çıkarak onun varoluşsal olarak nereden kaynaklandığını sordu. Jonas, gnostisizmin "varoluşa yönelik belirli bir tutum"la ortaya çıktığını öne sürdü. Doğu imparatorluğunun bu dönemin ilk iki yüzyılındaki siyasi ilgisizliği ve kültürel durgunluğunun, Doğu dininin Helenistik kültüre akışıyla örtüştüğüne dikkat çekti. Jonas'ın analizine göre, o dönemde pek çok insan yaşadığı dünyaya derinden yabancılaşmış hissediyordu ve siyasi ve toplumsal varoluşun kısıtlamalarından bir kaçış olarak mucizevi bir kurtuluşun özlemini çekiyordu. Jonas, elindeki birkaç kaynağı derinlemesine bir içgörüyle kullanarak, gnostik bir dünya görüşünü yeniden inşa etti; dünya hakkında karamsarlık felsefesi ile kendini aşma çabasının birleştiği bir felsefe. 46 Kitabının İngilizceye çevrilmiş teknik olmayan bir versiyonu kalmıştır: [xxx]

--- SAYFA 33 ---

Giriş bugün bile klasik bir giriş. 47 Bu kitabın ikinci baskısına eklenen sonsözde Jonas, "gnostik din" yorumunu oluştururken varoluşçu filozoflara, özellikle de Heidegger'e olan borcunu kabul ederek, gnostisizm ile yirminci yüzyıl varoluşçuluğu arasında bir paralellik kurdu. 48 Bir başka bilim adamı, Walter Bauer, 1934'te gnostisizmin çok farklı bir görüşünü yayınladı. Bauer, erken dönem Hristiyan hareketinin, ortodoks kaynakların belirtmeyi seçtiğinden çok daha çeşitli olduğunu kabul etti. Dolayısıyla Bauer, belki de -tekrar ediyorum, belki- kilise yazarlarının "sapkınlık" olarak reddettikleri Hristiyan yaşamının belirli belirtilerinin aslında hiç de böyle olmadığını, ama en azından orada burada yeni dinin yegâne biçimleri olduğunu yazdı; yani o bölgeler için bunlar sadece "Hristiyanlık"tı. Onların yandaşlarının olma ihtimali de mevcuttur. . . Onlar için sahte inananlar olan Ortodokslara nefret ve küçümsemeyle baktılar. 49 Bauer'i eleştirenler, özellikle İngiliz akademisyenler H.E.W. Turner⁵⁰ ve C.H. Roberts,⁵¹ onu durumu aşırı basitleştirdiği ve kendi teorisine uymayan kanıtları gözden kaçırdığı için eleştirdiler. Elbette Bauer'in, bazı Hristiyan gruplarda daha sonra "kafirler" olarak adlandırılanların çoğunluğu oluşturduğu yönündeki iddiası, gnostiklerin kendi iddialarının bile ötesine geçiyor: Onlar tipik olarak kendilerini "çoğunluk" (hoi polloi) ile ilişkili olarak "azınlık" olarak nitelendiriyorlardı. Fakat Bauer, tıpkı Jonas gibi, gnostisizm hakkında yeni düşünme yolları açtı. 1945'te Nag Hammadi'deki keşifler, Doresse'nin öngördüğü gibi, yepyeni bir araştırma çağını başlattı. İlk ve en önemli görev metinleri korumak, düzenlemek ve yayınlamaktı. Profesörler A. Guillaumont ve H.-Ch.'nin de aralarında bulunduğu uluslararası bir akademisyen ekibi. Fransa'dan Puech, Hollanda'dan G. Quispel, Almanya'dan W. Till ve Mısır'dan Y. 'Abd al Masih, 1959'da Thomas İncili'nin yayınlanmasında işbirliği yaptılar.⁵² Aynı bilim adamlarının çoğu, Fransa'dan Profesör M. Malinine, Almanya'dan R. Kasser, Hollanda'dan J. Zandee ve R. McL ile çalıştı. İskoçyalı Wilson [xxxi]

--- SAYFA 34 ---

Kodeks I'deki metinlerin düzenlenmesine giriş. Uluslararası Nag Hammadi Kodeksleri Komitesi sekreteri Profesör James M. Robinson, fotoğrafların tıpkıbasımının⁵³ yanı sıra tüm bulgunun Kıpti ve İngilizce tam bilimsel basımının düzenlenmesi için Avrupa, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nden bilim adamlarından oluşan bir ekip kurdu. Robinson, el yazmalarının ve çevirilerin kopyalarını Berlin'deki meslektaşlarına gönderdi. Orada, Profesörler H. M. Schenke, K. M. Fischer ve K. W. Tröger gibi seçkin bilim adamlarının yer aldığı ve E. Haenchen, W. Schmithals ve K. Rudolf'un da aralarında bulunduğu diğer kişilerle işbirliği yapan Berliner Arbeitskreis für koptischgnostische Schriften'in (Berlin Kıpti-Gnostik Metinler Çalışma Grubu) üyeleri metinlerin baskılarını hazırladılar. Kıpti ve Almanca dillerinde ve ayrıca çok sayıda yorum, kitap ve makale. Bu yeni materyal zenginliği bize gnostisizm hakkında ne söyleyebilir? Metinlerin çokluğu ve çeşitliliği genellemeyi zorlaştırdı ve fikir birliğini daha da zorlaştırdı. Bunu kabul eden bilim adamlarının çoğu, artık "gnostisizm" dediğimiz şeyin, kaynaklarını çeşitli geleneklerden alan yaygın bir hareket olduğu konusunda hemfikir. Metinlerden birkaçı, gnostisizmi eleştiren kilise babalarının bilim adamlarının beklemesine yol açtığı, her biri için sihirli şifrelerle çoklu cennetleri anlatıyor; ama şaşırtıcı bir şekilde diğerlerinin çoğu bu türden hiçbir şey içermiyor. Nag Hammadi'de keşfedilen literatürün çoğu belirgin biçimde Hristiyan; Ancak bazı metinler çok az Hristiyan etkisi gösterir veya hiç göstermez; birkaçı öncelikle pagan kaynaklardan türetilmiştir (ve hiç "gnostik" olmayabilir); diğerleri Yahudi geleneklerini kapsamlı bir şekilde kullanıyor. Bu nedenle Alman bilim adamı C. Colpe, tarihçilerin "gnostisizmin kökenleri" arayışına karşı çıkmıştır. 54 Colpe, bu yöntemin, gnostisizmin gerçekte ne olduğuna dair anlayışımıza çok fazla katkıda bulunmadan, daha uzak "kökenlere" potansiyel olarak sonsuz bir geri dönüşe yol açtığı konusunda ısrar ediyor. Son zamanlarda birçok bilim adamı gnostisizmin gelişiminin itici gücünü kültürel kökenleri açısından değil, belirli olaylar veya deneyimler açısından aramıştır. Profesör R. M. Grant, gnostisizmin yıkıcılığa bir tepki olarak ortaya çıktığını öne sürdü.

--- SAYFA 35 ---

Romalılar MS 70'te Kudüs'ü yok ettikten sonra geleneksel dini görüşlerin (Yahudi ve Hristiyan) ortaya çıkışı. 55 Quispel, gnostisizmin dini mitolojiye yansıtılan potansiyel olarak evrensel bir "benlik deneyimi"nden kaynaklandığını ileri sürdü. 56 Jonas, gnostisizmi felsefi dünya görüşünün özel bir türü olarak tanımlayan tipolojik bir şema önermiştir. 57 İngiliz bilim adamı E. R. Dodds, gnostisizmi, yazıları mistik deneyimlerden türeyen bir hareket olarak nitelendirdi. 58 Kudüs'teki İbrani Üniversitesi'nin seçkin Yahudi Mistisizmi Profesörü Gershom Scholem, gnostisizmin mistik spekülasyon ve uygulamayı içerdiği konusunda Dodds'la aynı fikirdedir. Gnostisizmin gelişmesiyle çağdaş olan haham çevrelerindeki ezoterik akımların izini süren Scholem, bunları "Yahudi gnostisizminin" biçimleri olarak adlandırıyor. 59 Günümüzde Nag Hammadi metinlerini araştıranlar, kapsamlı teoriler oluşturmaktan ziyade, Nag Hammadi'de ortaya çıkarılan kaynakları detaylı bir şekilde analiz etmekle ilgileniyorlar. Her biri öncelikle araştırmanın amaçlarına uygun belirli metin gruplarını araştıran birkaç farklı araştırma türü vardır. Gnostisizmin Helenistik felsefeyle ilişkisiyle ilgilenen araştırma türlerinden biri, öncelikle bu ilişkiyi örnekleyen Nag Hammadi metinlerine odaklanır. Araştırmanın bu yönüne katkıda bulunanlar arasında örneğin (Hans Jonas'ın yanı sıra), İngiliz akademisyenler A. D. Nock 60 ve A. H. Armstrong, 61 ve Yale Üniversitesi'nden Profesörler Bentley Layton 62 ve Southern Methodist Üniversitesi'nden Harold Attridge gibi Amerikalı bilim adamları yer almaktadır. 63 Öte yandan güncel araştırmaları büyü tarihiyle ilgili olan Columbia Üniversitesi'nden Profesör Morton Smith, büyü uygulamalarını ortaya koyan kaynakları araştırıyor. 64 Araştırmanın ikinci yönü gnostik metinleri edebi ve biçim-eleştirel bir bakış açısıyla araştırır. Bu çalışmanın büyük bir kısmı J. M. Robinson ve H. Koester tarafından Trajectories Through Early Christian adlı kitaplarıyla başlatıldı. 65 Diğerleri gnostik metinlerin zengin sembolizmini araştırdılar. Örneğin Fransız bilim adamı M. Tardieu gnostik mitleri analiz etmiştir; 66 Profesör L. Schottroff, [xxxiii] hakkındaki gnostik açıklamaları araştırdı.

--- SAYFA 36 ---

Kötülüğün güçlerine giriş. 67 Amerikalı meslektaşlarının birçoğu da gnostik kaynakların edebi analizine katkıda bulunmuştur. Profesör P. Perkins hem tür 68'i hem de imgeleri araştırdı; 69 Profesör George MacRae gnostik metaforlar, 70 mit, 71 ve edebi biçime ilişkin anlayışlarımıza katkıda bulunmuştur; 72 o ve aralarında Quispel ve Profesör B. A. Pearson'un da bulunduğu diğerleri, bazı gnostik mitlerin Yahudilikteki geleneksel materyallerden nasıl yararlandığını gösterdiler. 73 Üçüncü bir araştırma yönü (çoğunlukla ikinciyle örtüşen), gnostisizmin çağdaş dini çevreyle ilişkisini araştırıyor. Scholem, MacRae, Quispel, Pearson (birkaç isim) bazı gnostik kaynakların geniş ölçüde Yahudi geleneğine atıfta bulunduğunu ortaya koyarken, diğerleri şu soruyu inceliyor: Gnostik metinler bize Hristiyanlığın kökenleri hakkında ne söylüyor? Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra bu araştırmaya katkıda bulunan birçok bilim insanı arasında Amerika Birleşik Devletleri'nden Profesörler R. M. Grant ve E. Yamauchi; R. McL. İskoçya'da Wilson; İngiltere'de G. C. Stead ve H. Chadwick; Hollanda'da W. C. van Unnik; H.-Ch. Fransa'da Puech ve Dr. S. Petrement; A. İspanya'da Orbe; Japonya'da S. Arai; Kanada'da J. Menard ve F. Wisse; Almanya'da ise Berliner Arbeitskreis üyelerinin yanı sıra A. Böhlig ve Dr. K. Koschorke yer alıyor. Kendi araştırmam bu kategoriye (yani gnostisizm ve erken Hristiyanlık) girdiğinden, bu kitabın temeli olarak öncelikle gnostik Hristiyan kaynaklarını seçtim. Burada gnostisizmin kökenleri sorusunu ele almak yerine, Hristiyanlığın gnostik biçimlerinin ortodokslukla nasıl etkileşime girdiğini ve bunun bize Hristiyanlığın kökenleri hakkında ne söylediğini göstermeyi amaçlıyorum. Bu alandaki mevcut araştırmaların muazzam miktarı göz önüne alındığında, bu taslak zorunlu olarak kısa ve eksiktir. Araştırmayı ayrıntılı olarak takip etmek isteyen herkes, Profesör D. M. Scholer tarafından yayınlanan Nag Hammadi Bibliyografyasında paha biçilmez yardım bulacaktır. 74 Novum Testamentum dergisinde yayınlanan düzenli eklerle güncel tutulan Scholer'in bibliyografyası şu anda yaklaşık 4.000 kitap, baskı, makale ve incelemeyi listeliyor [xxxiv]

--- SAYFA 37 ---

Nag Hammadi metinleri üzerine yapılan araştırmalara ilişkin son otuz yılda yayınlanan giriş. Ancak Nag Hammadi'de keşfedilen elli iki yazı bile erken Hristiyan hareketinin karmaşıklığına yalnızca bir bakış sunuyor. Artık Hristiyanlık dediğimiz şeyin -ve Hristiyan geleneği olarak tanımladığımız şeyin- aslında düzinelerce kaynak arasından seçilen belirli kaynaklardan yalnızca küçük bir seçkiyi temsil ettiğini görmeye başlıyoruz. Bu seçimi kim, hangi gerekçelerle yaptı? Bu diğer yazılar neden "sapkınlık" olduğu gerekçesiyle dışlandı ve yasaklandı? Onları bu kadar tehlikeli yapan neydi? Şimdi ilk defa, en eski Hristiyan sapkınlıkları hakkında bilgi edinme fırsatına sahibiz; kafirler ilk kez kendi adlarına konuşabiliyor. Gnostik Hristiyanlar şüphesiz Ortodoksların nefret ettiği fikirleri dile getirdiler. Örneğin, bu gnostik metinlerden bazıları, tüm acıların, emeğin ve ölümün, ortodoks versiyonda, başlangıçta mükemmel bir yaratıma zarar veren insan günahından kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorguluyor. Diğerleri Tanrı'yı Baba ve Anne olarak kutlayarak ilahi olandaki dişil unsurdan bahseder. Yine diğerleri, Mesih'in dirilişinin gerçek anlamda değil, sembolik olarak anlaşılması gerektiğini öne sürüyorlar. Hatta birkaç radikal metin, "gizemi anlamasalar da... gerçeğin gizeminin yalnızca kendilerine ait olduğunu söyleyerek övünen" Katolik Hristiyanları sapkın olmakla suçluyor. 75 Bu tür gnostik fikirler psikanalist C. G. Jung'u büyülemişti: Bunların "zihnin diğer yanını" -herhangi bir ortodoksluğun taraftarlarının bastırmasını gerektirdiği kendiliğinden, bilinçdışı düşünceleri- ifade ettiğini düşünüyordu. Ancak havarisel öğretinin tanımladığı şekliyle Ortodoks Hristiyanlık, bugün birçoğumuzun daha da tuhaf bulabileceği bazı fikirler içermektedir. Bu inanç, örneğin Hristiyanların Tanrı'nın mükemmel derecede iyi olduğunu ve yine de acıyı, adaletsizliği ve ölümü içeren bir dünya yarattığını itiraf etmelerini gerektirir; Nasıralı İsa'nın bakire bir anneden doğduğunu; ve Romalı savcı Pontius Pilatus'un emriyle idam edildikten sonra "üçüncü günde" mezarından kalktığını. [xxxv]

--- SAYFA 38 ---

Giriş Neden Hristiyan kiliselerinin fikir birliği sadece bu şaşırtıcı görüşleri kabul etmekle kalmadı, aynı zamanda onları Hristiyan doktrininin tek gerçek biçimi olarak da belirledi? Geleneksel olarak tarihçiler bize ortodoksların dini ve felsefi nedenlerden dolayı gnostik görüşlere karşı çıktıklarını söylerler. Elbette yaptılar; ancak yeni keşfedilen gnostik kaynakların araştırılması tartışmanın başka bir boyutunu ortaya koyuyor. Bu, bu dini tartışmaların -Tanrı'nın veya İsa'nın doğasına ilişkin soruların- aynı anda Hristiyanlığın kurumsal bir din olarak gelişimi için hayati önem taşıyan sosyal ve politik çıkarımlar taşıdığını ileri sürmektedir. En basit ifadeyle bu gelişmeye aykırı anlamlar taşıyan fikirler "sapkınlık" olarak etiketlenmeye başlanır; onu dolaylı olarak destekleyen fikirler "ortodoks" hale gelir. Nag Hammadi'nin metinlerini bin yılı aşkın süredir ortodoks gelenekten bilinen kaynaklarla birlikte inceleyerek, Hristiyanlığın gelişiminde siyaset ve dinin nasıl örtüştüğünü görebiliriz. Örneğin bedensel diriliş gibi ortodoks doktrinlerin siyasi imalarını ve gnostik diriliş görüşlerinin nasıl zıt anlamlar taşıdığını görebiliriz. Bu süreçte Hristiyanlığın kökenlerine dair şaşırtıcı derecede yeni bir bakış açısı kazanabiliriz. [xxxvi]

--- SAYFA 39 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 40 [Görsel / Boş] ---****--- SAYFA 41 ---**

İsa'nın Dirilişi Tartışması: Tarihsel Bir Olay mı, Sembol mü? "İSA MESİH mezardan yükseldi." Bu bildiriyle Hristiyan kilisesi başladı. Bu, Hristiyan inancının temel unsuru olabilir; kesinlikle en radikal olanıdır. Diğer dinler doğum ve ölüm döngülerini kutlar: Hristiyanlık benzersiz bir tarihsel anda döngünün tersine döndüğü ve ölü bir adamın hayata geri döndüğü konusunda ısrar eder! İsa'nın takipçileri için bu, dünya tarihinde bir dönüm noktası, yaklaşmakta olan sonun işaretiydi. O zamandan beri Ortodoks Hristiyanlar, Nasıralı İsa'nın "çarmıha gerilen, ölen ve gömülen" "üçüncü günde" diriltildiğini inançla itiraf ettiler. 1 Bugün birçok kişi bu öğretiyi ne dediklerini düşünmeden okuyor, hatta buna gerçekten inanıyor. Son zamanlarda bazı bakanlar, ilahiyatçılar ve bilim adamları dirilişle ilgili gerçek görüşe karşı çıktılar. Bu doktrini açıklamak için, onun en derin korkularımıza ve umutlarımıza yönelik psikolojik çekiciliğine dikkat çekiyorlar; bunu açıklamak için sembolik yorumlar sunuyorlar. Ancak ilk dönem geleneğinin büyük bir kısmı kelimenin tam anlamıyla bir adamın, yani İsa'nın hayata geri döndüğü konusunda ısrar ediyor. Bunları Hristiyan yapan şey nedir?[3]

--- SAYFA 42 ---

G NOSTİK İNCİLLERİN anlattıkları o kadar olağanüstü ki, arkadaşlarının İsa'yı ölümünden sonra "gördükleri" iddiası değil (hayalet hikayeleri, halüsinasyonlar ve vizyonlar o zamanlar şimdikinden çok daha yaygındı) gerçek bir insanoğlunu gördükleri iddiası. Luka'ya göre ilk başta öğrenciler, İsa'nın aralarında görünmesi karşısında şaşkınlık ve dehşet içindeyken, hemen onun hayaletini gördüklerini varsaydılar. Fakat İsa onlara meydan okudu: "Beni tutun ve görün, çünkü benim gördüğünüz gibi ruhun eti ve kemiği yoktur." 2 İnanamadıkları için yiyecek bir şeyler istedi; hayretle izlerken bir parça kızarmış balık yedi. Mesele açık: hiçbir hayalet bunu yapamaz. İsa'nın ruhunun yaşadığını ve bedensel çürümeden kurtulduğunu söyleselerdi, çağdaşları onların hikayelerinin anlamlı olduğunu düşünebilirdi. Beş yüz yıl önce Sokrates'in öğrencileri, öğretmenlerinin ruhunun ölümsüz olduğunu iddia etmişlerdi. Ancak Hristiyanların söyledikleri farklıydı ve sıradan anlamda tamamen mantık dışıydı. Her zaman insan deneyiminin bir parçası olan ölümün kesinliği dönüşüyordu. Petrus, ölen ve gömülen ve mezarı iyi bilinen Kral Davut'u, öldürüldüğü halde "mezarda tutulması mümkün olmadığı için" yani ölümle mezardan dirilen İsa ile karşılaştırır. 3 Luka, Petrus'un tanık olduğunu söylediği olayın mecazi yorumunu hariç tuttuğunu söylüyor: "[Biz] ölümden dirildikten sonra onunla birlikte yedik ve içtik." 4 Çoğunluk adına konuşan son derece yetenekli bir yazar (M.S. 190) Tertullianus ortodoks tutumu tanımlar: Mesih'in mezardan bedensel olarak yükselmesi gibi, her inanılı da bedeninin dirilişini öngörmelidir. Şüpheye yer bırakmıyor. Kendisi, ruhun ölümsüzlüğünden söz etmediğini söylüyor: "Ruhun kurtuluşunun tartışmaya gerek olmadığına inanıyorum: neredeyse tüm kafirler için, bunu ne şekilde kabul ederlerse etsinler, en azından inkar etmeyin." 5 Diriltilecek şey, "kanla kaplı, kemiklerden oluşan, sinirlerle örülü, damarlarla örülmüş olan bu ettir; bu et, şüphesiz insan olarak doğmuş ve... ölmüştür." 6 Tertullianus, İsa'nın acı çekmesi, ölümü ve [4]

--- SAYFA 43 ---

Okuyucularını şok edecek şekilde İsa'nın Dirilişiyle ilgili Tartışma; "Buna inanılması gerektiği, çünkü saçma olduğu" konusunda ısrar ediyor. 7 Ancak bazı Hristiyanlar -onun sapkın dediği kişiler- bu görüşe karşı çıkıyor. Dirilişi inkar etmeden, lafzî yorumu reddederler; bazıları bunu "son derece iğrenç, iğrenç ve imkansız" buluyor. Gnostik Hristiyanlar dirilişi çeşitli şekillerde yorumluyorlar. Bazıları, dirilişi yaşayan kişinin, fiziksel olarak hayata döndürülen İsa ile tanışmadığını söylüyor; daha doğrusu Mesih'le ruhsal düzeyde karşılaşır. Bu rüyalarda, kendinden geçmiş trans halinde, vizyonlarda veya ruhsal aydınlanma anlarında meydana gelebilir. Ancak Ortodokslar bu tür yorumların tümünü kınıyor; Tertullianus, bedeninin dirilişini inkar eden herkesin Hristiyan değil sapkın olduğunu beyan eder. Ortodoks gelenek neden yeniden dirilişle ilgili gerçek görüşü benimsedi? Yeni Ahit'in bu konuda söylediklerine baktığımızda soru daha da kafa karıştırıcı hale geliyor. Luka'dan kaydettiğimiz hikaye gibi bazı kayıtlar, İsa'nın öğrencilerine dünyevi yaşamından bildikleri biçimde nasıl görüldüğünü anlatır; onlarla yemek yiyor ve "hayalet olmadığını" kanıtlamak için onları kendisine dokunmaya davet ediyor. Yuhanna da benzer bir hikaye anlatıyor: Tomas, İsa'yı kişisel olarak göremediği ve ona dokunamadığı sürece, İsa'nın gerçekten mezardan dirildiğine inanmayacağını beyan ediyor. İsa ortaya çıktığında Tomas'a şöyle der: "Parmağını buraya koy ve ellerimi gör; elini uzat ve yanıma koy; imansız olma, iman et." 8 Ancak bunlarla doğrudan yan yana gelen diğer hikayeler, dirilişle ilgili farklı görüşler ortaya koyuyor. Luka ve Markos, İsa'nın Emmaus yolunda yürüyen iki öğrencisine "başka bir biçimde" 9 -eski dünyevi biçiminde değil- görüldüğünü anlatır. Luka, İsa'nın ölümünden derin kaygı duyan öğrencilerinin, görünüşe göre birkaç saat boyunca yabancıyla konuştuklarını söylüyor. Onu yemeğe davet ettiler; Ekmeği kutsamak için onlarla birlikte oturduğunda, birdenbire onun İsa olduğunu tanıdılar. O anda "gözlerinden kayboldu." 10 Yuhanna da "şüpheli Thomas" hikâyesinin hemen önüne çok farklı türde bir başkasını yerleştirir: Meryem [5]

--- SAYFA 44 ---

GNOSTİK İNCİLLER İsa'nın mezarının yanında yas tutan Magdalene, bahçıvan olduğunu düşündüğü bir adam görür. Adını söylediğinde birden İsa'nın varlığını fark eder ama İsa ona dokunmamasını emreder. 11 Dolayısıyla, Yeni Ahit öykülerinden bazıları dirilişle ilgili gerçek bir görüşte ısrar etse de, diğerleri farklı yorumlara açıktır. Bazı insanların büyük duygusal stres anlarında aniden İsa'nın varlığını deneyimlediklerini hissettikleri söylenebilir. Pavlus'un deneyimi bu şekilde okunabilir. Hristiyanları tutuklama niyetiyle Şam yolunda seyahat ederken, amaçlanan zulümden dolayı kendisini azarlayan İsa'nın sesini duyunca, "aniden gökten gelen bir ışık onun etrafında parladı. Ve yere düştü." 12 Bu hikayenin bir versiyonunda şöyle deniyor: "Onunla birlikte seyahat eden adamlar sesi duyarak ama kimseyi göremeden suskun kaldılar"; 13 bir başkası bunun tersini söylüyor (Luka'nın söylediği gibi, Pavlus şöyle dedi: "Benimle birlikte olanlar ışığı gördüler, ama benimle konuşanın sesini duymadılar"). 14 Elbette Pavlus'un kendisi de daha sonra diriliş öğretisinin Hristiyan inancının temeli olduğunu savundu. Ancak onun tartışması sıklıkla bedensel diriliş yönünde bir argüman olarak okunsa da, şu sözlerle sonuçlanıyor: "Size şunu söylüyorum kardeşler: et ve kan Tanrı'nın krallığını miras alamaz, ne de fani olan [yani ölümlü beden] ölümsüz olanı miras alır." 15 Pavlus dirilişi "bir gizem", 16 fiziksel varoluştan ruhsal varlığa geçiş olarak tanımlıyor. Eğer Yeni Ahit anlatımları bir dizi yorumu destekleyebiliyorsa, neden ikinci yüzyıldaki Ortodoks Hristiyanlar dirilişle ilgili gerçek bir görüşte ısrar ettiler ve diğerlerini sapkın olarak reddettiler? Doktrini sadece dini içeriği açısından ele aldığımız sürece bu soruya yeterince cevap veremeyeceğimizi düşünüyorum. Ancak Hristiyan hareketi üzerindeki pratik etkisini incelediğimizde, paradoksal olarak, bedensel diriliş doktrininin aynı zamanda temel bir siyasi işleve de hizmet ettiğini görebiliriz: Havari Petrus'un halefleri olarak kiliseler üzerinde ayrıcalıklı liderlik iddiasında bulunan bazı kişilerin otoritesini meşrulaştırır. İkinci yüzyıldan itibaren doktrin [6]

--- SAYFA 45 ---

İsa'nın Dirilişiyle ilgili Tartışma, bugüne kadar papalık otoritesinin temeli olan piskoposların havariyelik ardıllığını doğrulamaya hizmet etti. Yeniden dirilişi başka şekillerde yorumlayan Gnostik Hristiyanların otorite iddiası daha azdır: Ortodokslara göre öncelik iddiasında bulunduklarında kafir olmakla suçlanırlar. Bu tür siyasi ve dini otorite son derece dikkat çekici bir şekilde gelişti. Daha önce belirttiğimiz gibi, Hristiyan hareketinin ilk yıllarında Hristiyanlığın çeşitli biçimleri ortaya çıktı. Yüzlerce rakip öğretmenin hepsi "Mesih'in gerçek öğretisini" öğrettiklerini iddia etti ve birbirlerini sahtekarlıkla suçladılar. Küçük Asya'dan Yunanistan'a, Kudüs'e ve Roma'ya dağılmış kiliselerdeki Hristiyanlar, kilise liderliği konusunda tartışarak hiziplere ayrıldılar. Hepsisi "otantik geleneği" temsil ettiklerini iddia etti. Hristiyanlar bu tür karşıt iddiaları nasıl çözüme kavuşturabilirdi? Hepsinin tanıdığı tek otorite İsa'nın kendisiydi. Yaşamı boyunca bile, onunla birlikte Filistin'e seyahat eden küçük grup arasında hiç kimse İsa'nın otoritesine meydan okumadı ve hiç kimse onunla boy ölçüşemedi. Bağımsız ve iddialı bir lider olan İsa, takipçileri arasında bu tür özellikleri kınadı. Markos, Yakup ve Yuhanna'nın kendi yönetiminde özel pozisyonlar istemek için özel olarak kendisine geldiklerinde, onların hırslarına karşı sert bir şekilde konuştuğunu anlatıyor: Yahudi olmayanları yönetmesi gerekenlerin onlara hükmettiğini ve onların büyük adamlarının onlar üzerinde yetki kullandığını biliyorsunuz. Ama aranızda durum böyle olmayacak; ama aranızda kim büyük olursa olsun hizmetkarınız olmalı ve aranızda kim birinci olursa hepinizin kölesi olmalıdır. 17 İsa'nın idamından sonra takipçileri dağıldılar, acıdan sarsıldılar ve canlarını tehlikeye atmaktan korktular. Çoğu, düşmanlarının haklı olduğunu düşünüyordu; efendileriyle birlikte hareket de ölmüştü. Aniden şaşırtıcı bir haber grubu heyecanlandırdı. Luka, "Rab gerçekten dirildi ve Simon'a [Peter] göründü!" sözlerini duyduklarını söylüyor. 18 Petrus'a ne demişti? Luka'nın anlatımı, daha sonraki nesillerdeki Hristiyanlara, Petrus'u kendi ismi olarak adlandırdığını gösteriyor [7]

--- SAYFA 46 ---

G NOST I C G O S P E L' in halefi, liderliği ona devrediyor. Matta, İsa'nın yaşamı boyunca "kaya" Petrus'un gelecekteki kurumu kuracağına zaten karar verdiğini söylüyor. 19 Yalnızca Yuhanna, dirilen Mesih'in söylediklerini aktardığını iddia ediyor: Petrus'a, sürünün "çobanı" olarak İsa'nın yerini alacağını söylemişti. 20 Bu iddianın doğruluğu ne olursa olsun, onu yalnızca tarihsel temellere dayanarak ne doğrulayabiliriz ne de çürütebiliriz. Elimizde sadece bunu doğrulayan inananların ve bunu inkar eden şüphecilerin ikinci el tanıklığı var. Ancak tarihsel bir gerçek olarak bildiğimiz şey, bazı öğrencilerin, özellikle de Petrus'un, dirilişin gerçekleştiğini iddia etmesidir. Daha da önemlisi sonucu biliyoruz: İsa'nın ölümünden kısa bir süre sonra Petrus, grubun lideri ve sözcüsü olarak grubun sorumluluğunu üstlendi. Yuhanna'ya göre o, yetkisini grubun tanıdığı tek kaynaktan, şimdi mezarın ötesinden konuşan İsa'nın kendisinden almıştı. İsa'nın etrafında toplanan grubu, ölümünden sonraki 170 yıl içinde piskoposlar, rahipler ve hizmetlilerden oluşan üç kademeli bir hiyerarşiye dönüşen dünya çapındaki teşkilatla ilişkilendiren şey neydi? Daha sonraki nesillerdeki Hristiyanlar bunun İsa'nın hayata geri döndüğü iddiası olduğunu ileri sürdüler! Alman bilgin Hans von Campenhausen, "İsa'nın dirilişinden sonra karşısına çıkan ilk kişi Petrus olduğundan"21 Petrus'un Hristiyan topluluğunun ilk lideri olduğunu söylüyor. Campenhausen'in iddiasına Yeni Ahit kanıtlarına dayanarak itiraz edilebilir: Markos ve Yuhanna İncillerinin her ikisi de dirilişin ilk tanığı olarak Petrus'u değil Mecdelli Meryem'i isimlendirir. 22 Ancak kökenlerini Petrus'a dayandıran ortodoks kiliseleri, Petrus'un "dirilişin ilk tanığı" ve dolayısıyla kilisenin gerçek lideri olduğu yönündeki -Katolik ve bazı Protestan kiliseleri arasında bugüne kadar sürdürülen- geleneği geliştirdiler. İkinci yüzyıl gibi erken bir tarihte, Hristiyanlar "dirilen Rab'bi görmeyen" olası siyasi sonuçlarını fark ettiler: İsa'nın kardeşi Yakup'un Petrus'un otoritesine başarılı bir şekilde rakip olduğu Kudüs'te, bir gelenek "dirilişin ilk tanığı"nın Petrus değil (ve kesinlikle Mecdelli Meryem değil) Yakub olduğunu öne sürüyordu. [8]

--- SAYFA 47 ---

Mesih'in Dirilişyle İlgili Tartışma Yeni Ahit kanıtları, İsa'nın Petrus'un yanı sıra birçok kişiye de görüldüğünü gösteriyor; Pavlus, onun aynı anda beş yüz kişiye görüldüğünü söylüyor. Ancak ikinci yüzyıldan itibaren Ortodoks kiliseleri, yalnızca belirli diriliş görünümünün onları alan kişilere gerçekte otorite kazandırdığı görüşünü geliştirdi. Bunlar, İsa'nın Petrus'a ve "onbirlere" (öğrenciler hariç, İsa'ya ihanet eden ve intihar eden Yahuda İskariyot) görünüşüydü. 23 Ortodokslar, Matta'da, dirilen İsa'nın kendi yetkisinin artık kozmik boyutlara ulaştığını "onbirlere" nasıl duyurduğunu anlatan kayıta dikkat çekti: "Gökte ve yeryüzünde tüm yetki bana verildi." Daha sonra bu yetkiyi "on bir öğrenciye" devretti. 24 Luka da, pek çok kişinin İsa'yı tanınmasına ve hatta onun dirilişine tanık olmasına rağmen, yalnızca "on bir" in resmi tanıklar pozisyonunu elinde bulundurduğunu ve dolayısıyla tüm topluluğun resmi liderleri haline geldiğini belirtiyor. Luka, grubun sözcüsü olarak hareket eden Petrus'un, Yahuda İskariyot'un iltica etmesinden bu yana, artık on ikinci bir adamın boşalttığı "görevi devralmasını" ve grubu "on iki" olarak yeniden kurmasını önerdiğini anlatır. 25 Fakat öğrencilerin yetkisinden pay alabilmek için Petrus, Yahya'nın vaftizinden başlayarak aramızdan yukarı alındığı güne kadar, Rab İsa'nın aramıza girip çıktığı tüm süre boyunca bize eşlik eden adamlardan biri olması gerektiğini ve bu adamlardan birinin O'nun dirilişine bizimle birlikte şahit olması gerektiğini bildirdi. 26 Bu nitelikleri karşılayan Matthias seçildi ve "on bir havari arasına kaydoldu." 27 Kırk gün sonra, güç aktarımını tamamladıktan sonra, Rab, bedensel varlığını aniden onlardan çekti ve onlar şaşkınlık içinde izlerken göğe yükseldi. 28 Hikayeyi anlatan Luka bunu çok önemli bir olay olarak görüyor. Bundan böyle, dünya boyunca hiç kimse, on iki havarinin yaşamı boyunca ve ölümünden sonraki kırk gün boyunca Mesih'in gerçek mevcudiyetini deneyimleyemeyecekti. [9]'dan sonra

--- SAYFA 48 ---

GNOSTİK İNCİLLER Luka'nın söylediği gibi, o zamanlar başkaları Mesih'le yalnızca daha az doğrudan iletişim biçimleri alıyordu. Luka, İstefanos'un İsa'nın "Tanrı'nın sağında durduğunu" gösteren bir görüntü gördüğünü kabul eder; 29 Pavlus İsa'yla ilk olarak dramatik bir görüntüde, daha sonra trans halinde karşılaştı. 30 (Luka sözlerini kaydettiğini iddia ediyor: "Kudüs'e döndüğümde ve tapınakta dua ederken transa girdim ve onun benimle konuştuğunu gördüm" 31). Ancak Luka'nın anlatımı, bu olayların Onikilerin doğruladığı orijinal olaylarla karşılaştırılamayacağını ima ediyor. İlk olarak Onikiler arasında yer almayan kişilerin aklına geldi. İkincisi, bunlar ancak İsa'nın bedensel olarak göğe yükselişinden sonra meydana geldi. Üçüncüsü, her ne kadar vizyonlar, rüyalar ve vecd halindeki translar Mesih'in ruhsal varlığının izlerini gösterse de, On İki'nin deneyimi tamamen farklıydı. Yalnızca onlar, İsa'yı yaşamı boyunca tanıyanlar olarak, ilk elden bildikleri bu eşsiz olaylara ve onlarla birlikte tam, fiziksel mevcudiyetiyle ölmüş olan birinin dirilişine tanıklık edebilirlerdi. 32 Ortodoks anlatımın tarihselliği hakkında ne düşünersek düşünelim, onun ustalığına hayran olabiliriz. Çünkü bu teori (tüm otoritenin belirli havarilerin dirilmiş Mesih ile ilgili deneyiminden kaynaklandığı, artık sonsuza kadar kapalı bir deneyimdir) toplumun siyasi yapısı açısından çok büyük anlamlar taşır. Birincisi, Alman akademisyen Karl Holl'un işaret ettiği gibi, liderlik çemberini, üyeleri tartışılmaz bir otorite pozisyonunda bulunan küçük bir grup insanla sınırlandırıyor. 33 İkincisi, gelecekteki liderleri kendi halefleri olarak atama hakkına yalnızca havarilerin sahip olduğunu öne sürüyor. 34 İkinci yüzyıldaki Hristiyanlar, gelecek tüm Hristiyan nesilleri için belirli, sınırlı emir komuta zincirleri oluşturmak üzere zemin hazırlamak amacıyla Luka'nın anlatımını kullandılar. Topluluğun herhangi bir potansiyel liderinin aynı havarilerden yetki alması veya aldığını iddia etmesi gerekecektir. Ancak ortodoks görüşe göre hiç kimse onların otoritesine eşit olduğunu iddia edemez, hatta ona meydan okuyamaz. Elçilerin deneyimlediği ve haleflerinin doğruladığı şeyleri kendileri doğrulayamaz; bunun yerine sadece havarilerin tanıklığına inanmalı, korumalı ve gelecek nesillere aktarmalıdır. 35 [10]

--- SAYFA 49 ---

İsa'nın Dirilişi Konusunda Tartışma Bu teori olağanüstü bir başarı elde etti: Yaklaşık 2000 yıl boyunca Ortodoks Hristiyanlar, yalnızca havarilerin kesin dini otoriteye sahip olduğu ve onların tek meşru mirasçılarının, rütbelerini aynı havariyelere mirasa dayandıran rahipler ve piskoposlar olduğu görüşünü kabul ettiler. Bugün bile papa kendisinin ve diğerlerine göre öne sürdüğü üstünlüğün izini Petrus'un kendisine, yani "dirilişin ilk tanığı" olduğu için "havarilerin ilkine" dayandırıyor. Fakat gnostik Hristiyanlar Luka'nın teorisini reddettiler. Bazı gnostikler yeniden dirilişle ilgili gerçek görüşü "aptalların inancı" olarak adlandırdılar. 36 Dirilişin geçmişte benzersiz bir olay olmadığı konusunda ısrar ettiler; bunun yerine, Mesih'in mevcudiyetinin günümüzde nasıl deneyimlenebileceğini sembolize ediyordu. Önemli olan gerçek anlamda görmek değil, manevi vizyondu. 37 İsa'nın hayatındaki olaylara tanık olan birçok kişinin bu olayların anlamları konusunda kör olduğuna dikkat çektiler. Öğrenciler İsa'nın söylediklerini çoğu zaman yanlış anladılar: Ölen efendilerinin fiziksel olarak hayata geri döndüğünü açıklayanlar, ruhsal bir gerçeği gerçek bir olayla karıştırdılar. 38 Fakat gerçek öğrenci, Pavlus'un kendisi hakkında söylediği gibi, yanlış zamanda doğmuş olan yeryüzündeki İsa'yı hiç görmemiş olabilir. 39 Ancak bu fiziksel engel ruhsal bir avantaja dönüşebilir: Pavlus gibi böyle kişiler Mesih'le ilk olarak içsel deneyim düzeyinde karşılaşabilirler. Mesih'in varlığı nasıl deneyimlenir? Nag Hammadi'den önce keşfedilen birkaç gnostik metinden biri olan Meryem İncili'nin yazarı, diriliş görüntülerini rüyalarda veya vecd halinde alınan görüntüler olarak yorumluyor. Bu gnostik müjde, Markos ve Yuhanna'da kaydedilen, Mecdelli Meryem'in dirilen Mesih'i ilk gören kişi olduğunu hatırlatan gelenekleri hatırlatır. 40 Yuhanna, Meryem'in İsa'yı dirilişinin sabahında gördüğünü ve onun diğer öğrencilere ancak daha sonra, aynı günün akşamı göründüğünü söyler. 41 Meryem İncili'ne göre, Rab'bi bir görüntüde gören Mecdelli Meryem ona şöyle sordu: "Görümü gören onu nasıl görüyor? Canı aracılığıyla mı, yoksa ruhu aracılığıyla mı?" 42 Vizyonerin zihin aracılığıyla algıladığını söyledi. Nag Hammadi'de keşfedilen Peter Kıyameti nasıl olduğunu anlatıyor [11]

--- SAYFA 50 ---

GNOSTİK İNCİLLER Derin trans halindeki Petrus, "Ben parlak ışıkla dolu entelektüel ruhum" diyen İsa'yı gördü. 43 Gnostik kayıtlar sıklıkla, alıcıların Mesih'in varlığına dehşet, korku, sıkıntı ve sevinç gibi yoğun duygularla nasıl tepki verdiklerini belirtir. Ancak bu gnostik yazarlar, vizyonları fanteziler veya halüsinasyonlar olarak göz ardı etmiyorlar. Ruhsal sezginin gerçekliğin doğasına dair içgörüyü açığa çıkardığı bu tür deneyimlere saygı duyarlar, hatta saygı duyarlar. Nag Hammadi'de öğrencisi Rheginos'a yazdığı bir mektup olan Diriliş Üzerine İncelemesi bulunan bir gnostik öğretmen şöyle diyor: "Yeniden dirilişin bir hayalet olduğunu düşünmeyin [phantasia; kelimenin tam anlamıyla "fantezi". Bu bir hayalet değil; daha ziyade gerçek bir şey. Bunun yerine" diye devam ediyor, "kişi dünyanın yeniden dirilişten ziyade bir hayalet olduğunu iddia etmelidir." 44 Bir Budist usta gibi, Rheginos'un kendisi de anonim olan öğretmeni, sıradan insan varlığının ruhsal ölüm olduğunu açıklamaya devam ediyor. Ancak diriliş aydınlanma anıdır: "Bu... gerçekten var olanın ortaya çıkarılmasıdır... ve yeniliğe geçiş (metabol—değişim, geçiş)." 45 Bunu kavrayan kişi ruhen canlanır. Bunun, şu anda "ölümden dirilebileceğiniz" anlamına geldiğini beyan eder: "Sen - gerçek sen - sadece yozlaşmış mısın? ... Neden kendi benliğini inceleyip dirildiğini görmüyorsun?" 46 Philip'in İncili Nag Hammadi'den üçüncü bir metin de aynı görüşü ifade ediyor ve diriliş gerçek anlamıyla ele alan cahil Hristiyanlarla alay ediyor. "Önce ölüp sonra dirileceğini söyleyenler yanılıyorlar." 47 Bunun yerine, "yaşarken dirilmeyi kabul etmeleri" gerekir. Yazar ironik bir şekilde şunu söylüyor: O halde, bir anlamda elbette "bu bedende" dirilmek gereklidir, çünkü her şey onun içinde mevcuttur!" 48 Bu gnostikleri "tarihsel İsa"ya atfedilen geçmiş olaylardan çok daha fazla ilgilendiren şey, dirilen Mesih'le günümüzde karşılaşma olasılığıydı. 49 Meryem İncili ortodoks ve gnostik bakış açıları arasındaki zıtlığı göstermektedir. Kayıt, Markos'un anlattıklarını anımsatıyor: Artık haftanın ilk günü erkenden kalktığında, ilk önce Mecdelli Meryem'e göründü. . . Gitti ve söyledi [12]

--- SAYFA 51 ---

Mesih'in Dirilişyle ilgili Tartışma, onunla birlikte olanlar yas tutarken ve ağlarken. Ancak onun hayatta olduğunu ve onun tarafından görüldüğünü duyduklarında buna inanmadılar. 50 Meryem İncili başlarken öğrenciler İsa'nın ölümünün yasını tutuyor ve kendi hayatlarından endişe duyuyorlar. Sonra Mecepli Meryem onları cesaretlendirmek için ayağa kalkar ve Mesih'in sürekli olarak yanlarında bulunduğunu hatırlar: "Ağlamayın, üzülmeyin ve şüphe etmeyin; çünkü onun lütfu tamamen sizinle birlikte olacak ve sizi koruyacaktır." 51 Petrus Meryem'i "Kurtarıcı'nın hatırladığın sözlerini bize anlatmaya" davet ediyor. 52 Fakat Petrus'u şaşırtacak şekilde Meryem geçmişten anekdotlar anlatmaz; bunun yerine, Rab'bi az önce zihin yoluyla aldığı bir görüntüde gördüğünü açıklıyor ve onun kendisine açıkladığını anlatmaya devam ediyor. Meryem sözünü bitirdiğinde sustu çünkü Kurtarıcı onunla bu noktaya kadar konuşmuştu. Fakat Andreas cevap verdi ve kardeşlere şöyle dedi: "Onun söyledikleri hakkında ne söylerseniz söyleyin. En azından ben, Kurtarıcı'nın bunu söylediğine inanmıyorum. Çünkü kesinlikle bu öğretiler garip fikirlerdir!" 53 Petrus, Meryem'in Rab'bi kendi görüşünde gerçekten gördüğü fikriyle alay ederek Andreas'la aynı fikirdedir. Sonra hikaye devam ediyor, Meryem ağladı ve Peter'a şöyle dedi: "Kardeşim Peter, ne düşünüyorsun? Bunu benim kalbimden uydurduğumu mu sanıyorsun? Kurtarıcı hakkında yalan söylediğimi mi düşünüyorsun?" Levi cevap verdi ve Petrus'a şöyle dedi: "Petrus, sen her zaman çok sinirli birisin... Eğer Kurtarıcı onu layık kıldıysa, sen kim oluyorsun da onu reddediyorsun?" 54 Sonunda haklı çıkan Meryem, vaaz vermek için dışarı çıkan diğer havarilere katılır. Görünüşe göre ortodoks tutumu temsil eden Peter, vizyonlarda "Rab'bi gören" kişilerden şüphelenerek geçmiş olaylara bakıyor: Agnostik temsil eden Meryem, onun devam eden varlığını deneyimlediğini iddia ediyor. 55 Bu gnostikler, ortodoks teori gibi kendi teorilerinin de siyasi imalar taşıdığını fark ettiler. Bu, iç görüş yoluyla "Rab'bi gören" kişinin, kendisinin olduğunu iddia edebileceğini ileri sürmektedir.

--- SAYFA 52 ---

GNOSTİK İNCİLİN kendi otoritesi Onikilerin ve onların haleflerinin otoritesine eşittir veya onu aşar. Meryem İncili'nin siyasi sonuçlarını düşünün: Burada Ortodoks grubun liderlerini temsil eden Petrus ve Andreas, gnostik Meryem'i, icat ettiği ve ilahi ilhama atfettiği tuhaf fikirleri, kurguları ve yalanları haklı çıkarmak için Rab'bi görmüş gibi davranmakla suçluyorlar. Ortodoks bakış açısına göre Mary, liderlik için uygun niteliklere sahip değil: O "on iki"den biri değil. Ancak Meryem, Petrus'a karşı koyarken, onu prototip olarak kabul eden gnostikler, Petrus'un halefleri olduklarını iddia eden rahiplerin ve piskoposların otoritesine meydan okuyorlar. Gnostik öğretmenlerin ortodokslara tam olarak bu şekilde meydan okuduğunu biliyoruz. Onlara göre, ortodokslar yalnızca İsa'nın ve havarilerinin "çoğunluk"a sunduğu kamuya açık, ekzoterik öğretiye güvenirken, gnostik Hristiyanlar buna ek olarak yalnızca birkaç kişi tarafından bilinen kendi gizli öğretilerini sunduklarını iddia ediyorlardı. 56 Gnostik öğretmen ve şair Valentinus (c. 140), İsa'nın yaşamı boyunca bile yabancılardan sakladığı bazı gizemleri öğrencileriyle paylaştığına işaret eder. 57 Markos'un Yeni Ahit müjdesine göre İsa öğrencilerine şöyle dedi: . . . "Allah'ın melekûtunun sırrı sana verildi, fakat dışardakiler için her şey benzetmelerle anlatılmıştır; öyle ki, görsünler ama algılamasınlar ve duysalar da anlamasınlar; yoksa tekrar dönüp başılsınlar." 58 Matta da İsa'nın topluluk önünde konuştuğunda yalnızca benzetmelerle konuştuğunu anlatır; havarileri bunun nedenini sorduğunda, o şöyle cevap verdi: "Size cennetin krallığının sırlarını [gizemlerini; kelimenin tam anlamıyla "gizemlerini"] bilme fırsatı verildi, ancak onlara verilmedi." 59 Gnostiklere göre, bazı havariler onun talimatlarını takip ederek İsa'nın ezoterik öğretisini gizli tuttular: bunu yalnızca özel olarak, ruhsal olarak olgun olduklarını kanıtlamış ve bu nedenle de [14]

--- SAYFA 53 ---

İsa'nın Dirilişiyle ilgili Tartışma, "gnosis'e, yani gizli bilgiye inisiyasyon" niteliğini taşıyordu. Çarmıha gerilmenin ardından, dirilen Mesih'in kendisini bazı öğrencilerine açıklamaya devam ettiğini, onlara vizyonlar aracılığıyla ilahi gizemlere dair yeni içgörüler açtığını iddia ediyorlar. Pavlus kendinden dolayı olarak üçüncü şahıs olarak söz ederek, "üçüncü göğşe alındığını, beden içinde mi yoksa beden dışında mı olduğunu bilmiyorum" diyor. Orada, kendinden geçmiş bir trans halinde, "anlatılamayan, insanın dile getiremeyeceği şeyleri" duydu. 60 Pavlus, Mesih'le kurduğu ruhani iletişim sayesinde "gizli gizemleri" ve "gizli bilgeliği" keşfettiğini söylüyor ve bunları yalnızca "olgun" olduğunu düşündüğü Hristiyanlarla 61 paylaştığını, ancak herkesle paylaşmadığını açıklıyor. Kendileri de ortodoks olan pek çok çağdaş Kutsal Kitap bilgini, Pavlus'un bu pasajda söylediklerini kastetmediği konusunda ısrar eden Rudolph Bultmann'ı takip etmiştir. 62 Pavlus'un gizli bir geleneğe sahip olduğunu iddia etmediğini ileri sürüyorlar; böyle bir iddia görünüşe göre Pavlus'un fazla "gnostik" görünmesine neden olacaktır. Son zamanlarda Profesör Robin Scroggs tam tersi bir görüşe sahip oldu ve Paul'un kendisinin gizli bir bilgeliğe sahip olduğunu açıkça söylediğini belirtti. Antik çağlardaki 63 Gnostik Hristiyan da aynı sonuca vardı. Hatta Roma'da ders vermek için Mısır'dan gelen gnostik şair Valentinus (c. 140), hatta kendisinin Pavlus'un gizli öğretisini Pavlus'un müritlerinden biri olan Theudas'tan öğrendiğini iddia etti. Valentinus'un takipçileri, bu gizli öğretileri yalnızca kendi müjdelerinin ve vahiylerinin açıkladığını söylüyor. Bu yazılar, onları Nasıra'nın belirsiz hahamlarından, yalnızca insan olan İsa'dan çok daha fazla büyüleyen bir figür olan, İsa'nın temsil ettiği ruhsal varlık olan dirilmiş Mesih hakkında sayısız hikaye anlatır. Bu nedenle gnostik yazılar sıklıkla Yeni Ahit müjdelerinin şablonunu tersine çevirir. İsa'nın tarihini doğumundan ölümüne kadar biyografik olarak anlatmak yerine, gnostik anlatımlar diğerlerinin bittiği yerde başlar; ruhsal Mesih'in öğrencilerine görünen hikayeleriyle. Örneğin Yuhanna'nın Apokrifonu, Yahya'nın çarmıha gerildikten sonra "büyük keder" içinde nasıl dışarı çıktığını anlatmasıyla başlar:[15]

--- SAYFA 54 ---

GNOSTİK İNCİLLER Hemen. . . [Gökler açıldı ve göğün altındaki tüm] yaratık parladı ve [dünya] sarsıldı. [Korktum ve] ışıktı [bir çocuk] gördüm. . . ben bakarken yaşlı bir adama benziyordu. Ve yine bir hizmetçiye benzeyerek biçimini değiştirdi. . . gördüm. . . ışıktı birden fazla form içeren bir[n image] . . 64 O hayret ederken varlık konuştu: "John, Jo[h]n, neden şüphe ediyorsun ve neden korkuyorsun? Bu biçime yabancı değilsin, değil mi?... Korkma! Her zaman [yanında olan] benim... Sana olanı [ve eskiden olanı] ve gelecekte ne olacağını [öğretmeye geldim] ..." 65 Yine Nag Hammadi'de keşfedilen Petrus'un Philip'e Mektubu, İsa'nın ölümünden sonra öğrencilerin Zeytin Dağı'nda dua ederken büyük bir ışık görüldüğünü ve böylece dağın ortaya çıkan görüş alanından parladığını anlatır. Ve bir ses onlara şöyle seslendi: "Dinleyin... Ben sonsuza dek sizinle birlikte olan İsa Mesih'im." 66 Daha sonra havariler ona evrenin sırlarını sorduklarında, onlara cevap veren "ışktan bir ses çıktı". İsa Mesih'in Bilgeliği de benzer bir hikaye anlatır. Burada yine öğrenciler, İsa'nın ölümünden sonra bir dağda toplanmışlardı; "Kurtarıcı onlara orijinal biçiminde değil, görünmez ruhunda göründü. Ama onun görünüşü büyük bir ışık meleğinin görünüşüydü." Onların şaşkınlığına ve dehşetine yanıt vererek gülümser ve onlara evrenin ve onun kaderinin "kutsal planının sırlarını [gizemi; kelimenin tam anlamıyla "gizemlerini"] öğretmeyi teklif eder. 67 Fakat ortodoks görüşle olan zıtlık dikkat çekicidir. 68 Burada İsa, öğrencilerin tanıdığı sıradan insan formunda ve kesinlikle bedensel formda görünmüyor. Ya ışıktan konuşan parlak bir varlık olarak ortaya çıkar ya da kendisini birçok forma dönüştürür. Philip İncili de aynı temayı ele alıyor:[16]

--- SAYFA 55 ---

Mesih'in Dirilişi Konusunda Tartışma İsa hepsini gizlice aldı, çünkü kendisini olduğu gibi değil, onu görebilecekleri şekilde gösterdi. Kendini [hepsine] gösterdi. Kendini büyüklere büyük olarak gösterdi. . . (ve) küçükten küçüğe. 69 Olgunlaşmamış öğrenciye İsa çocuk gibi görünür; olgun bir adam için, yaşlı bir adam olarak bilgeliğin sembolü. Gnostik öğretmen Theodotus'un söylediği gibi, "her kişi Rab'bi kendi yöntemiyle tanır, herkes aynı şekilde değil." Irenaeus'un da aralarında bulunduğu 70 Ortodoks lider, gnostikleri sahtekarlıkla suçladı. Nag Hammadi'de keşfedilen metinler (Thomas'ın İncili, Philip'in İncili, Petrus'un Philip'e Mektubu ve Yuhanna'nın Apocryphon'u (Gizli Kitap)) Irenaeus'a göre kafirlerin kendilerinin icat ettikleri şeyi "havarisel" olarak göstermeye çalıştıklarını kanıtlıyordu. Gnostik öğretmen Valentinus'un takipçilerinin "tamamen umursamaz" davranarak, gerçekte olduğundan daha fazla müjdeye sahip olmakla övünerek kendi kompozisyonlarını ortaya koyduklarını beyan eder. . . Gerçekten onların küfürle dolu olmayan bir müjdeleri yoktur. Yayınladıkları şey için. . . elçilerden bize aktarılanlara tamamen benzemektedir. 71 Irenaeus, dört müjdenin geçerliliğini kanıtlayan şeyin, bunların aslında İsa'nın, anlattıkları olaylara bizzat tanık olan kendi öğrencileri ve takipçileri tarafından yazılmış olmasıdır. Bazı çağdaş İncil bilginleri bu görüşe karşı çıktılar: Bugün çok az kişi Yeni Ahit müjdelerini İsa'nın çağdaşlarının yazdığına inanıyor. Her ne kadar bunların meşruiyetini savunan Irenaeus, bunların İsa'nın kendi takipçileri tarafından yazıldığını iddia etse de, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna dediğimiz İncilleri yazan kişiler hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Yalnızca bu yazıların havarilere (Matta ve Yuhanna) veya havarilerin takipçilerine (Markos ve Luka) atfedildiğini biliyoruz. Gnostik yazarlar da aynı şekilde gizli yazılarını çeşitli müritlere atfetmişlerdir. Yeniye yazanlar gibi[17]

--- SAYFA 56 ---

GNOSTİK İNCİLLER Ahit İncilleri, materyallerinin bir kısmını eski geleneklerden almış olabilirler. Ancak diğer durumlarda, gnostiklerin yazdıklarını uydurdıkları suçlaması bir miktar gerçek içerir: Bazı gnostikler, irfanlarını kendi deneyimlerinden elde ettiklerini açıkça kabul ettiler. Örneğin ikinci yüzyılda yaşayan bir Hristiyan Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nı nasıl yazabilirdi? Yazarın, kitabın başında Yahya'ya atfettiği durumu hayal edebiliyoruz: Şüphelerden rahatsız olan yazar, İsa'nın misyonu ve kaderinin anlamı üzerinde düşünmeye başlar. Böyle bir içsel sorgulama sürecinde cevaplar zihinde kendiliğinden ortaya çıkabilir; değişen görüntü desenleri görünebilir. Bu süreci modern psikoloji açısından değil, hayal gücünün veya bilinçdışının faaliyeti olarak değil, dini açıdan anlayan kişi, bunları Mesih'le manevi iletişim biçimleri olarak deneyimleyebilir. Mesih'le olan paydaşlığını öğrencilerin hoşuna giden şeyin bir devamı olarak gören yazar, "diyalogu" edebi biçime dönüştürdüğünde onlara soru soran rolünü pekala verebilir. Çağdaşları arasında - "gerçek fikirli" olduğunu düşündüğü ortodokslar dışında - onu sahtecilikle suçlayacak olan çok az kişi vardı; daha ziyade, bu eserlerin başlıkları bunların Yuhanna, Mecdelli Meryem, Philip veya Petrus'un "ruhuyla" yazıldığını gösteriyor. Bir yazının belirli bir havariye atfedilmesi sembolik bir anlam da taşıyabilir. Meryem İncili'nin başlığı, vahyinin Kurtarıcı ile doğrudan ve samimi bir iletişimden geldiğini öne sürüyor. Onunla Mary Magdalene arasındaki erotik ilişkiye dair ipucu, mistik birlik iddialarına işaret ediyor olabilir; Tarih boyunca birçok geleneğin mistikleri deneyimlerini anlatmak için cinsel metaforlar seçmişlerdir. Thomas İncili ve Yarışmacı Thomas Kitabı'nın (İsa'nın "ikiz kardeşine" atfedilen) başlıkları, "okuyucu olarak siz, İsa'nın ikiz kardeşisiniz" izlenimini verebilir. Bu kitapları anlayan kişi, Thomas gibi, İsa'nın onun "ikizi", ruhsal "diğer benliği" olduğunu keşfeder. O halde İsa'nın Tomas'a söylediği sözler okuyucuya yöneliktir:[18]

--- SAYFA 57 ---

Mesih'in Dirilişi Konusunda Tartışma "Sen benim ikizim ve gerçek yoldaşım olduğun söylendiğine göre, kendini incele ki kim olduğunu anayasın... Ben gerçeğin bilgisiyim. Bu yüzden bana eşlik ederken, (bunu) anlamasan da, zaten bilmiş olacaksın ve sana 'kendini bilen kişi' denilecek. Çünkü kendini tanımayan kişi hiçbir şey bilmiyordur, ama kendini tanıyan kişi aynı zamanda her şeyin derinliğine dair bilgiye de ulaşmış demektir." 72 Günümüzün sanatçı çevreleri gibi, gnostikler de orijinal yaratıcı buluşun ruhsal olarak canlı hale gelen herkesin işareti olduğunu düşünüyorlardı. Her biri, bir ressamın ya da yazarın öğrencileri gibi, kendisine öğretilenleri gözden geçirip dönüştürerek kendi algılarını ifade etmeyi bekliyordu. Öğretmenin sözlerini sadece tekrarlayan kişi olgunlaşmamış sayılırdı. Piskopos Irenaeus, her birinin yeteneğine göre her gün yeni bir şey ürettiğinden yakınıyor; çünkü muazzam kurgular geliştirmede süreci aralarında hiç kimse inisiye [veya: "olgun"] sayılmaz! 73 "Bu tür hayali kurguların kaşifleri ve mucitleri olmakla övünüyorlar" ve onları yeni mitolojik şiir biçimleri yaratmakla suçluyor. Hiç şüphe yok ki haklıdır: birinci ve ikinci yüzyıl gnostik edebiyatı, "Haç'ın Yuvarlak Dansı"74 ve "Gök Gürültüsü, Mükemmel Zihin" gibi bazı dikkat çekici şiirleri içerir. Onun bakış açısına göre en saldırgan olanı, yazılarını kendi sezgileri dışında hiçbir şeyin desteklemediğini kabul etmeleridir. Sorulduğunda "ya sadece insani duygulardan bahsediyorlar, ya da yaratılıştaki görülebilen uyumdan bahsediyorlar": 75 Bunlar için suçlanacaklar. . . insanın duygularını, tutkularını ve zihinsel eğilimlerini tanımlamak. . . ve insanların başına gelenleri ve kendilerinin yaşadıklarını düşündükleri her şeyi ilahi Söz'e atfetmek. 76 [19]

--- SAYFA 58 ---

GNOSTİK İNCİLLER Bu temelde, sanatçılar gibi, yeni mitler, şiirler, ritüeller, Mesih'le "diyaloglar", vahiyler ve kendi vizyonlarının anlatımlarını yaratarak kendi içgörülerini - kendi irfanlarını - ifade ederler. Baptistler, Quaker'lar ve diğerleri gibi gnostik de ruhu alan kişinin doğrudan ilahi olanla iletişim kurduğuna inanır. Valentinus'un öğrencilerinden biri olan gnostik öğretmen Heracleon (c. 160), "ilk başta insanlar başkalarının tanıklığına göre inanırlar..." der. ama sonra "gerçeğin kendisinden inanmaya başlıyorlar." 77 Böylece kendi öğretmeni Valentinus, Pavlus'un gizli öğretisini ilk öğrendiğini iddia etti; sonra kendi bilgisinin kaynağı haline gelen bir görüntü yaşadı: Yeni doğmuş bir bebek gördü ve onun kim olabileceğini sorduğunda çocuk şöyle cevap verdi: "Ben Logos'um." 78 Valentinus'un (c. 150) başka bir öğrencisi olan ve kendisi de öğretmen olan Marcus, hakikate dair ilk elden bilgisine nasıl ulaştığını anlatıyor. Üzerine bir vizyonun indiğini söylüyor. . . bir kadın şeklinde. . . ve onun kendi doğasını ve ilahi ya da insani hiç kimseye açıklamadığı şeylerin kökenini yalnızca ona açıkladı. 79 Varlık ona şöyle dedi: "Sana Gerçeği bizzat göstermek istiyorum; çünkü onu peçesiz göresin ve onun güzelliğini anayasın diye onu yukarıdan indirdim." 80 Ve Marcus şunu ekliyor: "çıplak Gerçek" ona bir kadın biçiminde gelip sırlarını ona açıklıyordu. Marcus, buna karşılık, irfanı başlattığı herkesin de bu tür deneyimler almasını bekliyor. İnisiyasyon ritüelinde, ruhu çağırdıktan sonra adaya, kişinin ilahi olanla doğrudan temas kurduğunu göstermek için kehanet şeklinde konuşmasını emreder. Bu gnostikleri, Hristiyanlık tarihi boyunca özel görüş ve vahiy aldıklarını iddia eden ve bunları sanatta ifade edenlerden ayıran şey,[20]

--- SAYFA 59 ---

İsa'nın Dirilişi şiiri ve mistik edebiyat üzerine Tartışma? Ortodoks gelenekte yer alan Hristiyanlar, Katolikler ve Protestanlar, aldıkları vahiylerin (en azından prensipte) havariyel geleneği doğrulamasını beklerler: bunun Hristiyan inancının sınırlarını belirlediğini kabul ederler. Havarilerin orijinal öğretisi kriter olmaya devam ediyor; sapan her şey sapkınlıktır. Piskopos Irenaeus, havarilerin, bankaya para yatıran zengin bir adam gibi, kiliseye gerçeğe ait olan her şeyi tam olarak yerleştirdiklerini beyan eder: böylece isteyen herkes ondan yaşam suyunu çekebilir. 82 Ortodoks Hristiyan "kilise tarafından aktarılan, havarilerden gelen tek gerçeğe" inanır. Ve o, gelecekteki tüm doktrin ve uygulamaları ölçmek için kanon (kelimenin tam anlamıyla "kılavuz") görevi gören Yeni Ahit'teki dört müjde dışında hiçbir müjdeyi kabul etmiyor. Ancak Irenaeus'un karşı çıktığı gnostik Hristiyanlar, havarilerin orijinal öğretisinin çok ötesine geçtiklerini varsaydılar. Tıpkı bugün pek çok insanın bilim veya psikolojideki en son deneylerin daha önceki deneyleri geride bırakacağını varsayması gibi, gnostikler de şimdiki zamanın ve geleceğin bilgide sürekli bir artış sağlayacağını öngörüyorlardı. Irenaeus bunu onların kibirlerinin kanıtı olarak alır: Onlar kendilerini "olgun" sayarlar, böylece Petrus'tan, Pavlus'tan ya da diğer havarilerden herhangi birinden bahsetseniz bile, irfanlarının büyüklüğü açısından hiç kimse onlarla karşılaştırılmaz. . . . Kendilerinin havarilerden daha fazlasını keşfettiklerini ve havarilerin müjdeyi hâlâ Yahudi görüşlerinin etkisi altında vaaz ettiklerini, ancak kendilerinin havarilerden daha bilge ve daha zeki olduklarını düşünüyorlar. 83 Ve kendilerini "havarilerden daha bilge" sayanlar aynı zamanda kendilerini "rahiplerden daha bilge" sayarlar. 84 Çünkü gnostiklerin havariler ve özellikle de Onikiler hakkında söyledikleri, onların ortodoks havariyel silsilede yer aldıklarını iddia eden rahiplere ve piskoposlara karşı tutumlarını ifade eder. Ancak özgür yaratıcılığa vurgu yapmalarına rağmen, bazı gnostikler [21]

--- SAYFA 60 ---

GNOSTİK İNCİLLER öğretmenleri -oldukça tutarsız bir şekilde- "havariyel geleneğin" kendilerine ait, gizli kaynaklarına sahip olduklarını iddia ediyorlar. Böylece kiliselerde yaygın olarak kabul edilenlerden farklı havariyel ardıllık hatlarına erişim iddiasında bulunurlar. Gnostik öğretmen Ptolemy, potansiyel bir inisiye olarak gördüğü bir kadın olan Flora'ya, bir dizi öğretmenden havariyel geleneği "bizim de aldığımızı" açıklar - ona göre bu, İsa'nın sözlerinin kanonik koleksiyonuna ezoterik bir katkı sunan bir gelenektir. 85 Gnostik yazarlar genellikle kendi geleneklerini Onikilerin çevresinin dışında kalan Pavlus, Mecdelli Meryem ve Yakup gibi kişilere atfederler. Bazıları, Petrus da dahil olmak üzere Onikilerin, Mesih'in dirilişine ilk kez tanıklık ettiklerinde irfan sahibi olmadıkları konusunda ısrar ediyor. Kendilerini Adem ile Havva'nın üçüncü çocuğu Şit'in oğulları olarak tanımladıkları için Setliler olarak adlandırılan başka bir gnostik grubu, "çok büyük bir hata" ile yanılgıya düşen havarilerin, Mesih'in bedensel biçimde ölümden dirildiğini hayal ettiklerini söylüyorlar. Ancak dirilen Mesih, "bu kadar büyük gizemleri anlama yeteneğine sahip olduğunu kabul ettiği bu havarilerden birkaçına"86 göründü ve onlara, dirilişini fiziksel değil ruhsal anlamda anlamalarını öğretti. Üstelik, görmüş olduğumuz gibi, Meryem İncili, (Ortodokslar tarafından hiçbir zaman bir havari olarak tanınmayan) Mecdelli Meryem'i, Petrus'unkini çok aşan vizyon ve içgörüyeye sahip kişi olarak tasvir etmektedir. Kurtarıcı'nın Diyaloğu onu yalnızca ileriye gören biri olarak değil, aynı zamanda diğerlerinden üstün olan bir havari olarak övüyor. O, "Her Şeyi Bilen Kadın"dır. 87 Valentinus, havariyel geleneğinin Pavlus'tan geldiğini iddia eder - Onikiler'in dışından bir başkası, ancak ortodoksların en büyük otoritelerinden biri ve Luka'dan sonra Yeni Ahit'te en geniş şekilde temsil edilen yazar. Diğer gnostikler, Onikiler'in bazı üyelerinin daha sonra özel vizyonlar ve vahiyler aldıklarını ve böylece aydınlanmaya ulaştıklarını açıklarlar. Petrus'un Kıyameti, derin trans halindeki Petrus'un, gözlerini ruhsal içgörüyeye açan Mesih'in varlığını nasıl deneyimlediğini anlatır: [Kurtarıcı] bana şöyle dedi: . . ."...ellerinizi gözlerinizin üzerine koyun...ve ne gördüğünüzü söyleyin!" Ama ben [22]

--- SAYFA 61 ---

İsa'nın Dirilişiyle ilgili Tartışma bunu yapmıştı, ben hiçbir şey görmedim. "(Bu tarafı) kimse görmüyor" dedim. Tekrar bana "Tekrar yap" dedi. Ve sevinçle birlikte içime korku geldi, çünkü gün ışığından daha büyük yeni bir ışık gördüm. Sonra Kurtarıcı'nın üzerine indi. Ben de ona gördüklerimi anlattım. 88 Yakup'un Gizli Kitabı, "on iki havarinin hep birlikte oturduğunu ve Kurtarıcı'nın her birine gizli ya da açık söylediklerini hatırladıklarını ve kitaplarda [düzenlediklerini]" anlatır. 89 Fakat Mesih ortaya çıktığında, Petrus'la Yakup'u seçti ve diğerlerinin bilmemesi gerekenleri onlara anlatmak için onları diğerlerinden ayırdı. Bu teorinin her iki versiyonu da aynı anlamı taşır: Gizli geleneğin gnostik biçimlerinin - ve dolayısıyla gnostik öğretmenlerin - yalnızca "ortak" gelenek sunabilen rahipler ve piskoposlarınkine göre üstünlüğünü ileri sürer. Dahası, bu bakış açısına göre daha önceki gelenekler en iyi ihtimalle eksik ve en kötü ihtimalle tamamen yanlış olduğundan, gnostik Hristiyanlar onları revize etmek ve dönüştürmek için sürekli olarak kendi manevi deneyimlerinden - kendi irfanlarından - yararlandılar. Ancak gnostiklerin ruhsal olgunluğun kanıtı olarak kutladıkları şeyi, Ortodokslar havariyelik geleneğinden "sapma" olarak kınadılar. Tertullianus, tıpkı onları aktaran kişinin kendi iradesine göre şekillendirirken onları değiştirmesi gibi, her birinin, kendi mizacına uygun olarak, aldığı gelenekleri değiştirmesini çirkin buluyor. 90 Tertullianus'a göre onların "belirli konularda, hatta kendi kurucularıya bile anlaşılmamaları", onların havariyelik geleneğine "sadık olmadıkları" anlamına geliyordu. Öğretinin çeşitliliği sapkınlığın işaretiydi: Her bireyin kendi iradesiyle ilerlettiği veya kabul ettiği öğretilerin farklılığından kaynaklanmıyorsa, sapkınlar hangi gerekçelerle havariyelere yabancı ve düşman olabilirler? 91 Doktrinsel uygunluk ortodoks inancı tanımladı. Piskopos Irenaeus, Katolik kilisesinin [23]

--- SAYFA 62 ---

GNOSTİK İNCİLLER sanki tek bir ruhu, tek ve aynı kalbi varmış gibi öğretinin bu noktalarına inanır ve bunları mükemmel bir uyum içinde ilan eder ve öğretir. . . . Çünkü dünya dilleri farklı olsa da geleneğin anlamı bir ve aynıdır. Çünkü Almanya'da kurulan kiliseler farklı bir şeye inanmıyor ve aktarmıyor; ne İspanya'dakiler, ne Galya'dakiler, ne doğudakiler, ne Mısır'dakiler, ne Afrika'dakiler, ne de dünyanın orta bölgelerinde kurulmuş olanlar. 92 Bu kadar dağınık kiliseler arasında tartışmalar çıksaydı ne olurdu? Hangi geleneklerin öncelikli olacağına kim karar vermeli? Irenaeus şu soruyu düşünüyor: Peki ama nasıl? Aramızda önemli bir sorunla ilgili bir anlaşmazlığın ortaya çıktığını varsayalım; Elçilerin sürekli olarak iletişimde bulunduğu en eski kiliselere başvurmamız ve onlardan mevcut sorunla ilgili açık ve kesin olanı öğrenmemiz gerekmez mi? 93 Irenaeus, Roma'da en görkemli iki havari Petrus ve Pavlus tarafından kurulan ve düzenlenen çok büyük, çok eski ve evrensel olarak bilinen kilisenin havarilerinden gelen geleneği belirterek herhangi bir anlaşmazlığın sona erdirilmesini emreder. . . ve imanı işaret ederek. . . piskoposların halefiyeti yoluyla günümüze kadar gelmiştir. Çünkü her kilisenin, üstün otoritesi nedeniyle bu kiliseyle aynı fikirde olması gerekir. 94 Daha sonraki nesillerden hiç kimse, yaşamı boyunca ve dirilişinde havarilerin yaptığı gibi Mesih'e erişemeyeceğinden, her inanılı, kendi kurdukları Roma'daki kiliseye ve yetki için piskoposlara bakmalıdır. Bazı gnostik Hristiyanlar karşı saldırıya geçti. Muhtemelen Nag Hammadi'de (yaklaşık 200-300) keşfedilen en son yazılar arasında yer alan Peter Kıyameti, Peter'ın bunu duyunca ne kadar dehşete düştüğünü anlatır [24]

--- SAYFA 63 ---

Mesih'in Dirilişiyile ilgili Tartışma: Birçok inanlının "yanlış bir isme düşeceği" ve "sapkınlıkla yönetileceği". 95 Dirilen Mesih Petrus'a, "sanki yetkilerini Tanrı'dan almışlar gibi kendilerini piskopos ve aynı zamanda diyakoz olarak adlandıranların" gerçekte "susuz kanallar" olduklarını açıklar. 96 Her ne kadar "gizemi anlamasalar" da, "gerçeğin gizeminin yalnızca kendilerine ait olduğunu söyleyerek övünüyorlar." 97 Yazar onları, havarilerin öğretilerini yanlış yorumlamakla ve dolayısıyla gerçek Hristiyan "kardeşliği" yerine "taklit kilise" kurmakla suçluyor. 98 Valentinus'un takipçileri de dahil olmak üzere diğer gnostikler, piskoposun ortak havariyel geleneğe bağlı kalma hakkına itiraz etmediler. Rahiplerin ve piskoposların liderliğine de prensip olarak karşı çıkmadılar. Ancak onlara göre kilisenin öğretisi ve kilise yetkilileri hiçbir zaman Ortodoks Hristiyanların kendilerine tanıdığı nihai otoriteyi elinde tutamadı. 99 Onlara göre, irfan sahibi olan herkes kilisenin öğretisinin ötesine geçmiş ve kilisenin hiyerarşisinin otoritesini aşmıştı. O halde yeniden diriliş konusundaki tartışma, Hristiyan hareketinin kurumsal bir din haline gelmesinde kritik öneme sahip olduğunu kanıtladı. Tüm Hristiyanlar, manevi otoritenin nihai kaynağının yalnızca Mesih'in veya Tanrı'nın olabileceği konusunda prensipte hemfikirdi. Ancak acil soru elbette pratik oldu: Şu anda bu otoriteyi kim yönetiyor? Valentinus ve takipçileri cevap verdi: Her kim "Yaşayan Olan" ile doğrudan, kişisel temasa geçerse. Gerçeğin nihai kriterini yalnızca kişinin kendi deneyiminin sunduğunu, tüm ikinci el tanıklıklardan ve tüm geleneklerden, hatta gnostik gelenekten bile öncelikli olduğunu savundular! Her türlü yaratıcı buluşu, kişinin ruhsal olarak canlı hale geldiğinin kanıtı olarak kutladılar. Bu teoriye göre, otoritenin yapısı asla kurumsal bir çerçeveye sabitlenemez: kendiliğinden, karizmatik ve açık kalmalıdır. Bu teoriyi reddedenler, tüm gelecek nesil Hristiyanların, kendi deneyimlerinden çok, havarilerin tanıklığına güvenmeleri gerektiğini savundu. Çünkü Tertullianus'un da itiraf ettiği gibi, [25]

--- SAYFA 64 ---

G NOSTİK İNCİLLER Sıradan tarihsel deneyime dayanarak yargıda bulunan kişi, bir adamın fiziksel olarak mezardan döndüğü iddiasını inanılmaz bulacaktır. Tertullian, şu anda hiçbir zaman kanıtlanamayan veya doğrulanamayan bir şeye "inanılması gerektiğini, çünkü saçma olduğunu" söylüyor. Havarilerin ölümünden bu yana inananlar, ikinci yüzyıldan itibaren tek meşru mirasçıları olduklarını iddia eden rahiplerin ve piskoposların sözlerini kabul etmelidir. Diriliş doktrininin siyasi sonuçlarını kabul etmek, onun Hristiyanların dini deneyimleri üzerindeki olağanüstü etkisini açıklamaz. Bu etkiden şüphe duyanların, Delia Francesca, Michelangelo, Rembrandt ve Dali gibi çok çeşitli sanatçıların çağrıştırdığı tabloları ya da Bach, Mozart, Handel ve Mahler gibi eski çağlardan kalma bestecilerin bu tema üzerine yazdıkları müzikleri hatırlaması yeterlidir. Ölen bir adamın yeniden hayata döndüğü inancı elbette bir paradokstur. Ancak bu paradoks, güçlü çekiciliğinin sırrını içeriyor olabilir; çünkü kendi tarihsel deneyimimizle çelişirken, insani duyguların dilini konuşur. En derin korkumuz olabilecek şeye hitap eder ve ölümü yenme arzumuzu ifade eder. Çağdaş ilahiyatçı Jürgen Moltmann, ortodoks diriliş görüşünün aynı zamanda sembolik bir dille, insan yaşamının bedensel deneyimden ayrılamaz olduğu inancını da ifade ettiğini öne sürüyor: Bir insan ölümden hayata dönse bile, fiziksel olarak geri dönmelidir. 100 Irenaeus ve Tertullian, bedensel diriliş beklentisinin, inananların kendi eylemlerinin etik sonuçlarını ciddiye almalarını gerektirdiğini vurguluyorlar. Bedensel diriliş fikriyle alay eden gnostiklerin sıklıkla bedenin değerini düşürdüğü ve onun eylemlerinin (örneğin cinsel eylemlerin) "ruhani" kişi için önemsiz olduğunu düşündüğü kesinlikle doğrudur. Örneğin Tomas İncili'ne göre İsa şöyle buyurmaktadır: "Eğer ruh, bedenden meydana geldiyse, bu bir mucizedir. Gerçekten, bu büyük zenginliğin [ruhun], bu yoksulluğun [bedenin] içinde nasıl kendine yer edindiğine hayret ediyorum." 101 [2 6]

--- SAYFA 65 ---

Mesih'in Dirilişi Konusunda Tartışma Çünkü gnostikler, insan ruhunu bir beden "içinde" ikamet eden bir varlık olarak gören Yunan felsefi geleneğine (ve aynı zamanda Hindu ve Budist geleneğine) yakın duruyorlardı - sanki gerçek kişi, bedeni bir araç olarak kullanan ama onunla özdeşleşmeyen bir çeşit bedensiz varlıkmiş gibi. Moltmann'la aynı fikirde olanlar, ortodoks diriliş doktrininin bedensel deneyimi reddetmek şöyle dursun, bunu insan yaşamının temel gerçeği olarak onayladığını görebilirler. Ancak toplumsal düzen açısından, gördüğümüz gibi, ortodoks diriliş öğretisinin farklı bir etkisi vardı: O, diğer herkesin otoritesi aracılığıyla Tanrı'ya yaklaşması gereken bir kişiler hiyerarşisini meşrulaştırdı. Irenaeus ve Tertullian'ın fark ettiği gibi, Gnostik öğreti potansiyel olarak bu düzeni yıkıcıydı: Her inisiyeye, rahiplerin ve piskoposların kendilerinin bilgisiz olabileceği Tanrı'ya doğrudan erişim teklif ettiğini iddia ediyordu. 102 [27]

--- SAYFA 66 ---

II "Tek Tanrı, Tek Piskopos": Tektanrıcılığın Politikası Hristiyan İmanı şu sözlerle başlar: "Tek Tanrı'ya, Yüce Baba'ya, göğün ve yerin Yaratıcısına inanıyorum." Bazı akademisyenler, bu inanç beyanının başlangıçta kafir Marcion'un (c. 140) takipçilerini ortodoks kiliselerden dışlamak için formüle edildiğini öne sürüyorlar. Küçük Asya'dan bir Hristiyan olan Marcion, adalet talep eden ve kanunlarının her ihlalinin cezalandırılan Eski Ahit'in yaratıcı-Tanrısı ile İsa'nın ilan ettiği Baba - Yeni Ahit'in bağışlama ve sevgi Tanrısı - arasındaki zıtlık olarak gördüğü şeyden etkilenmişti. "Her şeye kadir", yani her şeye gücü yeten bir Tanrı neden acıyı, acıyı, hastalıkları, hatta sivrisinekleri ve akrepleri içeren bir dünya yaratsın ki diye sordu. Marcion bunların iki farklı Tanrı olması gerektiği sonucuna vardı. Hristiyanların çoğunluğu bu görüşü ilk başta ikici olarak kınamış ve hem "Her Şeye Gücü Yeten Baba" hem de "Göklerin ve yerin Yaratıcısı" olan tek bir Tanrı'yı kabul ederek kendilerini ortodoks olarak tanımlamışlardır. Ortodoksluğun savunucuları başka bir meydan okumayla, yani gnostiklerle karşılaştıklarında onlara sıklıkla "Marcionites" diyerek saldırdılar ve [28]

--- SAYFA 67 ---

"Tek Tanrı, Tek Piskopos" "düalistler." Irenaeus, gnostiklere karşı en büyük şikâyetini, onların da Marcionites gibi "yaratıcıdan başka bir Tanrı daha vardır" demelerini belirtmektedir. Yakın zamanda keşfedilen metinlerden bazıları onun anlatımını doğruluyor. Arhontların Hypostasis'ine göre, yaratıcının ilahi güç üzerinde tekel sahibi olduğu yönündeki boş iddiası, onun kör olduğunu göstermektedir. . . [onun] gücünden ve cehaletinden [ve] kibirinden dolayı dedi. . . , "Tanrı benim; [benden başkası] yoktur." Bunu söylediğinde, [Bütünlüğe] karşı günah işlemiş oldu. Ve mutlak güç diyarının yukarılarından bir ses geldi ve şunu söyledi: "Yanıyorsun Samael," yani "körlerin tanrısı" anlamına geliyor. 2 Nag Hammadi'deki aynı kodekste keşfedilen bir başka metin olan Dünyanın Kökeni Üzerine, aynı hikayenin farklı bir versiyonunu anlatıyor: . . . (Meleklerle) diyerek sürekli övünüyordu. . . "Ben Tanrıyım ve benden başka kimse yok." Ama bunları söylediğinde tüm ölümsüzlere karşı günah işledi. . . Faith baş yöneticinin dinsizliğini görünce sinirlendi. . . dedi ki, "Yanıyorsun Samael (yani, "kör tanrı"). Önünde aydınlanmış, ölümsüz bir insanlık [antropos] var!" 3 Aynı ciltte yer alan üçüncü bir metin olan Yuhanna'nın Gizli Kitabı, deliliği sırasında nasıl şöyle dediğini anlatır: "Ben Tanrıyım ve benden başka Tanrı yok." . . geldiği yer. . . Ve kendisini çevreleyen yaratıkları ve çevresinde kendisinden çıkan çok sayıda meleği görünce onlara şöyle dedi: "Ben kıskanç bir Tanrıyım ve benden başka Tanrı yoktur." Ancak bunu duyurarak meleklerle başka bir Tanrı'nın var olduğunu göstermiş; çünkü başkası olmasaydı kimi kıskanırdı? 4 Aynı kaynaklar Cennet Bahçesi'nin öyküsünü anlatırken, bu Tanrı'yı kıskanç efendi olarak nitelendiriyorlar.

--- SAYFA 68 ---

GNOSTİK İNCİLİZ zulmü yılan (eski zamanlarda genellikle ilahi bilgeliğin sembolüdür) Adem ve Havva'ya direnmeyi öğretti: . . . Allah Adem'e şu emri verdi: "Her ağaçtan yiyebilirsin ama cennetin ortasındaki ağaçtan yeme, çünkü ondan yediğin gün mutlaka ölürsün." Ancak yılan, cennetteki tüm hayvanlardan daha akıllıydı ve şöyle diyerek Havva'yı ikna etti: "Cennetin ortasındaki ağaçtan yediğin gün, aklının gözleri açılacak." Ve Havva itaat etti. . . yedi; kocasına da verdi. 5 Yılanın vaadinin gerçekleştiğini -gözlerinin açıldığını- ancak Tanrı'nın acil ölüm tehdidinin gerçekleşmediğini gözlemleyen gnostik yazar, Tanrı'nın Yaratılış 3:22'deki sözlerini alıntılararak editör yorumunu ekler: . . . "İşte, Adem kötüyü ve iyiyi bilerek bizden biri gibi oldu." Sonra şöyle dedi: "Hayat ağacından alıp sonsuza kadar yaşamasın diye onu cennetten çıkaralım." Peki bu Tanrı nasıl bir Tanrıdır? İlk önce Adem'in bilgi ağacından yemesi konusunda imrendi. . . . Elbette kendisinin kötü niyetli bir kışkanç olduğunu gösterdi. 6 Amerikalı bilim adamı Birger Pearson'un işaret ettiği gibi, yazar, yılanı Eğitmen'le eşitlemek için Aramice bir kelime oyunu kullanır ("yılan", hewya; "eğitim vermek", hawa). 7 Diğer gnostik anlatımlar, Havva'yı (Hawah) içeren dört yönlü bir kelime oyunu ekler: Havva, Adem'i baştan çıkarmak yerine ona hayat verir ve ona talimat verir: Dinlenme gününden sonra, Sophia [kelimenin tam anlamıyla "bilgelik"], Havva olarak adlandırılan kızı Zoe'yi [kelimenin tam anlamıyla "hayat"], Adem'i yetiştirmesi için eğitmen olarak gönderdi. . . Havva, Adem'in yere düştüğünü görünce ona acıdı ve şöyle dedi: "Adem, yaşa! Yeryüzüne çık!" Bir anda söyleme dönüştü. Çünkü Adem ayağa kalkınca hemen gözlerini açtı. Onu görünce, "Sana 'yaşayanların annesi' denilecek çünkü sen bana hayat verensin" dedi. 8 [30]

--- SAYFA 69 ---

"Tek Tanrı, Tek Piskopos" Arhontların Hipostazı, Havva'yı, Adem'i yalnızca maddi durumundan yükselten, insanlıktaki manevi prensip olarak tanımlar: Ve ruhla donatılmış Kadın, [Adem'e] geldi ve "Kalk, Adem" diyerek onunla konuştu. Ve onu görünce şöyle dedi: "Bana hayat veren sensin; sana 'Yaşayanların Annesi' denilecek; çünkü o benim annemdir. Hekim, Kadın ve Doğum Yapan O'dur." . . . Sonra Dışıl Ruhsal Prensip, Eğitmen Yılan'a geldi ve onlara şunu öğretti: "... ölmeyeceksiniz; çünkü bunu size kışkançlıktan söyledim. Aksine, gözleriniz açılacak ve kötüyü ve iyiyi tanıyan tanrılar gibi olacaksınız." . . . Ve kibirli Hükümdar Kadını lanetledi. . . [Ve] . . . Yılan. 9 Bugün bazı akademisyenler gnostisizmi metafizik düalizmle, hatta tanrıların çoğulluğuyla eşanlamlı olarak görüyorlar. Irenaeus, İbranice Kutsal Yazıların temelini oluşturan "Tanrınız Rab tek Tanrıdır" inancının bu tür karikatürlerini küfür olarak kınadı. Ancak Irenaeus'un çağdaşı İskenderiyeli Clement bize "monadik bir irfanın" var olduğunu söyler; ve Nag Hammadi'deki keşifler aynı zamanda Valentinianus gnostisizminin (gnostik öğretinin en etkili ve sofistike biçimi ve kilise için açık ara en tehditkar olanı) düalizmden temel olarak farklı olduğunu ortaya koyuyor. Nag Hammadi'nin tüm varlığın kökenini anlatan bir Valentinian eseri olan Üçlü Risale'nin açılış bölümünde Tanrı'nın birliği teması hakimdir. Yazar, Tanrı'yı tek Rab ve Tanrı olarak tanımlamaktadır. . . . Çünkü o doğmamıştır... O halde, gerçek anlamda tek Baba ve Tanrı, başka hiç kimsenin doğurmadığı kişidir. Evrene (kozmosa) gelince, onu doğuran ve yaratan O'dur. 10 Valentinianus'a ait bir Açıklama, Bütün'ün [Kökü] olan, Monad'da ikamet eden [Anlatılamaz Olan] Tanrı'dan söz eder. [Yalnız yaşıyor] sessizce. . . . çünkü sonuçta o bir Monad'dı ve ondan önce kimse yoktu. . . 11 [31]

--- SAYFA 70 ---

G NOSTİK İNCİLLER Üçüncü Valentinianus metnine göre, Bilginin Yorumu, Kurtarıcı şunu öğretmişti: "Cennette olan Babanız birdir." 12 Irenaeus'un kendisi bize, Markionitleri kiliseden etkili bir şekilde uzaklaştıran inancın Valentinianusçulara karşı işe yaramadığını söylüyor. Diğer Hristiyanlarla ortak olarak ortodoks öğretiyi okuyorlardı. Ancak Irenaeus, "tek bir Tanrı'yı sözlü olarak itiraf etmelerine" rağmen, bunu özel zihinsel çekincelerle, "bir şey söyleyip başka bir şey düşünerek" yaptıklarını açıklıyor. 13 Markionlular açıkça yaratıcıya küfrederken, Valentinianusluların bunu gizlice yaptığına ısrar ediyor: Bu tür kişiler, dış görünüşte koyunlardır, çünkü toplum içinde söylediklerine bakılırsa, bizim gibi aynı sözleri [günah çıkarma] tekrarlıyorlar; ama içten içe kurturlar. 14 Irenaeus'u en çok üzen şey, Hristiyanların çoğunluğunun Valentinus'un takipçilerini kafir olarak tanınamasıydı. Çoğu, Valentinianus öğretisi ile ortodoks öğreti arasındaki farkı anlayamıyordu; Sonuçta çoğu insanın kesme cam ile zümrüt arasında da ayırım yapamadığını söylüyor! Ancak, "dilleri bizimkine benzese de" görüşlerinin "yalnızca çok farklı olmakla kalmayıp, aynı zamanda her açıdan küfürlerle dolu" olduğunu belirtiyor. 15 Ortodoks öğretiyle bariz benzerlik, bu sapkınlığı yalnızca daha tehlikeli hale getirdi; tıpkı süt kılığına girmiş zehir gibi. Bu nedenle, devasa kitabının Reddi ve Yanlış Sözde Gnosis'in Devrilmesi adlı kitabının beş cildini, tedbirsizlere, inananları kurtaran gerçek ile onları "delilik ve küfür uçurumunda" yok eden gnostik öğreti arasında ayırım yapmayı öğretmek için yazdı. 16 Çünkü Valentinianusçular tek Tanrı'ya olan inançlarını alenen itiraf ederken, 17 kendi özel toplantılarında popüler Tanrı imajı - efendi, kral, efendi, yaratıcı ve yargıç olarak - ile bu imajın neyi temsil ettiği - Tanrı'nın tüm varlığın nihai kaynağı olarak anlaşıldığı - arasında ayırım yapmakta ısrar ettiler. 18 Valentinus bu kaynağa "derinlik" diyor; 19 takipçileri onu görünmez olarak tanımlıyor, [32]

--- SAYFA 71 ---

"Tek Tanrı, Tek Piskopos" un anlaşılabilir temel ilkesi. 20 Fakat Hristiyanların çoğunun, yalnızca Tanrı imgelerini bu gerçeklikle karıştırdığını söylüyorlar. 21 Kutsal Yazıların bazen Tanrı'yı yalnızca bir zanaatkar, intikamcı bir yargıç, gökte hüküm süren bir kral, hatta kıskanç bir efendi olarak tasvir ettiğine dikkat çekiyorlar. Ancak onlara göre bu görüntüler, İsa'nın "Tanrı ruhtur" veya "Gerçeğin Babası" öğretisiyle karşılaştırılmaz. 22 Philip İncili'nin yazarı olan başka bir Valentinianus, düşüncelerimizi doğru olandan yanlış olana saptıran isimlerin çok yanıltıcı olabileceğine dikkat çekiyor. Demek ki "Allah" kelimesini duyan kişi, doğruyu algılamaz, yanlışları algılar. Aynı şekilde "Baba", "Oğul", "Kutsal Ruh", "yaşam", "ışık", "diriliş", "Kilise" ve diğer her şey için de insanlar neyin doğru olduğunu algılamazlar, ama neyin yanlış olduğunu algılarlar. . . 23 Protestan ilahiyatçı Paul Tillich yakın zamanda bu terimi duyduğumuzda hayal ettiğimiz Tanrı ile "Tanrı'nın ötesindeki Tanrı", yani tüm kavramlarımızın ve imgelerimizin altında yatan "varlığın temeli" arasında benzer bir ayırım yaptı. Onların konumunu sapkın kılan neydi? Irenaeus neden tektanrıcılığın bu şekilde değiştirilmesini bu kadar önemli ve aslında bu kadar kınanacak buldu ki, iman kardeşlerini Valentinus'un takipçilerini sapkın oldukları gerekçesiyle kiliselerden kovmaya teşvik etti? Bu sorunun ariflerin kendilerini de şaşırttığını itiraf etti: Aynı şeyleri itiraf edip aynı ibadete katıldıklarında soruyorlar. . . nasıl oluyor da sebepsiz yere onlardan uzak kalıyoruz; ve nasıl oluyor da onlar aynı şeyleri itiraf edip aynı doktrinleri savunuyorlarsa onlara kafir diyoruz! 24 Bu tartışmayı yalnızca dini ve felsefi argümanlar çerçevesinde ele aldığımız sürece bu soruyu burada da tam olarak yanıtlayamayacağımızı öne sürüyorum. Ancak Tanrı doktrininin gnostik ve ortodoks yazılarda gerçekte nasıl işlediğini araştırdığımızda, bu dini sorunun aynı zamanda [33]

--- SAYFA 72 ---

G NOST I C G O S P E L S sosyal ve politik konular. Spesifik olarak, ikinci yüzyılın ikinci yarısında, Ortodokslar "tek Tanrı" konusunda ısrar ederken, aynı zamanda kilisenin "tek piskopos" tarafından yönetildiği yönetim sistemini de geçerli kıldılar. Tektanrıcılığın gnostik modifikasyonu bu sisteme bir saldırı olarak algılandı ve belki de amaçlandı. Çünkü gnostik ve ortodoks Hristiyanlar Tanrı'nın doğasını tartışırken aynı zamanda manevi otorite konusunu da tartışıyorlardı. Bu sayı, Roma'daki kiliseden aldığımız en eski yazılardan birine hakimdir; Roma Piskoposu olarak adlandırılan Clement'e atfedilen bir mektup (c. 90-100). Roma kilisesinin sözcüsü olarak Clement, bir kriz anında Korint'teki Hristiyan topluluğuna şunları yazdı: Korint kilisesinin bazı liderlerinin yetkileri elinden alınmıştı. Clement, "birkaç aceleci ve inatçı insanın" onları görevden aldığını söylüyor: "itibarlı olmayanlar şöhretli olanlara karşı, aptallar bilgelere, gençler yaşlılara karşı ayaklandı." 25 Siyasi bir dil kullanarak bunu bir "isyan" olarak adlandırıyor 26 ve görevden alınan liderlerin otoritelerine geri dönmesi konusunda ısrar ediyor: Onlardan korkulması, saygı duyulması ve itaat edilmesi gerektiği konusunda uyarıyor. Hangi gerekçeyle? Clement, Tanrı'nın, İsrail'in Tanrısı'nın, her şeyi tek başına yönettiğini ileri sürer: 27 O, herkesin itaat etmesi gereken efendi ve efendidir; yasayı koyan, isyancıları cezalandıran ve itaat edenleri ödüllendiren yargıçtır. Peki Tanrı'nın yönetimi gerçekte nasıl yönetiliyor? Burada Clement'in teolojisi pratik hale geliyor: Tanrı'nın "hükümdarlık otoritesini" "yeryüzünde yöneticilere ve liderlere" devrettiğini söylüyor. 28 Bu atanmış yöneticiler kimlerdir? Clement onların piskopos, rahip ve diyakon olduğunu söyler. Her kim "boyun eğmeyi" 29 ve kilise liderlerine itaat etmeyi reddederse, ilahi ustanın kendisine karşı itaatsizlikten dolayı suçludur. Tartışmasına kendini kaptıran Clement, ilahi emirlere itaat etmeyenlerin "ölüm cezasına çarptırılacağı" konusunda uyarıyor. 30 Bu mektup, Hristiyanlık tarihinde dramatik bir döneme işaret ediyor. Burada ilk kez Hristiyan toplumunu "din adamları" ve "halk" arasında bölmeye yönelik bir argüman buluyoruz. Kilise sıkı bir şekilde organize edilmelidir [34]

--- SAYFA 73 ---

Üstler ve astların "Tek Tanrı, Tek Piskopos" düzeni. Din adamları arasında bile Clement, ister piskopos, ister rahip, ister diyakoz olsun, her üyeyi "kendi sırasına göre" sıralamakta ısrar ediyor: 31 herkes kendi konumunun "kurallarına ve emirlerine" her zaman uymak zorundadır. Birçok tarihçi bu mektup karşısında şaşkına döndü. 32 Korintos'taki anlaşmazlığın temelinde ne olduğunu soruyorlar? Hangi dini konular söz konusuydu? Mektup bunu bize doğrudan söylemiyor. Ancak bu, yazarın bu tür konuları görmezden geldiği anlamına gelmez. Onun kendi görüşünü -dini görüşünü- tamamen açık bir şekilde ortaya koymasını öneriyorum: Korint kilisesini ilahi otorite modeli üzerine kurmayı amaçladı. Tanrı cennette efendi, efendi, komutan, yargıç ve kral olarak hüküm sürdüğü gibi, yeryüzünde de yönetimini astlardan oluşan bir orduya komuta eden generaller olarak hizmet eden kilise hiyerarşisi üyelerine devreder; "halk"ı yöneten krallar; Tanrı'nın yerine başkanlık eden yargıçlar. Clement sadece Romalı Hristiyanların neyi olduğu gibi kabul ettiğini ve ikinci yüzyılın başlarında Roma dışındaki Hristiyanların neyi kabul etmeye başladığını belirtiyor olabilir. Bu teorinin baş savunucularının bizzat piskoposlar olması şaşırtıcı değildir. Sadece bir nesil sonra, başka bir piskopos, Roma'dan bin milden fazla uzakta bulunan Suriye'deki Antakyalı Ignatius aynı prensibi tutkuyla savundu. Ancak Ignatius, Clement'ten daha ileri gitti. Cennetteki ilahi hiyerarşiyi yansıtan hiyerarşik bir düzen olarak üç rütbeyi (piskopos, rahipler ve diyakonlar) savundu. Ignatius, cennette yalnızca tek bir Tanrı olduğuna göre kilisede de yalnızca tek bir piskoposun olabileceğini beyan eder. "Tek Tanrı, tek piskopos"—bu, ortodoks slogan haline geldi. Ignatius, "halk"ı piskoposa "sanki o Tanrıymış gibi" saygı duyması, onurlandırması ve itaat etmesi konusunda uyarıyor. Çünkü kilise hiyerarşisinin zirvesinde yer alan piskopos, "Tanrı'nın yerine" başkanlık eder. 34 Öyleyse Tanrı'nın altında kim duruyor? İlahi konsey, diye yanıtlıyor Ignatius. Ve Tanrı gökteki bu konseye hükmettiği gibi, yeryüzündeki piskopos da bir rahipler konseyine hükmeder. Göksel ilahi konsey ise havarilerin üzerinde yer alır; yani yeryüzünde rahipler diyakozları yönetir ve bunların üçü de "halk"ı yönetir. 35 Ignatius yalnızca kendi fikrini yüceltmeye mi çalışıyordu?

--- SAYFA 74 ---

G NOST I C G O S P E L S konumu? Alaycı bir gözlemci onun güç politikalarını dini retorikle maskelediğinden şüphelenebilir. Ancak yirminci yüzyılda bize çok tanıdık gelen din ve politika arasındaki ayrım, Ignatius'un kendi anlayışına tamamen yabancıydı. Onun için, hem pagan hem de Hristiyan çağdaşları için, dini inançlar zorunlu olarak siyasi ilişkileri içeriyordu - ya da tam tersi. İronik bir şekilde, Ignatius'un kendisi de bu görüşü, dini inançlarını Roma'ya ihanetin kanıtı olarak değerlendirerek onu ölümüne mahkum eden Romalı yetkililerle paylaştı. Romalı paganlar için olduğu gibi Ignatius için de siyaset ve din ayrılmaz bir birlik oluşturuyordu. Tanrı'nın insanlık için kilise aracılığıyla ve özellikle de onu yöneten piskoposlar, rahipler ve diyakonlar aracılığıyla erişilebilir hale geldiğine inanıyordu: "bunlar olmadan kilise denebilecek hiçbir şey olamaz!" 36 Sonsuz kurtuluşları uğruna insanları piskopos ve kâhinlere teslim olmaya teşvik etti. Her ne kadar Ignatius ve Clement din adamlarının yapısını farklı şekillerde tasvir etseler de, 37 her iki piskopos da bu insan düzeninin cennetteki ilahi otoriteyi yansıttığı konusunda hemfikir. Dini görüşleri elbette siyasi anlamlar taşıyordu; ancak aynı zamanda teşvik ettikleri uygulama, Tanrı hakkındaki inançlarına dayanıyordu. Birisi, ilahi hiyerarşinin zirvesinde duran ve tüm yapıyı meşrulaştıran Tanrı öğretisine meydan okursa ne olur? Tahmin etmemize gerek yok: Valentinus Mısır'dan Roma'ya gittiğinde (c. 140) neler olduğunu görebiliriz. Düşmanları bile ondan parlak ve etkili bir adam olarak söz ediyordu; 38 hayranları ona bir şair ve ruhani bir usta olarak saygı duyuyorlardı. Bir gelenek, Nag Hammadi'de keşfedilen şiirsel, çağrışımcı Hakikat İncili'ni ona atfeder. Valentinus, tüm inananların ortak olarak benimsediği Hristiyan geleneğini almanın yanı sıra, Pavlus'un öğrencisi Theudas'tan gizli bir Tanrı öğretisine inisiyasyon aldığını iddia eder. 39 Pavlus'un bu gizli bilgeliği herkese ve herkesin önünde değil, yalnızca ruhen olgun olduğunu düşündüğü seçilmiş birkaç kişiye öğrettiğini söylüyor. 40 Valentinus da başlamayı teklif ediyor [36]

--- SAYFA 75 ---

Herkesin anlayamaması nedeniyle "Tek Tanrı, Tek Piskopos" "olgun olanlar" 41 onun bilgeliğine dahil edilmiştir. Bu gizli geleneğin ortaya çıkardığı şey, çoğu Hristiyanın safça yaratıcı, Tanrı ve Baba olarak taptığı kişinin gerçekte yalnızca gerçek Tanrı'nın sureti olduğudur. Valentinus'a göre Clement ve Ignatius'un yanlışlıkla Tanrı'ya atfettikleri şey aslında yalnızca yaratıcı için geçerlidir. 42 Valentinus, Platon'u takip ederek, "yaratıcı" (demiurgos) için Yunanca terimini kullanır, 43 kendisinin daha yüksek güçlerin aracı olarak hizmet eden daha az ilahi bir varlık olduğunu öne sürer. 44 Tanrı olmadığını, kral ve efendi olarak hüküm süren, 45 askeri komutan olarak hareket eden, 46 yasayı veren ve onu çiğneyenleri yargılayanın 47, kısacası "İsrail'in Tanrısı" olan yaratıcının olduğunu açıklıyor. Valentinus'un sunduğu inisiyasyon sayesinde aday, yaratıcının otoritesini ve onun tüm taleplerini aptallık olarak reddetmeyi öğrenir. Gnostiklerin bildiği şey, yaratıcının kendi cehaletinden kaynaklanan yanlış güç iddialarında bulunduğu ("Ben Tanrıyım ve başkası yok") 48. Gnosis'e ulaşmak, ilahi gücün gerçek kaynağını, yani tüm varlığın "derinliğini" tanımayı içerir. Bu kaynağı tanıyan kişi aynı zamanda hem kendini tanır hem de ruhsal kökenini keşfeder: Gerçek Babasını ve Annesini tanır. Her kim bu irfana -bu içgörüyeye- ulaşırsa, kurtuluş (apolitrosis; kelimenin tam anlamıyla "kurtuluş") adı verilen gizli kutsallığı almaya hazırdır. 49 İlim kazanmadan önce aday, onu gerçek Tanrı sanarak Tanrı'ya tapıyordu: şimdi, kurtuluş kutsallığı aracılığıyla aday, Tanrı'nın gücünden kurtulduğunu gösteriyor. Bu ritüelde yaratıcıya hitap eder, bağımsızlığını ilan eder ve artık yaratıcının yetki ve yargı alanına değil, onu aşan şeye ait olduğunu bildirir: Ben Baba'nın, önceden var olan Baba'nın oğluyum. . . . Ben varlığı önceden var olandan alıyorum ve yeniden geldiğim yere geliyorum. 51 [37]

--- SAYFA 76 ---

GNOSTİK İNCİLLER Bu dini teorinin pratik, hatta politik sonuçları nelerdir? Valentinus'un ya da onun inisiyelerinden birinin, Clement'in, piskoposun topluluğu "Tanrı'nın cennette hükmettiği gibi" -efendi, kral, yargıç ve efendi olarak- yönettiği iddiasına nasıl yanıt verebileceğini bir düşünün. Bir inisiyenin böyle bir piskoposa şöyle cevap vermesi muhtemel olmaz mıydı: "Tanrıyı temsil ettiğinizi iddia ediyorsunuz, ancak gerçekte yalnızca körü körüne hizmet ettiğiniz ve itaat ettiğiniz yaratıcıyı temsil ediyorsunuz. Ancak ben onun yetki alanının ötesine geçtim - ve bu nedenle, sizin yetki alanınızın da ötesine geçtim!" Piskopos olarak Irenaeus, dini otoriteye yönelik tehlikenin farkındaydı. İnisiyenin demiurge ile ilişkisini çarpıcı biçimde değiştiren kefarete ritüeli, aynı zamanda onun piskoposla ilişkisini de değiştirdi. Daha önce inanlıya piskoposa "Tanrı'nın kendisi gibi" boyun eğmesi öğretiliyordu, çünkü kendisine piskoposun "Tanrı'nın yerine" hüküm sürdüğü, emirler verdiği ve yargıladığı söylendi. Ancak şimdi bu tür kısıtlamaların yalnızca Tanrı'dan hâlâ korkan ve ona hizmet eden saf inananlar için geçerli olduğunu görüyor. 52 Gnosis, piskoposlara ve rahiplere itaat etmeyi reddetmek için teolojik bir gerekçeden daha azını sunmuyor! İnisiye artık onları, dünyayı yaratıcının adına yöneten "hükümdarlar ve güçler" olarak görüyor. Gnostik, piskoposun, demiurge gibi, çoğu Hristiyan - inisiye olmayanlar - üzerinde meşru otorite kullandığını kabul eder. 53 Ancak piskoposun talepleri, uyarıları ve tehditleri, bizzat yaratıcınıninkiler gibi, artık "kurtulan" kişiyi etkileyemez. Irenaeus bu ritüelin etkisini şöyle açıklıyor: Her türlü gücün ötesinde bir yüксеklığe ulaştıklarını, dolayısıyla hiçbir konuda korkacak kimseleri olmadığını, istedikleri gibi hareket etmekte her bakımdan özgür olduklarını iddia ediyorlar. Çünkü onlar kurtuluştan dolayı bunu iddia ediyorlar. . . yargıç tarafından yakalanamaz, hatta algılanamazlar. 54 Aday, irfana inisiyasyonundan itibaren manevi otoriteyle tamamen yeni bir ilişki kazanır. Artık ruhban hiyerarşisinin yetkisini Baba'dan değil, yaratıcıdan aldığını biliyor. Clement gibi bir piskopos komuta ettiğinde [38]

--- SAYFA 77 ---

"Tek Tanrı, Tek Piskopos" inananının "Tanrı'dan korkması" ya da "bir Rabbinin olduğunu itiraf etmesi" ya da Irenaeus'un "Tanrı günahkarı yargılayacak" diye uyarması, gnostik bunların hepsini Tanrı'nın ve onun dünyevi temsilcilerinin inanan üzerindeki yanlış iddialarını yeniden ileri sürme girişimleri olarak duyabilir. Yaratıcının "Ben Tanrıyım ve başkası yok" şeklindeki aptalca iddiasında gnostik, piskoposun toplum üzerinde ayrıcalıklı bir güç kullanma iddiasını duyabiliyordu. Gnostik, "Ben kıskanç bir Tanrıyım" şeklindeki uyarısında, piskoposun yetkisinin ötesinde olanlara karşı duyduğu kıskançlığı fark edebilir. Piskopos Irenaeus da onların kışkırtıcı ve baştan çıkarıcı üsluplarını hicvediyor: Eğer biri kendini onlara küçük bir koyun gibi teslim ederse ve onların uygulamalarını ve kurtuluşlarını takip ederse, o kadar kibirlenir ki... kaslı bir yürüyüşle ve kibirli bir yüz ifadesiyle, bir horozun tüm gösterişli havasına sahip olarak yürür! 55 Tertullianus bu kibrin izini, kendisini Roma piskoposunun üstün otoritesine teslim etmeyi reddeden öğretmenleri Valentinus'un örneğine dayandırıyor. Hangi nedenle? Tertullianus, Valentinus'un kendisinin piskopos olmak istediğini söylüyor. Ancak onun yerine başka bir adam seçildiğinde, kıskançlık ve hüsrana uğramış bir hırsıla doldu ve kendine rakip bir grup kurmak için kendisini kiliseden ayırdı. 56 Çok az tarihçi Tertullianus'un hikayesine inanıyor. İlk olarak, sapkınlığa karşı kıskançlık ve hırsın sapkınları gerçek inançtan saptırdığını ileri süren tipik bir polemik izliyor. İkincisi, bu iddia edilen olaydan yaklaşık yirmi yıl sonra, Valentinus'un takipçileri kendilerini kilisenin tam üyesi olarak görüyorlardı ve ortodoksların onları kovma girişimlerine öfkeyle direniyorlardı. 57 Bu, kopuşu onların sapkın olarak adlandırdıkları kişilerden ziyade ortodoksların başlattığını gösteriyor. Ancak Tertullianus'un hikayesi -belki de özellikle- doğru olmasa bile, pek çok Hristiyan'ın sapkınlığın tehlikelerinden biri olarak gördüğü şeyi gösteriyor: Ruhban otoritesine itaatsizliği teşvik ediyor. Ve görünüme göre Ortodokslar haklıydı. Piskopos Irenaeus bize Valentinus'un takipçilerinin "izinsiz toplantılarda toplandığını" söylüyor 58— [39]

--- SAYFA 78 ---

GNOSTİK İNCİLLER, yani piskopos olarak kendisinin yetki vermediği toplantılarda. Bu toplantılarda dinleyicilerin kafasında şu şüpheleri uyandırmaya çalıştılar: Kilisenin öğretisi onları gerçekten tatmin ediyor mu, etmiyor mu? 59 Kilisenin dağıttığı kutsal törenler (vaftiz ve komünyon) onlara Hristiyan inancına tam bir giriş mi sağladı, yoksa yalnızca ilk adımı mı? 60 Yakın çevrenin üyeleri, piskopos ve rahiplerin halka açık olarak öğrettiklerinin yalnızca temel öğretiler olduğunu öne sürüyorlardı. Kendileri daha fazlasını sunduklarını iddia ediyorlardı; gizli gizemler, yüksek öğretiler. Bu tartışma, daha önce, çeşitli kilise liderliği biçimlerinin yerini birleşik bir kilise makamı hiyerarşisine bıraktığı bir zamanda meydana geldi. 61 İlk kez bazı Hristiyan toplulukları, piskoposlar, rahipler, diyakozlar ve laiklerden oluşan alt düzey "rütbelere"den oluşan katı bir düzen halinde örgütleniyorlardı. Pek çok kilisede piskopos ilk kez bir "hükümdar" (kelimenin tam anlamıyla "tek yönetici") olarak ortaya çıkıyordu. Giderek artan bir şekilde, disiplinci olarak hareket etme ve "halk" olarak adlandırdığı kişiler üzerinde yargılama yetkisine sahip olduğunu iddia etti. Bazı gnostik hareketler bu sürece karşı direnişi temsil edebilir mi? Gnostikler kilise hiyerarşisinin gelişimine karşı çıkan eleştirmenler arasında yer alabilir mi? Nag Hammadi'den elde edilen kanıtlar bunu yaptıklarını gösteriyor. Petrus Kıyametinin yazarının kilise yetkililerinin iddialarıyla nasıl alay ettiğini daha önce belirtmiştik: Diğerleri. . . numaramızın dışında. . . sanki yetkilerini Tanrı'dan almışlar gibi kendilerine piskopos ve diyakoz diyorlar. . . . Bu insanlar susuz kanallar. 62 Valentinus'un bir takipçisi tarafından yazılan Tripartite Tractate, gnostikleri, yani "Babanın çocukları"nı, inisiye olmayanlar, yaratıcının çocukları olanlarla karşılaştırır. 63 Babanın çocuklarının eşit olarak bir araya geldiklerini, karşılıklı sevgiden yararlandıklarını ve kendiliğinden birbirlerine yardım ettiklerini söylüyor. Ancak yaratıcının çocukları -sıradan Hristiyanlar- "birbirlerine komuta etmek, kendi boşluklarında birbirlerine üstünlük sağlamak istiyorlardı."

--- SAYFA 79 ---

"Tek Tanrı, Tek Piskopos" hırısı"; "güç hırısı" ile şişirilmişler, "her biri kendisinin diğerlerinden üstün olduğunu hayal ediyor."64 Eğer gnostik Hristiyanlar kilise hiyerarşisinin gelişimini eleştiriyorlardıysa, kendileri nasıl bir toplumsal örgüt oluşturabilirlerdi? Eğer rütbe ilkesini reddedip herkesin eşit olduğu konusunda ısrar ettilerse, nasıl bir toplantı bile düzenleyebilirler? Irenaeus bize Lyons'daki kendi cemaatinden tanıdığı bir grubun, yani grubun uygulamasını anlatıyor. Valentinus'un bir öğrencisi olan Marcus tarafından yönetiliyordu.65 Grubun her üyesi inisiye olmuştu: bu, her birinin demiurge'nin gücünden "kurtulmuş" olduğu anlamına geliyordu. Bu nedenle, demiurge'nin sözcüsü olarak gördükleri piskoposun - Irenaeus'un kendisi - yetkisi olmadan buluşmaya cesaret ettiler! İkincisi, her inisiyenin, Kutsal Ruh aracılığıyla doğrudan ilhamın karizmatik armağanını aldığı varsayıldı. Irenaeus, toplantılarını bu "pnömatik" üyeleri (kelimenin tam anlamıyla, "ruhsal olanlar") yönetiyor mu? Irenaeus, ilk karşılaştıklarında tüm üyelerin kuraya katıldığını söylüyor.67 Görünüşe göre, belli bir kura çeken kişi rahip rolünü üstlenecekti; bir diğeri ibadet için Kutsal Yazıları okuyacak ve diğerleri de gruba bir peygamber gibi hitap ederek grup bir dahaki sefere buluşacaklardı. Bu uygulama etkili bir şekilde çok farklı bir otorite yapısı yarattı. Ortodoks Hristiyanların din adamları ve sıradan insanlar arasında giderek daha fazla ayırım yaptığı bir dönemde, bu gnostik Hristiyanlar kendi aralarında bu tür ayrımları kabul etmeyi reddettiklerini, üyelerini bir hiyerarşi içinde üst ve alt sınıflara ayırmak yerine, tüm inisiyelerin, aynı şekilde, herkesin eşit olarak katıldığını gösterdiler; Ayrıca, her toplantıda kura çekildikleri ve ayrımlar yaptıkları için rahip, piskopos veya peygamber olarak hizmet etmek üzere seçilmişlerdir.

--- SAYFA 80 ---

Kur'ayla oluşturulan GNOSTİK İNCİLLER hiçbir zaman kalıcı "rütbelere" haline gelemeyiz. Son olarak -en önemlisi- bu uygulama aracılığıyla insan tercihi unsurunu ortadan kaldırmayı amaçladılar. Yirminci yüzyıldaki bir gözlemci, gnostiklerin bu meseleleri rastgele şansa bıraktığını varsayabilir, ancak gnostikler bunu farklı görüyorlardı. Evrendeki her şeyi Tanrı yönlendirdiğinden, kuralların düşme şeklinin de onun seçimini ifade ettiğine inanıyorlardı. Bu tür uygulamalar Tertullian'ı "kafirlerin davranışlarına" saldırmaya sevk etti: Ne kadar anlamsız, ne kadar dünyevi, ne kadar insani, inançlarına uygun olarak ciddiyetten, otoriteden, disiplinden yoksun! Öncelikle kimin din adamı, kimin inançlı olduğu belirsiz: Hepsini eşit erişime sahip, eşit dinliyorlar, eşit dua ediyorlar; hatta paganlar bile gelir. . . . Ayrıca gelen herkesle barış öpücüğünü paylaşırlar, çünkü tek gerçeğin kalesine saldırmak için bir araya gelirlerse konuları ne kadar farklı ele aldıkları umurlarında değildir. . . . Hepsini kibirli. . . . hepsini sana irfan sunuyor. 68 Eşit erişim, eşit katılım ve bilgiye eşit hak iddiası ilkesi Tertullian'ı kesinlikle etkiledi. Ancak o bunu kafirlerin "disiplini devirdiğine" dair bir kanıt olarak aldı: Ona göre uygun disiplin, topluluk üyeleri arasında belirli derecelerde ayırım gerektiriyordu. Tertullianus, özellikle otorite konumlarını erkeklerle paylaşan "kafirler arasındaki kadınların" katılımını protesto ediyor: "Öğretiyorlar, tartışmalara katılıyorlar; şeytan kovuyorlar; tedavi ediyorlar"69 - onların vaftiz bile edebileceklerinden şüpheleniyor, bu da aynı zamanda piskopos olarak hareket ettikleri anlamına geliyor! Tertullianus aynı zamanda törenlerinin dikkatsizce yönetilmesi, kaprisli ve değişken olması gerçeğine de itiraz etti. Bir zamanlar göreve acemileri getiriyorlardı; diğerinde laik bir işe bağlı kişiler. . . . Terfi hiçbir yerde isyancıların kampından daha kolay olamaz; orada bulunmanın bile en önemli hizmet olduğu yer. Yani bugün bir adam piskopos, yarın bir başkası; kişi [42]

--- SAYFA 81 ---

Bugün diyakon olan, yarın okuyucu olan "Tek Tanrı, Tek Piskopos"; bugün rahip olan yarın meslekten olmayan biri olacaktır; çünkü sıradan insanlara bile rahiplik görevlerini dayatıyorlar! 70 Bu dikkate değer pasaj, Tertullianus'un kilise düzeni için esas olarak gördüğü ayrımların neler olduğunu ortaya koyuyor: yeni gelenler ile deneyimli Hristiyanlar arasındaki ayrımlar; kadın ve erkek arasında; profesyonel bir din adamı ile dünyevi işlerle uğraşan insanlar arasında; okuyucular, diyakozlar, rahipler ve piskoposlar arasında ve hepsinden önemlisi din adamları ile halk arasında. Valentinianus Hristiyanları ise tüm katılımcıların eşitliğini güvence altına alan bir uygulama izlediler. Onların sistemi hiçbir hiyerarşinin oluşmasına ve din adamlarının sabit "düzenlerine" izin vermiyordu. Herkesin rolü her gün değiştiğinden, önde gelen kişilere karşı kıskançlık durumları en aza indirildi. Kilisenin yöneticisi, öğretmeni ve yargıcı olarak rolünü geleneksel Roma terimleriyle tanımlayan piskopos, bu gnostik eleştiriye nasıl yanıt verecekti? Irenaeus, piskopos olarak kendisinin iki yönlü bir duruma düştüğünü gördü. Sürüsünün bazı üyeleri onun yetkisi olmadan özel oturumlarda buluşuyordu; Irenaeus'un "sihirli sahtekarlıklarda usta" olarak alay ettiği, kendi kendini lider olarak atanan Marcus, onları gizli ayinlere başlatmış ve onları piskoposun ahlaki uyarılarını görmezden gelmeye teşvik etmişti. Emirlerinin aksine putlara kurban edilen etleri yediklerini söylüyor; pagan festivallerine özgürce katıldılar ve onun cinsel ilişkiden uzak durma ve tek eşlilik konusundaki katı uyarılarını ihlal ettiler. 72 Irenaeus'un hepsinden en sinir bozucu bulduğu şey, piskoposa tövbe etmek ve hatta açıkça meydan okumak yerine, onun protestolarına şeytani derecede zekice teolojik argümanlarla yanıt vermeleriydi: Onlar [bizi] "ruhani olmayan", "sıradan" ve "dindar" olarak adlandırıyorlar. . . . Biz onların korkunç iddialarını kabul etmediğimiz için, sanki yüksekliklere aklımızı kaldıramıyormuşuz, yukarıdakileri anlayamıyormuşuz gibi, hebdomadada [aşağı bölgelerde] yaşamaya devam ettiğimizi söylüyorlar. 73 [43]

--- SAYFA 82 ---

GNOSTİK İNCİLLER Irenaeus, ruhani oldukları için kendisinin, yaratıcının yalnızca bir hizmetkârı olarak cahilce onlara dayatmaya çalıştığı etik kısıtlamalardan kurtuldukları yönündeki iddialarına öfkeliydi. 74 Irenaeus, kiliseyi bu kendine özgü teologlara karşı savunmak için teolojik silahlar üretmesi gerektiğinin farkına vardı. "Yaratıcıdan başka bir Tanrı" şeklindeki sapkın öğretiyi yıkabilirse, "tek Katolik kilisesi"nin ve onun piskoposunun otoritesini -iddiaya göre teolojik gerekçelerle- görmezden gelme veya ona karşı gelme olasılığını da ortadan kaldıracılabileceğine inanıyordu. Rakipleri gibi Irenaeus da kilisedeki ilahi otoritenin yapısı ile insan otoritesi arasındaki ilişkiyi olduğu gibi kabul ediyordu. Eğer Tanrı Bir ise, o zaman yalnızca tek bir gerçek kilise ve toplulukta Tanrı'nın yalnızca tek bir temsilcisi olabilir: piskopos. Bu nedenle Irenaeus, Ortodoks Hristiyanların her şeyden önce Tanrı'nın Tek, yaratıcı, Baba, efendi ve yargıç olduğuna inanmaları gerektiğini ilan etti. Katolik kilisesini kuranın ve onun içinde "ahlaki disiplini uygulayanlara başkanlık eden"75 kişinin bu tek Tanrı olduğu konusunda uyardı. Yine de gnostiklerle teolojiyi tartışmayı zor buluyordu: Onun söylediği her şeye katıldıklarını iddia ediyorlardı, ama gizlice onun sözlerinin ruhsal olmayan birinden geldiğini dikkate almadıklarını biliyordu. Bu yüzden, incelemesini ciddi bir yargılama çağrısıyla bitirme zorunluluğu hissetti: Yaradan'a küfredenler bırakın. . . Tıpkı Valentinianusçuların ve tüm sahte sözde "gnostiklerin", Tanrı'ya ibadet eden herkes tarafından Şeytan'ın ajanları olarak tanınması gibi. Şimdi bile onların ajansı Şeytan aracılığıyla. . . Her türlü sapkınlık için sonsuz ateşi hazırlayan Tanrı'nın aleyhinde konuştuğu görülmüştür. 76 Ancak bu mücadelenin yalnızca karizmatik ilham iddiasında bulunan, rahipler ve piskoposlardan oluşan organize, ruhsuz bir hiyerarşiye karşı mücadele eden laik kesimden üyeleri içerdiğini varsaymak yanlış olur. Irenaeus açıkça bunun tersini belirtiyor. Gnostik öğretiyi yadıkları için kınadığı kişilerin çoğu, kilise hiyerarşisinin önde gelen üyeleri idi. Bir durumda Irenaeus [44]

--- SAYFA 83 ---

"Tek Tanrı, Tek Piskopos", Roma Piskoposu Victor'a, cemaatleri arasında bazı gnostik yazıların dolaştığı konusunda onu uyarmak için bir mektup yazdı. 77 Bu yazıları özellikle tehlikeli buluyordu çünkü yazarları Florinus rahip olma prestijini iddia ediyordu. Ancak Irenaeus, Victor'u bu rahibin aynı zamanda gizlice gnostik bir inisiye olduğu konusunda uyarır. Irenaeus kendi cemaatlerini şu konuda uyardı: "Birçoklarının rahip olduğuna inandıkları... ama kalplerinde Tanrı korkusunu yüceltmeyenlerin... toplumdaki şöhretleriyle gurur duyuyorlar." Ona göre bu tür kişiler gizli gnostiklerdir ve "Kimse bizi görmüyor" diyerek gizlice kötü işler yaparlar."78 Irenaeus, görünüşte Ortodoks Hristiyanlar gibi davranan, ancak özel olarak gnostik çevrelerin üyeleri olan kişileri ifşa etmeyi amaçladığını açıkça belirtir. Sıradan bir Hristiyan gerçek ve sahte rahipler arasındaki farkı nasıl anlayabilirdi? Irenaeus, Ortodoks olanların havarisel ardıllık çizgisini takip edeceklerini beyan eder: Kişi kilisedeki rahiplere itaat etmelidir - yani. . . havarilerin mirasına sahip olanlar. Çünkü onlar, piskoposluk verasetiyle aynı anda kesin hakikat armağanını alırlar. 79 Kafirlerin ortak gelenekten saptıklarını ve piskoposun onayı olmadan buluştuklarını açıklıyor: İlkel mirastan ayrılan diğerlerini şüpheyle karşılamalı ve herhangi bir yerde toplanmalıdır. Bunları kafir olarak kabul etmek gerekir. . . veya şizmatik olarak. . . ya da ikiye bölünmüş olarak. Bunların hepsi hakikatten sapmıştır. 80 Irenaeus ciddi bir piskoposluk kararını açıklıyor. Gnostikler, biri açık, diğeri gizli olmak üzere iki gelenek kaynağına sahip olduklarını iddia ederler. Irenaeus ironik bir şekilde geleneğin iki kaynağı olduğu konusunda onlarla aynı fikirdedir - ancak Tanrı tek olduğu için bunlardan yalnızca birinin Tanrı'dan geldiğini beyan eder - bu, kilisenin Mesih ve onun seçilmiş havarileri, özellikle de Petrus aracılığıyla aldığı kaynaktır. Diğeri ise Şeytan'dan gelir ve Petrus'un baş düşmanı olan gnostik öğretmen Simon Magus'a (kelimenin tam anlamıyla "büyücü") kadar uzanır [45]

--- SAYFA 84 ---

Elçinin manevi gücünü satın almaya çalışan ve onun lanetini kazanan GNOSTİK İNCİLLER. Petrus'un gerçek halefiyetin başında olduğu gibi, Simon da sapkınların sahte, cinlerden ilham alan ardıllığının örneğidir; o, "tüm sapkınlıkların babasıdır": Gerçeği herhangi bir şekilde çarpıtan ve kilisenin öğretilerine zarar veren herkes, Samiriyeli Simon Magus'un öğrencileri ve halefleridir. . . . Aslında bir tür yem olarak İsa Mesih'in adını öne sürüyorlar, ancak birçok yönden Simon'un dinsizliklerini tanıtıyorlar. . . . dinden dönenlerin büyük yazarı olan büyük yılanın (Şeytan) acı ve kötü zehirini dinleyicilerine yayıyorlar. 81 Son olarak, "Ortodokslar arasında sayılan bazı kişilerin"82, şimdi tövbe etmedikleri, "başka bir Tanrı'nın" öğretilerini reddetmedikleri ve piskoposun onları ebedi lanetten kurtarmak için uygulayacağı "ön disiplini" 83 kabul ederek kendilerini piskoposa teslim etmedikçe (ve bu onun pratikteki ana noktası budur) yaklaşan yargıdan korkacak çok şeyi olacağı konusunda uyarmaktadır. Irenaeus'un dini inançları kılık değiştirmiş siyasi ilkelerden başka bir şey değil miydi? Yoksa tam tersine, siyaseti dini inançlarına mı bağlıydı? Bu yorumlardan herhangi biri durumu aşırı basitleştirmektedir. Irenaeus'un dini inançları ve konumu (gnostik rakiplerininki gibi) karşılıklı olarak birbirini etkiledi. Eğer bazı gnostikler kilise hiyerarşisinin gelişimine karşı çıktıysa, gnostisizmi bu gelişmeye tepki olarak ortaya çıkan siyasi bir harekete indirgememize gerek yok. Valentinus'un takipçileri, Katolik kilisesinde ortaya çıkan rahiplerin ve piskoposların yönetimiyle uyumsuz buldukları, Tanrı'nın doğasına ilişkin dini bir vizyonu paylaştılar ve bu nedenle buna direndiler. Irenaeus'un dini inançları ise savunduğu kilisenin yapısıyla örtüşüyordu. Bu durum benzersiz olmaktan çok uzaktır: Hristiyanlık tarihi boyunca, Tanrı'nın doğasına ilişkin değişen inançların kaçınılmaz olarak farklı siyasi çıkarımlar taşıdığını görebiliriz. Martin Luther, 1.300 yıldan fazla bir süre sonra, kendi dini deneyiminin ve değişen Tanrı anlayışının etkisinde kaldığını hissetti [46]

--- SAYFA 85 ---

"Tek Tanrı, Tek Piskopos" Katolik Kilisesi'ndeki üstleri tarafından onaylanan uygulamalara meydan okumak ve son olarak da tüm papalık ve rahiplik sistemini reddetmek için. Quaker hareketini kuran radikal vizyoner George Fox, "iç ışık"la karşılaşmasıyla Püriten otoritenin tüm yapısını (yasal, idari ve dini) kınadı. Paul Tillich, hem Protestan hem de Katolik kiliselerinin yanı sıra milliyetçi ve faşist hükümetleri eleştirirken "Tanrı'nın ötesindeki Tanrı" doktrini ilan etti. Mesih'in bedensel dirilişi doktrini, dini otoritenin ilk çerçevesini oluştururken, "tek Tanrı" doktrini de Ortodoks Hristiyanlar için kilisenin hükümdarı ("tek hükümdarı") olarak ortaya çıkan "tek piskopos" kurumunu doğrular. O halde, bundan sonra Tanrı'nın ortodoks tanımının (örneğin "Her Şeye Gücü Yeten Baba" olarak), rahiplerin ve piskoposların gücüne kimin dahil edileceğini ve kimin hariç tutulacağını tanımlamaya nasıl hizmet ettiğini keşfetmek bizi şaşırtmayabilir. [47]

--- SAYFA 86 ---

III Baba Tanrı/Anne Tanrı Antik Yakın Doğu'nun tanrıları arasındaki çağdaşlarının çoğundan farklı olarak, İsrail'in Tanrısı, gücünü hiçbir kadın tanrısallığıyla paylaşmıyordu ve hiçbirinin ilahi Kocasına ya da Sevgilisi değildi. 1 O, yalnızca erkeksi lakaplarla nitelendirilebilir: kral, efendi, efendi, yargıç ve baba. 2 Gerçekten de, Tanrı için dişil sembolizmin yokluğu, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın, ister Mısır, Babil, Yunanistan ve Roma'da, ister Afrika, Hindistan ve Kuzey Amerika'da olsun, dişil sembolizmle dolu olan dünyanın diğer dini gelenekleriyle çarpıcı bir tezat oluşturduğunu gösterir. Bugünün Yahudi, Hristiyan ve İslam ilahiyatçıları, Tanrı'nın hiçbir şekilde cinsel terimlerle ele alınmaması gerektiğine dikkat çekiyorlar. 3 Ancak ibadet ve dualarda günlük olarak kullandıkları dil farklı bir mesaj veriyor: Yahudi veya Hristiyan geleneğiyle büyüyen kim, Tanrı'nın erkek olduğu yönündeki belirgin izlenimden kurtulabilir? Ve Katolikler Meryem'e İsa'nın annesi olarak saygı gösterirken, onu hiçbir zaman kendi başına ilahi olarak tanımlamazlar: Eğer o "Tanrı'nın annesi" ise, Baba Tanrı ile eşit düzeyde "Anne Tanrı" değildir! Elbette Hristiyanlık, Yahudilerin Tanrı tanımına teslis terimini de ekledi. Ancak üç ilahi "Kişi"den [48]

--- SAYFA 87 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı ikisi -Baba ve Oğul- eril terimlerle tanımlanır ve üçüncüsü - Ruh - ruh için Yunanca nötr terim olan pneuma'nın cinsiyetsizliğini akla getirir. Her kim Hristiyanlığın ilk dönem tarihini araştırırsa ("patristikler" adı verilen alan - yani "kilisenin babaları" üzerine çalışma), Thomas'ın İncili'nin sonunu getiren pasaja hazırlıklı olacaktır: Simon Peter onlara [öğrencilere] şöyle dedi: "Meryem bizi bıraksın, çünkü kadınlar hayata layık değildir." İsa şöyle dedi: "Onu erkek yapmak için ben ona önderlik edeceğim; öyle ki, o da siz erkekler gibi yaşayan bir ruh olsun. Çünkü kendini erkek yapan her kadın Cennetin Krallığına girecektir." 4 Kulağa tuhaf gelse de, bu sadece dini retoriğin varsaydığını ifade ediyor: erkekler topluluğun meşru gövdesini oluştururken, kadınların katılımlarına ancak kendilerini erkeklerle asimile olduklarında izin veriliyor. Nag Hammadi'de keşfedilen diğer metinler, bu "sapkın" kaynaklar ile ortodoks kaynaklar arasında çarpıcı bir farkı ortaya koyuyor: gnostik kaynaklar, Tanrı'yı tanımlamak için sürekli olarak cinsel sembolizm kullanıyor. Bu metinlerin Ana Tanrıça'nın arkaik pagan geleneklerinin etkisini göstermesi beklenebilir, ancak çoğunlukla dilleri özellikle Hristiyan ve şüphe götürmez bir şekilde Yahudi mirasıyla ilişkilidir. Ancak bu metinlerin çoğu, monist ve eril bir Tanrı'yı tanımlamak yerine, Tanrı'dan hem eril hem de dişi unsurları kucaklayan bir ikili olarak söz eder. Bir grup gnostik kaynak, Yakup ve Mecdelli Meryem aracılığıyla İsa'dan gizli bir gelenek aldıklarını iddia ediyor. Bu grubun üyeleri hem ilahi Baba'ya hem de Anne'ye dua ettiler: "Senden Baba ve Senin aracılığıyla Anne, iki ölümsüz isim, ilahi varlığın Ebeveynleri ve sen, cennette yaşayan, kudretli ismin insanlığı ..." 5 Diğer metinler, yazarlarının, tek, erkeksi Tanrı'nın kime şunu önerdiğini merak ettiklerini göstermektedir: "İnsanı (adem'i) kendi suretimizde, kendimize benzer yapalım" (Yaratılış 1:26). Yaratılış kaydı insanlığın "erkek ve [49]' yaratıldığını söylemeye devam ediyor.

--- SAYFA 88 ---

G NOSTİK İNCİL DİŞİLDİR" (1:27), bazıları, suretinde yaratıldığımız Tanrı'nın aynı zamanda hem erkeksi hem de dişi - hem Baba hem de Anne - olması gerektiği sonucuna vardı. Bu metinler ilahi Anne'yi nasıl karakterize ediyor? Metinlerin kendileri son derece çeşitli olduğundan basit bir cevap bulamıyorum. Yine de üç ana karakterizasyonun taslağını çizebiliriz. İlk olarak, birkaç gnostik grup ilahi Anne'yi orijinal bir çiftin parçası olarak tanımlar. Valentinus, öğretmen ve Şair, Tanrı'nın özünde tarif edilemez olduğu önermesiyle başlar, ancak ilahi olanın bir kısımda Tarifsiz, Derinlik, İlk Baba'dan ve diğer tarafta Lütuf, Sessizlik, Rahim ve "Her Şeyin Anası"ndan oluşan bir ikili olarak hayal edilebileceğini öne sürer. 6 Valentinus, ilkinin gramer cinsiyeti nedeniyle Baba'nın uygun tamamlayıcısı olduğunu öne sürer. Sessizliğin, bir rahimde olduğu gibi, Tarifsiz Kaynağın tohumunu nasıl aldığını anlatmaya devam eder; bundan, uyumlu eril ve dişi enerji çiftleri halinde sıralanan ilahi varlığın tüm yayılımlarını ortaya çıkarır. Valentinus'un takipçileri, Anne olarak ve "mistik, ebedi Sessizlik" olarak korunması için ona dua ettiler. "Her şeyden önce olan, anlaşılmaz ve tarif edilemez Lütuf, içini doldursun ve kendi bilgisini arttırsın." 8 Marcus, ayin sırasındaki gizli kutlamasında, şarabın onun kanını simgelediğini öğretir. Şarap sunulurken, onu içen herkese "Lütuf aksın" 9 diye dua eder. Bir peygamber ve vizyoner olan Marcus kendisini "Sessizliğin rahmi ve alıcısı" olarak adlandırır. Hippolytus'un Tüm Sapkınlıkların Reddi'nde alıntılacağı Büyük Duyuru adı verilen başka bir gnostik yazı, evrenin kökenini şu şekilde açıklamaktadır: Sessizliğin gücünden "büyük bir güç, insanın-[50]

--- SAYFA 89 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı her şeyi yaşlandırır ve bir erkektir. . . diğeri. . . büyük bir İstihbarat. . . her şeyi üreten bir dişidir." 11 Yunanca "zihin" (nous - eril) ve "zeka" (epinoia - dişil) kelimelerinin cinsiyetini takip eden bu yazar, bu güçlerin birlik halinde birleştiğinde "ikilik olduğunun keşfedildiğini" açıklıyor. . . Bu, Zekadaki Zihindir ve bunlar birbirinden ayrılabilir ve yine de bir, ikilik halinde bulunurlar." Gnostik öğretmen bunun anlamı, herkeste gizli bir durumda var olan [ilahi gücün] var olduğu anlamına gelir... Bu, yukarıdan ve aşağıdan bölünmüş bir güçtür; kendini üreten, büyüten, kendini arayan, kendini bulan, kendi kendisinin annesi, kendi kendisinin babası, kendi kız kardeşi, kendi eşi, kendi kızı, kendi oğlu olan - anne, baba, birlik, bir olmak 12 Bu gnostikler anlamlarının nasıl anlaşılmasını istiyordu? Bazıları ilahi olanın eril-dişil -"büyük erkek-dişil güç" olarak görülmesi gerektiği konusunda ısrar etti, çünkü gerçekte ilahi olan ne erkek ne de dişil terimlerle tanımlanabildi. Bu farklı görüşlerin savunucuları, ilahi olanın, karşıtların uyumlu, dinamik bir ilişkisi açısından anlaşılması gerektiği konusunda hemfikir; bu, Doğu'nun yin ve yang görüşüne benzer, ancak Ortodoks Yahudilik ve Hristiyanlığa yabancı kalan bir kavramdır. İlahi Anne'nin ikinci bir karakterizasyonu, onu Kutsal Ruh olarak tanımlar. (Gökler açıldı ve göğün altındaki tüm yaratıklar parladı ve ben korktum ve) ışıpta bir benzerlik ve üç biçim vardı.

--- SAYFA 90 ---

GNOSTİK İNCİLLER John'un sorusuna görüntü şu yanıtı veriyor: "Bana şöyle dedi: 'J°hn, John[h]n, neden şüphe ediyorsun ve neden korkuyorsun? ... Her zaman [seninle olan] benim. Ben [Babayım]; Ben Anneyim; Ben Oğul'um." 15 Tanrı'nın Baba, Anne ve Oğul olarak bu gnostik tanımı ilk başta bizi şaşırtabilir, ancak derinlemesine düşündüğümüzde bunun Teslis'in başka bir versiyonu olduğunu anlayabiliriz. Ruh için nötr terimi (pneuma) içeren Üçlü Birlik için kullanılan Yunan terminolojisi, Üçlü Birlik'in üçüncü "Kişisi"nin aseksüel olmasını neredeyse gerektirir. Ancak Gizli Kitabın yazarının aklında ruh anlamına gelen İbranice terim olan ruah, dişil bir kelimedir; ve böylece Baba ve Oğul ile birleşen dişil "Kişi"nin Anne olması gerektiği sonucuna varır. Gizli Kitap ilahi Anne'yi anlatmaya devam ediyor: . . . (O) . . . görünmez, bakire, mükemmel ruhun görüntüsü. . . Her şeyin Annesi oldu, çünkü hepsinden önce o vardı, anne-baba [matropater]. . . 16 İbranilere yazılan İncil'de de aynı şekilde İsa'nın "Annem, Ruh"tan söz ettiği belirtiliyor. 17 Tomas İncili'nde İsa, dünyevi ebeveynleri Meryem ve Yusuf'u, ilahi Babası - Gerçeğin Babası - ve ilahi Annesi Kutsal Ruh ile karşılaştırır. Yazar, İsa'nın Yeni Ahit'teki kafa karıştırıcı bir sözünü ("Babasından ve annesinden nefret etmeyen benim öğrencim olamaz") şu şekilde yorumluyor: "(dünyevi) annem [bana ölüm verdi], ama [benim] gerçek [Annem] bana hayat verdi." 18 Yani, Filipus İncili'ne göre, Hristiyan olan kişi "hem babayı hem de anneyi" kazanır. 19 Çünkü Ruh (ruah) "birçoklarının annesidir." 20 Gnostik öğretmen Simon Magus'a atfedilen bir eser, insan yaşamının başladığı yer olan Cennet için mistik bir anlam öne sürmektedir: Cennete rahim olmasını bağışla; çünkü Kutsal Yazı bize şunu söylerken bunun doğru bir varsayım olduğunu öğretir: "Annenin rahminde sana şekil veren benim" (İşaya 44:2). . . Musa. . . alegori kullanarak Cennetin rahim olduğunu ilan etmişti. . . ve Eden, plasenta. . . 21 [52]

--- SAYFA 91 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı Cennet Bahçesi'nden akan nehir, fetüsü besleyen göbeği simgelemektedir. Simon, Mısır'dan Çıkış'ın sonuç olarak rahimden çıkış anlamına geldiğini ve "Kızıldeniz'i geçmenin kan anlamına geldiğini" iddia ediyor. Sethian gnostikleri cennetin ve dünyanın rahme benzer bir şekle sahip olduğunu açıklar. . . ve eğer . . . Bunu araştırmak isteyen herhangi bir canlının hamile rahmini dikkatle incelesin, göklerin ve yerin bir resmini keşfedecektir. 22 Marcus, bu tür görüşlerin kanıtlarının doğrudan "yenidoğanın çılgılığın" geldiğini, "yukarıdaki güçlerin uyumlu bir şekilde kucaklaştığı ilk varlığın görkemine" yönelik spontane bir övgü çılgılığın geldiğini belirtir. 23 Bazı gnostik kaynaklar Ruh'un Teslis'in annelik unsurunu oluşturduğunu öne sürerse, Philip İncili daha sonra bakireden doğum olarak geliştirilen doktrin hakkında aynı derecede radikal bir öneride bulunur. Burada yine Ruh hem Anne hem de Bakire'dir, Cennetteki Baba'nın muadili ve eşidir: "Bir gizem dile getirmeye izin var mı? Her şeyin Babası aşağı inen bakireyle birleşti" 24 - yani Kutsal Ruh'un dünyaya inmesiyle. Ancak bu sürecin kelimenin tam anlamıyla değil sembolik olarak anlaşılması gerektiğinden, Ruh bakire olarak kalır. Yazar, "Adem'in iki bakireden, Ruh'tan ve bakir topraktan var olduğu" gibi, "bu nedenle Mesih de bir bakireden doğdu"25 (yani Ruh'tan) şeklinde açıklamaya devam eder. Ancak yazar, yanlışlıkla bakireden doğumu İsa'nın annesi Meryem'e, sanki Yusuf'tan ayrı hamile kalmış gibi atfeden gerçek düşünceli Hristiyanlarla alay ediyor: "Ne söylediklerini bilmiyorlar. Bir kadın ne zaman bir kadından hamile kaldı?" 26 Bunun yerine, bakireden doğumun iki ilahi gücün, Her Şeyin Babası ve Kutsal Ruh'un gizemli birliğine gönderme yaptığını ileri sürer. Ebedi, mistik Sessizlik ve Kutsal Ruh'a ek olarak, bazı gnostikler ilahi Anne'nin üçüncü bir karakterizasyonunu öne sürerler: Bilgelik olarak. Burada Yunanca dişil terim [53]

--- SAYFA 92 ---

GNOSTİK İNCİLLER "Bilgelik" sophia, İbranice dişil bir terim olan hokhmah'ı tercüme eder. İlk tercümanlar Kutsal Kitap'taki bazı pasajların anlamı üzerinde kafa yormuşlardı; örneğin, Atasözleri'ndeki "Tanrı dünyayı Hikmetle yarattı" sözü. Bilgelik, Tanrı'nın yaratılışının "tasavvur edildiği" dişil güç olabilir mi? Bir öğretmene göre, kavrama teriminin çifte anlamı -fiziksel ve entelektüel- şu olasılığı akla getirmektedir: "Düşüncenin imgesi [ennoia] dişildir, çünkü... [o] bir kavrama gücüdür." 27 Nag Hammadi'de keşfedilen Adem'in Kıyameti, kendi başına gebe kalmak isteyen dişil bir gücü anlatır: . . . Dokuz İlham Perisinden biri ayrılmış. Yüksek bir dağa geldi ve orada oturarak zaman geçirdi, böylece çift cinsiyetli olmak için yalnız kalmayı arzuladı. Arzusunu yerine getirdi ve arzusundan hamile kaldı. . . 28 Şair Valentinus bu temayı Bilgelik hakkındaki ünlü bir efsaneyi anlatmak için kullanır: Eril eşi dışında kendi başına hamile kalmayı arzularak başardı ve "her şeyin kendisinden kaynaklandığı büyük yaratıcı güç" haline geldi ve genellikle "Tüm canlıların annesi" Havva olarak anılırdı. Ancak arzusu, yaratılmış varlığın doğasında var olan karşıtların uyumlu birliğini ihlal ettiğinden, ürettiği şey başarısız ve kusurluydu; Valentinus'a göre insan varoluşunu bozan dehşet ve keder bundan kaynaklanıyordu. 30 Bilgelik, yaratılışını şekillendirmek ve yönetmek için, İsrail'in yaratıcı Tanrısı olan Tanrı'yı kendi aracısı olarak ortaya çıkardı. 31 O halde bilgelik, gnostik kaynaklarda çeşitli çağrışımlar taşır. O, tüm canlıları ortaya çıkaran "ilk evrensel yaratıcı"32 olmanın yanı sıra, insanı da aydınlatır, bilgeleştirir. Valentinus ve Marcus'un takipçileri bu nedenle Anne'ye "mistik, ebedi Sessizlik", "Her şeyden önce olan Lütuf" ve içgörü (gnosis) için "bozulmaz Bilgelik"33 olarak dua ettiler. Diğer gnostikler, Adem ile Havva'nın Cennette elde ettiği faydaları ona atfettiler. İlk olarak onlara kişisel farkındalığı öğretti; ikincisi, yiyecek bulmaları için onlara rehberlik etti; üçüncüsü, bu hesaba göre üçüncü oğulları Seth olan üçüncü ve dördüncü çocukların hamile kalmasına yardımcı oldu ve onların [54]

--- SAYFA 93 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı'nın ilk kızı Norea. 34 Dahası: Yaradan, kendisine Baba ve Tanrı olarak tapınmadıkları ve onu onurlandırmadıkları için insan ırkına kızdığında, hepsini yok etmek için üzerlerine bir tufan gönderdi. Fakat Bilgelik ona karşı çıktı. . . ve Nuh ve ailesi, gemiden çıkan ışığın serpilmesi sayesinde gemide kurtuldular ve onun sayesinde dünya yeniden insanlarla doldu. 35 Nag Hammadi'den yeni keşfedilen bir başka metin olan Trimorphic Protennoia (kelimenin tam anlamıyla "Üç-biçimli İlksel Hought"), Düşüncenin, Zekanın ve Öngörünün dışı güçlerini övüyor. Metin, ilahi bir figürün konuşmasıyla açılıyor: [Ben], [Işıқта] [barınan] Düşünce'yim [Protennoia'yım]. . . . Herkesten önce [var olan odur. . . Her yaratığın içinde hareket ediyorum. . . . Tüm 36'nın içinde Görünmeyen Ben'im. Şöyle devam ediyor: "Ben algı ve bilgiyim, Düşünce yoluyla Ses çıkarıyorum. [Ben] gerçek Ses'im. Herkesin içinde haykırıyorum ve onlar biliyor ki içlerinde bir tohum var." 37 İkinci bir ilahi figürün konuştuğu ikinci bölüm, Ben Sesiym sözleriyle açılıyor. . . Her yaratığın içinde konuşan [benimdir]. . . Şimdi ikinci kez kadın suretinde geldim ve onlarla konuştum. . . . Erkekliğimin benzerliği Düşüncesinde kendimi açığa çıkardım. 38 Daha sonra ses şöyle açıklıyor: Ben çift cinsiyetliyim. Kendimle [çiftleştiğimden] beri [Ben hem Anneyim hem de Babayım. . . beni [ve sevenlerle birlikte]... Ben, Bütün'e [şekil veren] Rahim'im. . . Ben Me[iroth]ea'yım, Anne'nin yüceliği. 39 Daha da dikkat çekici olanı Gök Gürültüsü, Kusursuz Zihin adlı gnostik şiirdir. Bu metin, kadınsı bir gücün söylediği bir vahiy içeriyor: Ben ilk ve sonum. Onurlandırılan da, aşağılanan da benim. Fahişe ve kutsal olan benim. ben [55]

--- SAYFA 94 ---

G NOST I C G O S P E L' in karısı ve bakire. Ben (anne) ve kızım. . . . Ben düğünü harika olan benim ve ben bir koca almadım. . . . Ben bilgiyim ve cehaletim. . . . Ben utanmazım; Utanıyorum. Ben gücüm ve ben korkuyum. . . . Ben aptalım ve bilgeyim. . . . Ben tanrısızım ve Tanrısı büyük olan biriyim. 40 Böyle bir sembolizmin kullanılması insan doğasının anlaşılması açısından ne anlama gelir? Daha önce ilahi Kaynağı "çift cinsiyetli Güç" olarak tanımlayan bir metin şöyle devam ediyor: "Bu Güçten var olan şeyin - yani insanlığın, bir olmanın - iki olduğu keşfedildi: içinde dişi taşıyan bir erkek-dişi varlık." 41 Bu, Havva'nın Adem'in yanından "doğum"unun öyküsüne gönderme yapar (böylece Adem'in bir olduğu, "iki olduğu keşfedilir", "içindeki dişi taşıyan" bir çift cinsiyetli olduğu ortaya çıkar). Ancak Yaratılış 2'deki yaratılış hikayesine yapılan bu atıf (biyolojik doğum sürecini tersine çeviren ve dolayısıyla dişinin yaratıcı işlevini erkeğe atfeden bir açıklama) gnostik kaynaklarda alışılmadık bir durumdur. Gnostik yazarlar daha çok Yaratılış 1:26-27'deki ilk yaratılış anlatımına atıfta bulunurlar ("Sonra Tanrı dedi: İnsanı (adem'i) kendi suretimizde, benzeyişimize göre yapalım... O onu Tanrı'nın benzerliğinde yarattı; onları erkek ve dişi olarak yarattı"). Talmud zamanlarındaki hahamlar, Haham Samuel bar Nachman'a, Platon'un çift cinsiyetlilik mitinden etkilenen, Kutsal olanın "Tanrı" olduğunu öne süren pasajın Yunanca versiyonunu biliyorlardı. . . . İnsanı ilk kez yaratan, onu iki yüzü, iki çift cinsel organı, dört kolu ve bacağı sırt sırta olacak şekilde yarattı. Daha sonra Adem'i ikiye böldü ve her iki tarafta birer tane olmak üzere iki sırt yaptı. 42 Bazı gnostikler bu fikri benimseyerek Yaratılış 1:26-27'nin çift cinsiyetli bir yaratılışı anlattığını öğretiler. Marcus (Anne'ye duası yukarıda verilmiştir) bu açıklamadan yalnızca Tanrı'nın ikili olduğu ("İnsanlığı yaratalım") sonucunu çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda "Tanrı'nın (Baba ve Anne) imajına ve benzerliğine göre şekillenen insanlığın erkek-dişi olduğu" sonucunu da çıkarır. 43 Çağdaş gnostik Theodotus (c. 160), şunu açıklıyor: [56]

--- SAYFA 95 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı "Onları Tanrı'nın suretine göre yaptı, erkek ve dişi yaptı" demek, "erkek ve dişi unsurların birlikte Anne'nin en güzel ürününü, Bilgeliği oluşturduğu" anlamına gelir. 44 Tanrı'yı doğası hem eril hem de dişi unsurları içeren bir ikili olarak tanımlayan Gnostik kaynaklar sıklıkla insan doğasının benzer bir tanımını verir. Ancak şu ana kadar adı geçen kaynakların tümü -gizli müjdelere, vahiyler, mistik öğretiler- Yeni Ahit koleksiyonunu oluşturan seçilmiş listede yer almayanlar arasındadır. Gnostik grupların saygı duyduğu gizli metinlerin her biri, kanonik koleksiyondan çıkarıldı ve kendilerini Ortodoks Hristiyan olarak adlandıranlar tarafından sapkın olarak damgalandı. Çeşitli yazıların tasnif edilmesi süreci sona erdiğinde -muhtemelen 200 yılı gibi geç bir tarihte- Ortodoks Hristiyan geleneğinde Tanrı'ya dair neredeyse tüm kadınsı tasvirler ortadan kaybolmuştu. Bu toptan reddin sebebi nedir? Gnostikler bu soruyu ortodoks rakiplerine sordular ve kendi aralarında bu konuyu düşündüler. Bazıları, takipçilerinin onun adına yürüttüğü polemikleri İsrail'in Tanrısının bizzat başlattığı sonucuna vardı. Çünkü, onlara göre, bu yaratıcı, Anne'nin evreni yönetmek için yarattığı, yalnızca araçsal bir gücün türeviydi, ama onun kendi benlik algısı çok daha görkemliydi. Her şeyi kendi başına yaptığına inandığını ama gerçekte dünyayı, Annesi Bilgelik'in "ona enerji aşıladığı" ve kendi fikirlerini ona aşıladığı için yarattığını söylüyorlar. Ama o aptaldı ve bilinçsizce davrandı, kullandığı fikirlerin ondan geldiğinin farkında değildi; "Kendi Annesinden bile habersizdi." 45 Valentinus'un takipçileri, Annenin Kendisinin İsrail'in Tanrısını özerk bir şekilde hareket ettiğini düşünmeye teşvik ettiğini öne sürdüler, ancak kendilerinin açıkladığı gibi, "Aptal olduğu ve Annesine karşı bilgisiz olduğu için 'Ben Tanrıyım; benden başkası yok' dedi." " 46 Başka bir rivayete göre Yaradan, aşağı varlıklar yaratarak Annesinin acı çekmesine neden olmuş, bu yüzden Anne onu yalnız bırakmış ve göklerin üst bölgelerine çekilmiştir. "O gittiğinden beri var olan tek varlığın kendisi olduğunu sanıyordu;[57]

--- SAYFA 96 ---

GNOSTİK İNCİLLER ve bu nedenle şöyle ilan etti: 'Ben kıskanç bir Tanrıyım ve benden başka kimse yok.' "47 Diğerleri ona daha uğursuz bir nedeni, kıskançlığı atfetme konusunda hemfikirdir. Yuhanna'nın Gizli Kitabı'na göre: ... dedi ki: "Ben kıskanç bir Tanrıyım ve benden başka Tanrı yok." Ama bunu ilan ederek meleklerle ... başka bir Tanrı'nın var olduğunu gösterdi; çünkü başka biri olmasaydı kimi kıskanırdı? . . . Sonra anne başladı 48 Diğerleri, Annesinin bu tür küstahlığa tahammül etmeyi reddettiğini beyan etti: [Yaradan], ruhunda kibirli bir tavırla, kendisinden aşağıda olan her şeyle övündü ve haykırdı, "Ben babayım ve Tanrıyım ve benim üstümde kimse yok." . 49 Çoğu zaman, bu gnostik metinlerde, yaratıcı kibrinden dolayı azarlanır - neredeyse her zaman üstün bir dişi güç tarafından. Nag Hammadi'de keşfedilen Arhontların Hipostazına göre, hem anne hem de kızı, yaratıcı kibirlendiğinde şöyle itiraz ettiler: "Ben Tanrıyım ve benden başka kimse yok."... Ve mutlak güç aleminin üzerinden bir ses çıkıp şöyle dedi: "Yanıyorsun, Samael" ("körlerin tanrısı" anlamına gelir). Ve dedi ki, "Eğer önümde başka bir şey varsa, bana görünsün!" Ve hemen Sophia ("Bilgelik") parmağını uzattı ve maddeye ışık verdi ve o da onu Kaos bölgesine kadar takip etti... Ve yine soyuna şöyle dedi: "Ben Herkesin Tanrısıyım." Ve Bilgelik'in kızı Hayat haykırdı; ona şöyle dedi: "Yanıyorsun, Saklas!" 50 Gnostik öğretmen Justinus, Rab'bin "evrenin Tanrısı olmadığını anladığında" yaşadığı şoku, dehşeti ve endişeyi anlatır.

--- SAYFA 97 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı sonunda Bilgeliğin ona öğrettiği şeyi memnuniyetle karşılamaya geldi. Öğretmen şu sonuca varıyor: "'Rab korkusu Bilgeliğin başlangıcıdır' sözünün anlamı budur. "51 Ancak bunların hepsi masalsı açıklamalardır. Bu gnostik yazıların bastırılmasının gerçek, tarihsel nedenlerini bulabilir miyiz? Bu çok daha büyük bir soruyu gündeme getiriyor: Üçüncü yüzyılın başlarında, hangi yollarla ve hangi nedenlerle bazı fikirler sapkın, diğerleri ise ortodoks olarak sınıflandırıldı? Gnostik Hristiyanların, dışıl unsuru da içeren Tanrı ve insanlık anlayışlarından herhangi bir pratik, sosyal sonuç çıkarıp çıkarmadıklarını sorarsak cevaba dair bir ipucu bulabiliriz. Burada açıkça cevap evettir. Piskopos Irenaeus, kadınların özellikle sapkın grupların ilgisini çektiğini dehşetle belirtiyor. "Rhone vadisindeki kendi bölgemizde bile" diye itiraf ediyor, gnostik öğretmen Marcus, Irenaeus'un kendi papazlarından birinin karısı da dahil olmak üzere, kendi cemaatinden "birçok aptal kadını" kendine çekmişti. 52 Marcus'un grubunun sahip olduğu çekiciliği açıklamakta aciz kaldığını iddia ederek tek bir açıklama sunuyor: Marcus'un kendisi şeytani derecede zeki bir baştan çıkarıcıydı, avını "aldatmak, kurban etmek ve kirliletmek" için özel afrodizyaklar hazırlayan bir sihirbazdı. Suçlamalarının gerçek bir temeli olup olmadığını kimse bilmiyor. Ancak Irenaeus, Marcus'un baştan çıkarma tekniklerini anlatırken mecazi olarak konuştuğunu belirtiyor. Çünkü, diyor ki, Marcus, "her şeyden önce olan" 53 Lütuf'a ve ilahi varlığın dışıl unsuru olan Bilgelik ve Sessizliğe dua ederken "onlara öyle baştan çıkarıcı sözlerle hitap ediyor ki". İkinci olarak, Marcus'un kadınları "peygamberlik yapmalarını söyleyerek" baştan çıkardığını söylüyor 54 - Ortodoks kilisesinde bunu yapmaları kesinlikle yasaktı, bir kadını erginlemeye başladığında Marcus başlangıç duasını "Bakın, Lütuf üzerinize geldi; ağzınızı açın ve kehanet yapın" sözleriyle bitirdi. 55 Sonra, piskoposun kızgın bir şekilde tarif ettiği gibi, Marcus'un "aldatılmış kurbanı... küstahça bazı saçmalıklar söylüyor" ve "bundan böyle kendisini bir peygamber olarak görüyor!" En kötüsü, Irenaeus'un bakış açısına göre Marcus davet etti [59]

--- SAYFA 98 ---

GNOSTİK İNCİL Kadınları onunla birlikte Efkariştiya'yı kutlarken rahip olarak hareket etmeye davet eder: Efkariştiya duasını sunmak ve kutsama sözlerini söylemek için "bardakları kadınlara verir"56. Tertullianus, gnostik Hristiyanların bu tür davranışlarına karşı benzer bir öfkeyi dile getiriyor: Bu sapkın kadınlar, ne kadar da cüretkarlar! Hiç tevazuları yok; öğretmeye, tartışmaya girmeye, şeytan çıkarma eylemlerini gerçekleştirmeye, tedavi etmeye ve hatta vaftiz etmeye yetecek kadar cesurlar! 57 Tertullianus, Kuzey Afrika'da bir cemaati yöneten kadın öğretmen olan "o engerek"e 58 karşı başka bir saldırı düzenledi. Kendisi de "kadınlarla ilgili dini disiplinin kuralları" olarak adlandırdığı şeye katılıyordu; bu kurallar şunu belirtiyordu: Bir kadının kilisede konuşmasına, öğretmenlik yapmasına, vaftiz etmesine, [Eukariştiya'yı] teklif etmesine veya kendisi için herhangi bir erkeksi işlevde pay talep etmesine izin verilmez - herhangi bir rahiplik görevinden bahsetmeye bile gerek yok. 59 Tertullianus'un başlıca hedeflerinden biri olan sapkın Marcion, aslında kadınları erkeklerle eşit şartlarda rahip ve piskopos olarak atayarak Ortodoks çağaşlarını skandala sürüklemişti. Gnostik öğretmen Marcellina, Mary, Salome ve Martha'dan gizli öğretiler aldıklarını iddia eden 60 Karpokrat grubunu temsil etmek için Roma'ya gitti. Radikal bir kehanet çevresi olan Montanistler, iki kadını, Prisca ve Maximilla'yı hareketin kurucuları olarak onurlandırdılar. O halde kanıtlarımız, dini teori ile sosyal uygulama arasında bir korelasyon olduğunu açıkça göstermektedir. 61 Valentinianusçular gibi gnostik gruplar arasında kadınlar erkeklerle eşit kabul ediliyordu; bazıları peygamber olarak saygı görüyordu; diğerleri öğretmen, gezici müjdeci, şifacı, rahip, hatta belki de piskopos olarak hareket ediyorlardı. Ancak bu genel gözlem evrensel olarak uygulanabilir değildir. Erkeksi bir Tanrı imajını koruyan en az üç sapkın çevre, liderlik pozisyonlarını üstlenen kadınları içeriyordu: Marcionites, Montanistler ve Karpokratlar. Ama [60]'dan

--- SAYFA 99 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı 200 yılında, kadınların ortodoks kiliseler arasında peygamberlik, rahiplik ve piskoposluk rolleri üstlendiğine dair hiçbir kanıtımız yok. Hristiyan hareketinin ilk yıllarında kadınlara karşı dikkate değer bir açıklık gösterdiği göz önüne alındığında, bu olağanüstü bir gelişmedir. İsa, kadınlarla açıkça konuşarak Yahudi geleneklerini ihlal etti ve onları arkadaşlarının arasına dahil etti. Yeni Ahit'teki Luka İncili bile, ev sahibesi Martha'nın, kız kardeşi Meryem oturup onu dinlerken kendisinin ev işlerini tek başına yaptığından şikayet ettiği zaman onun cevabını anlatır: "Kız kardeşimin beni yalnız hizmet etmek için bırakması umurunda değil mi? O halde bana yardım etmesini söyle." Fakat İsa onu desteklemek yerine Marta'yı bu kadar çok kaygıyı üstlendiği için azarladı ve şöyle dedi: "Bir şeyin gerekli olduğu: Meryem, kendisinden alınmayacak olan iyi kısmı seçti." 62 İsa'nın ölümünden yaklaşık on ila yirmi yıl sonra, bazı kadınlar yerel Hristiyan gruplarda liderlik pozisyonlarında bulunuyordu; kadınlar peygamber, öğretmen ve müjdeci olarak hareket ettiler. Profesör Wayne Meeks, Hristiyan inisiyasyonunda ritüele başkanlık eden kişinin "Mesih'te... ne erkek ne de kadın vardır" şeklinde beyanda bulunduğunu ileri sürer. 63 Pavlus bu sözü aktarıyor ve hizmetliler ve iş arkadaşları olarak tanıdığı kadınların çalışmalarını destekliyor; Hatta görünüşe göre harekette kendisinden daha kıdemli, seçkin bir havari olarak selamlıyor. 64 Ancak Pavlus ayrıca insan eşitliğinin pratik sonuçlarıyla ilgili kararsızlığını da ifade ediyor. Kadınların kiliselerdeki kamusal faaliyetlerini tartışırken, ilahi olarak emredilmiş bir toplumsal tabiiyet hiyerarşisi için kendi -geleneksel olarak Yahudi- tekçi, erkeksi bir Tanrı anlayışından yola çıkarak şunu ileri sürer: Yaratılış 2-3'e atıfta bulunarak, Tanrı'nın Mesih üzerinde yetkisi olduğu gibi, erkeğin de kadın üzerinde yetkisi olduğunu beyan eder: . . . bir adam. . . Tanrı'nın görüntüsü ve yüceliğidir; ama kadın erkeğin şerefidir. (Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratılmıştır. Erkek de kadın için yaratılmamıştır, kadın da erkek için yaratılmıştır.) 65 Pavlus ise kadınları "Mesih'te" eşitleri olarak kabul etmiş ve onlara gelenekselden daha geniş bir faaliyet yelpazesine izin vermiştir [61]

--- SAYFA 100 ---

G NOST İK G O S P E L S Yahudi cemaatlerinin sosyal ve politik açıdan eşitliğini savunmayı başaramadı. Bu tür bir kararsızlık, I Korintliler 14, 34 v.s.'de bulunan, ister Pavlus tarafından yazılmış, ister başkası tarafından eklenmiş ifadelerin yolunu açtı: "... kadınlar kiliselerde sessiz kalmalı. Çünkü konuşmalarına izin verilmemektedir, ancak ikincil konumda olmalıdırlar... bir kadının kilisede konuşması utanç vericidir." Kadınlara yönelik bu tür çelişkili tutumlar, bir toplumsal geçiş döneminin yanı sıra, bilinen dünyaya dağılmış kiliseler üzerindeki kültürel etkilerin çeşitliliğini de yansıtıyor. 66 Yunanistan ve Küçük Asya'da kadınlar, erkeklerle birlikte dini kültürlere, özellikle de Büyük Ana ve Mısır tanrıçası İsis kültlerine katılıyorlardı. 67 Başroller erkeklerle ayrılırken, hizmet ve mesleklerde kadınlar yer aldı. Bazı kadınlar eğitime, sanata ve tıp gibi mesleklere yöneldiler. Mısır'da kadınlar MS 1. yüzyıla gelindiğinde sosyal, politik ve hukuki açıdan nispeten ileri bir özgürleşme durumuna ulaşmıştı. Roma'da, M.Ö. 200 civarında, aristokrasiden bazı çocuklara kızlar için de erkeklerle aynı müfredatı sunacak şekilde eğitim biçimleri değişmişti. İki yüz yıl sonra, Hristiyanlık çağının başlangıcında, Roma evliliğinin arkaik, ataerkil biçimleri giderek yerini erkek ve kadının gönüllü ve karşılıklı yeminlerle birbirlerine bağlandığı yeni bir yasal biçime bırakıyordu. Fransız bilim adamı Jérôme Carcopino, "Feminizm ve Demoralizasyon" başlıklı bir tartışmada, MS 2. yüzyıla gelindiğinde üst sınıftan kadınların sıklıkla "kendi hayatlarını yaşamak" konusunda ısrar ettiğini açıklıyor. 68 Erkek hicivciler edebiyat, matematik ve felsefe tartışmalarındaki saldırganlıklarından şikayet ediyor ve şiir, oyun ve müzik yazma hevesleriyle alay ediyorlardı. 69 İmparatorluk döneminde kadınlar her yerde kocalarıyla birlikte veya kocaları olmadan tiyatrolar, spor etkinlikleri, konserler, partiler, seyahatler gibi iş ve sosyal yaşamla ilgileniyorlardı. Her türlü atletizm müsabakasına katılıyorlardı, hatta silah taşıyorlardı ve savaşa gidiyorlardı. . . 70 [62]

--- SAYFA 101 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı ve profesyonel yaşamda büyük ilerlemeler kaydetti. Yahudi cemaatindeki kadınlar ise kamusal ibadete, eğitime, aile dışındaki sosyal ve politik hayata aktif olarak katılmaktan dışlandı. 71 Ancak tüm bunlara ve Hristiyan kadınların önceki kamusal faaliyetlerine rağmen, ikinci yüzyıldaki Hristiyan kiliselerinin çoğunluğu, desteğini esas olarak zenginlerden veya bizim bohem çevrelerden bulan eşitlik yönündeki hamleye karşı orta sınıfın çoğunluğuyla birlikte hareket etti. 200 yılına gelindiğinde, Hristiyan toplulukların çoğunluğu Timothy'nin, Pavlus'un görüşlerindeki antifeminist unsuru vurgulayan (ve abartan) sahte Paulus mektubunu kanonik olarak onayladı: "Bir kadının tüm itaatkarlıkla sessizce öğrenmesine izin verin. Hiçbir kadının öğretmesine veya erkekler üzerinde otorite sahibi olmasına izin vermem; o sessiz kalmalıdır." 72 Ortodoks Hristiyan da Koloselilere ve Efeslilere yazılan, kadınların "her konuda kocalarına tabi olmaları" emrini veren mektupları Pavlus olarak kabul ediyordu. 73 Roma Piskoposu Clement, Korint'teki asi kiliseye yazdığı mektupta kadınların kocalarına "itaat kuralı altında kalmaları" 74 gerektiğini yazıyor. Daha önceki zamanlarda Hristiyan erkek ve kadınlar ibadet için bir arada otururken, ikinci yüzyılın ortalarında - tam da gnostik Hristiyanlarla mücadele edildiği dönemde - Ortodoks topluluklar, kadınları erkeklerden ayıran sinagog geleneğini benimsemeye başladılar. 75 İkinci yüzyılın sonuna gelindiğinde kadınların ibadete katılımı açıkça kınanıyordu: Kadınların liderliği sürdürdüğü gruplar sapkın olarak damgalanıyordu. Bu değişikliklerin nedeni neydi? Akademisyen Johannes Leipoldt, birçok Helenleşmiş Yahudinin harekete katılmasının kiliseyi Yahudi gelenekleri doğrultusunda etkilemiş olabileceğini öne sürüyor, ancak kendisinin de kabul ettiği gibi, "bu yalnızca durumu açıklamaya yönelik bir girişim: gerçekliğin kendisi kesin olan tek şey." 76 Profesör Morton Smith, bu değişimin Hristiyanlığın sosyal ölçekte alt sınıftan orta sınıfa doğru ilerlemesinden kaynaklanmış olabileceğini öne sürüyor. Alt sınıfta şunu gözlemliyor: [63]

--- SAYFA 102 ---

G NOSTİK İNCİLLER Her türlü emeğin gerekli olduğu yerde, kadınların ellerinden gelen her türlü hizmeti yapmalarına izin verilmişti (bu nedenle bugün Yakın Doğu'da sadece orta sınıf kadınlar örtünüyor). Hem ortodoks hem de gnostik metinler bu sorunun son derece tartışmalı olduğunu ortaya koyuyor. Her iki tarafın karşıtları, havarisel zamanlardan türediği iddia edilen literatürü yazmak gibi polemik tekniğine başvurdular ve konu hakkında orijinal havarilerin görüşlerini aktardıklarını iddia ettiler. Daha önce de belirtildiği gibi, Philip İncili, burada İsa'nın en yakın arkadaşı ve ilahi Bilgeliliğin sembolü olarak tanımlanan Mecdelli Meryem ile erkek havariler arasındaki rekabeti anlatır: . . . [Kurtarıcının arkadaşı] Mecdelli Meryem'dir. [Fakat Mesih] onu tüm havarilerinden daha çok seviyordu ve onu [sıklıkla] ağzından öpüyordu. Geri kalan [öğrenciler bundan rahatsız oldular. . .] Ona, "Neden onu hepimizden daha çok seviyorsun?" dediler. Kurtarıcı cevap verdi ve onlara şöyle dedi: "Neden seni onu sevdiğim kadar sevmiyorum?" 77 Kurtarıcı'nın Diyaloğu, Mecdelli Meryem'i özel eğitim almak üzere seçilen üç öğrenciden biri olarak dahil etmekle kalmıyor, aynı zamanda onu diğer ikisine, Thomas ve Matta'ya göre övüyor: "... o Her Şeyi bilen bir kadın olarak konuştu." 78 Diğer gizli metinler, kadın faaliyetlerinin Petrus'u kendi sözcüleri olarak gören Ortodoks cemaat liderlerine meydan okuduğunu öne sürmek için Mecdelli Meryem figürünü kullanıyor. Meryem İncili, çarmıha gerildikten sonra cesareti kırılan ve dehşete düşen havarilerin Meryem'den, Rab'bin kendisine gizlice söylediği şeyi anlatarak onları cesaretlendirmesini istediklerinde, Meryem'in bunu kabul ettiğini ve onlara öğrettiğini anlatır; ta ki Petrus öfkeli bir şekilde şunu sorar: "Gerçekten bir kadınla özel olarak mı konuştu, (ve) bizimle açıkça konuşmadı mı? Geri dönüp hepimiz onu dinleyelim mi? O, onu bize tercih mi etti?" Onun öfkesinden sıkılan Meryem şöyle cevap verir: "Kardeşim Peter, ne düşünüyorsun? Bunu benim kendi yüreğimden mi düşündüğümü, yoksa Kurtarıcı hakkında yalan söylediğimi mi düşünüyorsun?" Levi bu noktada anlaşmazlığa arabuluculuk yapmak için araya giriyor: "Peter, sen her zaman çok sinirli oldun. Şimdi senin de düşmanlar gibi kadına karşı mücadele ettiğini görüyorum. Ama eğer Kurtarıcı onu değerli kıldıysa, sen kimsin ki?"

--- SAYFA 103 ---

Gerçekten Baba Tanrı/Anne Tanrı onu reddetmek için mi? Şüphesiz Rabbi onu çok iyi tanıyordu. Bu yüzden onu bizden daha çok sevdi." 79 Sonra diğerleri Meryem'in öğretisini kabul etmeyi kabul ediyorlar ve onun sözleriyle cesaretlenerek vaaz vermek için dışarı çıkıyorlar. Petrus ile Meryem arasında başka bir tartışma Pistis Sophia'da ("İnanç Bilgeliği") ortaya çıkıyor. Petrus, Meryem'in İsa ile olan konuşmaya hakim olduğundan ve Petrus ile kardeşi havarilerin haklı önceliğini yerinden ettiğinden yakınıyor. İsa'yı onu susturmaya teşvik ediyor ve hemen azarlanıyor. Ancak daha sonra Meryem, İsa ile konuşmaya pek cesaret edemediğini itiraf ediyor. özgürce çünkü onun sözleriyle, "Peter beni tereddüt ettiriyor; Ondan korkuyorum, çünkü kadın ırkından nefret ediyor." 80 İsa, Ruh'un ilham verdiği kişinin, ister erkek ister kadın olsun, ilahi olarak konuşmasının emredildiğini söyler. Ortodoks Hristiyanlar, sözde "havarisel" mektuplar ve tam tersini ifade eden diyaloglarla misilleme yaptılar. En ünlü örnekler, elbette, yukarıda bahsedilen sözde Pavlus'un mektuplarıdır. I ve II Timoteos, Koloseliler ve Efesliler'de "Pavlus", kadınların kendisine tabi olması konusunda ısrar ediyor. Pavlus adına yazılan Titus'un mektubu, piskoposların seçimini kelimenin tam anlamıyla ve mecazi olarak cemaat için bir baba figürü olmalıdır; bu, onun "Tanrı'nın kilisesini" 81 düzende tutma becerisini ve ikinci yüzyılın sonundan önce, kilisenin üyelerini uygun şekilde tabi kıldığını kanıtlar. Apostolik Kilise Tarikatı ortodoks topluluklarda ortaya çıktı. Burada havariler Meryem ve Marta'nın yanındayken tasvir ediliyor, Yuhanna şunu söylüyor: Üstat ekmeği ve bardağı "Bu benim bedenim ve kanımdır" sözleriyle imzaladığında, onu bizimle birlikte olan kadınlara teklif etmedi. Marta, "Onu Meryem'e teklif etmedi çünkü onun güldüğünü gördü" dedi. daha önce öğretirken bize şöyle demişti: 'Zayıflığınız güçle telafi edilir.' " 82 Ancak onun iddiası başarısız olur; erkek öğrenciler bu nedenle hiçbir kadının rahip olmasına izin verilmemesi konusunda hemfikirdir.[65]

--- SAYFA 104 ---

G NOSTİK İNCİLLER O halde, ortodoks ve gnostik çevrelerde birbirinden çok farklı iki cinsel tutum modelinin ortaya çıktığını görebiliriz. En basit haliyle, pek çok gnostik Hristiyan hem eril hem de dişi terimlerle Tanrı tanımlarını insan doğasının tamamlayıcı bir tanımıyla ilişkilendirir. Çoğu zaman, eşit veya çift cinsiyetli bir insan yaratılışını öne süren Yaratılış 1'deki yaratılış anlatımına atıfta bulunurlar. Gnostik Hristiyanlar sıklıkla kadın ve erkek arasındaki eşitlik ilkesini topluluklarının sosyal ve politik yapılarına taşırlar. Ortodoks kalıp çarpıcı biçimde farklıdır: Tanrı'yı yalnızca eril terimlerle tanımlar ve Havva'nın Adem'den nasıl yaratıldığını ve onun gerçekleşmesini anlatmak için tipik olarak Yaratılış 2'ye atıfta bulunur. Gnostik görüş gibi, bu da sosyal uygulamaya dönüşüyor: İkinci yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Ortodoks topluluk, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetini, yalnızca sosyal ve aile hayatı için değil, aynı zamanda Hristiyan kiliseleri için de ilahi olarak emredilmiş bir düzen olarak kabul etmeye başladı. Ancak bu kalıpların istisnaları da ortaya çıkıyor. Gnostikler kadınları onaylama konusunda hemfikir değildi; Ortodokslar da onları aşağılama konusunda hemfikir değildi. Bazı gnostik metinler inkar edilemez bir şekilde dişillikten aşağılama terimleriyle söz eder. Yarışmacı Thomas'ın Kitabı erkeklere şu uyarıyla hitap ediyor: "Kadınlarla yaklaşmayı seven ve onunla kirli ilişkiyi seven sana yazıklar olsun!" 83 Yine Nag Hammadi'den gelen Şem'in Açıklamaları, "karanlık vajinasını çeviren ve karanlığın uygulanması yoluyla başlangıçtan beri içinde olan ateşin gücünü ondan uzaklaştıran" Doğa'nın dehşetini anlatır. 84 Kurtarıcı'nın Diyaloğu'na göre İsa, öğrencilerini "kadının bulunmadığı yerde dua etmeleri" ve "kadınlık eserlerini yok etmeleri" konusunda uyarıyor. 85 Ancak bu vakaların her birinde hedef kadın değil, cinselliğin gücüdür. Örneğin, Kurtarıcı'nın Diyaloğu'nda "Her şeyi bilen kadın" olarak övülen Mezdelli Meryem, İsa'nın emirlerini alan üç havari arasında yer alır: O, Yahuda ve Matta ile birlikte "kadınlık işlerini", yani görünüme göre cinsel ilişki faaliyetlerini ve [66] reddeder.

--- SAYFA 105 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı üremesi. 86 Bu kaynaklar, gnostik hareket içindeki bazı aşırılık yanlılarının, bugün yalnızca cinsel aktiviteden vazgeçenlerin insan eşitliğine ve ruhsal yüceliğe ulaşabileceği konusunda ısrar eden bazı radikal feministlerle aynı fikirde olduklarını gösteriyor. Diğer gnostik kaynaklar, erkeğin statüsünün kadınınkinden üstün olduğu varsayımını yansıtır. Bunun bizi şaşırtmasına da gerek yok; Dil toplumsal deneyimden geldiği için, ister erkek ister kadın, Romalı, Yunan, Mısırlı veya Yahudi olsun bu yazarlardan herhangi biri bu temel dersi kendi toplumsal deneyiminden öğrenmiş olmalıdır. Bazı gnostikler, olağan varoluşta erkeğin kadını aştığı gibi, ilahi olanın da insanı aştığını düşünerek bu terimi metafora dönüştürürler. Tomas İncili'nde İsa'ya atfedilen kafa karıştırıcı söz - Meryem'in "siz erkeklere benzeyen, yaşayan bir ruh haline gelmesi için erkek olması gerekir. Çünkü kendisini erkek yapacak her kadın Cennetin Krallığına girecektir" 87 - sembolik olarak alınabilir: yalnızca insani olan (dolayısıyla dışı olan) ilahi olana ("yaşayan ruh" erkek) dönüşmelidir. Yani Tomas İncili'ndeki diğer pasajlara göre Salome ve Meryem, insan doğasını aşarak "erkek" olduklarında İsa'nın öğrencisi olurlar. 88 Meryem İncili'nde Meryem, diğer öğrencilerine "O'nun büyüklüğünü övmelerini, çünkü O'nun bizi hazırladığını ve bizi insan yaptığını" ısrarla tavsiye eder. 89 Bunun tersine, kilisenin saygın babalarından biri olan İskenderiyeli Clement'in yazılarında ortodoks modele çarpıcı bir istisna buluyoruz. Clement, Mısır'da yazıyor c. 180, gnostik grupların üyelerini ve onların yazılarını iyi bilmesine rağmen kendisini ortodoks olarak tanımlıyor: hatta bazıları kendisinin de gnostik bir inisiye olduğunu öne sürüyor. Ancak kendi çalışmaları, gnostik model dediğimiz şeyin üç unsurunun da tamamen ortodoks öğretiye nasıl dönüştürülebileceğini gösteriyor. Birincisi, Clement Tanrı'yı hem dışıl hem de eril terimlerle karakterize eder: Söz çocuk için, hem baba hem de anne, öğretmen ve hemşire için her şeydir. . . Besin Baba'nın sütüdür. . . ve yalnızca Söz biz çocuklara [67] sağlar

--- SAYFA 106 ---

GNOSTİK İNCİLLER sevginin sütüdür ve yalnızca bu memeyi emenler gerçekten mutludur. Bu nedenle aramaya emme denir; Baba'nın sevgi dolu göğüsleri, Söz'ü arayan bebeklere süt sağlar. 90 İkincisi, insan doğasını tanımlarken, kadın ve erkeklerin mükemmelliği eşit olarak paylaştıklarında ve aynı eğitimi ve aynı disiplini almaları gerektiğinde ısrar eder. Çünkü "insanlık" adı hem erkekler hem de kadınlar için ortak; ve bizim için "Mesih'te ne erkek ne de kadın vardır." 91 Kadınları topluluğa erkeklerle birlikte katılmaya teşvik ederken, Clement, başarılarına hayran olduğu kadınların - ortodoks gelenekte benzersiz - bir listesini sunuyor. Bunlar, İsrail'in düşmanını yok eden suikastçı Judith gibi eski örneklerden, halkını soykırımdan kurtaran Kraliçe Esther'e ve radikal siyasi duruş sergileyen diğerlerine kadar uzanıyor. Yazar Arignote'den, Epikürosçu filozof Themisto'dan ve aralarında Platon'dan eğitim almış iki ve Sokrates'ten eğitim almış biri de bulunan diğer birçok kadın filozoftan bahseder. Nitekim övgüsünü gizleyemiyor: Ne diyeyim? Pisagorcı Theano felsefede öyle bir ilerleme kaydetmemiş miydi ki, ona bakan bir adam, "Kolon çok güzel" dediğinde, o da "Evet, ama halka açık bir şekilde sergilenmiyor" diye cevap vermedi mi? 92 Clement listesini ünlü kadın şair ve ressamlarla tamamlıyor. Ancak Clement'in ortodoks Hristiyanların bile kadınsı unsuru ve kadınların aktif katılımını onaylayabileceğini gösteren gösterisi çok az destek buldu. İskenderiye'nin kozmopolit atmosferinde şekillenen ve Mısır toplumunun zengin ve eğitilmiş üyeleri arasında dile getirilen bakış açısı, Küçük Asya'dan Yunanistan'a, Roma'ya, Afrika ve Galya'ya kadar dağılmış Batılı Hristiyan toplulukların çoğunluğu için fazlasıyla yabancı olmuş olabilir. Çoğunluk bunun yerine Clement'in katı ve taşralı çağdaşı Tertullianus'un konumunu benimsedi: [68]

--- SAYFA 107 ---

Baba Tanrı/Anne Tanrı Bir kadının kilisede konuşmasına, öğretmenlik yapmasına, vaftiz etmesine, [Eukaristiya] sunmasına veya kendisi için herhangi bir erkeksi işlevde - en azından rahiplik görevinde - pay talep etmesine izin verilmez. 93 Clement'in görüşünü geçersiz kılan fikir birliği, Hristiyan kiliselerinin çoğuna hakim olmaya devam etti: Yaklaşık 2000 yıl sonra, 1977'de, Roma Piskoposu Papa Paul VI, bir kadının "Rabbimiz bir erkek olduğu için" rahip olamayacağını ilan etti! Cinsel rollerle ilgili çağdaş toplumsal krizlerin yaşandığı bir dönemde keşfedilen Nag Hammadi kaynakları, bizi tarihi yeniden yorumlamaya ve mevcut durumu yeniden değerlendirmeye davet ediyor. [69]

--- SAYFA 108 ---

IV Mesih'in Çilesi ve Hristiyanlara Yapılan Zulüm Nasıralı İsa hakkında, ister düşmanca ister ona bağlı kişiler tarafından yazılmış olsun, hemen hemen tüm anlatımların üzerinde mutabakata vardığı YALNIZCA bir gerçek vardır: Roma valisi Pontius Pilatus'un emriyle mahkûm edilmiş ve çarmıha gerilmiştir (c. 30). Aristokrat Romalı tarihçi Tacitus (yaklaşık 55-115), İsa hakkında neredeyse hiçbir şey bilmeyen, yalnızca bundan bahseder. Kötü şöhretli Nero'nun (imparator 54-58) tarihini anlatırken, Roma'da büyük yangınlar çıkarmakla suçlanan Nero'nun suçlu olarak değiştirildiğini ve kalabalığın Hristiyan olarak adlandırdığı, ahlaksızlıklarından dolayı nefret edilen bir sınıf insan olan zalimliğin en ince ayrıntılarıyla cezalandırıldığını söylüyor. İsmi kurucusu Christus, Tiberius'un hükümdarlığı sırasında, savcı Pontius Pilatus'un kararıyla ölüm cezasına çarptırılmıştı ve zararlı batıl inanç bir anlığına durduruldu, ancak yalnızca hastalığın anayurdu olan Judea'da değil, dünyadaki korkunç ve utanç verici her şeyin toplanıp moda haline geldiği başkentte bir kez daha patlak verdi. 1 [70]

--- SAYFA 109 ---

İsa'nın Çilesi Yahudi tarihçi Josephus, Pilatus'un vali olduğu dönemde (yaklaşık 26-36) Yahudilerin Roma'yla ilişkilerini bozan sorunlar listesinde Nasıralı İsa'dan bahseder. Josephus'a atfedilen bir yorum şu şekildedir: "Pilatus, aramızdaki en yüksek konumdaki kişiler tarafından onun suçlandığını duyunca... onu çarmıha gerilmeye mahkum etti." 2 İsa'nın takipçileri bu haberi doğruluyor. Muhtemelen Yeni Ahit'teki kayıtların en eskisi olan Markos'un müjdesi (yaklaşık 70-80), Kudüs'ün karşısındaki Gethsemane bahçesinde Yahuda İskariyot tarafından geceleyin ihanete uğrayan İsa'nın, öğrencileri kaçarken silahlı adamlar tarafından nasıl tutuklandığını anlatır. 3 Pilatus'un önünde isyanla suçlanarak ölüme mahkûm edildi. 4 Çarmıha gerilen İsa, Markos'un söylediği gibi, birkaç saat önce yaşadı, "yüksek sesle bağırdı"5 ve öldü. Belki bir nesil sonra (yaklaşık 90-110) yazılan Luka ve Yuhanna'nın İncilleri onun ölümünü daha kahramanca terimlerle anlatır: İsa işkencecilerini affeder ve bir duayla hayatından vazgeçer. 6 Ancak Yeni Ahit müjdelerinin dördü de onun çektiği acıyı, ölümünü ve aceleyle gömülmesini anlatır. İnciller elbette onun ölümüne yol açan koşulları onun masumiyetini göstermek için yorumluyor. Markos, Yeruşalim'deki başkâhinlerin ve liderlerin, kendilerine karşı öğretileri nedeniyle İsa'yı tutuklayıp idam ettirmeyi planladıklarını söylüyor. 7 Yuhanna, tarihsel açıdan akla yatkın, daha kapsamlı bir anlatım sunuyor. Kendisi, İsa'nın popülaritesinin artması ve hareketine artan sayıda kişinin katılması nedeniyle, baş rahiplerin ayaklanmanın tehlikelerini tartışmak için Sanhedrin konseyini topladıklarını bildirmektedir. Eğitimsiz kitlelerin bazıları zaten İsa'yı, İsrail'i yabancı emperyalizmden kurtaracağını ve Yahudi devletini yeniden kuracağını umdukları Mesih 8, "meshedilmiş kral" olarak alkışlıyordu. Özellikle Fısıh Bayramı sırasında, binlerce Yahudinin bayramı kutlamak için Kudüs'e akın ettiği bu ivme, şehirde halihazırda için için yanan Yahudi milliyetçiliği duygularını ateşleyebilir ve isyana dönüşebilir. Konsey, Yahudi nüfusu ile Roma işgal ordusu arasındaki barışı koruma sorumluluğunu üstlendi; bu barış o kadar zayıftı ki, sadece birkaç yıl sonra, Fısıh sırasında Romalı bir asker Kudüs'te nöbet tutuyordu [71]

--- SAYFA 110 ---

G NOSTİK İNCİLLER Tapınağın avlusunda kendisini teşhir ederek küçümsemesini ifade etti; bu hareketi 30.000 kişinin hayatını kaybettiği söylenen bir isyana yol açtı. Bu hikayeyi anlatan Josephus şunu ekliyor: "Böylece Ziyafet tüm ulus için sıkıntıyla ve her ev halkı için ölümle sona erdi." 9 Yuhanna, İsa ile ilgili konsey tartışmasını yeniden yapılandırıyor: "Ne yapmalıyız? ... Eğer onun böyle devam etmesine izin verirsek," kitleler bu sözde yeni Yahudi kral lehine gösteri yapabilir, "ve Romalılar gelip hem kutsal yerimizi hem de milletimizi yok edecekler." 10 Başkâhin Kayafa, tüm nüfusu tehlikeye atmak yerine tek bir kişiyi hemen tutuklamanın daha doğru olduğunu savundu. 11 John bile bu mantığın siyasi zekasını kabul etmek zorundaydı: Hikayesini, John'a göre Kayafa'nın öngördüğü tam bir felaketle sonuçlanan Roma'ya karşı bir ayaklanma olan 66-70 Yahudi Savaşı'ndan kısa bir süre sonra yazmıştı: Tapınak yerle bir oldu, Kudüs şehri harap oldu, nüfus büyük oranda azaldı. Ancak kaynaklar İsa'nın idamına ilişkin temel gerçekler üzerinde hemfikir olsa da, Hristiyanlar bunların yorumlanması konusunda kesinlikle farklı görüştedir. Nag Hammadi'den bir gnostik metin, Petrus'un Kıyameti, çarmıha gerilmenin kökten farklı bir versiyonunu anlatır: . . . Görünüşe göre onu onlar tarafından ele geçirildiğini gördüm. Ben de dedim ki, "Ne görüyorum, Tanrım? Aldıkları gerçekten sen misin? Ve sen bana mı tutunuyorsun? Ve bir başkasının ayaklarına ve ellerine mi vuruyorlar? Çarmıhın üstündeki bu mutlu ve gülen kim?" Kurtarıcı bana şöyle dedi: "Çarmıhın üzerinde mutlu olduğunu ve güldüğünü gördüğün kişi, Yaşayan İsa'dır. Ama ellerine ve ayaklarına çivi çakılan kişi, onun yerine geçen et kısmıdır. Onun benzerliğinde kalan şeyi utandırdılar. Ve ona bak, ve bana da bak!" 12 Nag Hammadi metinlerinden bir diğeri olan Büyük Seth'in İkinci İncelemesi, İsa'nın bunun başka bir şey olduğuna dair öğretisini anlatır. . . safrayı ve sirkeyi kim içti; ben değildim. Bana kamışla vurdular; o başkaydı, Simon, [72]

--- SAYFA 111 ---

Omzunda haçı taşıyan İsa'nın Çilesi. Dikenli tacı koydukları kişi başka biriydi. Ama yüksekliğin sevincini yaşıyordum. . . onların hatası. . . Ben de onların cehaletlerine gülüyordum. 13 Bu ne anlama geliyor? En ünlü gnostik metinlerden biri ve Nag Hammadi'den önce keşfedilen az sayıdaki metinden biri olan Yuhanna'nın İşleri, ortodoksların tekrarlanan suçlamalarından parçalı bir şekilde kurtulmuş olan İsa'nın aslında bir insan olmadığını açıklıyor; bunun yerine, kendisini insan algısına uyarlayan manevi bir varlıktı. Elçilerin İşleri, James'in bir zamanlar onu kıyıda bir çocuk şeklinde dururken nasıl gördüğünü anlatır, ancak onu John'a işaret ettiğinde, ben [John] "Hangi çocuk?" O da bana şöyle cevap verdi: "Bize işaret eden." Ben de şöyle dedim: "Bunun nedeni denizde uzun süre nöbet tutmamız. Düzgün göremiyorsun James kardeş. Orada duran yakışıklı, güzel ve neşeli adamı görmüyor musun?" Ama o bana "Ben o adamı görmüyorum kardeşim" dedi. 14 Araştırmak için karaya çıktıklarında kafaları daha da karıştı. John'a göre, bana yine oldukça kel (kafalı) ama kalın, akıcı bir sakalı olan biri olarak görüldü, James'e ise sakalı yeni başlayan genç bir adam olarak görüldü. . . . Onu olduğu gibi görmeye çalıştım. . . Ama bazen bana hiç de yakışıklı olmayan küçük bir adam olarak görüldü, bazen de gökyüzüne bakan biri olarak görüldü. 15 Yuhanna şöyle devam ediyor: Kardeşler, size başka bir yücelik daha anlatacağım; bazen ona dokunmak istediğimde maddi, sağlam bir bedenle karşılaşıyorum; ama diğer zamanlarda onu hissettiğimde onun özü maddi ve manevi değildi. . . sanki hiç yokmuş gibi. 16 Yuhanna, ayak izlerini dikkatle kontrol ettiğini, ancak İsa'nın ayak izi bırakmadığını ve gözlerini bile kırpmadığını ekliyor. Bütün bunlar Yahya'ya doğasının insani değil ruhsal olduğunu gösteriyor. [73]

--- SAYFA 112 ---

G NOSTİK İNCİLLER Elçilerin İşleri, tutuklanmayı bekleyen İsa'nın önceki gece Gethsemane'de öğrencileriyle nasıl buluştuğunu anlatmaya devam ediyor: . . . hepimizi topladı ve şöyle dedi: "Ben onlara teslim edilmeden önce, Baba'ya bir ilahi söyleyelim ve böylece önümüzde duranla buluşmaya gidelim." Bize bir daire oluşturmamızı, birbirimizin ellerini tutmamızı söyledi ve kendisi de ortada durdu. . . 17 Öğrencilerine "Bana Amin diye cevap verin" talimatını verdikten sonra, kısmen "Dansçı Evrene aittir" - "Amin" yazan mistik bir ilahi söylemeye başladı. "Dans etmeyen ne olacağını bilemez."— "Amin." . . . "Şimdi dansımı takip ederseniz, konuşan Bende kendinizi görün... Siz dans edenler, ne yaptığımı düşünün, çünkü sizinki, benim katlanacağım İnsanoğlunun bu tutkusudur. Çünkü Baba tarafından size Logos olarak gönderilmedikçe, ne kadar acı çektiğinizi asla anlayamazdınız... Nasıl acı çekeceğinizi öğrenin ve acı çekmemeyi başaracaksınız." 18 Yuhanna şöyle devam ediyor: Sevgilim, Rab bizimle dans ettikten sonra [acı çekmek için] dışarı çıktı. Biz de hayrete düşmüş ya da derin uykuda olan insanlar gibiydik ve bir o yana bir bu yana kaçıyorduk. Ve onun acı çektiğini gördüm ve acı çekmesini beklemeden Zeytin Dağına kaçtı ve ağladı. . . Ve Cuma günü (Haç'a) asıldığında, günün altıncı saatinde bütün yeryüzüne bir karanlık çöktü. 19 O sırada Gethsemani'de bir mağarada oturan Yahya, birdenbire İsa'nın bir görünümünü gördü; o şöyle dedi: "Yuhanna, aşağıdaki insanlar için... çarmıha geriliyorum ve mızraklarla deliniyorum... ve içmem için sirke ve safra veriliyor. Ama ben sana söylüyorum ve söylediklerimi dinle." 20 Sonra görüntü Yuhanna'ya bir "Işıktan haç" gösterir ve şunu açıklar: "Onların hakkında söyleyeceklerinin hiçbirine acı çekmedim."

--- SAYFA 113 ---

İsa'nın Tutkusu bana; dansımda size ve diğerlerine gösterdiğim acının bile bir gizem olarak adlandırılmasını istiyorum." 21 Valentinus'un takipçileri olan diğer gnostikler, bu tür paradoksların anlamını farklı bir şekilde yorumluyorlar. Nag Hammadi'de keşfedilen Diriliş Üzerine İnceleme'ye göre, İsa "İnsanın Oğlu" olduğu sürece, insan olduğu için o da insanlığın geri kalanı gibi acı çekti ve öldü.22 Ama aynı zamanda "Tanrı'nın Oğlu" olduğundan, ilahi ruh Onun içinde ölemezdi: bu anlamda acıyı ve ölümü aştı. Ancak Ortodoks Hristiyanlar, İsa'nın bir insan olduğu ve tüm "doğru düşünen" Hristiyanların çarmıha gerilmeyi tarihsel ve gerçek bir olay olarak almaları gerektiğinde ısrar ediyorlar. Bunu sağlamak için, inancın merkezi bir unsuru olarak, "İsa Mesih Pontius Pilatus'un yönetimi altında acı çekti, çarmıha gerildi, öldü ve gömüldü" şeklindeki basit ifadeyi Papa Leo Büyük (c. 447) kınadı. Yuhanna'nın İşleri'nin "çeşitli sapkınlıkların yuvası" olduğu ve "yalnızca yasaklanması değil aynı zamanda tamamen yok edilmesi ve ateşle yakılması gerektiği" düşünülürken, sapkın çevreler bu metni kopyalayıp saklamaya devam ettiğinden, üç yüz yıl sonra ikinci İznik Konsili şu talimatı vererek kararı tekrarlamak zorunda kaldı: "Kimse [bu kitabı] kopyalamayacak; sadece bu değil, aynı zamanda onun ateşe atılmayı hak ettiğini düşünüyoruz." Mesih'in Ortodoks Hristiyanlığın temel bir unsuru -bazılarına göre temel unsuru- haline gelmesi konusunda, birinci ve ikinci yüzyıllardaki Hristiyanlar için, Mesih'in acı çekmesi ve ölümünün yorumlanması konusundaki tartışmanın acil bir pratik soruyu içerdiğini fark edene kadar bu soruyu tam olarak cevaplayamayacağımıza inanıyorum: Kendi acı çekmeleri ve ölmeleri yönünde yakın bir tehdit oluşturan zulme inananlar nasıl karşılık vereceklerdir? duruşması, işkencesi ve son ıstırapı O zamandan beri, özellikle de aralarında en önde gelenleri Peter ve James tutuklandığında.

--- SAYFA 114 ---

GNOSTİK İNCİLLER İDARE EDİLDİĞİNDE, her Hristiyan, harekete bağlılığın kendisini tehlikeye attığını kabul etti. Hristiyanlara karşı tam bir küçümsemeyi paylaşan imparatorluk sarayı tarihçisi Tacitus ve Suetonius (c. 115), gruptan esas olarak resmi zulmün hedefi olarak bahseder. Suetonius, Nero'nun hayatını anlatırken, imparatorun yaptığı iyi şeylerin bir listesinde "yeni ve kötü niyetli bir batıl inanca sahip olan bir sınıf olan Hristiyanlara ceza verildiğini" bildiriyor. 23 Tacitus, Roma'daki yangınla ilgili sözlerine şunu ekliyor: Önce tarikattan itirafta bulunanlar tutuklandı; Daha sonra, yaptıkları açıklamalar üzerine çok sayıda kişi kundakçılıktan ziyade insan ırkına karşı nefretten mahkum edildi. Ve onların sonu alay konusu oldu: Vahşi hayvan derileriyle kaplandılar ve köpekler tarafından parçalanarak öldürüldüler; ya da haçlara bağlandılar ve gün ışığı söndüğünde geceleri meşale olarak kullanılmak üzere yakıldılar. Nero gösteri için bahçelerini sunmuştu. . . 24 Tacitus, Nero'nun eylemini onun bir günah keçisine olan ihtiyacı açısından yorumlar. Şu ana kadar hükümet, Roma dışındaki Hristiyanları harekete karşı sistematik bir eylem başlatamayacak kadar önemsiz olarak değerlendirmiş olabilir (tabii eğer onları dikkate alırsa). Ancak Augustus'un imparator olarak hüküm sürdüğü zamandan bu yana (M.Ö. 27-MS 14), imparator ve Senato, astrologlar, büyücüler, yabancı dini tarikatların takipçileri ve filozofların yaptığı gibi, potansiyel baş belası olduğunu düşündükleri tüm toplumsal muhalifleri baskı altına almak için harekete geçmişti. 25 Hristiyan grup komplonun tüm izlerini taşıyordu. İlk olarak, kendilerini büyü yapmakla suçlanan ve bu nedenle ve vatana ihanetten idam edilen bir adamın takipçileri olarak tanıtıldı; ikincisi, Roma devletinin servetini koruyan tanrıları, hatta bizzat imparatorun dehasını (ilahi ruhunu) "şeytanlar" olarak suçlayan "ateistler"di; üçüncüsü, yasadışı bir topluma aitlerdi. Polisin doğrulayabildiği bu eylemlerin yanı sıra söylentiler, gizliliklerinin vahşetleri gizlediğini gösteriyordu: Düşmanları, büyücülerin yaygın olarak uyguladığı uygulamalar olan, ritüel olarak insan eti yediklerini ve insan kanı içtiklerini söyledi.

--- SAYFA 115 ---

İsa'nın Tutkusu suçlandı. 27 Her ne kadar o dönemde Hristiyanlığa geçmeyi özel olarak yasaklayan bir yasa olmasa da, Hristiyanlıkla suçlanan bir kişiyi dinleyen herhangi bir hakim soruşturma yapması gerekiyordu. 28 Bu tür vakaların nasıl tedavi edileceği konusunda kararsız olan Bythynia'nın (Küçük Asya'da bir eyalet) valisi Pliny, imparator Trajan'a bir mektup yazarak (c. 112) açıklama talebinde bulundu: Benim geleneğim, İmparator İmparator, şüphe duyduğum tüm soruları size yöneltmek benim geleneğimdir. Bana kim daha iyi rehberlik edebilir? . . ? Hristiyanlarla ilgili araştırmalara hiçbir zaman katılmadım; dolayısıyla genellikle hangi suçun cezalandırıldığını veya soruşturulduğunu ya da hangi indirimlerin yapıldığını bilmiyorum. . . Bu arada benden önce Hristiyan olmakla itham edilenlere karşı izlediğim yol budur. Onlara Hristiyan olup olmadıklarını sordum, ikinci ve üçüncü kez de ceza tehdidiyle sordum. Eğer buna devam ederlerse, idama götürölmelerini emrettim, çünkü kabul ettikleri şey ne olursa olsun, her durumda inatçılık ve inatçılık nedeniyle cezalandırılmayı hak ettiklerine hiç şüphem yoktu. . . Hristiyan olmadıklarını ve hiçbir zaman olmadıklarını söyleyenlere gelince, benim dikte etmem üzerine tanrılara dua okuduklarında, bu amaçla mahkemeye çıkarılmasını emrettiğim heykelinize tütsü ve şarapla dua ettiklerinde ve dahası Mesih'e lanet okuduklarında, onları bırakmanın doğru olduğunu düşündüm; bunlar (söylendiği gibi) gerçekten Hristiyan olanlara yapılamaz. 29 Trajan, Pliny'nin konuyu ele alış biçimini onaylayarak yanıtladı: Sizden önce Hristiyan olmakla suçlananların davalarını incelerken doğru yolu benimsediniz sevgili Secundus, çünkü aslında hiçbir şey belirli bir prosedür biçimini içeren genel bir kural olarak ortaya konamaz. Bunların aranmaması gerekiyor; ancak suçlanıp mahkûm edilirlse cezalandırılmaları gerekir; ancak Hristiyan olduğunu inkar eden ve bunu eylemiyle, yani tanrılarımıza tapınarak açıkça ortaya koyan kişinin, geçmişteki davranışları ne kadar şüpheli olursa olsun, pişmanlığı için bağışlanma sağlaması şartıyla. 30 [77]

--- SAYFA 116 ---

GNOSTİK İNCİLLER Ancak Trajan, Pliny'ye isimsiz suçlamaları kabul etmemesini tavsiye etti, çünkü bunlar "kötü bir örnektir ve zamanımıza layık değildir." Pliny ve Trajan, böyle bir sadakat jestini reddeden herkesin, özellikle de reddetmenin cezasının derhal infaz edilmesi olduğundan, saklanacak ciddi suçları olması gerektiği konusunda hemfikir. Hristiyanlığa geçmiş bir filozof olan Justin (M.S. 150-155), İmparator Antoninus Pius'a ve felsefe alanında bir meslektaşı ve "öğrenme aşığı"³¹ olarak hitap ettiği geleceğin imparatoru oğlu Marcus Aurelius'a cesurca bir mektup yazarak Hristiyanların imparatorluk saraylarında maruz kaldığı adaletsizliği protesto etti. Justin, Roma'da yakın zamanda yaşanan bir vakayı anlatıyor: Kocas ve hizmetçileriyle birlikte, şarapla beslenen çeşitli cinsel faaliyetlere katılan, daha sonra öğretmeni Ptolemy'nin etkisiyle Hristiyanlığa geçen ve daha sonra bu tür faaliyetlere katılmayı reddeden bir kadın. Arkadaşları, bir miktar uzlaşma umuduyla onu boşanmamaya ikna etti. Ancak Mısır'ın İskenderiye kentine yaptığı bir gezi sırasında kocasının her zamankinden daha pervasızca davrandığını öğrendiğinde boşanma davası açtı ve onu terk etti. Öfkeli kocası, "Hristiyan olduğunu doğrulayarak" hemen ona karşı yasal bir suçlamada bulundu. Duruşmanın ertelenmesi talebini kazandığında kocası, Hristiyanlık öğretmenine saldırdı. Suçlamayı duyan Yargıç Urbicus, Ptolemaios'a tek bir soru sordu: O bir Hristiyan mıydı? Urbicus bunu kabul ettiğinde onu hemen ölüm cezasına çarptırdı. Bu emri duyan mahkeme salonundaki Lucias isimli bir adam hakime itiraz etti: "Bu kararın ne yararı var? Neden bu adamı zina yapan, zina yapan, hırsız, soyguncu, herhangi bir suçtan hüküm giymiş biri olarak değil de sadece Hristiyan ismiyle anıldığını itiraf eden biri olarak cezalandırdın? Senin bu kararın Urbicus, İmparator Pius ya da Sezar'ın oğlu filozof olmuyor [Marcus] Aurelius] ya da kutsal Senato." ³² Urbicus yalnızca şöyle yanıt verdi: "Sen de öyle görünüyorsun." Ve Lucias "Gerçekten öyleyim" dediğinde Urbicus onu kınadı ve bir [78]

--- SAYFA 117 ---

İzleyiciler arasındaki ikinci protestocu İsa'nın Çilesi - Ptolemy'yi ölümüne kadar takip edecek. Bu hikayeyi anlatan Justin, herkesin bir Hristiyan'a karşı herhangi bir kişisel kinini gidermek için Hristiyanlık suçlamasını kullanabileceğine işaret ediyor: "Bu nedenle ben de komplo kurmayı ve çarpmıha gerilmeyi bekliyorum"³³ - belki de profesyonel rakiplerinden biri olan Crescens adlı Kinik filozof tarafından diye ekliyor. Ve Justin haklıydı: Görünüşe göre suçlaması MS 165'te tutuklanmasına, yargılanmasına ve mahkum edilmesine yol açan kişi Crescens'ti. Davayı (o sırada imparator olarak babasının yerine geçmiş olan) Marcus Aurelius'un kişisel arkadaşı Rusticus yönetti. Rusticus, suçlu ondan Hristiyan felsefesini öğrenmek olan bir grup öğrencisinin yanı sıra Justin'in de idam edilmesini emretti. Duruşmalarının kayıtları Rusticus'un Justin'e "Nerede buluşuyorsunuz?" diye sorduğunu gösteriyor. . . . Justin "Herkesin tercihi veya fırsatı nerede olursa olsun" dedi. "Ne olursa olsun, hepimizin aynı yerde buluşabileceğini mi sanıyorsun? Öyle değil; çünkü Hristiyanların Tanrısı mekanla sınırlı değildir; görünmezdir, gökleri ve yeri doldurur ve her yerde inananlar tarafından tapınılır ve yüceltilir." Vali Rusticus, "Söyle bana, nerede buluşuyorsunuz? Müritlerinizi nerede topluyorsunuz?" Justin şöyle dedi: "Ben Timiotinus'un oğlu Martinus adında birinin hamamlarının üzerinde yaşıyorum ve Roma'da kaldığım süre boyunca (ve bu benim ikinci buluşmam) orası dışında başka bir buluşma yeri bilmiyordum. Dileyen herkes benim evime gelebilir ve ben de ona gerçeğin sözlerini iletirdim." Vali Rusticus, "O halde Hristiyan olduğunuzu kabul ediyorsunuz?" dedi. "Evet öyleyim" dedi Justin. ³⁴ Daha sonra Rusticus, Cariton'u, Charito adlı kadını, imparatorluk sarayında köle olan Euelpistis'i, Hierax'ı, Liberyalı'yı ve Paeon'u sorguya çekti; bunların hepsi Justin'in öğrencileriydi. Hepsini kendilerini Hristiyan ilan etti. Anlatım şöyle devam ediyor: "Peki o zaman," dedi Vali Rusticus, "gelelim meseleye, gerekli ve acil bir konuya. Tanrılara kurban sunmayı kabul edin." [79]

--- SAYFA 118 ---

GNOSTİK İNCİLLER Justin "Akıllı yerinde olan hiç kimse" dedi, "dindarlıktan dinsizliğe dönmez." Vali Rusticus, "Eğer itaat etmezseniz, acımasızca cezalandırılacaksınız" dedi. 35 Onlar, "Ne yaparsanız yapın; biz Hristiyanız ve putlara kurban sunmuyoruz" yanıtını verdiklerinde, Rusticus şu cümleyi açıkladı: "Tanrılara kurban sunmayı ve imparatorun fermanına boyun eğmeyi reddedenler, kanunlara uygun olarak kırbaçlanmak ve başları kesilmek üzere uzaklaştırılsın." 36 Bu tehlike karşısında bir Hristiyan ne yapmalıydı? Bir kez tutuklanıp suçlanan kişi, Hristiyan olduğunu itiraf ettikten sonra infaz emri mi almalı? Justin ve arkadaşları gibi Roma vatandaşı olacak kadar şanslıysa derhal kafasının kesilmesi mi, yoksa vatandaş olmayanlar için halka açık spor sahalarında bir gösteri olarak uzun süreli işkence mi yapılmalı? Yoksa bunu inkar edip, sonradan yalanın kefareti ödemesi niyetiyle sadakat göstergesi mi yapmalı? Uyumsuzluk nedeniyle infaz emri vermek gibi nahoş bir görevle suçlanan Romalı yetkililer, sık sık sanıkları kendi hayatlarını kurtarmaya ikna etmeye çalıştı. Çağdaş anlatımlara göre (c. 165), Küçük Asya'daki yaşlı ve saygı duyulan İzmir Piskoposu Polycarp'ın polis tarafından tutuklanmasının ardından, vali, "Yaşınıza saygı gösterin" ve genellikle söyledikleri diğer benzer şeyleri söyleyerek onu sözünü geri almaya ikna etmeye çalıştı; "İmparatorun dehası üzerine yemin edin. Geri çekilin. 'Ateistlerden uzak durun!' deyin." Polycarp ciddi bir ifadeyle stadyumdaki kanunsuz paganlardan oluşan kalabalığa baktı... ve şöyle dedi: "Ateistlerden uzak durun!" Vali ısrar etti ve şöyle dedi: "Yemin edin, sizi bırakacağım. Lanet olsun İsa'ya!" Fakat Polycarp cevap verdi: "Seksen altı yıldır onun hizmetkarıyım ve o bana hiçbir yanlış yapmadı... Eğer imparatorun dehası üzerine yemin edeceğimi düşünerek kendinizi kandırıyorsanız ve kim olduğumu bilmiyormuş gibi davranıyorsanız, dinleyin ve size açıkça söyleyeyim: Ben bir Hristiyanım." 37 Polycarp kamusal alanda diri diri yakıldı.[80]

--- SAYFA 119 ---

İsa'nın Çilesi Kuzey Afrika'dan bir kayıt (c. 180), Hristiyan olarak mahkemeye çıkarılan dokuz erkek ve üç kadınla karşı karşıya kalan prokonsül Saturninus'un, onların hayatlarını kurtarmak için nasıl çalıştığını şöyle anlatır: "Aklınıza dönerseniz, efendimiz imparatorun af dileyebilirsiniz... Biz de dindar bir halkız ve dinimiz basit: Efendimiz imparatorun dehası üzerine yemin ediyoruz ve onun sağlığı için dua ediyoruz - sizin de yapmanız gerektiği gibi." 38 Onların kararlı direnişiyle karşılaşan Saturninus, "Yeniden düşünmek için zaman istemiyor musun?" diye sordu. Sanıklardan Speratus, "Adil bir meselede, değerlendirmeye gerek yok" diye yanıt verdi. Buna rağmen prokonsül, "Bir düşünün" sözleriyle otuz günlük erteleme emri verdi. Ancak otuz gün sonra, sanıkları sorguladıktan sonra Saturninus emri vermek zorunda kaldı: Speratus, Narzalus, Cittinus, Donata, Vestia, Secunda ve diğerleri Hristiyanların ayinlerine uygun yaşadıklarını itiraf etmişler ve kendilerine Roma töresine dönme fırsatı verilmiş olmasına rağmen inatçılıklarında ısrar etmişler ve bu nedenle kılıçla idam edilmeye mahkum edilmişlerdir. 39 Speratus, "Tanrıya şükürler olsun!" dedi. Narzalus, "Bugün cennette şehit olduk. Allah'a şükür!" dedi. Bu tür davranışlar, Hristiyanları hastalıklı ve yanlış yola sapmış teşhirciler olarak küçümseyen Stoacı İmparator Marcus Aurelius'un küçümsemesine neden oldu. Bugün pek çok kişi onun yargısına katılabilir ya da şehitleri nevroitik mazoşistler olarak değerlendirebilir. Ancak birinci ve ikinci yüzyıl Yahudileri ve Hristiyanları için bu terim farklı bir anlam taşıyordu: Martus, Yunanca'da yalnızca "tanık" anlamına geliyordu. Bugün dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Roma İmparatorluğu'nda da belirli dini grupların üyeleri, suç veya vatana ihanet faaliyetlerini teşvik eden örgütler oldukları gerekçesiyle hükümetin şüphesi altındaydı. Justin gibi, Hristiyanların mahkemede maruz kaldığı haksız muameleyi açıkça protesto etmeye cesaret edenler, kendilerini muhtemelen polis müdahalesinin hedefi haline getirdiler. Yakalananlar için [81]

--- SAYFA 120 ---

G NOSTİK İNCİLLER Böyle bir durumda, şimdi olduğu gibi, o zaman da seçim genellikle basitti: Ya açıkça konuşmak, tutuklanma, işkence, beyhude bir duruşmanın formaliteleri, sürgün ya da ölüm riskiyle karşı karşıya kalmak ya da sessiz kalıp güvende kalmak. Onların iman kardeşleri, "itirafçı" olarak konuşanlara saygı duyuyordu ve yalnızca ölüme gerçekten katlananları "tanık" (şehit) olarak görüyordu. Ancak tüm Hristiyanlar sesini çıkarmadı. Birçoğu karar anında tam tersi bir seçim yaptı. Bazıları şehitliğin aptalca olduğunu, insan yaşamının boşa harcandığını ve dolayısıyla Tanrı'nın iradesine aykırı olduğunu düşünüyordu. "Bizim için ölen Mesih, biz öldürülmeyelim diye öldürüldü" diye savundular. 40 Geçmişteki olaylar, yalnızca mevcut deneyimi yorumlamaya hizmet ettiklerinde dini kanaat meselesi haline geldiğinden, burada Mesih'in ölümünün yorumlanması, pratikteki şehitlik sorunu üzerindeki tartışmanın odağı haline geldi. İsa'nın tutkusuna ilişkin "sapkın" gnostik görüşleri çürütme konusunda en büyük kaygıyı dile getiren ortodokslar, istisnasız, Hristiyanların maruz kaldığı tehlikeleri ilk elden deneyimlerinden bilen ve şehitliği kabul etmenin gerekliliği konusunda ısrar eden kişilerdi. Sapkınlığın büyük muhalifi Antakya Piskoposu Ignatius tutuklanıp yargılandığında, "Tanrımın tutkusunu taklit etme" fırsatı olarak ölüm cezasını neşeli bir sevinçle kabul ettiği söylenir. 41 Suriye'den Roma'ya halka açık bir amfiteyatroda vahşi hayvanlar tarafından öldürülmeye mahkum edilen Ignatius, zincirlenmiş ve sıkı bir şekilde korunan, Roma'daki Hristiyanlara kendi adına müdahale etmemeleri için yalvaran bir mektup yazdı: Bütün kiliselere yazıyorum ve herkese, eğer siz engellemezseniz, Tanrı aşkına kendi isteğimle öleceğimi emrediyorum. Bana "mevsimsiz nezaket" göstermemenizi rica ediyorum. Beni hayvanlara yem et ki onlar sayesinde Tanrı'ya ulaşabileyim. Ben Tanrı'nın buğdayıym ve Mesih'in saf ekmeği olayım diye vahşi hayvanların dişleriyle öğütüldüm. . . Bana bu iyiliği yap. . . Üzerime ateş ve haç gelsin ve vahşi hayvanlarla mücadele etsin, kesip parçalasın, kemikleri parçalasın, [82]

--- SAYFA 121 ---

İsa'nın Çilesi uzuvlarımı eziyor, tüm vücudumu eziyor. . . İsa Mesih'e kavuşabilir miyim? 42 Mesih'in tutkusu onun için ne anlama geliyor? Ignatius, "İsa Mesih... Pontius Pilatus döneminde gerçekten zulüm gördü, gerçekten çarmıha gerildi ve öldü" diyor. 43 İsa'nın ruhsal bir varlık olması nedeniyle yalnızca acı çekiyor ve ölüyor gibi görüldüğünü ileri sürdüğü için "ateistler" olarak adlandırdığı gnostik Hristiyanlara şiddetle karşı çıkıyor: Ama bazılarının söylediği gibi... . onun çektiği acılar sadece görünüşteydi, o zaman neden ben bir tutsağım ve neden vahşi hayvanlarla savaşmayı arzuluyorum? Bu durumda boşuna ölüyorum. 44 Ignatius, Mesih'in çektiği acıya ilişkin kendi görüşünü nitelendirenlerin "benim kişisel acılarımdan etkilenmediklerinden; çünkü onlar da benim için aynı şeyleri düşünüyorlar!" 45 Onun gnostik muhalifleri, onun Mesih'in tutkusuna ilişkin anlayışına meydan okuyarak, onun gönüllü şehitliğinin değerini doğrudan sorgulamaktadırlar. Geleneğin "şehit" olarak adlandırdığı Justin, din değiştirmeden önce, henüz Platoncu bir filozof iken, Hristiyanların halk önünde işkenceye ve infazlara katlanmasına bizzat tanık olduğunu belirtiyor. Cesaretlerinin onu ilahi ilhamlara ikna ettiğini söylüyor. 46 Hristiyanlara dünya çapında uygulanan zulmü protesto ederken, Filistin'de zulme uğrayanlardan bahseder (c 135): Tüm dünyada, İsa Mesih'e inanan bizleri hiç kimsenin korkutamayacağı veya boyun eğdiremeyeceği açıktır. Çünkü kafamız kesilse, çarmıha gerilsek, vahşi hayvanlara atılsak, zincirlere vurulsak, ateşe atılsak ve her türlü işkenceye maruz kalsak da, itirafımızdan vazgeçmeyeceğimiz açıktır; ancak bu tür şeyler ne kadar çok olursa, başkaları da o kadar çok sayıda inanan olur. 47 Justinus'un şu görüşü, şehitlikle ilgili kişisel inançlarıyla ve kendi ölüm cezasını cesurca kabul etmesiyle tutarlıdır: "Bu amaç için doğan öğretmenimiz İsa Mesih, Pontius Pilatus döneminde çarmıha gerildi ve öldü ve [83]

--- SAYFA 122 ---

GNOSTİK İNCİL yeniden ayağa kalktı." 48 Justin, bunu yalnızca "kötü ve aldatıcı" gnostik fikirleri çürütmek amacıyla yazdığını söyleyerek ikinci Özür'ünü (Hristiyanlar için "Savunma") bitirir. "Hristiyan olarak adlandırılan" ama kafir olarak gördüğü Simon, Marcion ve Valentinus'un takipçilerine saldırır.⁴⁹ "Bilmiyoruz" der. Karanlık bir şekilde - kabullenmeyi imayla birleştirerek - ister gerçekten ahlaksızlığa mı yoksa yamyamlığa mı düşkünler, ama ekliyor, suçlarından birini "biliyoruz": Ortodoksların aksine, "onlar ne zulüm görüyor ne de şehit oluyorlar" Valentinianus'un büyük rakibi Irenaeus, selefleri gibi, hayatı Roma'da şehit edilen birçok kişiden bahsediyor ve kişisel olarak biliyordu. Sevgili öğretmeni Polycarp'ın çete şiddetine yakalanıp düşmanları arasında diri diri yakılmasını yaşadı. Sadece on iki yıl sonra, 177 yazında, Irenaeus, kendi şehri Lyons'ta Hristiyanlara yönelik düşmanlığın arttığına tanık oldu. Önce halka açık yerlere (pazarlara ve hamamlara) girmeleri yasaklandı. Sonunda Forum'a sürüklendiler ve Hristiyan olduklarını itiraf ettikten sonra hapse atıldılar.⁵⁰ Duruşmalarına müdahale etmeye çalışan etkili bir arkadaş olan Vettius Epagathus'a bağırıldı: Vali ona yalnızca kendisinin de Hristiyan olup olmadığını sordu. Öyle olduğunu en açık sesle⁵¹ itiraf ettiğinde, vali onu diğerleriyle birlikte ölüm cezasına çarptırdı. Bilgi almak için işkence gören hizmetkarları, sonunda, Romalıların şüphelendiği gibi, Hristiyan işverenlerinin cinsel gaddarlık ve yamyamlık yaptığını "itiraf etti". Bir görgü tanığı, bu kanıtın, halkı onlara karşı çevirdiğini bildiriyor: "Bu hikayeler ortalıkta dolaştı ve tüm insanlar öfkeleni [84]

--- SAYFA 123 ---

İsa'nın bize karşı tutkusu; öyle ki, daha önce bizimle olan dostlukları nedeniyle tavırları ılımlı olan kişiler bile şimdi çok öfkeleni ve bize karşı dişlerini gıcırdattılar."⁵² Her gün yeni kurbanlar - Lyons'daki kiliselerin veya Rhone Nehri'nin yirmi mil aşağısındaki komşu kasaba Vienne'deki kiliselerin en açık sözlü üyeleri - toplu idam için belirlenen 1 Ağustos gününü beklerken hapishanede tutuklanıyor ve acımasızca işkence görüyor. Bu, Roma'nın ve imparatorun büyüklüğünü kutlamak için bir bayramdı. Bu tür olaylar, Bu yükümlülükler, profesyonel gladyatörleri, boksörleri, güreş takımlarını ve kılıç ustalarını işe almak için eyalet yetkililerine büyük masraflar yüklemek zorunda bırakıyordu. Ancak bir yıl önce imparator ve Senato, gladyatör gösterilerinin maliyetini dengelemek için yeni bir yasa çıkarmıştı. Kişi başına aurei, beşinci sınıf bir gladyatörün onda biri kadar bir maliyet ve daha yüksek dereceler için orantılı bir tasarruf. Bu düşünce, hiç şüphesiz, Lyons'ta yaptıkları gibi, en ucuz tatil eğlencesini sağlayabilen Hristiyanlara karşı resmi coşkuyu artırdı. Lyons'daki itirafçılardan biri olan köle kadın Blandina'nın hikayesi, olanları gösteriyor: Hepimiz dehşet içindeydik ve kendisi de çatışmada şehit olan Blandina'nın dünyevi metresiydi; Bedensel zayıflığı nedeniyle inancının cesur bir itirafçısı olamayacağı korkusuyla acı içindeydi. Blandina öyle bir güçle doluydu ki, şafaktan akşama kadar sırayla ona her şekilde işkence edenler bile yorgun ve bitkindi. Dövdüklerini, ona yapabilecekleri başka bir şey olmadığını kendileri itiraf etti ve onun hala nefes almasına şaşırdılar, çünkü tüm vücudu kırılmış ve parçalanmıştı.

--- SAYFA 124 ---

G NOSTİK İNCİLLERİ Gladyatör oyunlarının yapılacağı günde Blandina, üç arkadaşı Maturus, Sanctus ve Attalus ile birlikte amfitiyatroya götürüldü: Blandina bir direğe asıldı ve üzerine salıverilen vahşi hayvanlara yem olarak teşhir edildi. Orada bir haç şeklinde asılı duruyormuş gibi görünüyordu ve harareti duasıyla, bu zorlu sınavdan geçenlerde yoğun bir coşku uyandırdı. . . Ancak hayvanların hiçbirisi ona dokunmamıştı ve bu yüzden görevden alındı ve başka bir çetin sınav için saklanmak üzere hapishaneye geri getirildi. . . minik, zayıf ve önemsiz olmasına rağmen kardeşlerine ilham kaynağı olacaktı. . . Sonunda gladyatör oyunlarının son gününde Blandina'yı bu kez Ponticus adında on beş yaşında bir çocukla birlikte geri getirdiler. Her gün diğerlerine yapılan işkenceyi izlemeleri için getiriliyor, pagan putları üzerine yemin ettirmeye çalışılıyordu. Ve onlar direnir kendilerine zulmedenleri kınadıkları için kalabalık onlara öfkelenirdi; öyle ki. . . onlara her türlü zulmü yaşattılar, her işkenceyi sırayla yaşattılar. Ponticus, kırbaç darbelerinden geçtikten, hayvanlar tarafından parçalandıktan ve etini yakmak için ateşin üzerine yerleştirilen demir bir koltuğa oturtulduktan sonra öldü. Aynı işkencelerden kurtulan Blandina, sonunda bir ağa atıldı ve bir boğaya maruz bırakıldı. Hayvan tarafından epeyce fırlatıldıktan sonra artık ne olduğunu algılayamıyordu. . . Böylece o da kurban olarak sunuldu, oysa paganlar hiçbir kadının kendi deneyimlerinde bu kadar acı çekmediğini kabul ediyorlardı. 53 Her ne kadar Irenaeus bir şekilde tutuklanmaktan kaçmayı başarmış olsa da, hapishanedekilerle olan ilişkisi onu, onların korkunç acılarını Roma'daki Hristiyanlara anlatmaya zorladı. Galya'ya döndüğünde topluluğu yas içinde buldu: İki ay süren zorlu süreçte yaklaşık elli Hristiyan ölmüştü. Kendisi [86] liderliğini devralmaya ikna edildi.

--- SAYFA 125 ---

Hapishanede işkence ve teşhir nedeniyle ölen doksan yaşındaki Piskopos Pothinus'un yerini alan İsa'nın Tutkusu topluluğu. Tüm bunlara rağmen, Irenaeus hemşerilerine karşı hiçbir düşmanlık ifade etmiyor; ancak gnostik "kafirlerle" karşı oldukça fazla düşmanlık ifade ediyor. Justin gibi o da onlara, şehitleri bile aşağılayacak kadar küstahlığa ulaşmış, Rabb'e iman ettikleri için öldürülenleri lanetleyen "sahte kardeşler" diye saldırıyor. . . böylece, acı çeken kişiye tanıklık ederek, Rab'bin tutkusunun ayak izlerini takip etmeye çalışın. 54 Bu beyan onun, İsa'nın tutkusuna ilişkin Valentinianusçu yoruma yönelik ayrıntılı saldırısını sonlandırmaktadır. Irenaeus, yalnızca Mesih'in insan doğasının acı çektiğini, ancak ilahi doğasının bunu aştığını iddialarını küfür olarak kınayarak, ele geçirilen, acı çeken ve bizim için kanını döken aynı varlığın hem Mesih hem de Tanrı'nın Oğlu olduğu konusunda ısrar ediyor. . . ve kendisini itiraf etmeleri nedeniyle ölüme teslim edilecek ve hayatlarını kaybedecek olanların Kurtarıcısı oldu. 55 Gerçekten de şunu ekliyor: "Eğer biri Mesih'te iki tabiat olduğunu varsayarsa", acı çeken kişi kesinlikle acıdan kaçan, ne yaralanmaya ne de hakarete maruz kalan kişiden daha üstündü." Kıyamet gününde, şehitler "şan ve şerefe ulaştıklarında, o zaman onların şehitliğine iftira atan herkes Mesih tarafından utandırılacaktır." diye uyarır. dönüşüm: Romalı muhafızlar tarafından tanrı Attis'e benzetilecek şekilde giydirilen mahkum bir Hristiyan'ın arenada canlı canlı parçalandığını gördü; Herkül gibi giyinmiş bir başkası da bir zamanlar "öğle sergisindeki gülünç zulümlerden"57 keyif aldığını, tanrı Merkür gibi giyinmiş başka bir adamın işkence görenlerin bedenlerini kızgın demirle test ettiğini ve ölümlerin tanrısı Plüton gibi giyinmiş birinin cesetleri dışarı çıkardığını izlediğini itiraf ediyor. Tertullianus din değiştirdikten sonra Irenaeus gibi- [87]

--- SAYFA 126 ---

GNOSTİK İNCİL İsa'nın tutkusu ve ölümü öğretisini kendi şehitlik coşkusuyla birleştirdi: "Çarmıhınızı alıp Efendinizin ardından taşımalsınız... Cennetin kilidini açmanın tek anahtarı kendi canınızın kanıdır." 58 Tertullianus sapkınlığın yükselişinin izini doğrudan zulmün patlak vermesine bağlar. Bunun, dehşete düşmüş inananları korkaklıklarını haklı çıkarmak için teolojik araçlar aramaya ittiğini söylüyor: Bu, Hristiyanlar arasında bir zulüm zamanıdır. Bu nedenle inanç büyük ölçüde sarsıldığında ve kilise ateşe verildiğinde. . . sonra gnostikler ortaya çıkıyor; sonra Valentinianuslar sürünerek ilerliyor; o zaman tüm şehitlik karşıtları ortaya çıkar. . . çünkü birçok Hristiyanın basit, deneyimsiz ve zayıf olduğunu biliyorlar ve . . . korkunun ruhun kapılarını açtığı zamandan daha fazla alkışlanmayacaklarını algılıyorlar, özellikle de terörizm şehitlerin inancını taçlandırmışken. 59 Şehitliğe karşı "sapkın" olduğunu düşündüğü iddialara Tertullianus şöyle cevap veriyor: Şimdi yoğun bir sıcaklığın ortasındayız, zulmün tam da yıldızı. . . ateş ve kılıç bazı Hristiyanları denedi, canavarlar diğerlerini denedi; bazıları ise cezaevinde, daha önce tattıkları, sopalarla dövülüp, işkenceye maruz kaldıkları şehadetlerin özlemiyle yaşıyorlar. . . Takip etmekle görevlendirilmiş olan bizler, uzaktan kuşatılmış tavşanlar gibiyiz ve sapkınlar her zamanki gibi davranıyorlar! 60 Bu durumun ona, "şehitliğe karşı çıkan, kurtuluşu yıkım olarak temsil eden" ve şehitliği teşvik etmeyi aptalca ve zalimce olarak nitelendirenlere kafir olarak saldırma konusunda ilham verdiğini açıklıyor. Roma'daki bilgili Yunanca öğretmeni Hippolytus, 202 yılında İmparator Severus yönetimindeki zulmün dehşetine de tanık olmuştu. Tertullianus'un gibi Hippolytus'un şehitlik hevesi, sapkınlığa olan nefretiyle eşleşiyordu. Tüm Sapkınlıkların Reddedilmesi adlı büyük kitabını, yalnızca ortodoks olduğu konusunda ısrar ederek bitiriyor [88]

--- SAYFA 127 ---

Mesih'in enkarnasyonu ve tutkusuna ilişkin Mesih'in Çilesi doktrini, inanlının zulme dayanmasını sağlar: Eğer o bizimle aynı doğaya sahip olmasaydı, öğretmenimizi taklit etmemizi boşuna emrederdi. . . Tutkusuna karşı çıkmadı ama ölümüne itaat etti. . . şimdi, tüm bu eylemlerde, ilk meyveler olarak kendi insanlığını sundu; böylece, sıkıntı içinde olduğunuzda cesaretiniz kırılmaz, ancak kurtarıcı gibi olduğunuzu itiraf ederek, Baba'nın Oğul'a bahsettiği şeyi alma beklentisi içinde yaşayabilirsiniz. 61 Yetmişli yaşlarının ortalarında Hippolytus kendi tavsiyesini bizzat yerine getirdi: 235 yılında İmparator Maximin'in emriyle tutuklandı, Sardunya'ya sürüldü ve orada öldü. O halde hangi modeli gözlemliyoruz? İkinci yüzyıldaki sapkınlığın karşıtları - Ignatius, Polycarp, Justin, Irenaeus, Tertullianus, Hippolytus - hem Mesih'in acısını ve ölümünü ilan etmede hem de şehitliğini onaylamada hemfikirdir. Ayrıca hepsi sapkınları Mesih'in çektiği acılar hakkında yanlış öğretişle ve "şehitliğe karşı çıkmakla" suçluyor. Irenaeus şunları beyan eder: Kilise, Tanrı'ya beslediği sevgi nedeniyle her yerde, her zaman Baba'ya çok sayıda şehit gönderir; diğerlerinin ise kendi aralarında işaret edecekleri bu tür hiçbir şey olmadığı gibi, şahitliğin (şehitliğin) hiç de gerekli olmadığını bile iddia ediyorlar. . . belki aralarından bir veya ikisi hariç. . . Zaman zaman şehitlerimizle birlikte bu ismin lekelenmesine maruz kalanlar. . . Çünkü doğruluk uğruna zulme uğrayan, her türlü cezaya katlanan ve Tanrı'ya duydukları sevgi ve Oğluna olan itirafları nedeniyle ölüme mahkum edilenlerin kınanmasına yalnızca kilise saflıkla katlanır. 62 Irenaeus burada inanç uğruna ölen gnostiklere şehitlerin adını bile vermiyor: onlar en iyi ihtimalle yalnızca Ortodoks Hristiyanlar olan gerçek şehitlere bahsedilen "bir tür maiyet"tir. [89]

--- SAYFA 128 ---

GNOSTİK İNCİLLER Her ne kadar Irenaeus, kafirler arasında şehitliğin nadir görüldüğünü şüphesiz abartmış olsa da, gnostik Hristiyanlar arasında şehitlik nadiren meydana geldi. Bunun nedeni, Ortodoksların suçladığı gibi sadece korkaklık değil, aynı zamanda aralarındaki fikir ayrılıklarıydı. Gnostikler şehitliğe karşı nasıl bir tavır takındılar ve hangi gerekçelere dayanarak? Nag Hammadi'den elde edilen kanıtlar, görüşlerinin şaşırtıcı derecede çeşitli olduğunu gösteriyor. Bazıları bunu savundu; diğerleri bunu prensip olarak reddetti. Valentinus'un takipçileri bu aşırılıklar arasında arabulucu bir pozisyon aldılar. Ancak bir şey açıktır: Her durumda, şehitliğe yönelik tutum, Mesih'in çektiği acıların ve ölümün yorumlanmasına karşılık gelir. Ortodokslar gibi bazı gnostik gruplar, İsa'nın gerçekten acı çektiği ve öldüğü konusunda ısrar ediyordu. Nag Hammadi'de keşfedilen, Yakup'un Gizli Kitabı, Yakup'un İkinci Kıyameti ve Petrus'un Kıyameti dahil olmak üzere birçok metnin, şehit oldukları bilinen öğrenciler, yani İsa'nın kardeşi Yakup ve Petrus tarafından yazıldığı iddia ediliyor. Yakup'un Gizli Kitabı'nın yazarı, muhtemelen ikinci yüzyılda yaşayan ve zulüm olasılığından endişe duyan bir Hristiyan, kendisini Yakup ve Petrus'un durumuna koyuyor. İşkence ve ölüme uğramayı beklerken, karşılaştıkları zorlukları kendisinin terimleriyle yorumlayan dirilmiş Rab'bin bir vizyonunu aldıklarını bildiriyor: . . . Eğer Şeytan tarafından ezilirseniz ve zulme uğrarsanız ve onun (Babanın) isteğini yerine getirirseniz, derim ki, o sizi sevecektir ve sizi benimle eşit kılacaktır. . . Henüz tacize uğradığınızı, haksız yere suçlandığınızı bilmiyor musunuz; ve henüz kendim gibi hapse atılmamalı, hukuka aykırı bir şekilde mahkum edilmemeli, (sebepsiz yere) çarmıha gerilmemeli ve (utanç verici bir şekilde) gömülmemeli miydim? . . . Size doğrusunu söyleyeyim, çarmıhıma inanmadıkça hiç kimse kurtulamayacak. Ama benim çarmıhıma inananları, onların Tanrı'nın krallığıdır. . . . Size doğrusunu söyleyeyim, ölümden korkanların hiçbiri kurtulamayacak; çünkü ölümün krallığı kendilerini ölüme adayanlarıdır. 63 [90]

--- SAYFA 129 ---

Mesih'in Çilesi Bu gnostik yazar yalnızca Mesih'in gerçekten acı çektiği ve öldüğü konusunda ısrar etmekle kalmıyor, aynı zamanda inanlıları acı çekmeyi ve ölümü seçmeye teşvik ediyor. Ignatius gibi, bu gnostik öğretmen de kişinin acı çekme yoluyla Mesih'le özdeşleştiğine inanır: "Kendinizi Kutsal Ruh'un Oğlu gibi yapın!" 64 Zulümle ilgili aynı kaygı ve inanlının deneyimi ile Kurtarıcı'nın tutkusu arasındaki benzer bir benzetme, Yakup'un İkinci Kıyametinde de hakimdir. "Küfür [olmadan] yaşayan Kurtarıcı, [küfür] yoluyla öldü." 65 Ölürken, "Elbette ölüyorum, ama yaşarken bulunacağım" diyor. 66 Kıyamet, James'in kendi işkencesine maruz kaldığı ve taşlanarak öldürüldüğü acımasız sahneyle doruğa ulaşır: . . . rahipler. . . onu tapınağın sütunlarının yanında, güçlü köşe taşının yanında dururken buldu. Ve onu yüksekten aşağıya atmaya karar verdiler ve onu yere attılar. Ve . . . Onu yakalayıp yerde sürüklerken vurdular. Onu uzattılar ve karnına bir taş koydular. Hepsi ayaklarını O'nun üzerine koydular ve "Yanıldın!" dediler. Hayatta olduğu için onu tekrar kaldırdılar ve ona bir çukur kazdılar. Onu orada ayakta tuttular. Onu karnına kadar örttükten sonra taşladılar. 67 Ölürken şehitlikle karşı karşıya kalan diğer Hristiyanları güçlendirmek amacıyla bir dua ediyor. İsa gibi Yakup da "kesinlikle ölüyor" ama "hayatta bulunacak." Ancak bazı gnostikler, İsa'nın tutkusunun gerçekliğini onaylayıp şehitlik coşkusu dile getirirken, diğerleri bu gerçeği inkar ederek bu coşkuya saldırdılar. Gerçeğin Tanıklığı, şehitlik tutkunlarının "İsa'nın kim olduğunu" bilmediklerini beyan eder: Aptallar - eğer kalplerinde "Biz Hristiyanız" diye itiraf ederlerse, sadece sözle [ama] güçle değil, kendilerini cehalete, bir insan ölümüne teslim ederler, nereye gittiklerini ve Mesih'in kim olduğunu bilmeden, (gerçekte) oradayken yaşayacaklarını düşünürler.

--- SAYFA 130 ---

GNOSTİK İNCİLLER hatası - beyliklere ve otoritelere doğru acele edin. İçlerindeki cehalet yüzünden pençelerine düşerler. 68 Yazar, şehitliğin kurtuluşu sağladığı yönündeki yaygın görüşle alay ediyor: Eğer bu kadar basit olsaydı, diyor ki, herkes Mesih'i itiraf eder ve kurtulurdu! Bu tür yanılsamalar altında yaşayanlar, yalnızca kendilerine tanıklık ettikleri için [boş] şehitlerdir. . . . Bir (şehidin) ölümüyle kemâle kavuştuklarında şöyle düşünüyorlar: "İsmâ uğrunda kendimizi ölüme teslim edersek kurtuluruz." Bu işler bu şekilde çözülmez. . . . Hayat veren Söze sahip değiller. 69 Bu gnostik yazar, ortodoks kaynaklardan tanıdık olan belirli şehitlik görüşlerine saldırıyor. İlk olarak, şehidin ölümünün günahların bağışlanmasını sağladığı inancına saldırıyor; bu görüş, örneğin Polycarp'ın şehitliğine ilişkin ortodoks anlatımda ifade edilir: "Bir saatlik acı çekerek kendilerine sonsuz yaşamı satın alırlar." 70 Tertullianus da kendisinin "karşılığında kanını vererek Tanrı'dan tam bir bağışlanma elde edebilmek için" acı çekmeyi arzuladığını beyan eder. 71 İkincisi, bu yazar, Ignatius ve Tertullianus gibi şehitliği Tanrı'ya bir adak olarak gören ve Tanrı'nın "insan kurban etme"yi arzuladığı fikrine sahip olan ortodoks öğretmenlerle alay etmektedir: böyle bir inanç Tanrı'yı bir yamyam haline getirir. Üçüncüsü, şehitliğin yeniden dirilişini sağladığına inananlara saldırıyor. Romalı yargıç Rusticus, Justin'e idam emrini vermeden sadece birkaç dakika önce sordu: "Dinle, eğitimli sayılan sen... cennete çıkacağını mı sanıyorsun?" Justin cevapladı: "Sanmıyorum ama kesinlikle biliyorum ve buna tamamen ikna oldum." 72 Ancak Gerçeğin Tanıklığı, bu tür Hristiyanların yalnızca "kendilerini yok ettiklerini" beyan eder; onlar, Mesih'in kendi ölümlülüklerini paylaştığını düşünerek yanılgıya düşmüşlerdir; oysa gerçekte O, ilahi güçle dolu olduğundan, acıya ve ölüme yabancıdır: İnsanoğlu, çürümezlikten, kirlenmeye yabancı [olarak] ortaya çıkmıştır. ... Hades'e indi [92]

--- SAYFA 131 ---

Mesih'in Tutkusu ve güçlü işler gerçekleştirdi. Ölülerini orada diriltti. . . ve aynı zamanda insanların arasındaki işlerini de yok etti; böylece topallara, körlere, felçlilere, dilsizlere (ve) cinlerin tutsağı olanlara şifa verildi. . . . Bu nedenle [taşıdığı] [haçtan] etini [yok etti]. 73 Petrus'un Kıyameti, yanlış anlaşılmasıyla tanınan Petrus'un nasıl aydınlandığını ve İsa'nın tutkusunun gerçek sırrını keşfettiğini açıklar. Bu kitabın yazarı, Yakup'un Gizli Kitabı'nın yazarı gibi, görünüşe göre zulüm tehdidiyle ilgilenen gnostik bir Hristiyandı. Kıyamet başlarken, "Petrus" kendisinin ve Rabbinin aynı tehlikeyle karşı karşıya olmasından korkuyor: "... Rahiplerin ve insanların sanki bizi öldüreceklermiş gibi taşlarla bize doğru koştuklarını gördüm ve öleceğimizden korktum." 74 Fakat Petrus kendinden geçmiş bir transa düşer ve Rab'bin bir görünümünü alır; Rab onu "başlangıçta öğretişimizi kabul eden" 75 birçok kişinin hataya düşeceği konusunda uyarır. Bu "sahte inananlar" (tabii ki gnostik bakış açısından tarif edilmiştir) Ortodoks Hristiyanları temsil etmektedir. Onların etkisi altına giren herkes "algıdan yoksun oldukları için onların tutsağı olacaklar." 76 Gnostik yazarın bu Hristiyanlar hakkında en sevmediği şey, onların, çarmıha gerilen Mesih'i itiraf ederek "ölü bir adamın ismine sıkı sıkıya sarılırlarsa" "saf olacakları" yanılsaması altında, masum iman kardeşlerini - görünüşe göre Roma devletinin güçlerine - "cellata" zorlamalarıdır. 77 Yazar şöyle diyor: "... Bunlar, kardeşlerine zulmedenler ve onlara, 'Tanrımız bu [şehitlik] sayesinde merhamet eder, çünkü bundan bize kurtuluş gelmiştir' derler. Aranan ve hapse atılan küçüklere bu eylemi yapanlarla sevinenlerin cezasını bilmiyorlar." 78 Yazar, şehitlik -kurtuluşu hak ettiği yönündeki- ortodoks propagandasını reddediyor ve "küçüklere" uygulanan şiddet eylemleri karşısında duyulan sevinç çığlıklarından dehşeti ifade ediyor. Bu şekilde [93]

--- SAYFA 132 ---

GNOSTİK İNCİLLER Katolik cemaati "sert bir kader ortaya koyacaktır"; 79 "Onların arasında pek çok imanlı paramparça olacak." 80 Ancak Petrus'un Kıyameti, şehitliğe ilişkin ortodoks görüşü reddederken, şehitliği bütünüyle reddetmez: "acı çekenlerin diğerleri" (yani, marifete ulaşmış olanlar) kendi acılarının anlamına dair yeni bir anlayış kazanırlar; bunun "gerçekte var olan kardeşliğin bilgeliğini mükemmelleştireceğini" anlıyorlar. 81 İnanlıları köleleştiren öğretinin (çarmıha gerilen Mesih'in ortodoks öğretisi) yerine Kurtarıcı, Petrus'a daha önce belirttiğimiz tutkusuna ilişkin yeni bir vizyon verir: . . . Çarmıhta mutlu olduğunu ve güldüğünü gördüğünüz kişi, Yaşayan İsa'dır. Ama ellerine ve ayaklarına çivi çakılan kişi onun yerine geçen et kısmıdır. Onun benzerliğinden geriye kalanları utandırdılar. Ve ona bakın ve (bakın) bana!" 82 Bu vizyon aracılığıyla Petrus acıyla yüzleşmeyi öğrenir. Başlangıçta kendisinin ve Rab'bin "öleceğinden" korkuyordu; şimdi yalnızca bedenini, "bedensel emsalinin", "yedek olanın" ölebileceğini anlıyor. Rab "ilk parçanın", akıllı ruhun "kutsal ruhumla mükemmel ışığa" katılmak üzere serbest bırakıldığını açıklıyor. 83 Valentinus ve takipçileri tarafından yazılan Onostik kaynaklar, bunlardan daha karmaşıktır. ya sadece İsa'nın tutkusunu doğrulayanlar ya da İsa'nın ölümlü bedeni dışında acıya tamamen dayanıklı kaldığını iddia edenler. bir ağacın meyvesi olarak haç, ölüm değil hayat veren yeni bir "bilgi ağacının meyvesi": o, Baba'nın bilgisinin [gnosis'inin] bir meyvesi oldu; ancak yenildiği için yıkıcı olmadı, ancak [94]

--- SAYFA 133 ---

İsa'nın Tutkusu onu yedi ve bu keşiften memnun oldu. Çünkü o onları kendinde keşfetti, onlar da onu kendilerinde keşfettiler. . . 85 Mesih'in ölümünü, insanlığı suç ve günahattan kurtaran bir kurban olarak yorumlayan ortodoks kaynakların aksine, bu gnostik müjde, çarmıha gerilmeyi içteki ilahi benliği keşfetme fırsatı olarak görür. Ancak Hakikat İncili bu farklı yorumla İsa'nın ölümünün dokunaklı bir anlatımını verir: . . . Merhametli, sadık İsa, acıları kabul etmekte sabırlıydı. . . çünkü ölümünün birçokları için yaşam olduğunu biliyor. . . . Bir ağaca çivilenmişti. . . Sonsuz yaşam onu giydirdiği halde kendini ölüme sürükler. Kendini çabuk bozulan paçavralardan sıyrıp, ölümsüzlüğü giydi. . . 86 Bir başka dikkat çekici Valentinianus metni olan Üçlü Risale, Kurtarıcı'yı "doğurulacak ve acı çekecek olan kişi" olarak tanıtır. 87 İnsanlığa duyduğu şefkatle hareket ederek, isteyerek onlar gibi oldu. Böylece, onlar uğruna istem dışı bir azap içinde tecelli etti. . . . Sadece kurtarmayı amaçladığı kişilerin ölümünü üstlenmekle kalmadı, aynı zamanda onların küçüklüğünü de kabul etti. . . Bedenen ve ruhen bir bebek olarak gebe kalmasına ve doğmasına izin verdi. 88 Ancak Kurtarıcı'nın doğası bir paradokstur. Üçlü Risale, doğan ve acı çeken kişinin İbrani peygamberler tarafından öngörülen Kurtarıcı olduğunu açıklar; onların tasavvur etmedikleri şey, "O'nun daha önce olduğu ve ebediyen olduğu, doğmamış, geçilmez, bedenen var olmuş bir Söz"dür. 89 Benzer şekilde, Hakikat İncili, İsa'nın insan ölümünü tanımladıktan sonra, Baba'nın Sözü'nün her şeye yayıldığını söyler. . . onu arındırıyor, onu Baba'ya, Anne'ye, nezaketin sonsuzluğuna sahip İsa'ya geri getiriyor. 90 Üçüncü bir Valentinianus metni olan Gnosis'in Yorumu da aynı paradoksu dile getirir. Bir yandan Kurtarıcı olur [95]

--- SAYFA 134 ---

G NOSTİK İNCİLLER acıya ve ölüme karşı savunmasızdır; öte yandan o, ilahi güçle dolu Söz'dür. Kurtarıcı şöyle açıklıyor: "Alçakgönüllülüğüm sayesinde seni düştüğün o büyük yükseklığe çıkarabilmek için çok küçüldüm." 91 Bu kaynakların hiçbirisi İsa'nın gerçekten acı çektiğini ve öldüğünü inkar etmiyor; hepsi bunu varsayıyor. Yine de herkes, Mesih'in enkarnasyonunda insan doğasını nasıl aştığını, böylece ilahi güçle ölüme galip gelebileceğini göstermeye ilgileniyor. 92 Valentinianusçular böylece yaklaşık iki yüz yıl sonra Hristiyan teolojisinin merkezi haline gelen sorunun tartışmasını başlatırlar: İsa'nın nasıl aynı anda hem insan hem de tanrısal olabileceği sorusu. Bu nedenle Hristiyanlık tarihçisi Adolf von Harnack onları "ilk Hristiyan ilahiyatçıları" olarak adlandırıyor. Bu, şehitlik meselesi açısından ne anlama geliyor? Irenaeus, Valentinianusluları şehitlere "aşağılama" ve "şehitliklerine hakaret etmekle" suçluyor. Onların konumu nedir? Kendisi de Valentinus'un öğrencisi olan seçkin gnostik öğretmen Herakleon, İsa'nın şu sözleri hakkında yorum yaparken şehitliği doğrudan ele alır: "... beni insanların önünde kabul eden herkesi, İnsanoğlu da Tanrı'nın melekleri önünde kabul edecek; fakat beni insanların önünde inkar eden, Tanrı'nın melekleri önünde de reddedilecektir... Ve seni yöneticilerin ve yetkililerin önüne getirdiklerinde, nasıl veya ne olduğun konusunda endişelenme. 93 Herakleon şu soruyu ele alıyor: "Mesih'i itiraf etmek" ne anlama gelir? İnsanların Mesih'i farklı şekillerde itiraf ettiğini açıklıyor. Bazıları imanlarıyla ve günlük davranışlarıyla Mesih'i itiraf ediyor. Bununla birlikte, çoğu insan yalnızca ikinci tür itirafı dikkate alır; bir sulh yargıcı önünde sözlü itirafat bulunmak ("Ben bir Hristiyanım"). İkincisinin, "çoğunun" (ortodoks Hristiyanlar) tek itiraf olarak kabul ettiği şey olduğunu söylüyor. Ancak Herakleon şunu belirtiyor: "Bu itirafı ikiye bölünler bile yapabilir." Ona göre evrensel olarak tüm Hristiyanlardan istenen şey, ilk tür itirafı; ikincisi gereklidir [96]

--- SAYFA 135 ---

İsa'nın Çilesi biraz ama hepsi değil. Matthew, Philip ve Thomas gibi öğrenciler yargıçların önünde asla "itirafat bulunmadılar"; yine de, "tüm yaşamları boyunca iman ve davranışla" Mesih'i üstün bir şekilde itiraf ettiklerini beyan eder. 94 Herakleon, sıklıkla gnostik inisiyeleri simgeleyen (Filipus İncili ve Tomas İncili'nde olduğu gibi) bu belirli müridlerin isimlerini verirken, onların, Valentinianusçuların "çoğunluğun", yani yalnızca ortodoks Hristiyanların tipik örneği olarak gördükleri Petrus gibi şehit havarilerden üstün olduklarını ima eder. Şehitliğin sıradan Hristiyanlar için iyi olduğunu ama gnostikler için gerekli olmadığını mı söylüyor? Gnostiklerin şehitlikten kaçınmaları için bir gerekçe mi sunuyor? Eğer demek istediği buysa, bunu doğrudan söylemekten kaçınıyor; yorumları muğlak kalıyor. Çünkü Mesih'i "iman ve davranışla" itiraf etmenin daha evrensel olmasına rağmen, bunun doğal olarak "zorunluluk ve mantık gerektirdiği takdirde" bir duruşmada açık bir itirafat bulunmaya yol açtığını söylemeye devam ediyor. Böyle bir itirafı "gerekli" ve "mantıklı" kılan nedir? Basitçe, bir yargıç önünde suçlanan bir Hristiyan İsa'yı inkar edemez: Bu durumda Herakleon, sözlü itirafın inkarın gerekli ve rasyonel alternatifi olduğunu kabul eder. Ancak Herakleon şehitliğe karşı Ortodoks çağdaşlarından tamamen farklı bir tutum sergiliyor. Onların şehadet heyecanını, ölümlerle kazanılan "şanlı zafer"e övgülerini dile getirmiyor. Her şeyden önce, inanlıların çektiği acıların Mesih'inkileri taklit ettiğini asla öne sürmez. Çünkü eğer Mesih'teki yalnızca insani unsur tutkuyu deneyimlemiş olsaydı, bu, inanlının da yalnızca insani düzeyde acı çektiğini, içteki ilahi ruhun ise acıyı ve ölümü aştığını gösterir. Görünüşe göre Valentinianusçular, şehidin "kan tanığını", İsa'nın en üstün, gnostik tanığı olarak ikinci en iyi olarak görüyorlardı; bu, Irenaeus'un, bu gnostiklerin şehitleri "aşağılama" göstermesi ve "nihai fedakarlık" olarak gördüğü şeyin değerini düşürmesi nedeniyle Irenaeus'un öfkesini pekala kışkırtmış olabilir. Irenaeus, gnostiklerin teolojik anlayışın seviyesini yükseltmeye çalıştıklarını kabul etse de, o [97]

--- SAYFA 136 ---

G NOST I C G O S P E L S, "yaptıkları zararı telafi edecek kadar etkili bir reformu başaramayacaklarını" beyan ediyor. 95 Onun bakış açısına göre, Hristiyanların şehitlikten kaçınmak için kullanabilecekleri herhangi bir argüman, tüm Hristiyan topluluğunun dayanışmasına zarar verir. Gnostik Hristiyanlar, hapisanede tutulan, işkence veya infazla karşı karşıya kalanlarla özdeşleşmek yerine, aşırı hevesli ve aydınlanmamış fanatikler olarak gördükleri kişilerin desteğini çekebilirler. Irenaeus, bu tür eylemlerin "Mesih'in [kilisenin] büyük ve görkemli bedenini parçalara ayırmaya ve... onu yok etmeye" hizmet ettiğini söylüyor. 96 Birliğin korunması, tüm Hristiyanların Mesih'in "Pontus Pilatus döneminde zulüm gördüğünü, çarmıha gerildiğini, öldüğünü ve gömüldüğünü" itiraf etmesini talep eder; bu da onun tutkusunu taklit eden "kan tanığının" gerekliliğini zımnen teyit eder. Şehitliğe ve onun modeli olarak İsa'nın ölümüne ilişkin ortodoks görüş neden galip geldi? Zulmün ikinci yüzyılın sonlarında gelişen organize kilise yapısının oluşumuna ivme kazandırdığını düşünüyorum. Sorunu çağdaş bir bağlama oturtmak için, kitlesel ve güçlü bir siyasi sistemle karşı karşıya kalan muhaliflerin başvurabilecekleri çareyi düşünün: Dünya çapında kamuoyu desteğini artırmak için şiddet ve adaletsizlik vakalarını kamuoyuna duyurmaya çalışıyorlar. Yalnızca akrabaları ve arkadaşları tarafından tanınan küçük bir grup insana yapılan işkence ve infazlar kısa sürede unutulmaya yüz tutmaktadır; ancak bilim adamı, yazar, Yahudi veya Hristiyan misyoner olan muhaliflerin vakaları, mesleki veya dini bağlılıkları nedeniyle kendilerini mağdurlarla özdeşleştiren uluslararası bir topluluğun endişesini uyandırabilir. Elbette eski taktiklerle modern taktikler arasında büyük bir fark var. Bugün bu tür tanıtımların amacı baskı oluşturmak ve işkence gören ya da hapsedilenlerin serbest bırakılmasını sağlamaktır. Justin gibi özür dileyenler de Romalı yetkililere hitap ederek Hristiyanlara yönelik haksız muameleyi protesto etti ve onları buna son vermeye çağırdı. Ancak Hristiyanlar şehitlerin hikayelerini farklı bir amaç için ve farklı bir okuyucu kitlesi için yazdılar. Zulmü sona erdirmeye umuduyla değil, onları ortak tehlike konusunda uyarmak, şehitlerin "şanlısını" taklit etmeye teşvik etmek için yalnızca diğer Hristiyan kiliselerine yazdılar.

--- SAYFA 137 ---

Böylece, ikinci ve üçüncü yüzyıllarda, Roma şiddeti İmparatorluğun uzak eyaletlerindeki Hristiyan grupları tehdit ettiğinde, bu olaylar bilinen dünyanın her yerindeki Hristiyanlara iletildi. Roma arenasında idama mahkum edilen Ignatius, son yolculuğunda birçok taşra kilisesine mektuplar yazarak, onlara kendi durumunu anlatarak ve onları Roma çevresinde örgütlenen Katolik ("evrensel") kiliseyi desteklemeye çağırarak meşgul etti. Piskoposları her şeyden önce piskoposların otoritesinden ve İsa'nın çilesi, ölümü ve dirilişiyle ilgili ortodoks doktrinlerden uzak durmaları konusunda uyardı. Hiç tanışmadığı Roma'daki Hristiyanlara yazdığı mektuplar, böyle bir iletişimin etkililiğine tanıklık ediyordu: Ignatius, izin vermesi halinde onun idam edilmesini önlemek için müdahale edeceklerinden emindi. Daha sonra, 177 Haziran'ında Lyons ve Viyana'da elli kadar Hristiyan tutuklandığında, onlar hemen onlara mektup gönderdi. "Asya ve Frigya'daki aynı inanca sahip kardeşlerimiz", acılarını anlatıyor ve Irenaeus'u Roma'daki köklü kiliseye gönderiyordu. Ortak tehlike nedeniyle baskı altında kalan dünya çapındaki dağıntı Hristiyan grupların üyeleri, giderek daha fazla mektup alışverişinde bulundular ve bir kiliseden diğerine seyahat ettiler. Şehitlerin hikayeleri, genellikle yargılanma kayıtlarından ve görgü tanıklarından alınarak, Asya, Afrika, Roma, Yunanistan, Galya ve Mısır'daki kiliseler arasında dolaşıyordu. Daha önce de belirtildiği gibi, Irenaeus dünya çapındaki tüm kiliselerin doktrinin tüm önemli noktaları üzerinde anlaşmaya varmaları gerektiği konusunda ısrar etti, ancak 190 yılında Roma Piskoposu Victor bölgesel kiliseleri daha büyük bir tekdüzeliğe taşımaya çalıştığında Victor, Küçük Asya'daki Hristiyanların Fısıh'ta Paskalya'yı kutlamaya yönelik geleneksel uygulamalarını terk etmelerini ve bunun yerine Roma geleneklerine uymalarını ya da "katolik" olma iddialarından vazgeçmelerini talep ettiğinde şok oldu. Hristiyanlar." Aynı zamanda Roma kilisesi de kitapların kesin listesini hazırlıyordu [99]

--- SAYFA 138 ---

GNOSTİK İNCİLLER sonunda tüm Hristiyan kiliseleri tarafından kabul edildi. Kurumsal hiyerarşinin giderek daha katmanlı hale gelen düzenleri, toplulukları dahili olarak sağlamlaştırdı ve Irenaeus'un "tüm dünyaya, hatta dünyanın sonuna kadar dağılmış Katolik kilisesi" olarak adlandırdığı şeyle - doktrin, ritüel, kanon ve siyasi yapı bakımından giderek tekdüze hale gelen bir grup ağı - ile iletişimi düzenli hale getirdi. Dışarıdan gelenler arasında Hristiyanlara yönelik vahşet raporları karışık duygular uyandırdı. Nero'nun Hristiyanlarla nasıl alay ettiğini ve ölene kadar işkence yaptığını anlatan kibirli Tacitus bile şunu eklemekten heyecan duyuyor: Aşırı ve örnek cezayı hak eden suçlular için bile bir şefkat duygusu ortaya çıktı; çünkü yok edilmeleri, görüldüğü gibi, kamu yararı için değil, bir adamın zulmünü doyumak içindi. 97 Arenadaki katliamın ardından Lyons kasabalılarından bazıları cesetleri parçalamak istedi; diğerleri şehitlerle aptallar diye alay ederken, diğerleri "bir ölçüde şefkat gösteriyormuş gibi" cesaretlerine neyin ilham verdiğini düşündüler: "Kendi hayatlarına tercih ettikleri dinleri onlara ne gibi avantajlar sağladı?" 98 Hiç şüphe yok ki zulümler pek çok kişiyi korkutarak Hristiyanlarla temastan kaçındı; ancak Justin ve Tertullianus, şehitlerin görüntüsünün onları hareketi araştırmaya ve daha sonra ona katılmaya iten merak ve hayranlık uyandırdığını söylüyor. Ve her ikisi de bunun başka birçok kişinin başına geldiğini doğruluyor. (Justin'in belirttiği gibi: "Böyle şeyler ne kadar çok olursa, diğer kişiler de o kadar çok sayıda inanan olur.") 99 Tertullianus, Kartaca valisi Scapula'ya meydan okuyarak şöyle yazıyor: Sizin zulmünüz bizim şerefimizdir. . . [Şehitlerin] asil sabrına tanık olan herkes şüpheye kapılıyor, durumu inceleme arzusuyla coşuyor. . . ve gerçeği öğrenir öğrenmez, hemen kendilerini onun müritleri olarak kaydettirirler. 100 [100]

--- SAYFA 139 ---

İsa'nın Çilesi Romalı savcıya şöyle övünür: "Sizin tarafınızdan ne kadar sık biçilirsek sayımız o kadar artar: Hristiyanların kanı tohumdur!" 101 Doktrinde ve kilise siyasetinde ortodoks fikir birliğini izleyenler aynı zamanda çarmıha gerilen Mesih'i itiraf ederek şehitleriyle dikkat çeken kiliseye de mensuptu. Öte yandan, doktrinsel uyumluluğa direnen, "kanlı tanığın" değerini sorgulayan ve çoğu zaman piskoposluk otoritesine boyun eğmeye karşı çıkan gnostik Hristiyan grupları dağılmış ve kaybolmuştu. Son olarak, İsa'nın yaşamının ve tutkusunun portresinde Ortodoks öğreti, insan deneyiminin temel unsurlarını yorumlamanın bir yolunu sunuyordu. İsa'nın manevi bir varlık olduğu yönündeki gnostik görüşü reddeden ortodokslar, onun da insanlığın geri kalanı gibi doğduğunu, bir aile içinde yaşadığını, acıktığını ve yorulduğunu, şarap yiyip içtiğini, acı çektiğini ve öldüğünü ısrarla vurguladılar. Hatta onun bedenlen ölümünden dirilmesinde ısrar edecek kadar ileri gittiler. Burada yine, gördüğümüz gibi, ortodoks gelenek üstü kapalı olarak bedensel deneyimi insan yaşamının merkezi gerçeği olarak tasdik eder. Bir kişinin fiziksel olarak yaptığı şeyler (yemek ve içmek, cinsel hayata katılmak veya bundan kaçınmak, hayatını kurtarmak veya ondan vazgeçmek) hepsi kişinin dini gelişiminde hayati unsurlardır. Ancak her insanın temel parçasını "iç ruh" olarak gören gnostikler, ister zevkli ister acı verici olsun, bu tür fiziksel deneyimleri, ruhsal gerçeklikten uzaklaşma - aslında bir yanılsama - olarak görmezden geldiler. O halde, gnostik geleneğin "bedensiz ruhu" yerine ortodoks portreyle özdeşleşen insanların sayısının çok daha fazla olması şaşılacak bir şey değil. Sadece şehitler değil, 2000 yıldır acı çeken, ölümden korkan ve ölüme yüzleşen tüm Hristiyanlar, insan İsa'nın öyküsünde deneyimlerinin doğrulandığını gördüler. [101]

--- SAYFA 140 ---

V "Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? YAKLAŞIK 2000 yıldır Hristiyan geleneği, gnostikleri kınayan ortodoks yazıları korumuş ve saygı göstermiş, aynı zamanda gnostik yazıları bastırmış ve neredeyse yok etmiştir. Şimdi, ilk defa, Nag Hammadi'de keşfedilen bazı metinler madalyonun diğer yüzünü ortaya koyuyor: gnostikler ortodoksları nasıl suçladılar. 1 Büyük Seth'in İkinci İncelemesi, ortodoks Hristiyanlığa karşı polemik yapar ve onu gnostiklerin "gerçek kilisesi" ile karşılaştırır. Işığın oğulları adını verdiği kişiler adına konuşan yazar şöyle diyor: . . . Sadece cahiller [paganlar] tarafından değil, aynı zamanda bilmeden boş oldukları ve dilsiz hayvanlar gibi kim olduklarını bilmedikleri için Mesih'in adını yadıklaştıran düşünenler tarafından da bizden nefret edildi ve zulme uğradı. 2 Kurtarıcı, bu gibi kişilerin "mükemmel kilisenin (ekklesia) özgürlüğüne ve saflığına benzemek için ölü bir adam öğretisini ve yalanları ilan ederek" gerçek kiliseyi taklit ettiklerini açıklar. 3 Böyle bir öğretinin, taraftarlarını korku ve kölelikle uzlaştırdığını, onları bunlara boyun eğmeye teşvik ettiğini iddia ediyor- [102]

--- SAYFA 141 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? Kendilerini, "boş görkemiyle" "Ben Tanrı'yım ve benden başkası yok" diyen dünya yaratıcısının dünyevi temsilcilerine sunarlar. 4 Bu kişiler, irfan yoluyla kurtuluşa ulaşmış olanlara zulmetmekte ve onları "özgürlüklerinin gerçeğinden" saptırmaya çalışmaktadırlar. 5 Petrus'un Kıyameti, daha önce de belirtildiği gibi, Katolik Hristiyanları, "yanlış bir ismin eline ve çok çeşitli biçimlerdeki öğretilerle kötü, kurnaz bir adamın eline düşen"6 ve kendilerinin sapkın bir şekilde yönetilmelerine izin veren kişiler olarak tanımlar. Çünkü, diyor yazar, onlar hakikate küfrediyorlar ve kötü öğretiyi ilan ediyorlar. Ve birbirlerine karşı kötü şeyler söyleyecekler. . . . diğerleri. . . Hakka karşı çıkanlar ve sapıklığın elçileridirler. . . hatalarını ayarlayın. . . bu saf düşüncelerime karşı. . . 7 Yazar, Katolik kilisesinin her bir özelliğini, bunun yalnızca taklit bir kilise, sahte, gerçek Hristiyan kardeşliğini taklit eden bir "kız kardeşlik" olduğunun kanıtı olarak ele alıyor. Bu tür Hristiyanlar, körü körüne kibirleriyle, ayrıcalıklı bir meşruiyet iddiasında bulunurlar: "Gizemi anlamayan bazıları, anlamadıkları şeylerden söz ederler, ama hakikatin sırrının yalnızca kendilerine ait olduğunu söyleyerek övünirler." 8 Piskoposlara ve hizmetlilere itaatleri, onların "liderlerin hükmüne boyun eğdiklerini" gösterir. 9 Kardeşlerine zulmediyorlar, irfan sahibi olanlara iftira atıyorlar. Gerçeğin Tanıklığı, "biz Hristiyanız" diyen ama "Mesih'in [kim olduğunu bilmeyen]" dini Hristiyanlara saldırır. 10 Ancak aynı yazar Valentinus, Basilides ve Simon'un takipçileri de dahil olmak üzere diğer gnostiklere henüz olgunlaşmamış kardeşler olarak saldırmaya devam ediyor. Nag Hammadi metinlerinden bir diğeri olan Otoriter Öğreti, yazarın otoriter olmadığını düşündüğü tüm öğretileri, özellikle de ortodoks öğretiyi yok etmeyi amaçlıyor. Irenaeus gibi -ama taban tabana zıt- o da "bizimle çekişenlerin düşman olduklarını"11, onların "beden tacirleri"12 olduklarını, anlamsız, cahil, paganlardan daha kötü olduklarını, çünkü onların hataları için hiçbir mazeretleri olmadığını söylüyor. [103]

--- SAYFA 142 ---

G NOSTİK İNCİLLER "Taklit kiliseye" yönelik bu saldırıların keskinliği muhtemelen tartışmanın geç bir aşamasına işaret ediyor. 200 yılına gelindiğinde savaş hatları çizilmişti: Hem Ortodoks hem de gnostik Hristiyanlar gerçek kiliseyi temsil ettiklerini iddia ediyor ve birbirlerini yabancı, sahte kardeş ve ikiye bölümlü olmakla suçluyorlardı. Bir inanlı gerçek Hristiyanları sahte Hristiyanlardan nasıl ayırt edebilirdi? Ortodoks ve gnostik Hristiyanlar farklı cevaplar sundular; her grup, kiliseyi diğerini dışlayacak şekilde tanımlamaya çalıştı. Yalnızca "azınlığı" temsil ettiklerini iddia eden Gnostik Hristiyanlar, niteliksel kriterlere dikkat çektiler. Çoğunluğu protesto etmek için, vaftizin bir Hristiyan yapmadığı konusunda ısrar ettiler: Philip İncili'ne göre birçok kişi "suya iniyor ve hiçbir şey almadan çıkıyor"13 ve yine de Hristiyan olduklarını iddia ediyorlardı. İnanç beyanı ve hatta şehitlik de delil olarak sayılmaz: "Bunları herkes yapabilir." Her şeyden önce, kiliseyi, uyardıklarına göre genellikle onu yalnızca taklit eden gerçek, görünür toplulukla özdeşleştirmeyi reddettiler. Bunun yerine, İsa'nın bir sözünü alıntılayarak ("Onları meyvelerinden tanıyacaksınız"), bir kişinin gerçek kiliseye ait olduğunu göstermek için ruhsal olgunluğun kanıtını talep ettiler. Ancak ikinci yüzyılın sonlarında Ortodoks Hristiyanlar kilise üyeliği için nesnel kriterler oluşturmaya başladılar. Dini inancını itiraf eden, vaftiz ritüelini kabul eden, ibadete katılan ve din adamlarına itaat eden herkes Hristiyan kardeş olarak kabul ediliyordu. Dünyanın dört bir yanına dağılmış çeşitli kiliseleri tek bir ağda birleştirmeyi amaçlayan piskoposlar, kilise üyeliğine ilişkin niteliksel kriterleri ortadan kaldırdı. Her adayı, gnostiklerin yaptığı gibi ruhsal olgunluk, içgörü veya kişisel kutsallık temelinde değerlendirmek, çok daha karmaşık bir yönetim gerektirecektir. Dahası, kilisenin verebileceği şeylere çok ihtiyaç duyan birçok kişiyi dışlama eğiliminde olacaktır. Kilise, gerçek anlamda Katolik -evrensel- olabilmek için, elitizmin her biçimini reddetti ve mümkün olduğu kadar çok kişiyi kendi bünyesine dahil etmeye çalıştı. Süreçte liderleri açık ve basit bir çerçeve oluşturdular, [104]

--- SAYFA 143 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? İnanılmaz derecede etkili bir organizasyon sistemi olduğu kanıtlanmış doktrin, ritüel ve politik yapıdan oluşan. Dolayısıyla Antakya Piskoposu Ortodoks Ignatius, kiliseyi bu sistemi temsil eden piskoposun terimleriyle tanımlıyor: Piskopos olmadan hiç kimse kiliseyle ilgili bir şey yapmasın. Bu, piskopos veya onun atadığı kişi tarafından kutlanan geçerli bir Efkariya olarak kabul edilsin. . . Piskoposun [Eucharist'i] sunduğu her yerde, cemaatin orada olmasına izin verin, tıpkı İsa Mesih'in olduğu yerde Katolik kilisesinin olması gibi. 14 Herhangi bir "sapkın", piskoposun yokluğunda bile Mesih'in orada olabileceğini öne sürmesin diye, Ignatius onu doğru yola yönlendirir: Piskopos olmadan vaftiz etmek ya da agape [kült yemeği] düzenlemek meşru değildir. . . Piskoposla birleşmek kiliseye katılmak demektir; Kendini piskopostan ayırmak, yalnızca kiliseden değil, Tanrı'nın kendisinden de ayrılmak demektir. 15 Kilise hiyerarşisi dışında "kilise denebilecek hiçbir şey olmadığı" konusunda ısrar ediyor. 16 Lyon Piskoposu Irenaeus, tek gerçek kilisenin "aynı dini yapı biçimini koruyan" kilise olduğu konusunda Ignatius ile aynı fikirdedir: Gerçek irfan, havarilerin öğretisinden, tüm dünyadaki kilisenin eski yapısından [systema] ve her yerde var olanı aktardıkları piskoposların ardıllığına göre Mesih'in bedeninin karakterinden oluşan şeydir. 17 Irenaeus, yalnızca bu sistemin mutlak otorite atfettiği havariyel yazıların - her şeyden önce Yeni Ahit'in müjdelerinin - "direği ve temeli" üzerinde durduğunu söylüyor. Diğerleri sahtedir, güvenilmezdir, havariyelere aykırıdır ve muhtemelen sapkınlar tarafından yazılmıştır. Yalnızca Katolik kilisesi "çok [105]

--- SAYFA 144 ---

Gördüğümüz gibi, Mesih'in yaratıcısı ve babası olan, enkarne olan, acı çeken, ölen ve bedensel olarak ölümden dirilen tek Tanrı'yı ilan eden Gnostic GOSTEL'in eksiksiz öğretisi sistemi"18. Bu kilisenin dışında kurtuluş yoktur: "O hayata girer; diğerleri hırsız ve soyguncudur."19 Tanrı kilisesinin sözcüsü olarak Irenaeus, sapkın olarak adlandırdığı kişilerin kilisenin dışında durduğunda ısrar eder. Onun Hristiyan gerçeği versiyonunu reddeden herkes, "kilisede Katolik veya din adamı olarak adlandırdıkları kişiler hakkında kalabalığa konuşan" sahte kişiler, kötü ayartıcılar ve ikiyüzlülerdir.20 Irenaeus, "onları kiliseye dönüştürmeyi" özlediğini söylüyor. Tanrı" 21 - çünkü onları mürted, paganlardan daha kötü olarak görüyor. Gnostik Hristiyanlar ise tam tersine, sahte kiliseyi gerçek kiliseden ayıran şeyin din adamlarıyla olan ilişkisi değil, üyelerinin anlayış düzeyi ve birbirleriyle olan ilişkilerinin kalitesi olduğunu iddia ediyorlar. Petrus'un Kıyameti şöyle beyan ediyor: "Hayattan olanlar. . . aydınlanmış oldukları için"22 kendileri için doğru ile yanlış arasında ayırım yaparlar. "Geriye kalanlara" aittirler. . . Bilgiye [gnosis] çağrıldıklarında"23 ne başkalarına hükmetmeye çalışırlar ne de kendilerini o "susuz kanallar" olan piskoposlara ve diyakonlara tabi kılarlar. Bunun yerine "gerçekten var olan kardeşliğin bilgeliğine" katılırlar. . . birliktelik içinde birleşmiş olanlarla ruhsal paydaşlık." 24 Büyük Seth'in İkinci İncelemesi benzer şekilde, gerçek kiliseyi karakterize eden şeyin, üyelerinin Tanrı ile ve birbirleriyle olan, "dostların dostluğunda sonsuza dek birleşmiş, ne düşmanlığı ne de kötülüğü bilen, fakat benim bilgim yoluyla birleşmiş olan birlik" olduğunu beyan eder. . . Birbirleriyle dostluk içindedirler." 25 Onları evlilik yakınlığıdır, "manevi bir düşündür", çünkü birbirlerini "ruh kardeşler" olarak sevenler olarak "babalık ve annelik ve rasyonel kardeşlik ve bilgelik içinde"26 yaşarlar.

--- SAYFA 145 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? Girit'i ve kiliseyi fantastik ve yaratıcı terimlerle tanımlayabilir misiniz? Bazı akademisyenler bunun onların sosyal ilişkiler hakkında çok az şey anladıklarını ve daha az önemsediklerini kanıtladığını söylüyor. Carl Andresen, erken Hristiyan kilisesi üzerine yakın zamanda yaptığı kapsamlı araştırmasında, onları yalnızca kendi bireysel ruhsal gelişimleriyle ilgilenen, bir kilisenin toplumsal sorumluluklarına kayıtsız kalan "dini tekbenciler" olarak adlandırıyor. 28 Ancak yukarıda adı geçen kaynaklar, bu gnostiklerin kiliseyi tam olarak üyeleri arasındaki karşılıklı ilişkilerin niteliğine göre tanımladıklarını gösteriyor. Ortodoks yazarlar statükoyu kabul ettikleri için kiliseyi somut terimlerle tanımladılar; yani ibadet için toplananların asıl topluluğunun "kilise" olduğunu doğruladılar. Gnostik Hristiyanlar karşı çıktı. Kiliselerde cahil, kibirli ya da çıkarıcı olduğunu düşündükleri kişilerle karşı karşıya kaldıklarında, tüm inanan topluluğunun, daha fazla nitelik olmaksızın, "kiliseyi" oluşturduğu fikrini kabul etmeyi reddettiler. Şehitliğin değeri gibi konularda çoğunluktan ayrılarak, inanan kitleler ile gerçekten irfana sahip olanlar arasında, taklit veya sahte dedikleri şey ile gerçek kilise arasında ayırım yapmayı amaçladılar. Örneğin, diğer Hristiyanlarla olan spesifik anlaşmazlıkların, sapkınlığın iki ateşli muhalifi olan Hippolytus ve Tertullianus'u bile kiliseyi kendileri için yeniden tanımlamaya nasıl ittiğini düşünün. Hippolytus, öğretmeni Irenaeus'un kilisenin gerçeğin tek taşıyıcısı olduğu görüşünü paylaştı. Irenaeus gibi Hippolytus da bu gerçeği, piskoposların havarisel ardıllığının kanon ve kilise doktrini temelinde garanti ettiği şey olarak tanımladı. Ancak Callistus adında bir papaz Roma'daki kilisesinin piskoposu seçildiğinde Hippolytus şiddetle protesto etti. Callistus'un dürüstlüğüne iftira atan skandal bir hikayeyi kamuoyuna duyurdu: Callistus, imparatorluk sarayında çalışan bir Hristiyan olan Carpophorus'un kölesiydi. Carpophorus, inancı gereği Callistus'a azımsanmayacak miktarda para emanet etmedi ve onu bankacılıktan kâr elde etmesi yönünde yönlendirdi. Parayı aldı ve Balık Pazarı Koğuşu denilen yerde iş yapmaya başladı. Zaman geçtikçe, çok az para yatırma işlemi yapılmadı [107]

--- SAYFA 146 ---

GNOSTİK İNCİLLER Dul eşlerin ve kardeşlerin ona emanet ettiği. . . Ancak Callistus tüm parayı zimmetine geçirdi ve mali açıdan utandı. 29 Carpophorus bunu duyduğunda bir hesap talep etti ama Hippolytus'a göre Callistus kaçtı ve kaçtı: "Limanda yolculuğa hazır bir gemi bulunca gemiye bindi ve nereye gidecekse oraya gitmek niyetindeydi." 30 Efendisi onu gemiye kadar takip ettiğinde Callistus tuzağa düştüğünü anladı ve çaresizlik içinde denize atladı. Kıyıdaki kalabalığın bağırarak cesaret vermesi üzerine denizciler tarafından iradesi dışında kurtarılan Callistus, Carpophorus'a teslim edildi, Roma'ya geri gönderildi ve cezai esarete yerleştirildi. Görünüşe göre Hippolytus, Callistus'un nasıl işkence gördüğünü ve hapsedildiğini açıklamaya çalışıyordu, çünkü birçok kişi ona bir şehit olarak saygı duyuyordu; Hippolytus bunun yerine kendisinin bir suçlu olduğunu ileri sürdü. Hippolytus ayrıca Callistus'un Teslis hakkındaki görüşlerine de itiraz etti ve Callistus'un günahların bağışlanmasını cinsel ihlalleri de kapsayacak şekilde genişletme politikasını şok edici derecede "gevşek" buldu. Ve eski köle Callistus'u, inanlıların kendi köleleriyle ilişkilerini geçerli evlilikler olarak tanıyarak düzenlemelerine izin verdiği için kınadı. Ancak Hippolytus kendisini azınlıkta buldu. Romalı Hristiyanların çoğunluğu Callistus'a bir öğretmen ve şehit olarak saygı duydu, politikalarını onayladı ve onu piskopos seçti. Artık Callistus Roma kilisesinin başına geçtiği için Hippolytus ondan ayrılmaya karar verdi. Bu süreçte, Irenaeus'un ona gnostiklere karşı kullanmayı öğrettiği polemik tekniklerinin aynısını piskoposun aleyhine çevirdi. Irenaeus'un belirli Hristiyan gruplarını sapkın olarak seçmesi ve öğretmenlerine göre ("Valentinianuşçular", "Simonlular" vb. gibi) isimlendirmesi gibi, Hippolytus da Callistus'u sapkınlığı öğretmekle suçladı ve takipçilerini "Kallistçiler" olarak nitelendirdi; sanki bunlar Hippolytus'un kendisinin temsil ettiğini iddia ettiği "kilise"den ayrı bir mezhepmiş gibi. Kendisi ve az sayıdaki yandaşları Romalı Hristiyanların büyük çoğunluğuna ve piskoposlarına saldırırken, Hippolytus kiliseyi temsil etme iddiasını nasıl haklı çıkarabilirdi? Hippolytus, "kendini Hristiyan ilan edenlerin" çoğunluğunun [108] olduğunu açıkladı.

--- SAYFA 147 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? "kutsallık içinde yaşayanların topluluğundan" oluşan gerçek kilisenin standartlarına uygun yaşamaktan aciz. Gnostik muhalifleri gibi, kiliseyi resmi hiyerarşisi aracılığıyla tanımlamayı reddederek, onu üyelerinin manevi nitelikleri açısından nitelendirdi. Tertullianus daha da dramatik bir örnek sundu. Tertullianus kendisini "Katolik Hristiyan" olarak tanımladığı sürece kiliseyi Irenaeus'un tanımladığı gibi tanımladı. Kafirlerle Karşı Öncüleyici İtirazını yazan Tertullianus, yalnızca kilisesinin havarisel inanç kuralını taşıdığını, Kutsal Yazılar kanonuna saygı duyduğunu ve kilise hiyerarşisi aracılığıyla havarisel veraset onayını taşıdığını ilan etti. Irenaeus gibi Tertullianus da kafirleri bu sınırların her birini ihlal etmekle suçladı. Başkalarının yaptığı gibi inanç kuralını basitçe kabul etmeyi ve inanmayı reddettiklerinden şikayet ediyor: Bunun yerine, kendileri hiçbir cevap talep etmedikleri halde, inançlarının belirli noktalarını içtenlikle "Bu böyle değil" ve "Bunu farklı bir anlamda alıyorum" ve "Bunu kabul etmiyorum" demeye hazır olduklarında, başkalarını teolojik sorular sormaya davet ettiler. 31 Tertullianus, böyle bir sorgulamanın sapkınlığa yol açacağı konusunda uyarıyor: "Bu kural... Mesih tarafından öğretilmiştir ve aramızda sapkınların ortaya attığı ve insanları sapkın yapan sorulardan başka hiçbir soru gündeme getirmmez!" 32 Ayrıca kafirlerin kendilerini Yeni Ahit'in Kutsal Yazıları ile sınırlamadıklarını da suçluyor: ya başka yazılar eklediler ya da önemli metinlerin ortodoks yorumuna meydan okudular. 33 Dahası, daha önce de belirtildiği gibi, sapkınları piskoposun otoritesine boyun eğmeyi reddeden "isyancılar kampı" olmakla suçluyor. Katı bir itaat ve teslimiyet düzenini savunarak şu sonuca varıyor: "Aramızda var olan daha katı bir disiplinin kanıtı, gerçeğin ek bir kanıtıdır." 34 Katolik Tertullianus böyle söylüyor. Ancak yaşamının sonunda, kendi yoğun coşkusu onu Ortodoks cemaatinden kopmaya zorladığında, onu reddetti ve onu kilise olarak damgaladı [109]

--- SAYFA 148 ---

Salt "psişik" Hristiyanların Gnostik İncilleri. Bunun yerine, taraftarlarının Kutsal Ruh'tan esinlendiğini iddia ederek "yeni kehanet" adını verdiği Montanist harekete katıldı. Bu sıralarda Tertullianus ampirik kilise ile kilisenin başka bir ruhani vizyonu arasında keskin bir ayrım yapmaya başladı. Artık kiliseyi dini organizasyonu açısından değil, yalnızca bireysel üyeleri kutsayan ruhla tanımlıyordu. Katolik cemaatini "birkaç piskoposun kilisesi" olarak küçümsüyor: Çünkü kilisenin kendisi, asıl ve esas olarak, içinde tek bir tanrısallığın, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un bulunduğu üçlünün bulunduğu ruhtur. . . . Kilise, Rab'bin planladığı yerde toplanır; ruhani insanlar için ruhani bir kilise, birkaç piskoposun kilisesi değil! 35 Katolik Hristiyanlığından muhalifleri kilisenin bu tür ileri görüşlü tanımlarını sürdürmeye veya geliştirmeye iten şey neydi? Teorik spekülasyonlarla ilgilendikleri için vizyonları "havada mıydı"? Tam tersine, motivasyonları bazen geleneksel ve polemiksel, bazen de politikti. "Görünür kilisenin" (gerçek Katolik toplulukları ağının) ya başından beri hatalı olduğuna ya da yanlış gittiğine ikna olmuşlardı. Gerçek kilise ise tam tersine "görünmezdi": Kimin ona ait olduğunu, kimin olmadığını yalnızca kilisenin üyeleri algılıyordu. Muhalifler, görünmez kilise fikrinin, evrensel kiliseyi temsil ettiklerini söyleyenlerin iddialarına karşı çıkmasını amaçladılar. Martin Luther aynı hamleyi 1.300 yıl sonra yaptı. Katolik Kilisesi'ne olan bağlılığı önce eleştiriye, sonra da reddetmeye dönüştüğünde, diğer protestan reformcularla birlikte gerçek kilisenin "görünmez" olduğu, yani Katoliklikle özdeş olmadığı konusunda ısrar etmeye başladı. Gerçeğin Tanıklığı'nın gnostik yazarı Luther'le aynı fikirde olurdu ve çok daha ileri giderdi. Dini Hristiyanlığın tüm işaretlerini yanıltıcı olarak reddediyor. Dini hiyerarşiye itaat, inananların kendilerini, otoritesi kötü niyetli olanlardan gelen "kör rehberlere" teslim etmelerini gerektirir [110]

--- SAYFA 149 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? yaratıcı. İman kuralına uymak, tüm Hristiyanları aşağı bir ideolojiyle sınırlamaya çalışmaktadır: "Diyorlar ki, 'Gökten bir [melek] gelip, bizim size vaaz ettiğimizin ötesinde vaaz versin, ona lanet olsun!' "36 Ayinlere olan inanç saf ve büyümlü düşünceyi gösterir: Katolik Hristiyanlar vaftizi kendilerine "kurtuluş umudunu" garanti eden bir başlangıç ayini olarak uygularlar, 37 yalnızca vaftizi alanların "hayata doğru yola çıktıklarına" inanırlar. 38 Bu tür "yalanlara" karşı gnostik şunu beyan eder: "Dolayısıyla gerçek tanıklık budur: İnsan kendini ve gerçeğin üstünde olan Tanrı'yı tanıdığına kurtulacaktır." 39 Yalnızca cehalet içinde yaşadıklarının farkına varanlar ve kim olduklarını keşfederek kendilerini özgürleştirmeyi öğrenenler, aydınlanmayı yeni bir yaşam, "diriliş" olarak deneyimlerler. Vaftiz gibi fiziksel ritüeller önemsiz hale gelir, çünkü "gerçeğin vaftizi başka bir şeydir; o, dünyanın feragat edilmesiyle bulunur." 40 Gerçeğe ayrıcalıklı erişim iddiasında bulunanlara, kanun ve otoriteyi takip edenlere ve ritüellere inançlarını yerleştirenlere karşı bu yazar kendi vizyonunu ortaya koyuyor: "Kim onlardan [para ve cinsel ilişkiden] vazgeçebilirse, onun [İnsanoğlu'nun] neslinden olduğunu ve [onları] suçlama yetkisine sahip olduğunu gösterir." 41 Hippolytus ve Tertullianus gibi ama her ikisinden de daha radikal olan bu öğretmen, cinsel perhiz ve ekonomik feragat etmeyi gerçek Hristiyan'ın işaretleri olarak övüyor. Nag Hammadi'de keşfedilen bir başka metin olan Otoriter Öğreti de Katolik Hristiyanlığa şiddetli bir saldırı sunuyor. Yazar, başlangıçta cennetten, "varlığın doluluğundan"42 gelen, ancak "bedene atıldığında"43 şehvetli arzu, tutku, nefret ve kıskançlık deneyimleyen ruhun öyküsünü anlatır. Alegorinin bireysel ruhun tutkulara ve günaha karşı mücadelesine gönderme yaptığı açıktır; ancak anlatımın dili aynı zamanda daha geniş, sosyal bir referansı da akla getiriyor. Ruhsal olanların, ruha yakın olanların (yazarın kendisini özdeşleştirdiği), esasen ona yabancı olanlara karşı mücadelesini anlatır. Yazar, bazılarının "kardeşlerimiz" olarak adlandırıldığını açıklıyor[111]

--- SAYFA 150 ---

Hristiyan olduklarını iddia eden Gnostik İNCİLLER aslında yabancılarıdır. Onlara "söz vaaz edilmiş"44 ve "çağrıyı"45 duymuşlar ve ibadet etmiş olsalar da, Hristiyan olduklarını iddia eden bu kişiler, cehaletlerini bahane eden "putperestlerden daha kötüydüler"46. Arif, bu mü'minleri neyle suçluyor? Birincisi, "Tanrı'yı aramıyorlar." 47 Gnostik, İsa'nın mesajını bir dizi yanıt olarak değil, bir araştırma sürecine katılmaya teşvik olarak anlar: "Gitmeniz gereken yolları araştırın ve araştırın, çünkü bundan daha iyi başka bir şey yoktur." 48 Akıllı ruh, akılla görmeyi, akrabalarını algılamayı ve onun kökenini öğrenmeyi özler. . . kendisine ait olanı alabilmesi için. . . 49 Sonuç nedir? Yazar doyuma ulaştığını beyan eder: . . . Aramaktan yorulan akıllı ruh, Tanrı'yı öğrendi. Soruşturarak, bedenindeki sıkıntılara katlanarak, müjdecilerin peşinden ayakları yıpranarak, Esrarengiz Olan'ı öğrenerek çalıştı. . . . Dinlenmekte olanın içinde dinlenmeye geldi. Gelin odasında uzandı. Açlığını çektiği ziyafetten yedi. . . . Aradığını buldu. 50 Arif olanlar onun yolunu takip ederler. Fakat gnostik olmayan Hristiyanlar "aramazlar": ... bunlar, yani cahil olanlar, Tanrı'yı aramazlar. . . . Tanrı'yı sorgulamazlar. . . bilinçsiz adam çağrıyı duyar ama çağrıldığı yerden habersizdir. Ve vaaz sırasında, "Gidip ibadet etmem gereken tapınak nerede?" diye sormadı. 51 Soru sormadan sadece duydukları vaaza inananlar ve önlerine konan ibadeti kabul edenler sadece kendileri cahil kalmakla kalmaz, aynı zamanda "birisini bulurlarsa" da [112]

--- SAYFA 151 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? İkincisi, bu "düşmanlar" kendilerinin nefsin "çobanı" olduklarını iddia ederler: ... Onun görünmez, manevi bir bedeni olduğunu anlamadılar; "Biz onun onu besleyen çobanınız" diye düşünüyorlar ama onun kendilerinden gizli olan başka bir yol bildiğini fark edemiyorlardı. Bunu ona gerçek çobanı irfanla öğretmişti. piskopos (poimen, "çoban") derken, yazar, görünüşe göre, din adamlarının üyelerine atıfta bulunuyordu: Onlar, gnostik Hristiyan'ın, ruhun gerçek çobanı olan Mesih'in kendisine doğrudan erişimi olduğunu ve onların rehberliğine ihtiyaç duymadığını bilmiyorlardı. Ayrıca bu sözde çobanlar, gerçek kilisenin (başkanlık ettikleri topluluk) görünen kilise olmadığını, "görünmez, ruhsal bir bedene sahip olduğunu" 54 - yani, yalnızca ruhsal olanları kapsadığını da bilmiyorlardı. İsa ve onlar, kendilerinin kim olduğunu biliyorlardı. Üstelik bu "yabancılar", paganlar gibi sıradan işlerde çalışıyorlardı, irfan sahibi olanlara ve tam bir feragat uygulayanlara baskı yapıyorlardı ve iftira atıyorlardı: . Onlara bakıyoruz ve konuşmuyoruz, ama biz açıklık ve susuzluk içinde dolaşıyoruz.55 İddia ediyorum ki, bu "düşmanlar", Irenaeus, Tertullianus ve Hippolytus gibi ortodoks liderlerin sapkınlarla mücadele için tavsiye ettiği türden tavsiyeleri takip ediyorlardı. sorular sorar ve müminleri bunların hepsini reddetmeye çağırır:[113]

--- SAYFA 152 ---

GNOSTİK İNCİLLER Stoacı, Platoncu ya da diyalektik bileşimden oluşan karma bir Hristiyanlık üretmeye yönelik tüm çabalara son! Mesih İsa'ya sahip olduktan sonra hiçbir merak uyandırıcı tartışma istemiyoruz, müjdenin tadını çıkardıktan sonra hiçbir sorgulama istemiyoruz! İmanımızla daha fazla inanç istemiyoruz. 56 Kafirlerin, "tek gerçeğin şehrine" yaklaşmak için bir araya geldikleri sürece "konuları ne kadar farklı ele aldıkları umurlarında olmadığı için" herkesi kendilerine katılmaya davet ettiğinden şikayet ediyor. 57 Ancak onların metaforu, gnostiklerin ne göreceli ne de şüpheci olduklarını gösteriyor. Ortodokslar gibi onlar da "tek gerçeği" aradılar. Ancak gnostikler tüm doktrinleri, spekülasyonları ve mitleri (hem kendilerinin hem de başkalarının) yalnızca gerçeğe yaklaşımlar olarak görme eğilimindeydiler. Ortodokslar ise tam tersine, kendi doktrinlerini hakikatin kendisi, yani Hristiyan inancının tek meşru biçimi olarak tanımlamaya başlıyorlardı. Tertullianus, sapkınların İsa'nın öğüdüne uyduklarını iddia ettiklerini kabul ediyor ("Ara, bulacaksın; kapıyı çal, sana açılacaktır"). 58 Ancak bunun, Mesih'in "tek bir şeyi", yani iman kuralının içerdiği şeyi öğrettiği anlamına geldiğini söylüyor. Bunu bir kez bulan ve buna inanan Hristiyan'ın artık arayacak hiçbir şeyi kalmaz: Asla bulamadığı yerde arayan kişiden uzaklaşın; çünkü hiçbir şeyin bulunamayacağı yeri arar. Her zaman kapıyı çalan ondan uzak olsun; çünkü kapı ona hiçbir zaman açılmayacaktır; çünkü açacak kimsenin olmadığı yeri çalar. Her zaman sorandan uzak olsun, çünkü asla duyulmayacaktır, çünkü o duymayana sorar. 59 Irenaeus da aynı fikirde: "Bu prosedüre göre kişi her zaman araştırır ama asla bulamaz çünkü o, keşif yöntemini reddetmiştir." 60 Tek güvenli ve doğru yolun, insan anlayışının sınırlarını kabul ederek kilisenin öğrettiklerini imanla kabul etmek olduğunu söylüyor. Gördüğümüz gibi, gnostiklerin bu "düşmanları", din adamlarının gnostik Hristiyanlar üzerindeki iddialarını ileri sürerken kilise babalarının tavsiyelerine uydular. Ayrıca "pişmanlık duymayan" gnostiklere Hristiyan inancının dışında kişilermiş gibi davrandılar; ve son olarak değeri doğruladılar [114]

--- SAYFA 153 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? sıradan iş ve aile yaşamının radikal çileciliğin taleplerine tercih edilmesi. Katolik Hristiyanlar ve radikal gnostikler karşıt duruşlar sergilerken, her biri kiliseyi temsil ettiklerini iddia ederken ve diğerlerini kafir olmakla suçlarken, Valentinianusçular arabulucu bir pozisyon aldılar. Onları yabancı olarak etiketlemeye yönelik ortodoks girişimlere direnerek, kendilerini tamamen kilisenin üyeleri olarak tanımladılar. Ancak Valentinianusçular kendi aralarında tam tersi bir soru olan Katolik Hristiyanların statüsü konusunda şiddetli tartışmalara giriştiler. Bu soru üzerindeki anlaşmazlıkları o kadar ciddiye ki, kriz sonunda Valentinus'un takipçilerini iki farklı gruba ayırdı. Katolik Hristiyanlar "İsa'nın bedeni" olan kiliseye dahil miydi? Valentinianus'un Doğu kolu hayır dedi. Onlar, Mesih'in bedeninin, yani kilisenin "tamamen ruhsal" olduğunu, yalnızca ruhsal olanlardan, irfan sahibi olanlardan oluştuğunu ileri sürüyorlardı. Doğu okulunun büyük öğretmeni Theodotus, kiliseyi "seçilmiş ırk"⁶¹, "dünyanın kuruluşundan önce seçilmiş" olarak tanımlamıştı. ⁶² Onların kurtuluşu kesindi, önceden belirlenmişti ve ayrıcalıklıydı. Daha sonraki yıllarda Tertullianus gibi Theodotus da yalnızca doğrudan ruhsal ilham alan kişilerin "ruhani kiliseye" ait olduğunu öğretti. ⁶³ Ancak Batı Valentinianus okulunun önde gelen öğretmenleri Ptolemy ve Herakleon aynı fikirde değildi. Theodotus'a karşı, "Mesih'in bedeni"nin, yani kilisenin biri manevi, diğeri manevi olmayan iki farklı unsurdan oluştuğunu iddia ettiler. Bunun, hem gnostik hem de gnostik olmayan Hristiyanların aynı kilise içinde yer aldığı anlamına geldiğini açıkladılar. İsa'nın "çoğu çağırıldı, ama çok azı seçildi" sözünü aktararak, çağırılanların çoğunluğunun, irfan sahibi olmayan Hristiyanlar olduğunu açıkladılar. Gnostik Hristiyanlar olarak onlar da seçilmiş azınlığa aitti. Herakleon, Tanrı'nın onlara geri kalanların iyiliği için manevi anlayış verdiğini öğretti; böylece "çoğunluğa" öğretebilsinler ve onları irfana getirebilsinler. ⁶⁴ Gnostik öğretmen Ptolemy aynı görüşteydi: Mesih birleşti [115]

--- SAYFA 154 ---

GNOSTİK İNCİLLER Kilise içinde hem manevi hem de manevi olmayan Hristiyanlar vardır, böylece sonunda herkes manevi hale gelebilir. ⁶⁵ Bu arada ikisi de aynı kiliseye mensuptu; ikisi de vaftiz edildi; her ikisi de ayinin kutlanmasına katıldı; ikisi de aynı itirafta bulundu. Onları farklı kılan şey anlayışlarının düzeyiydi. İnişiye olmayan Hristiyanlar yanlışlıkla yaratıcıya sanki o Tanrıymış gibi tapındılar; kendilerini günahattan kurtaracak olan ve bedenlen ölümünden dirildiğine inandıkları Mesih'e inanıyorlardı: Onu imanla kabul ettiler, ama onun doğasının -ya da kendi doğasının- gizemini anlamadan. Ancak irfan almaya devam edenler, Mesih'in, Gerçeğin Babası tarafından gönderilen ve gelişle kendi doğalarının onunkıyla ve Tanrı'ninkıyla aynı olduğunu onlara açıklayan kişi olduğunu anlamaya başlamışlardı. Aralarındaki ilişkiyi açıklamak için Herakleon, kilisenin bir tapınak olarak sembolik bir yorumunu sunuyor: henüz gnostik olmayan sıradan Hristiyanlar, tapınağın avlusunda Levililer gibi tapınıyorlardı ve gizemden uzak tutuluyorlardı. "Ruhsal olanların Tanrı'ya ibadet ettiği" yer anlamına gelen "kutsalların kutsalı"na yalnızca irfan sahipleri girebilirdi. Ancak tek bir tapınak, yani kilise, her iki ibadet yerini de kapsıyordu. ⁶⁶ Bilginin Yorumlanması kitabının Valentinianus yazarı bu görüşe katılmaktadır. İsa'nın dünyaya gelmesine ve "ölümlüler kilisesi"⁶⁷ uğruna ölmesine rağmen, "imanın yeri" olan bu kilisenin artık bölündüğünü ve hiziplere bölündüğünü açıklıyor. ⁶⁸ Bazı üyeler ruhsal armağanlar almışlardı; iyileştirme gücü, kehanet ve hepsinden önemlisi marifet; diğerleri yapmamıştı. Bu gnostik öğretmen, bu durumun çoğu zaman düşmanlığa ve yanlış anlamalara yol açtığı yönündeki endişesini dile getiriyor. Ruhsal açıdan gelişmiş olanlar, "cahil" Hristiyanlar olarak gördükleri kişilerden uzaklaşma eğilimindeydiler ve içgörülerini onlarla paylaşmaktan çekiniyorlardı. Ruhi ilhamdan yoksun olanlar, ibadet töreninde topluluk önünde konuşan, kehanet konusunda konuşan, öğreten ve başkalarına şifa verenleri kıskanıyorlardı. ⁶⁹ Yazar hem gnostik hem de gnostik olmayan Hristiyanları tek bir dinde uzlaştırmaya çalışırken tüm topluluğa hitap etmektedir [116]

--- SAYFA 155 ---

"Gerçek Kilise" Kimin Kilisesidir? bir diğer. Geleneksel bir benzetmeyle onlara tüm inanlıların kilisenin, yani "Mesih'in bedeninin" üyeleri olduğunu hatırlatır. Önce Pavlus'un sözlerini hatırlıyor: Beden nasıl bir ve birçok üyeye sahipse ve beden tüm üyeleri, çok sayıda da olsa, tek bir bedense, Mesih için de durum aynıdır. . . . Göz ele "Sana ihtiyacım yok" diyemez, baş ayağa "Sana ihtiyacım yok" diyemez. 70 Daha sonra kendini aşağılık hisseden, ruhsal güçlerden yoksun, henüz gnostik inisiye olmayan kişilere vaaz vermeye devam ediyor: . . . Başınızı [Mesih'i] suçlamayın, çünkü o sizi göz değil, parmak yaptı; ve göz, el veya ayak yapısını kıskanmayın, beden dışında olmadığınızda şükredin. 71 Manevi olanlara, irfan sahibi olanlara ve "hediyeler" almış olanlara şöyle buyuruyor: . . . Birisinin peygamberlik yeteneği var mı? Çekinmeden paylaşın. Kardeşinize kıskançlıkla yaklaşmayın. . . [Birinin] cahil olduğunu nasıl anlarsınız? . . . (Onlardan nefret ettiğinizde) ve onları kıskandığınızda (siz) cahilsinizdir. 72 Pavlus gibi o da tüm üyeleri birbirlerini sevmeye, olgun ve olgunlaşmamış Hristiyanları, gnostikleri ve sıradan inananları birlikte çalışmaya ve acı çekmeye ve böylece "(gerçek) uyumu paylaşmaya" teşvik eder. 73 O halde Batı Valentinianus gnostikleri okuluna göre, "kilise" Katolik Hristiyan topluluğunu kapsıyordu, ancak onunla sınırlı değildi. Onlar, Hristiyanların çoğunun, kilisenin en önemli unsuru olan ve irfana sahip olan herkesten oluşan manevi unsuru algılamadığını bile iddia ediyorlardı. Piskoposun bakış açısından elbette gnostik görüş aşırıydı. Bu kafirler, onun kendi kilisesi olarak gördüğü kiliseyi tanımlama hakkına meydan okudu; Katolik Hristiyanların katılıp katılmadığını tartışma cesaretini göstermişlerdi; ve [117]

--- SAYFA 156 ---

GNOSTİK İNCİLLER kendi gruplarının temel çekirdeği, yani "ruhsal kiliseyi" oluşturduğunu iddia ettiler. Bu tür dini seçkinciliği reddeden Ortodoks liderler, bunun yerine evrensel bir kilise inşa etmeye çalıştılar. Bu kiliseyi herkese açmayı arzularak, eğitilmiş ya da okuma yazma bilmeyen her toplumsal sınıftan, her ırktan ya da kültürel kökenden, yani kendi örgütlenme sistemlerine boyun eğecek herkesi kabul ettiler. Piskoposlar bu sistemin üç unsurundan (doktrin, ritüel ve din hiyerarşisi) herhangi birine meydan okuyanlara karşı çizgiyi çektiler ve gnostikler de bunların hepsine meydan okudu. Ortodoks liderler, tüm inananları tek bir kurumsal yapı altında birleştiren organizasyon sistemini ancak gnostisizmi bastırarak kurabildiler. Birinci ve ikinci sınıf üyeler arasında, din adamları ve laikler arasındaki ayırmadan başka hiçbir ayrıma izin vermediler ve doktrinlere uymaktan, ritüellere katılmaktan ve rahiplerin ve piskoposların uyguladığı disipline itaatten muafiyet talep edenlere hoşgörü göstermediler. Dini bağlılığın daha öznel biçimleri nedeniyle bu sistemi reddeden Gnostik kiliseler, kilise olarak yalnızca birkaç yüz yıl hayatta kaldılar. [118]

--- SAYFA 157 ---

VI Gnosis: Tanrı Bilgisi Olarak Kendini Bilme. . . Thomas ona, "Rab, nereye gittiğini bilmiyoruz; yolu nasıl bilebiliriz?" dedi. İsa ona şöyle dedi: "Yol, gerçek ve yaşam benim; benim aracılığımla olmadan Baba'ya kimse gelmez." 1 Bu sözün yer aldığı YUHANNA İNCİLİ, pek çok gnostik Hristiyanın kendileri adına iddia ettikleri ve gnostik öğreti için birincil kaynak olarak kullandıkları dikkat çekici bir kitaptır. 2 Ancak yeni ortaya çıkan kilise, bazı ortodoks muhalefete rağmen, Yuhanna'yı Yeni Ahit'e dahil etti. Yahya'yı kabul edilebilir bir şekilde "ortodoks" yapan şey nedir? Kilise neden Thomas'ın İncili veya Kurtarıcı'nın Diyaloğu gibi yazıları reddederken Yuhanna'yı kabul etti? Bu soruyu düşünürken, Amerika Birleşik Devletleri'nde arabayla dolaşan herkesin John'un bu sözünü ilan eden reklam panolarını -yerel kiliselerden herhangi birinin imzaladığı reklam panolarını- göreceğini unutmayın. Amaçları açıktır: Bir kişinin Tanrı'yı yalnızca İsa aracılığıyla bulduğunu belirten bu söz, çağdaş bağlamında, kişinin İsa'yı yalnızca kilise aracılığıyla bulduğunu ima eder. Benzer şekilde, bu çağın ilk yüzyıllarında, kurumsal kiliseyi güçlendirmekle ilgilenen Hristiyanlar Yuhanna'da destek bulabildiler. [119]

--- SAYFA 158 ---

GNOSTİK İNCİLLER Gnostik kaynaklar farklı bir dini bakış açısı sunar. Örneğin, Kurtarıcı'nın Diyalogu'na göre, öğrenciler İsa'ya aynı soruyu sorduklarında ("Gideceğimiz yer neresi?") o, "Ulaşabileceğin yerde, orada dur!" diye cevap verdi. 3 Tomas İncili, öğrencileri İsa'ya nereye gitmeleri gerektiğini sorduklarında onun yalnızca şunu söylediğini anlatır: "Işıktan bir adamın içinde ışık vardır ve bu tüm dünyayı aydınlatır. Eğer parlamazsa, o karanlıktır." 4 Herhangi bir kurumu meşrulaştırmak şöyle dursun, her iki söz de insanı kendine, kendi yönünü bulma konusundaki içsel kapasitesine, "içerideki ışığa" yönlendiriyor. Yukarıda çizilen karşıtlık elbette biraz basittir. Valentinus'un takipçileri, Yuhanna'daki pek çok söz ve öykünün böyle bir yoruma uygun olabileceğini ikna edici bir şekilde gösterdiler. Ancak Irenaeus gibi Hristiyanlar görünüşe bakılırsa Yuhanna'nın müjdesinin (özellikle Matta, Markos ve Luka'dan sonra sıraya konulduğunda) yeni ortaya çıkan kurumun ihtiyaçlarına hizmet edebileceğine karar verdiler. Kilise siyasi olarak örgütlendiğinden, tartışmalı unsurlar temel kurumsal yapısını desteklediği sürece kendi içinde birçok çelişkili fikir ve uygulamayı sürdürebilirdi. Örneğin üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda yüzlerce Katolik Hristiyan, yalnızlık, vizyonlar ve vecd deneyimi yoluyla dini içgörü arayışına girerek öz disiplinin çileci biçimlerini benimsedi. ("Keşiş" ve "manastır" terimleri, Thomas İncili'nin gnostikleri tanımlamak için sıklıkla kullandığı, "tek başına" veya "tek kişi" anlamına gelen Yunanca monachos kelimesinden gelir.) Kilise, dördüncü yüzyılda keşişleri piskoposluk otoritesine uygun hale getirmek için manastır hareketini dışlamak yerine harekete geçti. Bilim adamı Frederik Wisse, metinlerin bulunduğu uçurumun görüş alanı içindeki St. Pachomius manastırında yaşayan keşişlerin, Nag Hammadi metinlerini kendi adanmışlık kütüphanelerine dahil etmiş olabileceklerini öne sürdü. 5 Ancak 367 yılında, İskenderiye'nin güçlü Başpiskoposu Athanasius, "sapkın" eğilimlere sahip tüm "apokrif kitapların" tasfiye edilmesi emrini gönderdiğinde, keşişlerden biri (veya birkaçı) bu kitapların [120]

--- SAYFA 159 ---

Gnosis: Tanrı Bilgisi Olarak Kendini Bilme değerli el yazmalarını kavanoza koydu ve onu 1.600 yıl sonra Muhammed Ali'nin bulduğu Cebel el-Tarif'in kayalıklarına gömdü. Dahası, kilise kendi içinde farklı olsa da giderek 150 ile 400 arasında siyasi bir birlik haline geldikçe, liderleri de muhaliflerine - daha da çeşitli gruplara - sanki onlar da zıt bir siyasi birlik oluşturuyormuş gibi davranma eğilimindeydi. Irenaeus kafirleri "gnostik" olarak suçladığında, 6 aralarındaki herhangi bir özel doktrinsel anlaşmadan daha az (aslında onları inançlarının çeşitliliği nedeniyle sık sık azarlıyordu) ziyade hepsinin ruhban sınıfının, inancın ve Yeni Ahit kanonunun otoritesini kabul etmeye direndikleri gerçeğine atıfta bulundu. Irenaeus'un "gnostik" olarak adlandırdığı çeşitli grupların ortak noktası neydi? Veya soruyu başka bir şekilde soracak olursak, Nag Hammadi'de keşfedilen çeşitli metinlerin ortak noktası nedir? Hiçbir basit cevap, Ortodoksların saldırdığı tüm farklı grupları veya Nag Hammadi koleksiyonundaki tüm farklı metinleri kapsayamaz. Ancak ben, ortodoks bakış açısından gnostisizmin sorununun, yalnızca gnostiklerin şu ana kadar araştırdığımız belirli konularda çoğunlukla çoğunluk ile aynı fikirde olmamalarından kaynaklanmadığını düşünüyorum - otoritenin örgütlenmesi, kadınların katılımı, şehitlik: Ortodokslar, "gnostikler" olarak adlandırdıkları kişilerin, kurumsal kilisenin iddialarına zıt kalan temel bir dini perspektifi paylaştıklarını kabul ettiler. Çünkü Ortodoks Hristiyanlar, insanlığın Tanrı'ya yaklaşmak için kendi gücünün ötesinde bir yola -ilahi olarak verilmiş bir yola- ihtiyaç duyduğunda ısrar ettiler. Ve Katolik kilisesinin, onsuz kaybolacak olanlara şunu teklif ettiğini ilan ettiler: "Kilisenin dışında kurtuluş yoktur." Onların inancı, Tanrı'nın insanlığı yarattığı varsayımına dayanıyordu. Irenaeus'un dediği gibi, "Bu bakımdan Tanrı insanlıktan farklıdır; Tanrı yaratır, ama insanlık yaratılmıştır." 7 Biri kaynak aracı, diğeri pasif alıcıdır; biri "her şeyde gerçekten mükemmel"dir, her şeye kadirdir, sonsuzdur, diğeri ise kusurlu ve sınırlı bir yaratıktır. Filozof Justin Martyr, insan zihni ile Tanrı arasındaki büyük farkı fark ettiğinde Platon'u terk ettiğini ve bir [121]

--- SAYFA 160 ---

G NOST I C G O S P E L S Hristiyan filozof. Kendisi, ihtida etmeden önce yaşlı bir adamın temel varsayımına meydan okuduğunu ve şu soruyu sorduğunu anlatıyor: "O halde Tanrı ile aramızda nasıl bir yakınlık var? Ruh da ilahi ve ölümsüz mü ve o muhteşem aklın bir parçası mı?" Platon'un bir öğrencisi olarak konuşan Justin tereddüt etmeden "Elbette" diye cevap verdi. 9 Ancak yaşlı adamın başka soruları onu bu kesinlikten şüphe etmeye yönelttiğinde, insan zihninin Tanrı'yı kendi içinde bulamayacağını ve bunun yerine Kutsal Yazılar ve kilisede ilan edilen iman aracılığıyla ilahi vahiy ile aydınlanmaya ihtiyaç duyduğunu fark ettiğini söylüyor. Ancak bazı gnostik Hristiyanlar, insanlığın Tanrı'yı yarattığını ve böylece kendi içsel potansiyelinden yola çıkarak gerçeğin açığa çıkışını keşfettiğini iddia edecek kadar ileri gittiler. Bu inanç, Philip İncili'ndeki şu ironik yorumun altında yatıyor olabilir: . . . Tanrı insanlığı yarattı; [ama şimdi insanlar] Tanrı'yı yaratıyor. Dünyada bu böyledir; insanlar tanrılar yaratır ve yarattıklarına tapınırlar. Tanrıların insanlara tapınması uygun olur! 10 Gnostik Valentinus, ilahi yaşamı ve ilahi vahyi bizzat insanlığın tezahür ettirdiğini öğretti. Kilisenin, insanlığın ilahi kökenini tanıyan ve kutlayan kısmından oluştuğunu söylüyor. 11 Ancak Valentinus bu terimi çağdaş anlamıyla, kolektif olarak ele alınan insan ırkına gönderme yapmak için kullanmadı. Bunun yerine, o ve takipçileri Anthropos'u (burada "insanlık" olarak tercüme edilmiştir) bu kolektif varlığın temel doğası, insanın arketipi veya manevi özü olarak düşündüler. Bu anlamda, Valentinus'un takipçilerinden bazıları, yani diğerlerinden "daha becerikli sayılanlar"¹², Tanrı'nın kendisini gösterdiğinde kendisini Antropos biçiminde gösterdiğini söyleyen öğretmen Colorbasus ile aynı fikirdeydi. Irenaeus'un bildirdiğine göre başkaları da bütünü ilk babasının, ilk başlangıcın ve ilk anlaşılmasız olanın Antropos olarak adlandırıldığını ileri sürdüler. . . ve bu büyük ve anlaşılması güç bir gizemdir, yani [122]

--- SAYFA 161 ---

Gnosis: Her şeyin üzerinde olan ve tüm diğerlerini kucaklayan Tanrı gücüne ilişkin Bilgi olarak Kendini Bilgiye Antropos denir. 13 Bu gnostiklerin açıkladığı gibi, bu nedenle Kurtarıcı kendisine "İnsanın Oğlu" (yani Antropos'un Oğlu) adını vermiştir. 14 Yaratıcıya Ialdabaoth (görünüşe göre mistik Yahudilikten türetilmiş ancak burada onun aşağı statüsünü gösteren bir isim) adını veren Set'li gnostikler, bu nedenle, yaratıcı Ialdabaoth'un ruhen kibirli hale gelerek kendisinden aşağıda olan herkesle övündüğünde ve "Ben babayı ve Tanrıyı ve üstümde hiç kimse yok" diye açıkladığında annesinin onun bu şekilde konuştuğunu duyunca ona karşı bağırdığını söylediler: "Yalan söyleme, Ialdabaoth; çünkü her şeyin babası, ilk Antropos senden üstündür; Antropos'un oğlu Antropos da öyle. . . ve bu [Antropos] aslında her şeyden önce Tanrı olandır." O halde pek çok gnostik, "teolojinin gerçekten antropoloji olduğu" konusunda prensipte on dokuzuncu yüzyıl psikoloğu Ludwig Feuerbach ile aynı fikirdeydi (terim elbette ki antropostan türetilmiştir ve "insanlığın incelenmesi" anlamına gelir). Gnostikler için, ruhun araştırılması bugün birçok insan için üstü kapalı olarak açık bir şekilde olduğu gibi - dini bir arayış haline geldi. Bazıları kendi iç dünyalarını ararlar. Radikal gnostikler gibi, dini kurumları ilerlemelerine engel olarak reddederler. Valentinianusçular gibi diğerleri, kiliseyi gerekli bir "kurtuluş sandığı" olarak görmekten çok, kendi kendilerini keşfetmelerinin bir aracı olarak görmelerine rağmen, dini kurumları reddederler. Günah için kullanılan Yeni Ahit terimi, hamartia, okçuluk sporundan gelir; kelimenin tam anlamıyla "hedefi kaçırmak" anlamına gelir.

--- SAYFA 162 ---

G NOSTİK İNCİLLERİ Yeni Ahit kaynakları, hedeflediğimiz ahlaki hedefe ulaşamadığımız için zihinsel ve fiziksel sıkıntı çektiğimizi öğretiyor: "hepsi günah işledi ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kaldı." 16 Böylece, Markos'un müjdesine göre, İsa, Tanrı ile insanlığı barıştırmak için geldiğinde şunu duyurdu: "Zaman doldu ve Tanrı'nın krallığı yaklaştı; tövbe edin ve müjdeye inanın." 17 Markos, yalnızca İsa'nın şifa ve günahların bağışlanmasını sunabileceğini duyurur; yalnızca onun mesajını imanla alanlar kurtuluşu deneyimler. Yuhanna İncili, Kurtarıcı dışında insanlığın içinde bulunduğu çaresiz durumu şöyle ifade etmektedir: Çünkü Tanrı, Oğul'u dünyaya gönderdi. . . dünyanın onun aracılığıyla kurtarılabilceğini söyledi. Ona iman eden mahkum edilmez; İman etmeyen zaten mahkumdur, çünkü o, Tanrı'nın biricik Oğlu'nun ismine inanmamıştır. 18 Aksine, pek çok gnostik, bir insanı acı çeken şeyin günah değil, cehalet olduğu konusunda ısrar etti. Gnostik hareket, psikoterapötik teknikler yoluyla benliği keşfetmeye yönelik çağdaş yöntemlerle belirli benzerlikleri paylaşıyordu. Hem gnostisizm hem de psikoterapi, her şeyden önce bilgiye, yani içgörü olan öz bilgiye değer verir. Bunun eksikliğinde kişinin, anlamadığı dürtüler tarafından yönlendirilme hissini deneyimlediği konusunda hemfikirdirler. Valentinus bunu bir efsanede dile getirmiştir. Tüm varlıkların Anası olan Bilgeliliğin, onu kendi acılarından ortaya çıkarmasıyla dünyanın nasıl ortaya çıktığını anlatıyor. Yunan filozoflarının dünyayı oluşturduğunu söylediği dört element (toprak, hava, ateş ve su) onun deneyimlerinin somut biçimleridir: Böylece toprak onun kafa karışıklığından, su da dehşetinden doğmuştur; kederinin pekiştirilmesinden kaynaklanan hava; ateş ederken. . . tüm bu unsurların doğasında vardı. . . Çünkü bu üç acının içinde cehalet gizliydi. 19 Böylece dünya acılardan doğdu. (Burada "acı çekmek" olarak tercüme edilen Yunanca pathos kelimesi aynı zamanda kişinin deneyiminin başlatıcısı değil, pasif alıcısı olmayı da ifade eder.) Valen- [124]

--- SAYFA 163 ---

Gnosis: Tanrı Bilgisi Olarak Kendini Bilme Tınus veya onun takipçilerinden biri, Hakikat İncili'ndeki mitin farklı bir versiyonunu anlatır: . . . Cehalet. . . acı ve dehşeti beraberinde getirdi. Ve acı sis gibi yoğunlaştı, kimse göremedi. Bu nedenle hata güçlüdür. . . 20 O halde çoğu insan unutkanlık içinde ya da çağdaş terimlerle bilinçsizlik içinde yaşar. Kendi benliklerinden habersiz kaldıkları için "kökleri yoktur". 21 Hakikat İncili böyle bir varoluşu bir kabus olarak tanımlar. İçinde yaşayanlar "birçok yanılsamaya" kapılarak "dehşet, kafa karışıklığı, istikrarsızlık, şüphe ve bölünme" yaşarlar. 22 Yani bilim adamlarının "kabus benzetmesi" dediği pasaja göre, sanki uykuya dalmış ve kendilerini rahatsız edici rüyalar içinde bulmuş gibi yaşıyorlardı. Ya kaçacakları bir yer vardır, ya başkalarını kovalayarak güçsüzce gelirler, ya darbeye maruz kalırlar, ya kendilerine darbe alırlar, ya yüksek yerden düşerler, ya da kanatları bile olmadığı halde havaya uçarlar. Yine bazen (sanki) sanki arkalarında kimse olmadığı halde insanlar onları öldürüyor veya kanlarına bulanmış olduğundan kendileri komşularını öldürüyorlar. Bütün bunları yaşayanlar uyandıklarında hiçbir şey görmezler, bu kargaşanın ortasında olanlar, çünkü onlar bir hiçtir. Bu, cehaleti uyku gibi bir kenara bırakanların ve gece görülen bir rüya gibi (amellerini) geride bırakanların yoludur. . . . Cahil olduğu bir dönemde herkes uykudaymış gibi davranmıştır. Ve bu sayede sanki uyanmış gibi bilgiye ulaşmış oldu. 23 Kim cahil kalırsa, bir "unutulmuş yaratık"24 doyumunu deneyimleyemez. Gnostikler böyle bir kişinin "eksiklik içinde yaşadığını" (doyumun tersi) söyledi. Çünkü eksiklik cehaletten ibarettir: . . . Bir insanın cehaleti gibi, ilim sahibi olunca cehaleti de kendiliğinden yok olur; [125] olarak

--- SAYFA 164 ---

GNOSTİK İNCİLLER Işık ortaya çıktığında karanlık yok olur, aynı şekilde eksiklik de gerçekleşmede ortadan kalkar. 25 Kendini bilmezlik aynı zamanda bir kendini yok etme biçimidir. Kurtarıcı'nın Diyaloğu'na göre, evrenin ve kendisinin unsurlarını anlamayan kişi yok olmaya mahkumdur: . . . Eğer kişi ateşin nasıl çıktığını anlamazsa, onun kökünü bilmediği için içinde yanar. İnsan önce suyu anlamıyorsa hiçbir şey bilmiyor demektir. . . . İnsan, esen rüzgarın nasıl oluştuğunu anlamıyorsa, onunla koşar. Giydiği bedenın nasıl meydana geldiğini anlamazsa, onunla birlikte yok olur. . . . Nasıl geldiğini anlamayan, nasıl gideceğini de anlayamayacaktır. . . , 26 Kişi kendini tanımayı nasıl veya nerede aramalı? Pek çok gnostik, psikoterapiyle ikinci bir temel önermeyi paylaşıyor: Her ikisi de -ortodoks Hristiyanlığa karşı- ruhun kendi içinde özgürleşme veya yok etme potansiyelini taşıdığı konusunda hemfikir. Thomas İncili'nde İsa'ya atfedilen şu söze çok az psikiyatrist katılmayacaktır: "İçindekini ortaya çıkarırsan, ortaya çıkardığın şey seni kurtarır. Eğer içindekini ortaya çıkarmazsan, ortaya çıkarmadığın şey seni mahveder." 27 Böyle bir anlayış yavaş yavaş, çabayla gelir: "Gözlerinin önünde olanı tanı, o zaman gizli olan sana açıklanacaktır." 28 Bu tür gnostikler, irfanı takip etmenin, kişi içsel dirence karşı mücadele ederken, her insanı yalnız ve zor bir sürece soktuğunu kabul ettiler. Onlar irfana olan bu direnci, uyuma veya sarhoş olma, yani bilinçsiz kalma arzusu olarak tanımladılar. Böylece İsa (başka bir yerde "Ben gerçeğin bilgisiyim" der)29 dünyaya geldiğinde hepsini sarhoş bulduğunu beyan eder; Hiçbirinin susuz olduğunu görmedim. Ve insanoğulları yüzünden ruhum sıkıntıya düştü, çünkü onların yürekleri kördür ve gözleri yoktur; çünkü onlar bu dünyaya boş geldiler ve boş olarak bu dünyadan ayrılmaya çalışıyorlar. Ama şimdilik sarhoşlar. 30 [126]

--- SAYFA 165 ---

Gnosis: Tanrı Bilgisi Olarak Kendini Bilme Öğretileri Nag Hammadi'de keşfedilen öğretmen Silvanus, takipçilerini bilinçsizliğe direnmeye teşvik eder: . . . Üzerinize ağır gelen uykuyu sonlandırın. Seni karanlıkla dolduran unutuştan uzaklaş. . . . Işık sizin için mevcut olduğu halde neden karanlığın peşinde koşuyorsunuz? . . . Bilgelik seni çağırıyor ama sen aptallığı arzuluyorsun. . . . aptal bir adam. . . her tutkunun arzusunun yoluna gider. Yaşamın arzuları içinde yüzüyor ve batmış durumda. . . . Rüzgârın ileri geri salladığı bir gemiye ve binicisi olmayan başıboş bir ata benzer. Bunun için (birinin) biniciye ihtiyacı vardı, bu da sebeptir. . . . her şeyden önce. . . kendini tanı. . . 32 Tomas İncili aynı zamanda kendini keşfetmenin içsel çalkantıları da beraberinde getirdiği konusunda uyarmaktadır: İsa şöyle dedi: "Arayan, bulana kadar aramaya devam etsin. Bulduğunda sıkıntıya düşecek. Sıkıntıya düştüğünde şaşkına dönecek ve her şeye hükmedecek." 33 İçinizde keşfedilen "ışığın" kaynağı nedir? "Aklın ışığını" takip ettiğini iddia eden Freud gibi çoğu gnostik kaynak da "bedenin lambasının zihin olduğu" konusunda hemfikir34 (Kurtarıcının Diyaloğu'nun İsa'ya atfettiği bir söz). Öğretmen Silvanus şöyle diyor: . . . Rehberinizi ve öğretmeninizi getirin. Akıl rehberdir, akıl ise öğretmendir. . . . Aklınıza göre yaşayın. . . Güç edinin, çünkü zihin güçlüdür. . . Zihninizi aydınlatın. . . İçinizdeki lambayı yakın. 35 Bunu yapmak için Silvanus şöyle devam ediyor: Bir kapıya vurmuş gibi kendinize vurun ve düz bir yoldaymış gibi kendi üzerinize yürüyün. Çünkü yolda yürürseniz yoldan sapmanız mümkün değildir. . . . Kapıyı kendinize açın ki, ne olduğunu bilesiniz. . . Kendin için neyi açacaksın onu açacaksın. 36 [127]

--- SAYFA 166 ---

G NOSTİK İNCİLLER Hakikat İncili de aynı düşünceyi ifade eder: . . . Eğer kişi bilgi sahibiye, kendisine ait olanı alır ve kendine çeker. . . Kim bu şekilde bilgiye sahip olacaksa nereden geldiğini ve nereye gideceğini bilir. 37 Hakikat İncili bunu metaforla da ifade eder: Her kişi "kendi adını" almalıdır; tabii ki kişinin sıradan adını değil, kişinin gerçek kimliğini. "İşsel bilginin oğulları"³⁸ olanlar, kendi adlarını söyleme gücünü kazanırlar. Gnostik öğretmen onlara şöyle hitap eder: . . . O halde, mükemmel gün olduğunuzu ve sönmeyen ışığın içinde bulunduğunuzu yürekten söyleyin. . . . Çünkü siz ortaya çıkan anlayışsınız. . . . Kendinizle ilgilenin; Kendinizden reddettiğiniz başka şeylerle ilgilenmeyin. 39 Yani Tomas İncili'ne göre İsa, "Tanrı'nın Krallığı"nı gerçek anlamıyla, sanki belirli bir yermiş gibi düşünenlerle alay etmiştir: "Eğer size önderlik edenler, 'Bakın, Krallık göklerde' derlerse, o zaman kuşlar oraya sizden önce varırlar. Eğer size, 'Denizde' derlerse, balıklar sizden önce gelir" der. Bunun yerine, bu bir kendini keşfetme durumudur: "... Daha doğrusu, Krallık içinde ve sizin dışınızdır. Kendinizi tanıdığınızda, o zaman tanınacaksınız ve yaşayan Baba'nın oğulları olduğunuzu anlayacaksınız. Ama eğer kendinizi tanımazsanız, o zaman yoksulluk içinde yaşarsınız ve o yoksulluk sizsiniz." 40 Fakat "Krallık"ı gelecekteki bir olayla karıştıran öğrenciler, sorgulamalarında ısrar ettiler: Öğrencileri ona, "Yeni dünya ne zaman gelecek?" dediler. Onlara, "Sizlerin beklediğiniz şey geldi, fakat siz onu tanıımıyorsunuz" dedi. . . . Öğrencileri ona, "Krallık ne zaman gelecek?" dediler. [128]

--- SAYFA 167 ---

Gnosis: Tanrı'nın Bilgisi Olarak Kendini Bilgi (İsa dedi ki) "Onu bekleyerek gelmeyecek. Mesele 'İşte burada' ya da 'İşte orada' demek olmayacak. Aksine, Baba'nın Krallığı yeryüzüne yayılmış durumda ve insanlar onu görmüyor." 41 O halde bu "Krallık", dönüştürülmüş bir bilinç durumunu simgeliyor: İsa bebeklerin emzirildiğini gördü. Müritlerine şöyle dedi: "Emzirilen bu bebekler, Krallığa girenler gibi." Ona şöyle dediler: "O halde biz de çocuk olarak Krallığa mı gireceğiz?" İsa onlara şöyle dedi: "İkisini bir yaptığınızda, içini dışarıya gibi, dışını da içi gibi yaptığınızda ve erkeği ve dişi bir ve aynı yaptığınızda, o zaman [Krallığa] gireceksiniz." Tarihte beklenen gerçek bir olay, Yeni Ahit'in sinoptik müjdelerinin öğretisi olarak çoğunlukla İsa'ya atfedilen Krallık kavramıdır. Matta, Luka ve Markos'a göre İsa, tutsakların özgürlüklerine kavuşacağı, hastaların iyileşeceği, ezilenlerin serbest bırakılacağı ve tüm dünyaya uyumun hakim olacağı Tanrı'nın Krallığının yaklaştığını ilan etti. Markos, öğrencilerin Krallığın kendi yaşamları boyunca felaket niteliğinde bir olay olarak gelmesini beklediklerini söylüyor. bazıları "Tanrı'nın krallığının güçle geldiğini" görece kadar yaşayacaktı.⁴³ Markos, İsa'nın "son henüz gelmemiş olsa da" bunu her an beklemeleri gerektiği konusunda uyardığını söylüyor. Her üç müjde de Krallığın yakın gelecekte geleceği konusunda ısrar ediyor (gerçi onlar da onun zaten burada olduğunu gösteren birçok pasaj içeriyor). Tarihteki gerçek olaylar yoluyla değil, işsel dönüşüm yoluyla meydana gelir. Benzer nedenlerden dolayı, gnostik Hristiyanlar ortodoksları eleştirdiler [129].

--- SAYFA 168 ---

GNOSTİK İNCİL'İN İsa hakkındaki görüşleri, onu öğrencilerin dışında ve onlardan üstün biri olarak tanımlıyordu. Çünkü Markos'a göre, öğrenciler İsa'nın kim olduğunu anladıklarında, onu kendilerine atanmış Kral olarak düşündüler: Ve İsa, öğrencileriyle birlikte Filipus Sezariyesi'nin köylerine gitti; ve yolda öğrencilerine şunu sordu: "İnsanlar benim kim olduğumu söylüyor?" Ve ona, "Vaftizci Yahya; ve diğerleri İlyas diyor; diğerleri de peygamberlerden biri" dediler. Ve onlara şunu sordu: "Ama siz benim kimim diyorsunuz?" Petrus ona, "Sen Mesih'sin" diye cevap verdi. 46 Matta buna, İsa'nın Petrus'u tanımasının doğruluğundan dolayı kutsadığını ve kilisenin Petrus ve onun İsa'yı Mesih olarak tanıması üzerine kurulacağını hemen ilan ettiğini ekler. 47 Hristiyan itiraflarının en eskilerinden biri basitçe şöyle der: "İsa Rab'dir!" Ancak Tomas hikayeyi farklı anlatıyor: İsa öğrencilerine şöyle dedi: "Beni biriyle karşılaştırın ve bana kime benzediğimi söyleyin." Simon Peter ona, "Sen adil bir melek gibisin" dedi. Matthew ona şöyle dedi: "Sen bilge bir filozof gibisin." Thomas ona şöyle dedi: "Usta, ağzım senin kime benzediğini söyleyemez." İsa, "Ben senin efendin değilim. Sarhoş olduğun için, ölçtüğüm köpüren dereden sarhoş oldun" dedi. 48 Burada İsa, en azından Petrus ve Matta ile ilgili olarak, Mesih veya öğretmen olarak rolünü inkar etmiyor. Ancak burada onlar ve onların cevapları daha düşük bir anlayış düzeyini temsil ediyor. İsa'ya belirli bir rol veremeyeceğinin bilincinde olan Thomas, bu tanınma anında öğrenci-öğretmen ilişkisini aşar. Kendisi, "Ağzımdan içen benim gibi olacak, ben de o kişi olacağım ve gizli olan şeyler ona açıklanacak" diyen "yaşayan İsa" gibi olur. 49 Gnostik kaynaklar sıklıkla İsa'nın soruları yanıtladığını, öğretmen, vahiy ve manevi öğretmen rolünü üstlendiğini tasvir eder. Fakat burada da gnostik model psikoterapötik modele yakın duruyor [130]

--- SAYFA 169 ---

Gnosis: Tanrı'nın Bilgisi olarak Kendini Bilme. Her ikisi de rehberlik ihtiyacını kabul ediyor, ancak bu yalnızca geçici bir önlem olarak. Otoriteyi kabul etmenin amacı onu aşmayı öğrenmektir. İnsan olgunlaştığında artık hiçbir dış otoriteye ihtiyaç duymaz. Daha önce bir öğrencinin yerini alan kişi, kendisini İsa'nın "ikiz kardeşi" olarak tanımaya başlar. O halde öğretmen İsa kimdir? Yarışmacı Thomas onu basitçe "gerçeğin bilgisi" olarak tanımlıyor. 50 Tomas İncili'ne göre İsa, öğrencilerinin kendilerinin keşfetmesi gereken deneyimi doğrulamayı reddetti: Ona, "Bize kim olduğun söyle ki, sana inanalım" dediler. Onlara, "Gökyüzünün ve yerin yüzünü okuyorsunuz ama karşınızdakini tanıyamıyorsunuz ve bu anı nasıl okuyacağınızı bilmiyorsunuz" dedi. 51 Ve hayal kırıklığı içinde ona şunu sordular: "Sen kimsin de bize bunları söylüyorsun?" İsa cevap vermek yerine onların sorularını eleştirdi: "Size söylediklerimden benim kim olduğumu anlamıyorsunuz." 52 Tomas'a göre, öğrenciler İsa'dan oraya ulaşabilmeleri için onlara nerede olduğunu göstermesini istediklerinde, İsa'nın onları reddettiğini, bunun yerine içlerinde saklı kaynakları keşfetmeleri için kendilerine yönlendirdiğini daha önce belirtmiştik. Aynı tema Kurtarıcı'nın Diyaloğu'nda da görülür. İsa seçilmiş üç öğrencisiyle konuşurken, Matta ondan kendisine "saf ışık" olan "yaşam yerini" göstermesini ister. İsa şöyle cevap verdi: "Kendini tanıyan herkes bunu gördü." 53 Burada yine soruyu saptırıyor ve müridin kendi kendini keşfetmesine işaret ediyor. Onun sırları kendilerine açıklamasını bekleyen öğrencileri İsa'ya şunu sorduklarında: "Arayan ve açıklayan kimdir?" 54 Gerçeği arayan kişinin, yani öğrencinin, aynı zamanda onu açığa vuran kişi olduğu yanıtını verir. Matta ona sorular sormaya devam ettiğinden, İsa cevabı kendisinin bilmediğini, "ve ben de senden başka bir şey duymadığımı" söyledi. 55 Kendini tanıyan öğrenci, böylece İsa'nın bile öğretemediği şeyleri keşfedebilir. Gerçeğin Tanıklığı diyor ki [131]

--- SAYFA 170 ---

GNOSTİK İNCİLLERİ gnostiğin "[kendi] zihninin müridi" haline geldiğini, 56 kendi zihninin "gerçeğin babası olduğunu" keşfettiğini söylüyor. 57 Bilmesi gerekenleri meditasyon sessizliğinde kendi başına öğrenir. Sonuç olarak, kendisini herkesle eşit görür ve başkalarının otoritesinden bağımsızlığını korur: "Ve herkese karşı sabırlıdır; kendisini herkese eşit kılar ve kendini onlardan da ayırır." 58 Silvanus da "zihninizi" "yol gösterici bir prensip" olarak görüyor. Kendi zihninin yönünü takip eden kişinin, başkasının tavsiyesini kabul etmesine gerek yoktur: Çok sayıda arkadaşın olsun, ama danışmanların olmasın. ... Ama eğer [bir arkadaş] edinirseniz, kendinizi ona emanet etmeyin. Baba ve dost olarak kendinizi yalnızca Allah'a emanet edin. 59 Son olarak, irfanı öznel, doğrudan bir deneyim olarak düşünen gnostikler, her şeyden önce olayların içsel anlamı ile ilgilendiler. Burada bir kez daha, insan kaderinin "kurtuluş tarihi"ndeki olaylara, İsrail tarihine, özellikle de peygamberlerin Mesih'e ve daha sonra onun gerçek gelişine, hayatına, ölümüne ve dirilişine ilişkin tahminlerine bağlı olduğunu savunan ortodoks gelenekten ayrıldılar. Yeni Ahit İncillerinin tümü, farklılıkları ne olursa olsun, tarihsel bir kişi olarak İsa ile ilgilidir. Ve hepsi Hristiyan mesajının geçerliliğini kanıtlamak için peygamberlerin tahminlerine güveniyorlar. Örneğin Matta sürekli olarak şu nakaratı tekrarlıyor: "Bu, peygamberlerin söylediklerinin gerçekleşmesi için yapıldı." 60 Justin de imparatoru Hristiyanlığın hakikati konusunda ikna etmeye çalışırken, kehanetin gerçekleştiğine dair kanıt olarak şunu gösteriyor: "Ve bunu gerçekten kendiniz görebilirsiniz ve gerçeklerle ikna olabilirsiniz." 61 Ancak Tomas İncili'ne göre İsa, peygamberlerin kehanetlerini yersiz bularak bir kenara atar: Öğrencileri ona şöyle dediler: "İsrail'de yirmi dört peygamber konuştu ve hepsi sende konuştu." Onlara, "Siz, yanınızda yaşayanı görmezden geldiniz ve (yalnızca) ölümlerden söz ettiniz" dedi. 62 [132]

--- SAYFA 171 ---

Gnosis: Tanrı Bilgisi Olarak Kendini Bilme Bu tür gnostik Hristiyanlar, gerçek olayları, algılanan anlamlarına göre ikincil olarak görüyorlardı. Bu nedenle, bu tür gnostisizm, psikoterapiyle dilin gerçek olmayan önemine duyulan hayranlığı paylaşır; çünkü her ikisi de deneyimin içsel niteliğini anlamaya çalışır. Psikanalist C. C. Jung, Valentinus'un yaratılış mitini psikolojik süreçlerin bir açıklaması olarak yorumladı. Valentinus her şeyin nasıl "derinlikten", "uçurumdan"⁶³, psikanaliz terimleriyle, bilinçdışından kaynaklandığını anlatır. Bu "derinlik"ten Akıl ve Gerçek ortaya çıkar ve onlardan sırasıyla Söz (Logos) ve Yaşam ortaya çıkar. Ve insanlığı var eden de bu kelimeydi. Jung bunu insan bilincinin kökenine dair efsanevi bir açıklama olarak okudu. Valentinus'un, ilk çiftin en küçük kızı Wisdom'ın, aşk olarak yorumladığı Babayı tanıma tutkusuna nasıl kapıldığını anlattığı gibi, bir psikanalist de bu efsanenin devamında bir anlam bulabilir. Onu duygusal çalkantılardan kurtaran ve orijinal yerine geri döndüren, "her şeyi destekleyen ve koruyan bir güç"⁶⁴ olan, Sınır adı verilen bir güçle karşılaşmamış olsaydı, onu tanıma çabaları onu kendi kendini yok etmeye sürükleyecekti. Philip İncili'nin yazarı Valentinus'un bir takipçisi, deneyimsel hakikat ile sözlü tanımlama arasındaki ilişkiyi araştırıyor. "Hakikat dünyada isimleri var etmiştir çünkü isimsiz öğretmek mümkün değildir" diyor. ⁶⁵ Ama hakikatin sembollere bürünmesi gerekir: "Hakikat dünyaya çıplak olarak gelmedi, tipler ve görüntüler halinde geldi. İnsan hakikati başka türlü alamaz." ⁶⁶ Bu gnostik öğretmen, sanki bunların hepsi kendilerinin dışındaki "şeyler"miş gibi, Tanrı'ya, Mesih'e, dirilişe ya da kiliseye inandıklarını iddia ederek, din dilini gerçek bir dille karıştıranları eleştirir. Çünkü sıradan konuşmada her kelimenin belirli, dışsal bir olguya gönderme yaptığını açıklıyor; kişi "güneş olmadan güneşi görür, gökyüzünü, yeri ve diğer her şeyi görür, ama o bunlar değildir." ⁶⁷ Din dili, [133]

--- SAYFA 172 ---

GNOSTİK İNCİLLER ise içsel bir dönüşümün dilidir; İlahi gerçekliği algılayan kişi "gördüğü şey olur": . . . Ruh'u gördün, ruh oldun. Mesih'i gördün, Mesih oldun. [Babayı gördün, sen] Baba olacaksın. . . . Kendini görüyorsun ve ne görüyorsan o olacaksın. 68 İlim sahibi olan kişi "artık Hıristiyan değil, Mesih" olur. 69 O halde böyle bir gnostisizmin Ortodoks Hıristiyanlığa karşı bir protesto hareketinden daha fazlası olduğunu görebiliriz. Gnostisizm aynı zamanda erken Katolik kilisesi haline gelen kurum türünün gelişimine örtülü olarak karşı çıkan dini bir bakış açısını da içeriyordu. Kendilerinin "İsa olmayı" bekleyenler, kilisenin kurumsal yapılarının (piskopos, rahip, inanç, kanon veya ritüel) nihai otoriteyi taşıdığını muhtemelen kabul etmeyeceklerdi. Bu dini bakış açısı, gnostisizmi yalnızca ortodoksluktan değil, aynı zamanda tüm benzerliklere rağmen psikoterapiden de ayırır; çünkü psikoterapötik mesleğinin çoğu üyesi, gerçek varoluşu hayal gücünün uydurmalarına atfetmeyi reddetme konusunda Freud'u takip eder. Ruhun içindekileri keşfetme çabalarını evrenin sırlarını keşfetmeye eşdeğer görmüyorlar. Ancak pek çok gnostik, birçok sanatçı gibi, evrensel gerçekleri - "kimiz, nereden geldik, nereye gidiyoruz?" - anlamının anahtarı olarak içsel öz-bilgiyi arar. Yarışmacı Thomas'ın Kitabı'na göre, "Kendini bilmeyen hiçbir şey bilmiyordur, ama kendini bilen kişi aynı zamanda her şeyin derinliklerine dair bilgiye zaten ulaşmıştır." 70 İnsan deneyimini araştıran kişinin aynı anda ilahi gerçekliği keşfettiği yönündeki bu inanç, gnostisizmi belirgin bir şekilde dini bir hareket olarak belirleyen unsurlardan biridir. Hippolytus'un bildirdiğine göre Simon Magus, her insanın bir mesken olduğunu ve "sonsuz bir gücün onda barındığını... evrenin kökenini" iddia etmiştir. 71 Ama o sonsuz güç [134]'te mevcut olduğundan

--- SAYFA 173 ---

Gnosis: Tanrı'nın Bilgisi Olarak Kendini Bilme iki mod, biri gerçek, diğeri potansiyel, yani bu sonsuz güç "herkeste gizli bir durumda mevcuttur", ancak "potansiyel olarak, gerçekte değil." 72 Bu potansiyeli nasıl hayata geçirebiliriz? Şu ana kadar anılan gnostik kaynakların çoğu, yalnızca müridi bilgiyi aramaya yönlendiren aforizmalar içeriyor, ancak kimseye nasıl arama yapılacağını anlatmaktan kaçınıyor. Görünüşe göre bunu kendi başına keşfetmek, kendini bilmeye doğru atılan ilk adımdır. Nitekim Tomas İncili'nde havariler İsa'dan kendilerine ne yapmaları gerektiğini söylemesini isterler: Öğrencileri O'na sorular sordular ve şöyle dediler: "Oruç tutmamızı ister misin? Nasıl dua edelim? Sadaka verelim mi? Hangi diyeti uygulayalım?" İsa şöyle dedi: "Yalan söylemeyin ve nefret ettiğiniz şeyi yapmayın ..." 73 Onun ironik cevabı onları tekrar kendilerine döndürüyor: Birinin yalan söylediğini ya da neyden nefret ettiğini kendinden başka kim yargılayabilir? Bu tür şifreli cevaplar, öğretileri kendi öğrencilerinden bazılarını felsefeden uzaklaştırırken gnostiklere saldıran neo-Platonik filozof Plotinus'tan sert eleştiriler aldı. Plotinus, gnostiklerin öğretmeye yönelik bir programlarının olmadığından şikayet ediyordu: "Onlar sadece 'Tanrıya bakın!' diyorlar ama kimseye nereye veya nasıl bakacağını söylemiyorlar." 74 Ancak Nag Hammadi'de keşfedilen kaynakların birçoğu ruhsal disiplin tekniklerini tanımlamaktadır. Nag Hammadi kütüphanesindeki en uzun metin olan Zostrianos, bir manevi ustanın aydınlanmaya nasıl ulaştığını anlatıyor ve üstü kapalı olarak diğerlerinin takip edeceği bir program ortaya koyuyor. Zostrianos, öncelikle muhtemelen münzevi uygulamalarla fiziksel arzularını kendisinden uzaklaştırması gerektiğini anlatıyor. İkincisi, meditasyonla zihnini sakinleştirerek "zihindeki kaosu"75 azaltması gerekiyordu. Daha sonra, "kendimi düzelttikten sonra mükemmel çocuğu gördüm"76 diyor; ilahi mevcudiyetin bir vizyonu. Daha sonra şöyle der: "Bu konuları anlamak için düşünüyordum... Ruhuma layık bir dinlenme yeri aramayı bırakmadım..." 77 Ancak daha sonra "derin bir sıkıntıya" kapılıp ilerleyişinden cesareti kırılarak, vahşi hayvanlar tarafından öldürüleceğini yarı yarıya tahmin ederek çöle gitti. Orada Zostrianos'un anlattığına göre ilk olarak kendisi [135]

--- SAYFA 174 ---

G NOSTİK İNCİLLER "ebedi ışığın bilgisinin elçisi" 78 ile ilgili bir görüntü aldılar ve başkalarını teşvik etmek için anlattığı birçok başka görüntü de deneyimlediler: "Neden tereddüt ediyorsunuz? Aradığınızda arayın; davet edildiğinizde dinleyin... Işığa bakın. Karanlıktan kaçın. Kendi yıkımınıza doğru sapmayın." 79 Diğer gnostik kaynaklar daha spesifik talimatlar sunar. Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma, daha yüksek bilgiye yükselişe rehberlik eden bir "gelenek düzeni"ni açığa çıkarır. Diyalog biçiminde yazılan Söylev, öğrencinin ruhani hocasına bir sözünü hatırlatmasıyla açılıyor: "[Ey babacığım], dün bana aklımı sekizinciye [getireceğine] söz vermiştin, sonra da beni dokuzuncuya getireceğine söz vermiştin. Geleneğin sırasının bu olduğunu söylemiştin." 80 Öğretmeni tasdik eder: "Ey evladım, emir budur. Ama vaad, insanın fitratına göreymi." 81 Öğrencinin aradığı anlayışı ortaya çıkarması gerektiğini açıklıyor: "Ben eylemi sizin için ortaya koyuyorum. Ama anlayış sizin içinizde yaşıyor. Sanki güç bende hamile kalmış gibi." 82 Öğrenci hayrete düştü; O halde güç aslında onun içinde mi? Usta, öğrencinin daha yüksek seviyelere, "sekizinci ve dokuzuncu" seviyeye gelebilmesi için her ikisinin de dua etmesini önerir. O, ahlaki çaba ve adanmışlığın etkisiyle, anlayışın ilk yedi düzeyinde zaten ilerleme kaydetmiştir. Ancak mürit, şu ana kadar ilahi bilgi konusunda ilk elden bir deneyime sahip olmadığını itiraf ediyor: "Ey babacığım, bana kitaplarda gelen güzellikten başka bir şey anlamıyorum." 83 Artık dolaylı bilginin ötesine geçmeye hazır olduğundan, ikisi "kendisiyle sessizce konuşulan mükemmel, görünmez Tanrı'ya" duaya katılırlar. 84 Dua, kutsal kelimeler ve sesli harflerden oluşan bir ilahiye doğru ilerliyor: "Zoxathazo a ôô èè ôôô èèè ôôôô èè ôôôôôôôôôô ôôôôôô uuuuuu ôôôôôôôôôô ôôô Zozazoth." 85 İlahiyi seslendirdikten sonra öğretmen şöyle dua eder: "Tanrım... kabul et-"

--- SAYFA 175 ---

Gnosis: Tanrı Bilgisi olarak Kendini Bilme, içimizdeki ruhu yönlendirir." 86 Sonra vecd durumuna girer: ". . . Anlıyorum! Tarif edilemez derinlikler görüyorum. Sana nasıl söyleyeyim oğlum? . . . Evreni nasıl [tanımlayacağım]? Ben aklım ve ruhu hareket ettiren başka bir akıl görüyorum! Beni saf unutkanlıktan uzaklaştıran şeyi görüyorum. Bana güç veriyorsun! Kendimi görüyorum! Konuşmak istiyorum! Korku beni kısıtlıyor. Tüm güçlerin üstünde olan, başlangıcı olmayan gücün başlangıcını buldum. . . . Dedim ki: Ey oğlum, ben Akıl'ım. Ben gördüm! Dil bunu ortaya çıkaramaz. Sekizinci bölümün tamamı boyunca, ey oğlum, içindeki ruhlar ve melekler sessizce bir ilahi söylerler. Ve ben, Zihin, anlıyorum." 87 Bunu izleyen öğrencinin kendisi de coşkuyla dolar: "Seviniyorum, ey babacığım, çünkü seni gülümserken görüyorum. Ve evren seviniyor." Öğretmenin kendisinin ilahi olanı temsil ettiğini gören öğrenci ona yalvarır: "Ruhumun büyük ilahi vizyondan mahrum kalmasına izin vermeyin. Çünkü evrenin efendisi olarak senin için her şey mümkün." Usta ona sessizce şarkı söylemesini ve "ne istediğini sessizce sormasını" söyler: Övmeyi bitirdiğinde şöyle bağırdı: "Peder Trismegistus! Ne diyeyim? Biz bu ışığı aldık. Ve ben de aynı vizyonu sende görüyorum. Sekizinciye ve içindeki ruhları, dokuzuncuya ve onun güçlerine ilahi söyleyen melekleri görüyorum. . . . Evrenin sonuna ve başlangıcına, insanın arayışının nesnesine, ölümsüz keşfine dua ediyorum. . . Ben senin ruhunun aracıyım. Zihin senin mızrapındır. Ve senin öğütlerin beni cesaretlendiriyor. Kendimi görüyorum! Senden güç aldım. Çünkü senin sevgin bize ulaştı." 88 Usta öğrenciye, "adım adım ilerleyecek ve ölümsüzlük yoluna girecek" diğerlerine rehberlik etmesi için deneyimlerini bir kitaba (muhtemelen Söylemin kendisine) yazmasını söylerken Konuşma sona erer. . . . dokuzuncuya ortaya çıkaran sekizincinin anlayışına." 89 [137]

--- SAYFA 176 ---

GNOSTİK İNCİLLER "Yabancı" (kelimenin tam anlamıyla "başka bir ırktan olan") anlamına gelen ve dünyaya "yabancı" hale gelen ruhsal açıdan olgun kişiye atıfta bulunan Allogenes adlı bir diğer olağanüstü metin de irfana ulaşmanın aşamalarını anlatmaktadır. Burada inisiye Messos ilk aşamada "içinizdeki gücü" öğrenir. Allogenes ona kendi ruhsal gelişim sürecini şöyle açıklıyor: . . [Ben] çok rahatsız oldum ve [ben] kendime döndüm. . . . Beni [çevreleyen] ışığı ve içimdeki iyiliği gördükten sonra ilahi oldum. 90 Daha sonra, diye devam ediyor Allogenes, dişil bir gücün, "tüm yüceliklere ait olan" Youel'in bir vizyonunu aldı ve ona şunları söyledi: . . . "Eğitiminiz tamamlandığına ve içinizdeki iyiliği bildi inize göre, büyük bir sessizlik ve büyük bir gizem içinde koruyaca ınız   l  G   ile ilgili şeyleri dinleyin ..." 92 Bu g  , paradoksal bir şekilde, zza zza zza sesini çıkarsa da sessizdir. 93 Bu, Konuşma'daki ilahi gibi, sesin tonlanması içeren meditasyon tekniğini akla getirir. İlk olarak "içimdeki iyiliği" keşfeden Allogenes, ikinci aşamaya, yani kendini tanımaya ilerledi. [Ve sonra ben] [vahyin] bana gelmesi için dua ettim. . . . Umutsuzlu a kapılmadım. . . Kendimi buna hazırladım ve yüz yıl boyunca kendi kendime danıştım. Ve ben büyük bir nur ve mübarek bir yol içerisinde bulunduğum için çok sevinmiştim. . . 94 Bunun ardından Allogenes, beden dışında bir deneyim yaşadığını ve kendisine özel talimat veren "kutsal g  ler" gördüğünü söylüyor: . . . "Ey Allo[g]enler, kutsanmışlı ınızı görün... sessizlik içinde, kendinizi olduğunuz gibi tanıyın ve kendinizi arayarak, hareket ettiğini g rece iniz Canlılı a y kselin. Ve eğer ayakta durmanız imkansızsa, hiçbir şeyden korkmayın; fakat [138]

--- SAYFA 177 ---

Gnosis: Tanrı'nın Bilgisi olarak Kendini Bilgi Eğer ayakta durmak, Varoluř'a yükselmek istiyorsanız, onu ayakta ve hareketsiz halde bulacaksınız. . . Ve bir vahiy aldı ın zaman. . . ve sen o yerde korkarsın, enerjiler yüzünden geri  ekilirsin. Ve o yerde m kemmelleşti inizde, kendinizi sakınleştirin." 95 "Kutsal g  ler" hakkındaki bu konuşma, gnostik mezhep  yeleri tarafından ritüel eğitimi sırasında inisiye için canlandırılan dramatik bir performansta mı okunacak? Aday cevabını açıklamaya devam etmesine rağmen metin şunu söylemiyor: şimdi bu şeyleri orada bulunanlar bunları konuşurken dinliyordum. I imde bir sessizlik sessizliği vardı ve kendimi (ben) olarak bildiğim kutsanmışlı ı duydum. Talimatın ardından inisiye kendisinin "vahiy" ile dolu olduğunu söylüyor. . . G   aldım. . . I imde var olanı,   l  G   ve onun kontrol edilemezli inin ortaya çıkışını biliyordum."97 Bu keşifle kendinden geçen Allogenes daha da ileri gitmek ister: "Ben anlatılamaz ve Bilinmeyen Tanrı'yı arıyordum."98 Ancak bu noktada "g  ler" Allogenes'e bu nafile girişiminden vazgeçmesini söyler. Diğer birçok gnostik kaynağın aksine Allogenes, kişinin öncelikle "içsel olan iyiliği" tanıyabilece ini ve ikincisi, kendini ve "içinde var olanı" bilmektir, ancak kişi Bilinmeyen Tanrı'nın bilgisine ulaşamaz. Bunu yapmaya yönelik herhangi bir girişim, "içinizdeki  abasızlı ı" engeller. Bunun yerine inisiye, "birincil vahiy tarafından sağlanan kapasiteye uygun olarak" Tanrı hakkında bilgi almakla yetinmelidir.99 O halde ruhsal gelişim için gerekli olan kendi deneyimi ve bilgisi, Tanrı hakkında olumsuz biçimde anlayış edinmenin temelini sa lar. insan bilgisinin: ". . (Kim) (Allah'ı) her bakımdan kendi gibi görürse veya onun irfan gibi bir şey olduğunu söylerse, ona karşı günah işlemiş olur. . . Çünkü Allah'ı tanıımıyordu." 100 [139]

--- SAYFA 178 ---

GNOSTİK İNCİLLER Güçler ona "daha fazla bir şey aramaması, gitmesi... Aramaya daha fazla zaman harcamak uygun değil" talimatını verdi. 101 Allogenes bunu "layık olanların hatırına" yazdığını söylüyor. 102 İnisiyenin deneyiminin, dualar, ilahiler, talimatlar ve meditasyona çekilmesiyle noktalanan bölümler de dahil olmak üzere ayrıntılı anlatımı, metnin, içindeki ilahi gücün bilgisi olan o öz-bilgiyi elde etmek için gerçek inisiyasyon tekniklerini kaydettiğini düşündürmektedir. Ancak manevi disipline ilişkin gnostik öğretilerin çoğu, prensip olarak, yazılmamış olarak kaldı. Çünkü yazılanları herkes okuyabilir; "olgun" olmayanlar bile. Gnostik öğretmenler genellikle gizli talimatlarını saklıyor, her adayın bunu almaya uygun olduğundan emin olmak için bunu yalnızca sözlü olarak paylaşıyorlardı. Bu tür bir eğitim, her öğretmenin, her adaya yüksek derecede seçilmiş, bireysel ilgi gösterme sorumluluğunu üstlenmesini gerektiriyordu. Ve adayın da bu sürece enerji ve zaman (genellikle yıllar) ayırmasını gerektiriyordu. Tertullianus, Valentinianus'un inisiyasyonunu alaycı bir şekilde, ilk önce gruplarına tüm erişimi işkence koşullarıyla kuşatan Eleusis gizemlerinininkiyle karşılaştırır; ve üyelerini kaydetmeden önce uzun bir inisiyasyona, hatta usta öğrencileri için beş yıl eğitime ihtiyaç duyarlar, böylece tam bilginin bu şekilde askıya alınmasıyla fikirlerini eğitebilirler ve görünüşe göre gizemlerinin değerini, onlara yönelik yarattıkları özlemle orantılı olarak yükseltebilirler. Daha sonra susma görevi gelir. . . 103 Açıkçası, Budist öğretisinin daha yüksek seviyeleri gibi böyle bir disiplin programı sadece birkaç kişinin ilgisini çekecektir. İçimizdeki ilahi olanın keşfi gibi gnostik öğretinin ana temaları o kadar çok kişinin ilgisini çekmiş ve Katolik öğretilerine büyük bir tehdit oluşturmuş olsa da, gnostisizmin dini bakış açıları ve yöntemleri kitlesel dinlere uygun değildi. Bu bakımdan, sunulan Yeni Ahit kanonunu temel alan birleşik bir dini perspektifi ifade eden Katolik kilisesinin son derece etkili organizasyon sistemi ile eşleşmezdi [140]

--- SAYFA 179 ---

Gnosis: Tanrı Bilgisi Olarak Kendini Bilme, inisiyenin inancın yalnızca en basit esaslarını itiraf etmesini gerektiren ve vaftiz ve komünyon gibi basit ve derin ritüelleri kutlayan bir inançtır. Aynı temel doktrin, ritüel ve organizasyon çerçevesi, ister Roma Katolik, ister Ortodoks veya Protestan olsun, bugün neredeyse tüm Hristiyan kiliselerini ayakta tutmaktadır. Bu unsurlar olmadan, Hristiyan inancının nasıl hayatta kalabileceği ve yirmi yüzyıl boyunca dünyanın her yerinde bu kadar milyonlarca taraftarı cezbedebileceği hayal bile edilemez. Zira fikirler tek başına bir dini güçlü kılmaz, her ne kadar onlar olmadan başarılı olamazsa da; İnsanları ortak bir aidiyet içinde tanımlayan ve birleştiren sosyal ve politik yapılar da aynı derecede önemlidir. [141]

--- SAYFA 180 ---

SONUÇ Tarihi kendi yöntemleriyle yazanlar KAZANANLARDIR. O halde başarılı çoğunluğun bakış açısının Hristiyanlığın kökenine ilişkin tüm geleneksel açıklamalara hakim olmasına şaşmamak gerek. Bu terimleri ilk önce Kilise Hristiyanları tanımladılar (kendilerini "ortodoks", rakiplerini ise "sapkın" olarak adlandırdılar); daha sonra zaferlerinin tarihsel olarak kaçınılmaz olduğunu veya dini terimlerle "Kutsal Ruh tarafından yönlendirildiğini" -en azından kendilerini tatmin edecek şekilde- göstermeye başladılar. Ancak Nag Hammadi'deki keşifler temel soruları yeniden gündeme getiriyor. Onlar, Hristiyanlığın çok farklı yönlerde gelişmiş olabileceğini ya da bildiğimiz Hristiyanlığın hiçbir şekilde varlığını sürdürmemiş olabileceğini öne sürüyorlar. Eğer Hristiyanlık çok biçimli kalsaydı, antik çağın düzinelerce rakip dini kültürleriyle birlikte tarihten silinip gidebilirdi. Hristiyan geleneğinin hayatta kalmasını, yeni ortaya çıkan kilisenin geliştirdiği örgütsel ve teolojik yapıya borçlu olduğumuza inanıyorum. Benim gibi Hristiyanlığa güçlü bir ilgi duyan herkes bunu büyük bir başarı olarak görecektir. O halde şaşırmamıza gerek yok,[142]

--- SAYFA 181 ---

İnançta yer alan dini fikirlerin ("Tek Tanrı'ya inanıyorum", "Her Şeye Gücü Yeten Baba" ve Mesih'in enkarnasyonu, ölümü ve "üçüncü günde" bedensel dirilişi, "kutsal, katolik ve havarisel kiliseye olan inanca kadar") Ortodoks Hristiyanlığın oluşumundaki sosyal ve politik meselelerle örtüştüğü sonucuna varılmıştır. Dahası, tarihçilerin kendileri entelektüel olma eğiliminde olduğundan, çoğu kişinin ortodoks ve gnostik Hristiyanlar arasındaki tartışmayı "fikirlerin tarihi" çerçevesinde yorumlaması şaşırtıcı değildir; sanki bizzat insan eyleminin temel dayanağı olduğu varsayılan fikirler (muhtemelen bazı bedensiz hallerde) üstünlük için savaşıyormuş gibi. Kendisi de son derece zeki ve soyut düşüncüyü seven bir adam olan Tertullianus, "kafirlerin ve filozofların" aynı sorularla ilgilenmesinden şikayet ediyordu. "İnsanları sapkın yapan sorular"¹ şöyle diyor: İnsanlık nereden ve nasıl geliyor? Kötülük nereden geliyor ve neden? Tertullianus (en azından kiliseyle şiddetli bir şekilde kopmadan önce), Katolik kilisesinin bu sorulara "daha doğru" cevaplar sunması nedeniyle galip geldiğinde ısrar ediyor. Ancak Hristiyanların, gnostik ve ortodoksların çoğunluğu, her geleneğin dindar insanları gibi, öncelikle dini deneyimin ifadeleri veya simgeleri olarak fikirlerle ilgileniyorlardı. Bu tür deneyimler, tüm dini fikirlerin kaynağı ve test alanı olmaya devam etmektedir (örneğin, bir erkek ve bir kadının, Tanrı'nın erkek olduğu fikrini muhtemelen farklı şekilde deneyimlemeleri muhtemeldir). O halde Gnostisizm ve ortodokslik çok farklı türden insan deneyimlerini dile getiriyordu; Farklı türdeki kişilere hitap ettiğinden şüpheleniyorum. Çünkü gnostik Hristiyanlar kötülüğün kökenini araştırdıklarında, bizim yaptığımız gibi, bu terimi öncelikle ahlaki kötülük açısından yorumlamadılar. Yunanca kakia terimi (İngilizce "hastalık" terimi gibi) başlangıçta "kötü olan" anlamına geliyordu; fiziksel acı, hastalık, acı, talihsizlik, her türlü zarar gibi kişinin kaçınmak istediği şey. Valentinus'un takipçileri kakia'nın kaynağını sorduklarında özellikle duygusal zarara değindiler— [143]

--- SAYFA 182 ---

GNOSTİK İNCİLLER Korku, kafa karışıklığı, keder. Hakikat İncili'ne göre, kendini keşfetme süreci, insanın, sanki bir sisin içinde kaybolmuş ya da uykusunda korkunç kabuslarla karşılaşmış gibi, insanlık durumunun "ızdırap ve dehşetini"² deneyimlemesiyle başlar. Gördüğümüz gibi Valentinus'un insanlığın kökenine ilişkin efsanesi, ölüm ve yıkım beklentisini gnostik arayışının deneyimsel başlangıcı olarak tanımlar. "Tüm maddiliğin üç deneyimden (ya da: acıdan) oluştuğunu söylüyorlar: terör, acı ve kafa karışıklığı [aporia; kelimenin tam anlamıyla "yolsuzluk", nereye gideceğini bilmemek]." ³ Bu tür deneyimler, özellikle de ölüm ve yok olma korkusu ilk etapta bedende yer aldığından, gnostik, onu kaçınılmaz olarak acıya sürükleyen sabotajcı olarak görerek bedene güvenmeme eğilimindeydi. Gnostik, evrende hüküm süren kör güçlere de güvenmedi; sonuçta bunlar bedeni oluşturan güçlerdir. Salıverilmeyi ne sağlayabilir? Gnostikler acıdan kurtulmanın tek yolunun insanlığın evrendeki yeri ve kaderi hakkındaki gerçeği anlamak olduğu inancına vardılar. Tek yanıtın içeride bulunabileceğine inanan gnostik, son derece özel bir içsel yolculuğa çıktı. Kendi doğasını -insan doğasını- kendisi "her şeyin kaynağı", birincil gerçeklik olarak deneyimlemeye gelen kişi aydınlanma alacaktır. Özsel Öz'ü, içteki ilahi olanı fark eden gnostik, ilahi varlıkla özdeşleşmesini kutlamak için dış kısıtlamalardan kurtulmanın sevinciyle güldü: Gerçeğin müjdesi, Gerçeğin Babası'ndan onu tanıma lütfunu almış olanlar için bir sevinçtir. . . Çünkü onları kendinde keşfetti ve onlar da kendilerinde onu, anlaşılmaz, akıl almaz olanı, mükemmel olan, her şeyi yaratan Baba'yı keşfettiler. ⁴ Bu süreçte gnostikler insan doğasının büyüklüğünü kutladılar -muhalifleri ezici bir çoğunlukla abarttıklarını söylediler. İnsanlığın kendisinin, ilkel varlığı içinde, "her şeyin üstünde Tanrı" olduğu açıklandı. Onun fikriyle aynı fikirde olan filozof Plotinus [144]

--- SAYFA 183 ---

Sonuç ustası Platon, evrenin ilahi bir şekilde yaratıldığını ve yıldızlar da dahil olmak üzere insan dışı zekaların ölümsüz ruhu paylaştığını söyleyerek gnostikleri "kendileri hakkında çok iyi düşündükleri ve evren hakkında çok kötü düşündükleri" için kınadı. 6 Her ne kadar büyük Britanyalı bilim adamı Arthur Darby Nock'un ifade ettiği gibi, gnostisizm "toplumdan geri çekilmeyi değil, içsel iyiliğe odaklanma arzusunu içeriyorsa" da7, gnostik temelde yalnız bir yol izledi. Tomas İncili'ne göre İsa bu yalnızlığı övmektedir: "Ne mutlu yalnızlara ve seçilmişlere, çünkü sizler Krallığı bulacaksınız. Çünkü siz ondansınız ve ona geri döneceksiniz." 8 Bu yalnızlık, gnostiklerin doğrudan deneyimin önceliği konusundaki ısrarından kaynaklanmaktadır. Hiç kimse bir başkasına hangi yola gideceğini, ne yapacağını, nasıl davranacağını söyleyemez. Gnostik, geçici bir önlem dışında, kişi kendi yolunu bulana kadar başkalarının söylediklerini inançla kabul edemezdi, gnostik öğretmen Herakleon'un söylediği gibi "insanlar ilk başta başkaları aracılığıyla Kurtarıcı'ya inanmaya yönlendirilir", ancak olgunlaştıklarında "artık yalnızca insan tanıklığına güvenmezler", bunun yerine "gerçeğin kendisi" ile kendi doğrudan ilişkilerini keşfederler. 9 İkinci elden tanıklığı, hatta elçilerin ve Kutsal Yazıların tanıklığını takip eden kişi, İsa'nın öğrencilerine, peygamberlerden alıntı yaptıklarında yaptığı azarlamayı hak edebilir: "Siz, huzurunuzda yaşayanı görmezden geldiniz ve (yalnızca) ölümler hakkında konuştunuz." 10 Gnostiklerin kişinin gerçekten irfana ulaştığının kanıtı olarak değer verdiği şiirleri, görüş anlatımlarını, mitleri ve ilahileri ancak doğrudan deneyim temelinde yaratabilirdi. Bu başarı ile karşılaştırıldığında diğerlerinin hepsi geride kalıyor. Eğer "çoğunluk" -aydınlanmamış insanlar- aile hayatında, cinsel ilişkilerde, işte, politikada, sıradan işte veya boş zamanlarında doyum bulacaklarına inanıyorlarsa, gnostik bu inancı bir yanılsama olarak reddetti. Bazı radikaller cinsellik veya parayla ilgili tüm işlemleri reddettiler: Kim cinsel ilişkiyi ve Mammon'u reddederse "onun [İnsanoğlu] neslinden olduğunu gösterdiğini" iddia ettiler. 11 Valentinianusçular gibi diğerleri [145]

--- SAYFA 184 ---

GNOSTİK İNCİLLER Evliyediler, çocuk yetiştirdiler, sıradan işlerde çalıştılar, ancak dindar Budistler gibi tüm bunları, irfanın yalnız, içsel yoluna göre ikincil olarak görüyorlardı. Öte yandan Ortodoks Hristiyanlık farklı türde bir deneyim dile getiriyordu. Ortodoks Hristiyanlar diğer insanlarla olan ilişkileriyle -gnostiklerden çok daha fazla- ilgileniyorlardı. Gnostikler insanlığın orijinal kötülük deneyiminin içsel duygusal sıkıntı içerdiğinde ısrar etseler de, Ortodokslar buna karşı çıkıyordu. Adem ile Havva'nın öyküsünü hatırlatarak, insanlığın kötülüğü, özünde "iyi" olan doğal düzeni ihlal etmesiyle keşfedildiğini açıkladılar. Ortodokslar kötülüğü (kakia) öncelikle başkalarına karşı şiddet olarak yorumladılar (böylece terimin ahlaki çağrışımını da verdiler). Başkalarına karşı fiziksel saldırıyı (cinayet, hırsızlık, zina) yasaklayan Musa Kanunu'nu, İsa'nın öfke, şehvet ve nefret gibi zihinsel ve duygusal şiddeti bile yasaklaması açısından revize ettiler. İnsanların çektiği acıların insan hatasından kaynaklandığını kabul eden Ortodoks Hristiyanlar, doğal düzeni onayladılar. Dünyanın ovaları, çölleri, denizleri, dağları, yıldızları ve ağaçları insanlığa uygun bir yuva oluşturur. Bu "iyi" yaratılışın bir parçası olarak, Ortodokslar insan biyolojisinin süreçlerini tanıdılar: Cinselliğe (en azından evlilikte), üremeye ve insan gelişimine güvenme ve onaylama eğilimindeydiler. Ortodoks Hristiyan, Mesih'i ruhları bu dünyadan aydınlanmaya götüren biri olarak değil, "Tanrı'nın doluluğu"nun insan deneyimine -bedensel deneyime- onu kutsallaştırmak için inmesi olarak görüyordu. Irenaeus, Mesih'in insanlığın hiçbir durumunu küçümsemediğini veya bundan kaçınmadığını, insan ırkı için belirlediği ancak her çağda kutsadığı yasayı kendisi için bir kenara bırakmadığını beyan eder. . . Bu nedenle her çağdan geçerek bebekler için bir bebek haline gelir ve böylece bebekleri kutsar; çocuklar için bir çocuk, böylece bu yaştakileri kutsallaştırıyor. . . gençler için bir gençlik. . . Ve . . . çünkü o yaşlılara göre yaşlı bir adamdı. . . aynı zamanda yaşlıları da kutsallaştırıyor. . . sonra nihayet ölümün kendisine geldi. 12 [146]

--- SAYFA 185 ---

Sonuç Teorisinin tutarlılığını sürdürmek için Irenaeus, İsa'nın otuzlu yaşlarında öldüğü yönündeki yaygın geleneği revize etti: İsa'nın katılımıyla yaşlılığın kutsanmaması için Irenaeus, İsa'nın öldüğünde elli yaşın üzerinde olduğunu savundu. 13 Ancak sıradan yaşamı kutsal kılan yalnızca Mesih'in öyküsü değildir. Ortodoks kilisesi, biyolojik varoluşun önemli olaylarını onaylamak için yavaş yavaş ritüeller geliştirdi: Efkariyada yemeğin paylaşılması; evlilikte cinsellik; vaftizde doğum; meshedilmiş hastalık; ve cenazelerde ölüm. Bu olayların topluluklarda, ailede ve sosyal yaşamda kutladığı sosyal düzenlemelerin tümü, Ortodoks inananlar için hayati derecede önemli ahlaki sorumluluklar taşıyordu. İnanlı kişi, kilise liderlerinin sürekli olarak hayatın en pratik meselelerinde günah işlenmeye karşı uyarıda bulunduğunu duydu: iş hayatında hile yapmak, eşe yalan söylemek, çocuklara veya kölelere zulmetmek, fakirleri görmezden gelmek. Pagan eleştirmenleri bile Hristiyanların, yoksulların en büyük iki kaygısını hafifleterek onlara seslendiğini fark etti: Hristiyanlar yoksullara yiyecek sağlıyordu ve ölümleri gömüyordu. Gnostik kendisini "binde biri, on binde ikisi"¹⁴ olarak görürken, ortodoks kendisini ortak insan ailesinin bir üyesi ve evrensel bir kilisenin bir üyesi olarak deneyimledi. Profesör Helmut Koester'a göre, "Ortodoksluğun testi, bir kulüp, okul ya da mezhep ya da yalnızca bir dizi ilgili dindar birey yerine bir kilise inşa edip edemeyeceğidir." ¹⁵ Üçüncü yüzyılın en parlak ilahiyatçısı olan Origen, kendisi de sapkınlık şüphesiyle karşı karşıya kalmasına rağmen, Tanrı'nın yalnızca entelektüel veya manevi elit kesimin erişebileceği bir kurtuluş yolu sunmayacağını ilan ederken ortodoks bakış açısını ifade etti. Kilisenin öğrettiği şeyin basit, oybirliğiyle kabul edilen ve herkes tarafından erişilebilir olması gerektiğine katılıyordu. Irenaeus, Tanrı'nın yarattığı güneşin tüm dünyada bir ve aynı olması gibi, gerçeğin tebliğinin de her yerde parladığını ve isteyen tüm insanları aydınlattığını bildirir. . . Kiliselerdeki yöneticilerin hiçbiri de bunu yapmayacak.[147]

--- SAYFA 186 ---

GNOSTİK İNCİLLER Belagat konularında ne kadar yetenekli olursa olsun, bunlardan farklı doktrinler öğretir. 16 Irenaeus, topluluğunu, inançlarının mutlak otoriteye dayandığına inanmanın güvenliğinden yararlanmaya teşvik etti: kanonik olarak onaylanmış Kutsal Yazılar, inanç, kilise ritüeli ve ruhban hiyerarşisi. Hristiyan geleneğinin bilinen en eski kaynaklarına - İsa'nın sözlerine - geri dönersek (her ne kadar akademisyenler hangi sözlerin gerçekten özgün olduğu konusunda hemfikir olmasalar da), Hristiyanlığın hem gnostik hem de ortodoks biçimlerinin, Mesih'in öğretisi ve önemine ilişkin farklı yorumlar olarak nasıl ortaya çıkabileceğini görebiliriz. Yalnızlıktan hoşlananlar, Luka'nın Yeni Ahit müjdesinde bile İsa'nın "kendi babasından, annesinden, karısından, çocuklarından, erkek ve kız kardeşlerinden, hatta kendi hayatından bile nefret etmeyen kişi benim öğrencim olamaz" sözünü içerdiğini fark edeceklerdir. 17 Kendisini takip edenlerin kendisine katılmak için her şeyden -ailelerinden, evlerinden, çocuklarından, sıradan işlerinden, zenginliklerinden- vazgeçmelerini talep etti. Ve kendisi de prototip olarak, kendi ailesini reddeden, evlilikten ve aile hayatından kaçınan evsiz bir adamdı; ne pahasına olursa olsun, hatta kendi hayatı pahasına bile olsa hakikatte ısrar eden gizemli bir gezgindi. Markos, İsa'nın öğretisini kitlelerden gizlediğini ve onu yalnızca almaya layık gördüğü birkaç kişiye emanet ettiğini anlatır. 18 Ancak Yeni Ahit müjdeleri aynı zamanda çok farklı bir yoruma uygun açıklamalar da sunar. İsa evliliği kutsadı ve onun dokunulmaz olduğunu ilan etti; 19 Etrafını saran çocukları karşıladı; 20 Ateş, körlük, felç ve akıl hastalıkları gibi insanlığın en yaygın acılarına şefkatle karşılık verdi 21 ve halkının kendisini reddettiğini anlayınca ağladı 22. Yeni Ahit'te İsa'nın bu kadar farklı portrelerine dikkat çeken William Blake, "tüm insanların gördüğü Mesih vizyonu"na karşı gnostiklerin tercih ettiği portrenin yanında yer aldı: Senin gördüğün Mesih vizyonu Benim vizyonumun en derin düşmanıdır. . . [148]

--- SAYFA 187 ---

Sonuç Seninki tüm insanlığın dostudur, Benimki körlere benzetmelerle konuşur: Benim nefret ettiğim dünyayı seninki seviyor, Senin Cennet kapıları benim Cehennem kapılarımdır. . . İkisi de gece gündüz İncil okuyor Ama benim beyaz okuduğum yerde sen siyah okuyorsun. . . Bu Sahte Mesih'i görünce öfke ve tutkuyla Sesimi tüm Ülkeye duyurdum. 23 Hristiyanlık olarak bildiği şeyden nefret eden Nietzsche yine de şöyle yazmıştı: "Tek bir Hristiyan vardı ve o da çarmıhta öldü." 24 Dostoyevski, Karamazov Kardeşler'de, kilise tarafından reddedilen Mesih'in, "insanın özgür sevgisini arzulayan, Seni özgürce takip etmesini isteyen"25 kişinin kendi vicdanının hakikatini maddi refah, toplumsal onay ve dini kesinlik yerine seçen Mesih'in vizyonunu İvan'a atfeder. Büyük Seth'in İkinci İncelemesi'nin yazarı gibi İvan da Ortodoks kilisesini insanları "özgürlükleri gerçeğinden" uzaklaştırmakla suçladı. 26 O halde, Hristiyanlığın oluşumunda, kendini keşfetmenin tek başına yolunu çizen huzursuz, araştırmacı insanlar ile insanların büyük çoğunluğuna günlük yaşamları için dini yaptırım ve etik yön veren kurumsal çerçeve arasında nasıl çatışmaların ortaya çıktığını görebiliriz. Roma'nın siyasi ve askeri örgütlenme modelini kendi amaçları doğrultusunda uyarlayan ve dördüncü yüzyılda imparatorluk desteğini kazanan Ortodoks Hristiyanlık, giderek daha istikrarlı ve kalıcı hale geldi. Gnostik Hristiyanlık, gerek ortodoksluğun geniş popöler çekiciliği açısından, Nock'un "sıradan insanlığın ihtiyaç ve arzularına bilinçsiz bir şekilde karşılık gelmesi"27 olarak adlandırdığı şey açısından, gerekse etkili organizasyonu açısından ortodoks inançla eşleşemediğini kanıtladı. Her ikisi de zamanla hayatta kalmasını sağlamıştır. Ancak ortodoksluğun yerleşme süreci diğer tüm seçenekleri dışladı. Hristiyan geleneğinin yoksullaşmasına karşın, Hristiyan ortodoksluğunun ana itici gücü haline gelen şeye alternatifler sunan gnostisizm dışarıda kalmaya zorlandı. [149]

--- SAYFA 188 ---

G NOSTİK İNCİLLER Gnostik Hristiyanların kaygıları, yeraltına sürülen bir nehir gibi, yalnızca bastırılmış bir akıntı olarak hayatta kaldı. Bu tür akımlar Orta Çağ boyunca çeşitli sapkınlık biçimleriyle yeniden ortaya çıktı; daha sonra Reformasyonla birlikte Hristiyan geleneği yeniden yeni ve çeşitli biçimlere büründü. Kendisi sapkınlıkla suçlanan Jacob Boehme gibi mistikler ve kendileri de büyük olasılıkla gnostik geleneğe aşina olmayan George Fox gibi radikal vizyonerler, yine de dini deneyimin benzer yorumlarını dile getirdiler. Ancak Reformasyon'dan ortaya çıkan hareketlerin büyük çoğunluğu (Baptist, Pentikostal, Metodist, Piskoposluk, Cemaatçi, Presbiteryen, Quaker) ikinci yüzyılda kurulan ortodoksluğun temel çerçevesi içinde kaldı. Hepsi Yeni Ahit yazılarının tek başına güvenilir olduğunu düşünüyordu; çoğu ortodoks öğretiyi kabul etti ve biçim ve yorumlarını değiştirseler bile Hristiyan kutsal törenlerini korudular. Artık Nag Hammadi'nin keşifleri bize bu süreç hakkında yeni bir bakış açısı sağladığına göre, Valentinus ve Heracleon'dan Blake, Rembrandt, Dostoyevski, Tolstoy ve Nietzsche'ye kadar çağlar boyunca bazı yaratıcı kişilerin neden kendilerini ortodoksluğun kıyısında bulduğunu anlayabiliriz. Herkes İsa'nın figüründen -doğumundan, yaşamından, öğretilerinden, ölümünden ve dirilişinden- büyülenmişti; hepsi kendi deneyimlerini ifade etmek için sürekli olarak Hristiyan sembollerine dönüyordu. Ve yine de kendilerini ortodoks kurumlara karşı isyan içinde buldular. Bugün giderek artan sayıda insan deneyimlerini paylaşıyor. Yalnızca Kutsal Yazıların, havarilerin ve kilisenin otoritesine dayanamazlar; en azından bu otoritenin kendisini nasıl oluşturduğunu ve eğer varsa ona meşruiyet veren şeyin ne olduğunu araştırmadan. Tüm eski sorular -Hristiyanlığın başlangıcında keskin bir şekilde tartışılan orijinal sorular- yeniden açılıyor: Diriliş nasıl anlaşılmalıdır? Kadınların rahiplik ve piskoposluk görevlerine katılımı ne durumda? Mesih kimdi ve inanıyla ilişkisi nasıldı? Hristiyanlık ile diğer dünya dinleri arasındaki benzerlikler nelerdir? Bu tartışmanın çoğunu gnostisizme adadım [150]

--- SAYFA 189 ---

Sonuç, sıradan okuyucunun varsayabileceği gibi, gnostisizme geri dönmeyi savunduğum anlamına gelmez; hatta ortodoks Hristiyanlığa karşı "onun yanında yer aldığım" anlamına da gelmez. Bir tarihçi olarak elbette Nag Hammadi'deki keşifleri son derece heyecan verici buluyorum, çünkü sundukları kanıtlar beni en çok büyüleyen şeyin, yani Hristiyanlığın tarihinin anlaşılmasına yönelik yeni bir perspektif açıyor. Ancak benim anladığım kadarıyla tarihçinin görevi herhangi bir tarafı savunmak değil, kanıtları araştırmak, bu örnekte Hristiyanlığın nasıl ortaya çıktığını keşfetmeye çalışmaktır. Dahası, dini sorularla ilgilenen bir kişi olarak, erken Hristiyanlığı meşgul eden tartışmaları yeniden keşfetmenin, o zaman ve şimdi tüm tartışmanın ana konusuna ilişkin farkındalığımızı keskinleştirdiğini görüyorum: Dini otoritenin kaynağı nedir? Hristiyan için soru daha spesifik bir biçim alır: Kişinin kendi deneyiminin otoritesi ile Kutsal Yazılar, ritüeller ve din adamları için iddia edilen otorite arasındaki ilişki nedir? Muhammed Ali papirüs dolu kavanozu Nag Hammadi yakınındaki bir kayalıkta parçaladığında ve altın bulamayınca hayal kırıklığına uğradığında, tesadüfen bulduğu bu şeyin ne anlama geleceğini hayal bile edemezdi. Eğer 1000 yıl önce keşfedilmiş olsaydı, gnostik metinler sapkınlıkları nedeniyle neredeyse kesinlikle yakılırdı. Ancak kendi kültürel deneyimlerimizin gündeme getirdikleri konularda bize yeni bir bakış açısı kazandırdığı yirminci yüzyıla kadar gizli kaldılar. Bugün onları farklı gözlerle okuyoruz; sadece "delilik ve küfür" olarak değil, aynı zamanda ilk yüzyıllardaki Hristiyanların da deneyimlediği gibi - ortodoks Hristiyan geleneği olarak bildiğimiz şeye güçlü bir alternatif. Ancak şimdi bizi karşı karşıya bırakan soruları düşünmeye başlıyoruz. [151]

--- SAYFA 190 ---

NOTLAR GİRİŞ 1. J. M. Robinson, Giriş, Nag Hammadi Kütüphanesi (New York, 1977), 21-22. Bundan sonra NHL olarak anılacaktır. 2. Aynı eser, 22. 3. Thomas'ın İncili 32.10-11, NHL 118'de. 4. Aynı eser, 45.29-33, NHL 126'da. 5. Philip'in İncili 63.32-64.5, NHL 138'de. 6. Yuhanna'nın Apocryphon'u 1.2-3, NHL 99'da. 7. Gospel of the Egyptians 40.12-13, NHL 195'te. 8. W. Schneemelcher tarafından yapılan tartışmaya bakınız: E. Hennecke, W. Schneemelcher, New Testament Apocrypha (Neutestamentliche Apocryphen'den tercüme), (Philadelphia, 1963), I, 97-113. Bundan sonra NT APOCRYPHA olarak anılacaktır. 9. J. A. Fitzmyer, "The Oxyrhynchus Logoi of Jesus and the Coptic Gospel Göre Thomas", Essays on the Semitic Arka Planı of the New Testament (Missoula, 1974), 355—433. 10. Robinson, Giriş, NHL 13-18'de. 11. Irenaeus, Libros Quinque Adversus Haereses 3.11.9. Bundan sonra AH olarak anılacaktır. 12. M. Malanine, H.-Ch. Puech, G. Quispel, W. Till, R. McL. Wilson, Evangelium Veritatis (Zürich ve Stuttgart, 1961), Giriş. 13. H. Koester, Thomas İncili'ne Giriş, NHL 117. 14. Gerçeğin Tanıklığı 45:23-48:18, NHL 411-412'de. 15. Thunder, Perfect Mind 13:16-14:15, NHL 271-272'de. 16. Irenaeus, AH Praefatio. 17. H.M. Schenke, Die Herkunft des sogenannten Evangelium Veritatis (Berlin, 1958; Göttingen, 1959). [153]

--- SAYFA 191 ---

Notlar 18. Hippolytus, *Refutationis Omnium Haeresium* 1. Bundan sonra REF olarak anılacaktır. 19. Bkz. F. Wisse, "Mısır'da Gnostisizm ve Erken Manastırcılık", *Gnosis: Festschrift für Hans Jonas* (Göttingen, 1978), 431-440. 20. Theodotus, Clemens Alexandrinus'ta alıntılanmıştır, *Excerpta ex Theodoto* 78.2. Bundan sonra EXCERPTA olarak anılacaktır. 21. Hippolytus, REF 8.15.1-2. Vurgu eklendi. 22. Thomas İncili 35.4-7 ve 50.28-30, NHL 119 ve 129'da birleştirilmiştir. 23. E. Conze, "Buddhism and Gnosis", *Le Origini dello Gnosticismo: Colloquio di Messina* 13-18 Aprile 1966 (Leiden, 1967), 665. 24. Hippolytus, REF 1.24. 25. Conze, "Budizm ve Gnosis", 665-666. 26. Nag Hammadi'nin bulgusundan önce bile böyle bir çeşitlilikten şüphelenen bilim adamlarından biri, *Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum* adlı kitabı ilk kez 1934'te ortaya çıkan W. Bauer'dir. Bu kitap, İngilizceye Ortodoksluk ve Heresy in Earliest Christian (Philadelphia, 1971) adıyla tercüme edildi ve yayınlandı. 27. Örneğin bkz. Bauer, Ortodoksy ve Heresy, 111-240. 28. Bkz. H.-Ch. Puech, *NT APOCRYPHA* 259 f'de. 29. Age., 250 f. 30. Age., 244. 31. H. Jonas, *Journal of Religion* (1961) 262, J. M. Robinson, "The Jung Codex: The Rise and Fall of a Monopoly", *Religious Studies Review* 3.1 Ocak 1977'de), 29. 32. Burada kısaca özetlenen olayların daha kapsamlı bir açıklaması için bkz. Robinson, "The Jung Codex", 17-30. 33. *La bourse égyptienne* (10 Haziran 1949), aktaran Robinson, "The Jung Codex", 20. 34. G. Quispel, *Jung—een mens voor deze tijd* (Rotterdam, 1975), 85. 35. Robinson, "The Jung Codex", 24 f. 36. E. Pagels, *The Johannine Gospel in Gnostic Exegesis* (Nashville, 1973); *Gnostik Pavlus: Pauline Mektuplarının Gnostik Yorumu* (Philadelphia, 1975). 37. E. Pagels, H. Koester ile birlikte, "Kurtarıcının Diyaloğu Üzerine Rapor" (CG III.5), R. McL'de. Wilson, *Nag Hammadi ve Gnosis* (Leiden, 1978), 66-74. 38. G. Garitte, *Le Muséon* (1960), 214, aktaran Robinson, "The Jung Codex", 29. 39. Tertullian, *Adversus Valentinianos* 7. 40. A. von Harnack, *History of Dogma*, çev. 3. Almanca baskıdan. (New York, 1961), I.4, 228. 41. Age., 229. 42. A.D. Nock, *Erken Yahudi olmayan Hristiyanlık ve Helenistik Arka Planı*, 2. baskı. (New York, 1964), xvi. [154]

--- SAYFA 192 ---

Notes 43. W. Bousset, *Kyrios Christos* (1. baskı, Göttingen, 1913; 2. baskı, 1921; İngilizce çev., 1970), 245. 44. R. Reitzenstein, *Poimandres: Studien zur griechisch-ägyptischen und frühchristlichen Literatur* (Leipzig, 1904; repr. Darmstadt, 1966), 81. Ayrıca bkz. *Das iranische Erlösungsmysterium* (Leipzig, 1921). 45. M. Friedländer, *Der vorchristliche jüdische Gnosticismus* (Göttingen, 1898; 2. baskı, 1972). 46. H. Jonas, *Gnosis und spätantiker Geist*, 1: *Die mitologik Gnosis* (Göttingen, 1. baskı, 1934; 2. baskı, 1964). 47. H. Jonas, *The Gnostic Religion* (Boston, 1. baskı, 1958; 2. baskı, 1963). 48. Age, 320-340. 49. W. Bauer, *Ortodoksluk ve Heresy in Earliest Christian* (Çev., 2. baskıdan, Philadelphia, 1971), xxii. 50. H. E. W. Turner, *The Pattern of Christian Truth: Erken Kilisede Ortodoksluk ve Sapkınlık Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma* (Londra, 1954). 51. C. H. Roberts, *Manuscript, Society, and Belief in Early Christian Egypt* (Londra, 1979). 52. A. Guillaumont, H.-Ch. Puech, G. Quispel, W. Till, Y. 'Abd al Masih, *Thomas'a Göre İncil: Kıpti Metin Oluşturuldu ve Çevirildi* (Leiden/New York, 1959). 53. *Nag Hammadi Yazmalarının tıpkıbasımı, Kodeks I—XIII* (Leiden, 1972). Tartışma için bkz. J. M. Robinson, "The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices", *Exceptional Papers of the Institute for Antiquity and Christian*, 4 (Claremont, 1972). 54. C. Colpe, *Die Religionsgeschichtliche Schule: Darstellung und Kritik ihres Bildes von gnostischen Erlösungsmythus* (Göttingen, 1961). 55. R. M. Grant, *Gnostisizm ve Erken Hristiyanlık*, 2. baskı. (New York, 1966), 27 vd. 56. G. Quispel, *Gnosis als Weltreligion* (Leiden, 1951). 57. H. Jonas, "Gnostik fenomenin sınırlandırılması — tipolojik ve tarihsel", *Le Origini dello Gnosticismo*'da (Leiden, 1967), 90-108. 58. E. R. Dodds, *Pagan and Christian in an Age of Anxiety* (Cambridge, 1965), 69-101. 59. G. G. Scholem, *Yahudi Gnostisizmi, Merkabah Mistisizmi ve Talmudik Gelenek* (New York, 1. baskı, 1960; 2. baskı, 1965). 60. A. D. Nock, *Din ve Antik Dünya Üzerine Denemeler*, ed. Z. Stewart (Cambridge, 1972), II, "Gnostisizm", 940 vd. 61. Bkz. A. H. Armstrong, "Gnosis ve Yunan Felsefesi", *Gnosis: Festschrift für Hans Jonas* (Göttingen, 1978), 87-124. 62. B. Layton, *Diriliş Üzerine İnceleme: Düzenleme, Çeviri, Yorum* (Missoula, 1979); "Vizyon ve Revizyon: Dirilişin Gnostik Bir Görünümü", *Bildirilerde: Nag Hammadi'nin Metinleri Üzerine Quebec Toplantısı* (Quebec, 1979). [155]

--- SAYFA 193 ---

Notlar 63. Örneğin, Bkz. H. Attridge, 1978'de New Orleans'taki SBL toplantıları için hazırlanan "Exegetical Problems in the Tripartite Tractate" ve Nag Hammadi Studies'de yayınlanacak olan Nag Hammadi'den Codex I baskısı (Leiden, 1980). 64. M. Smith, İskenderiyeli Clement ve Markus'un Gizli İncili (Cambridge, 1973); Sihirbaz İsa (San Francisco, 1978). 65. J. M. Robinson, H. Koester, Trajectories Through Early Christian (Philadelphia, 1971): özellikle bkz. Robinson, "Logoi Sophon: On the Gattung of Q", 71-113; Koester, "Bir İsa ve Dört İlkel İncil", 158-204. 66. M. Tardieu, Trois mythes gnostiques: Adam, Eros et les animaux dans un écrit de Nag Hammadi (Paris, 1974). 67. L. Schottroff, Der Glaubende und die feindliche Welt (Neukirchener, 1970). 68. P. Perkins, Gnostik Diyalog (New York, 1979). 69. P. Perkins, "Tanrıyı Aldatmak: Kendini Aşkınlık ve Gnostisizmde Numinous", Onuncu Yıllık Felsefe ve Din Enstitüsü Bildirilerinde (Boston, 1981). 70. G. MacRae, "Gnostik Metinlerde Uyku ve Uyanış", Le Origini dello Gnosticismo, 496-510. 71. G. MacRae, "Gnostik Sophia Efsanesinin Yahudi Arka Planı", Novum Testamentum 12 (1970), 97 vd. 72. Güncel bir örnek için bkz. G. MacRae, "Nag Hammadi and the New Testament", Gnosis: Festschrift für Hans Jonas, 144-157. 73. Bakınız, örneğin, B. A. Pearson, "Jewish Haggadic Traditions in the Testimony of Truth from Nag Hammadi (CGIX, 3)," Ex Orbe Religionum: Studia Geo Widengren (Leiden, 1972), 457-470; Ermeni ve İncil Araştırmaları'nda "Gnostik Edebiyatta İncil Tefsiri", ed. M. E. Stone (Kudüs, 1975), 70-80; "Melkisedek Figürü", Uluslararası Dinler Tarihi Birliği'nin XII. Uluslararası Kongresi Bildirileri Kitabı'nda (Leiden, 1975), 200-208. 74. D.M. Scholer, Nag Hammadi Bibliyografyası (Leiden, 1971). 75. Apocalypse of Peter 76.27-30, NHL 342'de. Bu metinden yapılan alıntılarda J. Brashler'in The Coptic Apocalypse of Peter: A Genre Analysis and Interpretation (Claremont, 1977) çevirilerini takip ediyorum. BİRİNCİ BÖLÜM Bu konunun daha teknik bir tartışması için akademisyenlere E. Pagels'in "Visions, Appearances, and Apostolic Authority: Gnostic and Ortodoks Traditions", Gnosis: Festschrift für Hans Jonas, ed. B. Aland (Göttingen, 1978), 415-430. [156]

--- SAYFA 194 ---

Notlar 1. K. Stendahl, Ölümsüzlük ve Diriliş (New York, 1968). 2. Luka 24:36-43. 3. Elçilerin İşleri 2:22-36. 4. Age, 10:40-41. 5. Tertullian, De Resurrectione Carnis 2. 6. Tertullian, De Came Christi 5. 7. Age. 8. Yuhanna 20:27. 9. Markos 16:12; Luka 24:13-32. 10. Luka 24:31. 11. Yuhanna 20:11-17. 12. Elçilerin İşleri 9:3-4. 13. Age, 9:7. 14. Age, 22:9. 15. I. Korintliler 15:50. 16. Age, 15:51-53. 17. Markos 10:42-44. 18. Luka 24:34. 19. Matta 16:13-19. 20. Yuhanna 21:15-19. 21. H. von Campenhausen, Ecclesiastical Authority and Spiritual Power (Londra, 1969), çev. J. A. Baker (orijinal başlık: Kirchliches Amt und geistliche Vollmacht, Tübingen, 1953), 17 (Bölüm 1'deki tartışmaya bakınız). 22. Markos 16:9; Yuhanna 20:11-17. 23. Matta 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuhanna 20:19-23. 24. Matta 28:18. 25. Elçilerin İşleri 1:15-20. 26. Age, 1:22. Vurgu eklendi. 27. Age, 1:26. 28. Age, 1:6-11. 29. Age, 7:56. 30. Elçilerin İşleri 9:1-6. 31. Age, 22:17-18; bkz. ayrıca Elçilerin İşleri 18:9-10. 32. Bkz. J. Lindblom, Gesichte und Offenbarungen: Vorstellungen von gbtlichen Weisungen und ubernaturlichen Erscheinungen im altesten Christentum (Lund, 1968), 32-113. 33. Bkz. K. Holl, Der Kir chenbe griff des Paulus in seinem Verhältnis zu dem der Urgemeinde, Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte (Tübingen, 1921), II, 50-51. 34. G. Blum, Tradition und Sukzession: Studium zum Normbegriff des Apostolischen von Paulus bis Irenaeus (Berlin, 1963), 48. 35. Campenhausen, Ecclesiastical Authority and Spiritual Power, 14-24. Tartışma için bkz. E. Pagels, "Visions, Appearances, and Apostolic Authority", 415-430. [157]

--- SAYFA 195 ---

Notlar 36. Origen, I Corinthians'taki Commentarium, Journal of Theological Studies 10 (1909), 46-47. 37. Tertullian, De Resurrectione Carnis, 19-27. 38. Irenaeus, AH 1.30.13. 39. I Korintliler 15:8. 40. Markos 16:9. 41. Yuhanna 20:11—19. 42. Gospel of Mary 10.17-21, NHL 472'de. 43. Apocalypse of Peter 83.8-10, NHL 344. Peter'in gnostik geleneklerdeki tartışması için bkz. P. Perkins, "Peter in Gnostic Revelations", Proceedings of SBL: 1974 Seminar Papers II (Washington, 1974), 1—13. 44. Diriliş Üzerine İnceleme 48.10-16, NHL 52-53'te. Bkz. M. L. Peel, The Epistle to Rheginos; Diriliş Üzerine Bir Valentinian Mektubu: Giriş, Çeviri, Analiz ve Açıklama (Londra/Philadelphia 1969); B. Layton, Nag Hammadi'den Diriliş Üzerine Gnostik İnceleme. Çeviri ve Yorumla birlikte Düzenlendi (Missoula, 1979). Alıntı yaptığım çeviri, Teşekkürler'de belirtildiği gibi Layton'un çevirisini takip etmektedir. 45. Diriliş Üzerine İnceleme 48.34-38, NHL 53'te. 46. Age., 47.18-49.24, NHL 53. 47. Philip'in İncili 73.1-3, NHL 144'te. 48. Age, 57.19-20, NHL 135'te. 49. Cf. H. Koester, "One Jesus and Four Primitive Gospels", J. M. Robinson ve H. Koester, Trajectories through Early Christian (Philadelphia, 1971), 158-204 ve Robinson, "The Johannine Trajectory", age, 232-268. 50. Markos 16:9-20. 51. Meryem İncili 9.14-18, NHL 472'de. 52. Aynı eser, 10.4-5, NHL 472'de. 53. Aynı eser, 17.8-15, NHL 473'te. 54. Aynı eser, 18.1-12, NHL 473'te. 55. Meryem İncili'nin yazarı şunu belirtmiş olabilir: ne Markos ne de Yuhanna, dirilen İsa'nın fiziksel olarak Meryem'e görüldüğünü belirtmez. Markos'un, İsa'nın daha sonra "başka bir biçimde" ortaya çıktığını ekleyen anlatımı, onun görünür olmak için çeşitli biçimlere bürünen bedensiz bir varlık olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yuhanna'nın anlatımı, İsa'nın Meryem'i kendisine dokunmaması konusunda uyardığını aktarır; bunun aksine, onun "hayalet olmadığını" kanıtlamak için öğrencilerinin kendisine dokunmasında ısrar ettiğini söyleyen hikayeler vardır. 56. Irenaeus, AH 3.2.1-3.3.1. Ayrıca bkz. M. Smith, İskenderiyeli Clement ve Markus'un Gizli İncili (Cambridge, 1973), 197-278. 57. Age, 3.4.1-2. 58. Markos 4:11. 59. Matta 13:11. 60. II Korintliler 12:2-4. [158]

--- SAYFA 196 ---

Notlar 61. I Korintliler 2:6. 62. R. Bultmann, Theology of the New Testament, çev. K. Grobel (London, 1965), I, 327; U. Wilckens, Weisheit und Torheit (Tübingen, 1959), 44 vd., 214-224. 63. R. Scroggs, "Paul: ve" Yeni Ahit Çalışmaları 14, 33-55. Ayrıca bkz. E. Pagels, The Gnostic Paul (Philadelphia, 1975), 1-10; 55-58; 157-164. 64. Apocryphon of John 1.30-2.7, NHL 99'da. 65. Age., 2.9-18, NHL 99'da. 66. Peter'in Philip'e Mektubu 134.10-18, NHL 395. Analiz için bkz. M. Meyer, The Letter of Peter to Philip NHL VIII, 2: Text, Translation, and Commentary (Claremont, 1979). 67. Sophia Jesu Christi 91.8-13, NHL 207-208'de. 68. Tartışma için bkz. H.-C. Puech, "Gnostik İnciller ve İlgili Belgeler", Yeni Ahit Apocrypha I. 231-362'de. 69. Philip'in İncili 57.28-35, NHL 135'te. 70. Clemens Alexandrinus, EXCERPTA 23.4. 71. Irenaeus, AH 3.11.9. 72. Book of Thomas the Contender 138.7-18, NHL 189. 73. Irenaeus, AH 1.18.1. 74. Yeni Ahit Apocrypha II'de Yuhanna 94-96'nın Elçileri. 227-232. Kısa bir tartışma için bkz. E. Pagels, "Evrene Dansçıya Aittir", Parabola IV.2 (1979), 7-9. 75. Irenaeus, AH 2.15.3. 76. Age, 2.13.3-10. Vurgu eklendi. 77. Herakleon, Frag. 39, Origen'de, Commentarium Johannes'te. Bundan sonra COMM olarak anılacaktır. JO. 78. Hippolytus, REF 6.42. 79. Irenaeus, AH 1.14.1. 80. Age, 1.14.3. 81. Age, 1.13.3-4. 82. Age, 3.4.1. 83. Aynı eser, 1.13.6. 84. Age, 3.2.2. 85. Ptolemy, Epistula ad Floram 7.9; Tartışma için bkz. Campenhausen, Ecclesiastical Authority and Spiritual Power, 158-161. 86. Irenaeus, AH 1.30.13. 87. Kurtarıcı'nın Diyaloğu 139.12-13, NHL 235'te. 88. Peter'in Kıyameti 72.10-28, NHL 340-341'de. 89. Apocryphon of James 2.8-15, NHL 30. 90. Tertullian, De Praescriptione Haereticorum 42. Bundan sonra DE PRAESCR olarak anılacaktır. 91. Age., 37. 92. Irenaeus, AH 1.10.2. 93. Age, 3.4.1. [159]

--- SAYFA 197 ---

Notlar 94. Age., 3.3.2. 95. Peter'in Kıyameti 74.16-21, NHL 341'de. Krş. Brashler, Peter'in Kıpti Kıyameti; Perkins, "Gnostik Vahiylerde Peter." 96. Apocalypse of Peter 79.24-30, NHL 343'te. 97. Age., 76.27-34, NHL 342'de. 98. Age., 78.31-79.10, NHL 343'te. 99. Tartışma için bkz. E. Pagels, "The Demiurge and his Archons: A Gnostic View of the Piskopos ve Presbiteryenler mi?" Harvard Theological Review 69.3-4 (1976), 301—324'te. 100. Tertullian, De Carne Christi 5. 101. Thomas'ın İncili, 38.33-39.2, NHL 121'de. 102. Krş. E. Leach, Melchisedek ve İmparator: Yıkımın ve Ortodoksluğun Simgeleri, Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Antropoloji Enstitüsü'nün 1972 tarihli Bildirilerinde (Londra, 1973), 1 vd. İKİNCİ BÖLÜM Bu konunun daha teknik bir tartışması için bkz. E. Pagels, "The Demiurge and his Archons: A Gnostic View of the Bishop and Presbyters?" Harvard Theological Review 69.3-4 (1976), 301-324'te. 1. Bkz. N. A. Dahl, "Gnostik Yanıt: Cahil Yaratıcı", İncil Edebiyatı Derneği Yıllık Toplantısı'nın Nag Hammadi Bölümü için hazırlanan belgeler, 1976. 2. Archons'un Hipostazı 86.27-94.26, NHL 153-158'de. Alıntının 86.27-87.4 ve 94.19-26'daki hikayenin iki ayrı versiyonundan birleştirildiğine dikkat edin; üçüncüsü aynı metinde 94.34-95.13'te geçiyor. Bkz. B. Layton, "Arkonların Hipostası", Harvard Theological Review 67 (1974), 351 vd. 3. Dünyanın Kökeni 103.9-20, NHL 165. Metinlerin analizi için bkz. F. L. Fallon, The Sabaoth Accounts in uThe Nature of the Archons" (CG 11,4) ve "On the Origin of the World" (CG 11,5): An Analysis (Cambridge, 1974). 4. Apocryphon of John 11.18-13.13, içinde NHL 105-106. 5. Testimony of Truth 45.24-46.11, NHL 411. 6. Age., 47.7-30, NHL 412. 7. B.A. Pearson'un mükemmel tartışmasına bakınız, "Jewish Haggadic Traditions in the Testimony of Truth from Nag Hammadi, CG IX, 3," Ex Orbe Religionum: Studia Geo Widengren oblata (Leiden, 1972), 458-470. 8. Dünyanın Kökeni 115.31—116.8, NHL 172. 9. Arhontların Hipostası 89.11-91.1, NHL 154-155. 10. Tripartite Tractate 51.24-52.6. NHL 55'te. 11. Bir Valentinianus Sergisi 22.19-23, NHL 436'da. [160]

--- SAYFA 198 ---

Notlar 12. NHL 430'da Bilgi 9.29'un Yorumlanması. 13. Irenaeus, AH 4.33.3. 14. Aynı eser, 3.16.6. 15. Aynı eser, 3.16.8. 16. Aynı eser, Praefatio 2. 17. Aynı eser, 4.33.3; 3.16.8. 18. Tartışma ve referanslar için bkz. Pagels, "The Demiurge and his Archons." 19. Irenaeus, AH 1.11.1. 20. Age., I.I.I.; bkz. Tripartite Tractate 51.1 ff., NHL 55 ff. 21. Herakleon, Frag. 22, Origen, COMM'de. JO. 13.19. 22. Age., Frag. 24, Origen, COMM'de. JO. 13.25. 23. Philip'in İncili 53.24-34, NHL 132-133'te. 24. Irenaeus, AH 3.15.2. Vurgu eklendi. 25. Clemens Romanus, I. Clement 3.3. 26. Aynı eser, 1.1. 27. Age, 14.19-20; 60. 28. Aynı eser, 60.4-61.2; 63.1-2. 29. Aynı eser, 63.1. 30. Aynı eser, 41.3. 31. Aynı eser, 41.1. 32. Bakınız, örneğin, Campenhausen, Ecclesiastical Authority and Spiritual Power, 86-87: "Dogmatik meselelerden hiçbir yerde bahsedilmiyor. Tartışmanın arka planını ve gerçek noktasını artık ayırt edemiyoruz." 33. Öyle diyor H. Beyschlag, Clemens Romanus und der Frühkatholizismus (Tübingen, 1966), 339-353. 34. Ignatius, Magnesians 6.1; Trallyalılar 3.1; Efesliler 5.3. 35. Magnezyalılar 6.1-7.2; Trallyalılar 3.1; İzmirililer 8.1-2. Alıntılar ve tartışmalar için bkz. Pagels, "The Demiurge and his Archons", 306-307. 36. Trallyalılar 3.1; İzmirililer 8.2. 37. Örneğin bkz. Campenhausen, Ecclesiastical Authority and Spiritual Power, 84-106. 38. Tertullian, Adversus Valentinianos 4. 39. Clemens Alexandrinus, Stromata 7.7. 40. Irenaeus, AH 3.2.1-3.1. 41. Age, Praefatio 2; 3.15.1-2. 42. Clemens Alexandrinus, Stromata 4.89.6-90.1. 43. Bkz. Plato, Timaeus 41. Tartışma için bkz. G. Quispel, "The Origins of the Gnostic Demiurge", Kyriakon: Festschrift Johannes Quasten (Minister, 1970), 252-271. 44. Herakleon, Frag. 40, Origen, COMM'de. JO. 13.60. 45. Rab: Irenaeus, AH 4.1-5. 46. komutan: age, 1.7.4. 47. yargıç: Herakleon, Frag. 48, Origen, COMM'de. JO. 20.38. 48. Irenaeus, AH 3.12.6-12. [161]

--- SAYFA 199 ---

Notlar 49. Aynı eser, 1.21.1-4. 50. Aynı eser, 1.13.6. 51. Aynı eser, 1.21.5. 52. Aynı eser, 3.15.2. 53. Aynı eser, 1.7.4. 54. Age, 1.13.6. 55. Aynı eser, 3.15.2. 56. Tertullian, *Adversus Valentinianos* 4. 57. Irenaeus, AH 3.15.2. 58. Aynı eser, 3.3.2. 59. Aynı eser, 3.15.2. 60. Age, 1.21.1-2. 61. Bu sürecin ayrıntılı bir tartışması için bkz. Campenhausen, *Ecclesiastical Authority and Spiritual Power*, 76 vd. 62. *Apocalypse of Peter* 79.22-30, NHL 343'te. 63. *Tripartite Tractate* 69.7-10, NHL 64'te; 70.21-29, NHL 6y'de, 72.16-19, NHL 66. 64. Age'de, 79.20-32, NHL 69. 65'te. Irenaeus, AH 1.13.1-6. 66. Aynı eser, 1.13.3. 67. Aynı eser, 1.13.4; Partinin (kleros) teknik tartışması için bkz. Pagels, "The Demiurge and his Archons", 316-318. Irenaeus bunu inkar etmeye çalışıyor: AH 1.13.4. Bu tür kura kullanımı, hem Tanrı'nın kendi seçimini kura çekerek ifade ettiği düşünülen eski İsrail'de, hem de Yahuda İskariyot'un yerine on ikinci havariyi kurayla seçen havariler arasında emsallere sahipti (Elçilerin İşleri 1:17-20). Görünüşe göre Valentinus'un takipçileri onların örneğini takip etmeyi amaçlıyorlardı. 68. Tertullian, *DE PRAESCR.* 41. Vurgu eklendi. 69. Age., 41. 70. Age., 41. 71. Irenaeus, AH 1.13.1. 72. Age, 1.6.2-3. 73. Aynı eser, 3.15.2 ve 2.16.4'ten alıntı birleştirilmiştir. 74. Aynı eser, 3.15.2. 75. Age, 3.25.1. 76. Age, 5.26.1. 77. Irenaeus, *Ad Florinum*, Eusebius'ta, *Historia ecclesiae* 5.20.4-8. 78. Irenaeus, AH 4.26.3. Vurgu eklendi. 79. Aynı eser, 4.26.2. 80. Aynı eser, 4.26.2. 81. Age, 1.27.4. 82. Aynı eser, 5.31.1. 83. Aynı eser, 5.35.2. [162]

--- SAYFA 200 ---

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 1. Eski Ahit'te İsrail'in Tanrısı koca ve sevgili olarak nitelendirilirken, onun eşi İsrail topluluğu (örneğin İşaya 50:1; 54:1-8; Yeremya 2:2-3; 20-25; 3:1-20; Hoşea 1-4, 14) veya İsrail ülkesi (Yeşaya 50:1; 54:1-8) olarak tanımlanır. 62:1-5). 2. Bu kuralın birkaç istisnasına dikkat çekilebilir: Tesniye 32:11; Hoşea 11:1; İşaya 66:12 ve devamı; Sayılar 11:12. 3. Eskiden, Profesör Morton Smith'in bana hatırlattığı gibi, teologlar genellikle Tanrı'nın erkekliğini, erkeklerin kendi toplumlarının ve evlerinin yöneticileri olarak rollerini analogi yoluyla haklı çıkarmak için kullanırlardı (örneğin, Milton'un *Paradise Lost* IV.296 vd., 635 vd. adlı eserinden alıntı yapar). 4. NHL 130'da Thomas İncili 51.19-26. 5. Hippolytus, REF 5.6. 6. Irenaeus, AH 1.11.1. 7. Aynı eser, 1.13.6. 8. Aynı eser, 1.13.2. 9. Aynı eser, 1.13.2. 10. Aynı eser, 1.14.1. 11. Hippolytus, REF 6.18. 12. Aynı eser, 6.17. 13. Irenaeus, AH 1.11.5; Hippolytus, REF 6.29. 14. *Apocryphon of John* 1.31-2.9, NHL 99'da. 15. Age., 2.9-14, NHL 99'da. 16. Age, 4.34-5.7, NHL 101'de. 17. Origen, *COMM*'de alıntılanan İbranilere İncil. JO. 2.12. 18. Thomas'ın İncili 49.32-50.1, NHL 128-129'da. 19. Philip'in İncili 52.24, NHL 132'de. 20. Age, 59.35-60.1, NHL 136'da. 21. Hippolytus, REF 6.14. 22. Aynı eser, 5.19. 23. Irenaeus, AH 1.14.7-8. 24. Philip'in İncili 71.3-5, NHL 143'te. 25. Aynı eser, 71.16-19, NHL 143'te. 26. Aynı eser, 55.25-26, NHL 134'te. 27. Hippolytus, REF 6.38. 28. *Apocalypse of Adam* 81.2-9, NHL 262. Referanslar için not #42'ye bakınız. 29. Irenaeus, AH 1.2.2-3. 30. Age, 1.4.1.-1.5.4. 31. Age., 5.1-3. Sophia figürünün tartışması için G. C. Stead'in mükemmel makalelerine bakınız: "The Valentinian Myth of Sophia", *Journal of Theological Studies* 20 (1969), 75-104; ve G.W. MacRae, [163]

--- SAYFA 201 ---

Novum Testamentum 12'de "Gnostik Sophia Efsanesinin Yahudi Arka Planı" notları. 32. Clemens Alexandrinus, EXCERPTA 47.1. 33. Irenaeus, AH 1.13.1-6. 34. Age, 1.30.9. 35. Age, 1.30.10. 36. Trimorfik Protennoia 35.1-24, NHL 461-462'de. 37. Aynı eser, 36.12-16, NHL 462'de. 38. Aynı eser, 42.4-26, NHL 465-466'da. 39. Aynı eser, 45.2-10, NHL 467'de. 40. Thunder, Perfect Mind 13.16-16.25, NHL 271-274'te. 41. Hippolytus, REF 6.18. 42. Genesis Rabba 8.1, W. A. Meeks'in mükemmel bir androjenlik tartışmasında alıntılanmıştır, "The Image of the Androgyne: Some Uses of a Sembol in Earlyest Christian", History of Religions 13.3 (Şubat 1974), 165-208. Gnostik kaynaklarda çift cinsiyetliliğin bir tartışması için bkz. Pagels, "The Gnostic Vision", Parabola 3.4 (Kasım 1978), 6-9. 43. Irenaeus, AH 1.18.2. 44. Clemens Alexandrinus, EXERPTA 21.1. 45. Hippolytus, REF 6.33. 46. Irenaeus, AH 1.5.4; Hippolytus, REF 6.33. 47. Aynı eser, 1.29.4. 48. Yuhanna Apocryphon'u 13.8-14, NHL 106'da. 49. Irenaeus, AH 1.30.6. N. A. Dahl tarafından İncil Edebiyatı Yıllık Toplantısı Nag Hammadi Bölümü için hazırlanan "Gnostik Yanıt: Cahil Yaratıcı"da alıntılanan pasajlara dikkat edin, 1976. 50. Hypostasis of the Archons 94.21-95.7, NHL 158'de. 51. Hippolytus, REF 6.32. 52. Irenaeus, AH 1.13.5. 53. Aynı eser, 1.13.3. 54. Aynı eser, 1.13.4. 55. Aynı eser, 1.13.3. 56. Hippolytus, REF 6.35; Irenaeus, AH 1.13.1-2. 57. Tertullian, DE PRAESCR. 41. 58. Tertullian, De Baptismo 1. 59. Tertullian, De Virginibus Velandis 9. Vurgu eklenmiştir. 60. Irenaeus, AH 1.25.6. 61. Ancak bu genel gözlem evrensel olarak uygulanabilir değildir. Kadınların erkeklerle eşit temelde hareket ettiği en az iki çevre (Marcionites ve Montanistler) geleneksel Tanrı doktrinini koruyorlardı. Teolojik formülasyonlarında kadınsı imgelere yer verdiklerini gösteren hiçbir kanıt bilmiyorum. Tartışma ve referanslar için bkz. J. Leipoldt, Die Frau in der antiken Welt und im Urchristentum (Leipzig, [164]

--- SAYFA 202 ---

Notlar 1955), 187 ve devamı; E. S. Fiorenza, "Söz, Ruh ve Güç: Erken Hristiyan Topluluklarında Kadınlar", Spirit of Women'da, ed. R. Reuther ve E. McLaughlin (New York, 1979), 39 vd. 62. Luka 10:38-42. Bkz. Romalılar 16:1-2; Koloseliler 4:15; Elçilerin İşleri 2:25; 21:9; Romalılar 16:6; 16:12; Filipililer 4:2-3. 63. Bkz. W. Meeks, "The Image of the Androgyne", 180 v. Çoğu bilim adamı, Pavlus'un Galatyalılar 3:28'de Pavlus öncesi geleneğe ait olan bir sözden alıntı yaptığı konusunda Meeks ile aynı fikirdedir. 64. Romalılar 16:7. Bu bana ilk kez Cyril C. Richardson tarafından işaret edildi ve B. Brooten'in yakın zamanda yaptığı araştırmayla doğrulandı: "Junia... Outstanding Among the Apostles", Women Priests, ed. L. ve A. Swidler (New York, 1977), 141-144. 65. I Korintliler 11:7-9. I Korintliler 11:7-9'un tartışması için bkz. R. Scroggs, "Paul and the Eschatological Woman", Journal of the American Academy of Religion 40 (1972), 283-303 ve Pagels'in eleştirisi, "Paul and Women: A Response to Contemporary Discussion", Journal of the American Academy of Religion 42 (1974), 538-549. Ayrıca bkz. Fiorenza'daki referanslar, "Kelime, Ruh ve Güç", 62, n. 24 ve 25. 66. Bkz. Leipoldt, Die Frau; ayrıca C. Schneider, Kulturgeschichte des Hellenismus (Münih, 1967), I, 78 vd.; S. A. Pomeroy, Tanrıçalar, Fahişeler, Eşler ve Köleler (New York, 1975). 67. Bkz. C. Vatin, Recherches sur le mariage et la state de la femme mariée à l'époque hellénistique (Paris, 1970). 68. J. Carcopino, Antik Roma'da Günlük Yaşam, çev. Yazan: E. O. Lorimer (New Haven, 1951), 95-100. 69. Age, 90-95. 70. L. Swidler, "Greko-Romen Feminizmi ve İncil'in Kabulü", Traditio—Krisis—Renovatio, ed. B. Jaspert (Marburg, 1976), 41-55; ayrıca bkz. J. Balsdon, Romalı Kadınlar, Tarihleri ve Alışkanlıkları (London, 1962); L. Friedländer, Roma Yaşamı ve Erken İmparatorluk Altında Görgü Kuralları (Oxford, 1928); B. Fortsch, Die politische Rolle der Frau in der römischen Republik (Stuttgart, 1935). Hristiyan topluluklarındaki kadınlar için bkz. Fiorenza, "Word, Spirit, and Power"; R. Gryson, Erken Kilisede Kadın Bakanlığı (Minnesota, 1976); K. Thraede, "Frau", Reallexikon für Antike und Christentum VIII (Stuttgart, 1973), 197-269. 71. Leipoldt, Die Frau, 72 vd.; R. H. Kennet, Eski İbranice Sosyal Yaşam ve Gelenekler (Londra, 1933); G. F. Moore, Hristiyanlık Çağının İlk Yüzyıllarında Yahudilik (Cambridge, 1932). 72. I Timoteos 2:11-12. 73. Efesliler 5:24; Koloseliler 3:18. [165]

--- SAYFA 203 ---

Notlar 74. I Clement 1.3. 75. Leipoldt, Die Frau, 192; Romalı Hippolytus, 43.1, ed. Paul de Lagardier (Aegyptiaca, 1883), 253. 76. Leipoldt, Die Frau, 193. Vurgu eklenmiştir. 77. Philip'in İncili 63.32-64.5, NHL 138'de. 78. Kurtarıcı'nın Diyaloğu 139.12-13, NHL 235. 79. Meryem İncili 17.18-18.15, NHL 473'te. 80. Pistis Sophia 36.71. 81. I Timoteos 3:1-7; Titus 1:5-9. 82. Apostolik Gelenek 18.3. 83. Book of Thomas the Contender 144.8-10, NHL 193. 84. Shem'in Açıklamaları 27.2-6; NHL 320'de. 85. Kurtarıcının Diyaloğu 144.16-20, NHL 237. 86. Age., 139.12-13, NHL 235. 87. Thomas'ın İncili 51.23-26, NHL 130. 88. Age., 37.20-35, NHL'de 121; 43.25-35, NHL 124-125'te. 89. Meryem İncili 9.20, NHL 472'de. Vurgu eklendi. 90. Clemens Alexandrinus, Paidagogos 1.6. 91. Age, 1.4. 92. Aynı eser, 1.19. 93. Tertullian, DE VIRG. VEL. 9. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Bu konunun daha teknik bir tartışması için bkz. E. Pagels, "Gnostik ve Ortodoks Görüşler İsa'nın Tutkusu: Paradigms for the Christian's Response to Persecution?" Gnostisizmin Yeniden Keşfi'nde, ed. B. Layton (Leiden, 1979), I. 1. Tacitus, Annals 15.44.2-8. Vurgu eklendi. 2. Josephus, Yahudilerin Eski Eserleri 18.63. 3. Markos 14:43-50. 4. Age, 15:1-15. 5. Age, 15:37. 6. Luka 23:34-46; Yuhanna 19:17-30. 7. Markos 15:10. 8. Yuhanna 11:45-53. 9. Josephus, Yahudi Savaşı 2.223-233. 10. Yuhanna 11:47-48. 11. Age, 11:49-50. 12. Apocalypse of Peter 81.4-24, NHL 344. Yine J. Brashler'in The Coptic Apocalypse of Peter çevirisinin kullanıldığına dikkat edin. 13. NHL 332'de Büyük Seth'in İkinci İncelemesi 56.6-19. 14. Yuhanna'nın İşleri 88, NT APOCRYPHA II, 225. [166]

--- SAYFA 204 ---

Notlar 15. Age., 89, NT APOCRYPHA II'de, 225. 16. Age., 93, NT APOCRYPHA II'de, 227. 17. Age., 94, NT APOCRYPHA II'de, 227. 18. Age., 95.16-96.42, NT APOCRYPHA II'de, 229-231. Tartışma için bkz. E. Pagels, "Evrene Dansçıya Aittir", Parabola IV.2 (1979), 7-9. 19. Age., 97, NT APOCRYPHA II'de, 232. 20. Age., 97, NT APOCRYPHA II'de, 232. 21. Age., 101, NT APOCRYPHA II'de, 234. 22. Treatise on Resurrection 44.13-45.29, NHL 51'de; Tartışma için bkz. Pagels, "Mesih'in Tutkusunun Gnostik ve Ortodoks Görüşleri", ayrıca K. F. Troger, Die Passion Jesu Christi in der Gnosis nach den Schriften von Nag Hammadi (Berlin, 1978). 23. Suetonius, Nero'nun Hayatı 6.16. 24. Tacitus, Yıllıklar 15.44-2-8. 25. R. MacMullen'in tartışmasına bakınız, Enemies of the Roman Order: Treason, Unrest, and Alienation in the Empire (Cambridge, 1966). 26. M. Smith, Sihirbaz İsa (San Francisco, 1978). 27. Aynı eser; özellikle 81-139. 28. Daha kapsamlı bir tartışma için bkz. W.H.C. Frend, Martyrdom and Persecution in the Early Church (Oxford, 1965; New York, 1967); Frend, "Gnostik Mezhepler ve Roma İmparatorluğu", Journal of Ecclesiastical History, Cilt. V (1954), 25-37. 29. Pliny, Mektuplar 10.96. Vurgu eklendi. 30. Aynı eser, 10.97. Vurgu eklendi. 31. Justin Martyr, I Özür 1. 32. Justin, II Özür 2. 33. Age., Özür 3. 34. "Aziz Justin, Chariton, Charito, Euelpistis, Hierax, Paeon, Liberian ve Onların Topluluğunun Şehitliği", Düzeltme A, 3, The Acts of the Christian Martyrs, ed. H. Mursurillo (Oxford, 1972), 47-53. Bundan sonra HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ olarak anılacaktır. 35. Age., Düzeltme B, 5, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 53. 36. Loc. alıntı. 37. "Aziz Polikarp'ın Şehitliği" 9-10, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 9-11. Vurgu eklendi. 38. "Scillitan Şehitlerinin Eylemleri" 1-3, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 86-87'de. 39. Age, 14, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 88-89. 40. Tertullian, Scorpiace 1'deki argümanlarını küçümseyerek aktarıyor. 41. Ignatius, Romalılar 6.3. 42. Aynı eser, 4.1-5.3. 43. Ignatius, Trallyalılar 9.1. 44. Aynı eser, 10.1. Vurgu eklendi. 45. Ignatius, İzmirliiler 5.1-2. 46. Justin, II Özür 12. [167]

--- SAYFA 205 ---

Notlar 47. Justin, Trypho ile Diyalog 110.4. 48. Justin, I Özür 13. 49. Justin, II Özür 15. 50. Frend, Erken Kilisede Şehitlik ve Zulüm, 5-6. 51. "Lyons Şehitleri" 9, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 64-65. 52. Age., 15, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 66-67. 53. Age, 18-56, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 67-81. 54. Irenaeus, AH 3.18.5. 55. Aynı eser, 3.16.9-3.18.4. Vurgu eklendi. 56. Age, 3.18.5. Vurgu eklendi. 57. Tertullian, Özür 15. 58. Tertullian, De Anima 55. 59. Tertullian, Scorpiace 1. Vurgu eklendi. 60. Age, 1, 5, 7. Vurgu eklenmiştir. 61. Hippolytus, REF 10.33. Vurgu eklendi. 62. Irenaeus, AH 4.33.9. Vurgu eklendi. 63. James'in Apocryphon'u 4.37-6.18, NHL 31-32'de. Vurgu eklendi. James figürü için bkz. S. K. Brown, James: A Religio-Historical Study of the Relations of Jewish, Gnostik, and Catholic Christianity in the Early Period through an Investigation of the Traditions about James the Lord's Brother (Providence, 1972). 64. Apocryphon of James, 6.19-20, NHL 32. 65. 2 Apocalypse of James 47.24-25, NHL 250. 66. Age, 48.8-9, NHL 250. 67. Age, 61.9-62.12, NHL 254-255. 68. Gerçeğin Tanıklığı 31.22-32.8, NHL 407'de. 69. Age., 33.25-34.26, NHL 408'de. 70. "Polycarp Şehitliği" 2, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 4-5. 71. Tertullianus, Özür 50. 72. "Aziz Justin'in Şehitliği" (Yeniden C) 4, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ, 58-59. 73. Gerçeğin Tanıklığı 30.18-20; 32.22-33.11, NHL 408'de. 74. Apocalypse of Peter 72.5-9, NHL 340'da. 75. Age., 73.23-24, NHL 341'de. 76. Age, 74.1-3, NHL 341'de. 77. Age., 74.5-15, in NHL 341. 78. Aynı eser, 79.11-21, NHL 343. 79. Aynı eser, 78.1-2, NHL 342. 80. Aynı eser, 80.5-6, NHL 343. 81. Aynı eser, 78.31-79.2, NHL 343. 82. Aynı eser, 81.15-24, NHL 344'te. 83. Aynı eser, 83.12-15, NHL 344'te. 84. Gospel of Truth 18.24-20.6, NHL 38-39'da. 85. Aynı eser, 18.24-31, NHL 38'de. 86. Aynı eser, 20.10-32, NHL 39'da. [168]

--- SAYFA 206 ---

Notlar 87. Tripartite Tractate 113.32-34, NHL 86-87'de. 88. Aynı eser, 114.33-115.11, NHL 87'de. 89. Aynı eser, 113.35-38, NHL 87. 90. Gospel of Truth 23.33-24.9, NHL 41. 91. Bilginin Yorumlanması 10.27-30, NHL 430. 92. Irenaeus, AH 3.18.5. 93. Luka 12:8-12. 94. Clemens Alexandrinus, Stromata 4.71 vd. 95. Aynı eser, 4.33.7. 96. Yer. alıntı. 97. Tacitus, Yıllıklar 15.44.2-8. 98. "Lyons Şehitleri" 57-60, HİRİSTİYAN ŞEHİTLERİ'nde, 80-81. 99. Justin, Dialogue with Trypho 110. 100. Tertullian, Ad Scapulam 5. 101. Tertullian, Özür 50. BEŞİNCİ BÖLÜM 1. Ortodoks Hristiyanlığa karşı gnostik polemiğin mükemmel tartışmaları için bkz. K. Koschorke, Die Polemik der Gnostiker gegen das kirchliche Christentum (Leiden, 1978); P. Perkins, "Gnostik Vahiy: Dini Polemik Olarak Diyalog", W. Haase, Aufstieg und Niedergang der römischer Welt II.22 (Berlin/New York, 1980); ayrıca P. Perkins, The Gnostic Dialogue (New York, 1980). 2. Büyük Seth'in İkinci İncelemesi 59.22-29, NHL 333-334'te. Analiz için bkz. J. A. Gibbons, A Commentary on "The Second Logos of the Great Seth" (New Haven, 1972). 3. Age., 60.21-25, NHL 334'te. 4. Age., 53.27-33, NHL 331'de. 5. Age., 61.20, NHL 334'te. 6. Apocalypse of Peter 74.16-22, NHL 341'de. 7. Age., 74.24-77.28, NHL 341-342'de. 8. Age., 76.27-34, NHL 342'de. 9. Age., 79.28-29, NHL 343'te. 10. Tanıklık of Truth 31.24-32.2, NHL 407'de. 11. Authoritative Teaching 26.20-21, NHL 280'de. 12. Age., 32.18-19, NHL 282'de. 13. Philip'in İncili 64.23-24, NHL 139'da. 14. Ignatius, Smyrneans 8.1-2. 15. Aynı eser, 8.2. 16. Trallyalılar 3.1. 17. Irenaeus, AH 4.33.8. 18. Yer. alıntı. [169]

--- SAYFA 207 ---

Notlar 19. Aynı eser, 3.4.1. 20. Aynı eser, 3.15.2. 21. Age, 5, Praefatio. 22. Apocalypse of Peter 70.24-71.4, NHL 340'da. 23. Age., 71.20-21, NHL 340'da. 24. Age., 79.1-4, NHL 343'te. 25. Second Treatise of the Great Seth 67.32-68.9, NHL 337'de. 26. Aynı eser, 67.2-5, NHL 336'da. 27. Aynı eser, 70.9, NHL 338'de. 28. C. Andresen, Die Kirche der alten Christenheit (Stuttgart, 1971) 100 vd.; ayrıca bkz. Jonas, Gnosis und spätantiker Geist (Göttingen, 1964) "Solipcismus und Brüderethik", I.171-172. 29. Hippolytus, REF 9.7. 30. Aynı eser, 9.12. 31. Tertullian, Adversus Valentinianos 4. 32. Tertullian, DE PRAESCR. 13. 33. Age., 38. 34. Age., 44. 35. Tertullian, De Pudicitia 21. 36. Tanıklık of Truth 73.18-22, NHL 415'te. 37. Age., 69.9-10, NHL 414'te. 38. Age, 69.18, NHL'de 414. 39. Aynı eser, 44.30-45.4, NHL 411'de. Vurgu eklenmiştir. 40. Aynı eser, 69.22-24, NHL 414'te. 41. Aynı eser, 68.8-12, NHL 414'te. 42. Authoritative Teaching 22.19 (passim), NHL 278 ff. 43. Aynı eser, 23.13-14, NHL 279'da. 44. Aynı eser, 34.19, NHL 283'te. 45. Aynı eser, 34.4, NHL 282'de. 46. Aynı eser, 34.12-13, NHL 282'de. 47. Aynı eser, 33.4-5, NHL'de 282. 48. Aynı eser, 34.20-23, NHL 283'te. 49. Aynı eser, 22.28-34, NHL 278. 50. Aynı eser, 34.32-35.16, NHL 283. 51. Aynı eser, 33.4-34.9, NHL 282. 52. Aynı eser, 33.16-17, NHL 282'de. 53. Aynı eser, 32.30-33.3, NHL 282'de. 54. Aynı eser, 32.30-32, NHL 282'de. 55. Aynı eser, 27.6-15, NHL 280'de. 56. Tertullian, DE PRAESCR. 7. 57. Aynı eser, 41. 58. Aynı eser, 8-11. 59. Age., 11. 60. Irenaeus, AH 2.27.2. 61. Clemens Alexandrinus, EXCERPTA 4.1. [170]

--- SAYFA 208 ---

Notlar 61. Age., 41.2. 63. Age., 24.1-2 64. Heracleon, Frag. 37-38, Origen, COMM'de. JO. 13.51-13.53. 65. Irenaeus, AH 1.8.3-4. 66. Herakleon, Frag. 13, Origen, COMM'de. JO. 10.33. Tartışma için bkz. E. Pagels, The Johannine Gospel in Gnostic Exegesis (Nashville, 1973), 66-74. 67. Interpretation of Knowledge 5.33, NHL 429'da. 68. Age, 6.33-38, NHL 429'da. 69. Tartışma için bkz. Koschorke, a.g.e. cit., 69-71; Koschorke, "Eine neugefundane gnostische Gemeindeordnung", Zeitschrift für Theologie und Kirche 76.1 (Şubat 1979), 30-60; J. Turner ve E. Pagels, Nag Hammadi Studies'de (Leiden, 1980) Bilginin Yorumlanmasına Giriş (CG XI, 1). 70. I Korintliler 12:14-21. 71. Interpretation of Knowledge 18.28-34, NHL 433'te. 72. Ibid., 15.35-17.27, NHL 432-433'te. 73. Age, 18.24-25, NHL 433'te. ALTINCI BÖLÜM 1. Yuhanna 14:5-6. 2. Irenaeus, AH 3.11.7. Tartışma için bkz. E. Pagels, The Johannine Gospel in Gnostic Exegesis (Nashville, 1973). 3. Kurtarıcının Diyaloğu 142.16-19, NHL 237'de. 4. Thomas İncili 38.4-10, NHL 121'de. 5. F. Wisse, "Mısır'da Gnostisizm ve Erken Manastırcılık", Gnosis'te: Festschrift für Hans Jonas (Göttingen, 1978), 431-440. 6. B. Layton, ed., The Rediscovery of Gnosticism (yayınlanacak). 7. Irenaeus, AH 4.11.2. 8. Aynı eser, 4.11.2. 9. Justin Martyr, Trypho ile Diyalog 4. 10. Philip'in İncili 71.35-72.4, NHL 143'te. 11. Irenaeus, AH 1.11.1. 12. Aynı eser, 1.12.3. 13. Aynı eser, 1.12.3. 14. Aynı eser, 1.12.4. 15. Age, 1.30.6. 16. Romalılar 3:23. 17. Markos 1:15. 18. Yuhanna 3:17-19. 19. Irenaeus, AH 1.5.4. [171]

--- SAYFA 209 ---

Notlar 20. Gospel of Truth 17.10-16, NHL 38'de. 21. Aynı eser, 28.16-17, NHL 42. 22. Aynı eser, 29.2-6, NHL 43. 23. Aynı eser, 29.8-30.12, NHL 43. 24. Aynı eser, 21.35-36, NHL 40'da. 25. Aynı eser, 24.32-25.3, NHL 41. 26. Kurtarıcı'nın Diyaloğu 134.1-22, NHL 234. 27. Thomas İncili 45.30-33, NHL 126. 28. Aynı eser, 33.11-13, NHL 118. 29. Book of Thomas the Contender 138.13, NHL 189. 30. Gospel of Thomas 38.23-29, NHL 121. Bu metaforların bir tartışması için bkz. H. Jonas, The Gnostic Religion (Boston, 1963), 48-96 ve G. MacRae, "Sleep and Awakening in Gnostik Metinler", Le Origini dello Gnosticismo, 496-507'de. 31. Profesörler M. L. Peel ve J. Zandee, Silvanus Öğretilerinin açıkça "Gnostik olmadığını" (NHL 346) belirtmişlerdir. Bununla birlikte, Peel ve Zandee'nin gnostik öğretinin karakteristiği olarak tanımladıkları şey (dualistik teoloji, öğretisel Kristoloji, "yalnızca bazı kişilerin 'doğası gereği' kurtarıldığı öğretisi"), görünüşe göre varsaydıkları gibi, bu tür bir öğretiyi (tartışmasız gnostik olan) Valentinus'un gibi karakterize etmez. Silvanus'un Öğretileri, unsurlarının çoğunun ortodoks doktrinle çelişmemesi açısından Nag Hammadi bulguları arasında kesinlikle benzersizdir. Kendisi gnostik bir belge olsun veya olmasın, onun gnostik yazılara dahil edilmesini garanti eden şeyin, ilahi aklın (ve görünüşe göre ilahi doğanın) kişinin kendi içinde keşfedildiği önermesi olduğunu düşünüyorum. 32. Silvanus'un Öğretileri 88.24-92.12, NHL 349-350'de. 33. Thomas'ın İncili 32.14-19, NHL 118'de. 34. Kurtarıcı'nın Diyaloğu 125.18-19, NHL 231'de. 35. Silvanus'un Öğretileri 85.24-106.14, NHL 347-356'da. 36. Aynı eser, 106.30-117.20, NHL 356-361'de. 37. Gerçeğin İncili 21.11-22.15, NHL'de 40. 38. Aynı eser, 32.38-39, NHL 44. 39. Aynı eser, 32.31-33.14, NHL 44. 40. Thomas'ın İncili 32.19-33.5, NHL 118'de. Vurgu eklenmiştir. 41. Aynı eser, 42.7-51.18, NHL 123-130'da. 42. Age, 37.20-35, NHL 121'de. 43. Markos 9:1; bkz. Markos 14:62. 44. Age, 13:5-7. 45. Luka 17:21. 46. Markos 8:27-29. 47. Matta 16:17-18. 48. Thomas'ın İncili 34.30-35.7, NHL 119'da. 49. Aynı eser, 50.28-30, NHL 129'da. 50. Yarışmacı Thomas'ın Kitabı 138.13, NHL 189'da. 51. Thomas'ın İncili 48.20-25, NHL 128'de. [172]

--- SAYFA 210 ---

Notlar 52. Aynı eser, 40.20-23, NHL 122'de. 53. Kurtarıcı'nın Diyaloğu 132.15-16, NHL 233'te. 54. Aynı eser, 126.5-8, NHL 231'de. 55. Aynı eser, 140.3-4, NHL 236'da. 56. Gerçeğin Tanıklığı 44.2, NHL 410-411'de. 57. Aynı eser, 43.26, NHL 410'da. 58. Aynı eser, 44.13-16, NHL 411'de. 59. Teachings of Silvanus 97.18-98.10, NHL 352'de. 60. Matta 2:15, pasim. 61. Justin, I Özur 31. 62. Thomas İncili 42.13-18, NHL 124. 63. Irenaeus, AH 1.11.1. 64. Aynı eser, 1.2.2. 65. Philip'in İncili 54.13-15, NHL 133'te. 66. Aynı eser, 67.9-12, NHL 140'da. 67. Aynı eser, 61.24-26, NHL 137'de. 68. Aynı eser, 61.29-35, NHL 137'de. 69. Aynı eser, 67.26-27, NHL 140'da. 70. Book of Thomas the Contender 138.16-18, NHL 189'da. 71. Hippolytus, REF 6.9. 72. Aynı eser, 6.17. 73. Thomas'ın İncili 33.14-19, NHL 118'de. 74. Plotinus, "Gnostiklere Karşı", Enneads 2.9. 75. Zostrianos 1.12, NHL 369'da. 76. Aynı eser, 2.8-9, NHL 369'da. 77. Aynı eser, 3.14-21, NHL 370'de. 78. Aynı eser, 3.29-30, NHL 370'de. 79. Aynı eser, 131.16-132.5, NHL 393'te. 80. Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma 52.1-7, NHL 292'de. 81. Aynı eser, 53.7-10, NHL 293'te. 82. Aynı eser, 52.15-18, NHL 293'te. 83. Aynı eser, 54.23-25, NHL 293'te. 84. Aynı eser, 56.10-12, NHL 294'te. 85. Aynı eser, 56.17-22, NHL 294'te. 86. Aynı eser, 57.3-11, NHL 294'te. 87. Aynı eser, 57.31-58.22, NHL 295'te. 88. Aynı eser, 58.31-61.2, NHL 295-296'da. 89. Aynı eser, 63.9-14, NHL 297'de. 90. Allogenes 52.8-12, NHL 446'da. 91. Aynı eser, 50.19, NHL 445'te. 92. Aynı eser, 52.15-21, NHL 446'da. 93. Aynı eser, 53.36-37, içinde NHL 447. 94. Aynı eser, 55.31-57.34, NHL 447-448'de. 95. Aynı eser, 59.9-37, NHL 449'da. 96. Aynı eser, 60.13-18, NHL 449'da. [173]

--- SAYFA 211 ---

Notlar 97. Age., 60.37-61.8, NHL 449'da. 98. Age., 61.14-16, NHL 449-450'de. 99. Aynı eser, 61.29-31, NHL 450'de. 100. Aynı eser, 64.16-23, NHL 451'de. 101. Aynı eser, 67.23-35, NHL 451-452'de. 102. Age., 68.18-19. 103. Tertullian, Adversus Valentinianos 1. SONUÇ 1. Tertullian, DE PRAESCR. 13. 2. Gerçeğin İncili 17.10-11, NHL 38'de. 3. Irenaeus, AH 1.5.4. 4. Gerçeğin İncili 16.1-18.34, NHL 37-38'de. 5. Plotinus, "Gnostiklere Karşı" Enneads 2.9. 6. A. D. Nock, "Gnostisizm", Arthur Darby Nock: Din ve Antik Dünya Üzerine Denemeler, ed. Z. Stewart (Cambridge, 1972), Cilt. 2, 943. 7. Nock, "Gnostisizm", 942. 8. Thomas'ın İncili 41.27-30, NHL 123'te. 9. Heracleon, Frag. 39, Origen, COMM'de. JO. 13.53. 10. Thomas'ın İncili 42.16-18, NHL 124'te. 11. Gerçeğin Tanıklığı 68.8-12, NHL 414'te. 12. Irenaeus, AH 2.22.4. 13. Age, 2.22.5-6. 14. Gospel of Thomas 38.1-3, NHL 121'de. 15. H. Koester, "The Structure of Early Christian Beliefs", Trajectories Through Early Christian (Philadelphia, 1971), 231. 16. Irenaeus, AH 1.10.2. 17. Luka 14:26. 18. Markos 4:10-12, par. 19. Matta 19:4-6, par. 20. Age, 19:13-15, par. 21. Markos 1:41, 3:3-5, par. 22. Luka 19:41-44. 23. W. Blake, "Sonsuz İncil", 2a ve g. 24. F. Nietzsche, Deccal. 25. F. Dostoyevski, "Büyük Engizisyoncu", Karamazov Kardeşler'de. 26. Second Treatise of the Great Seth 61.20, NHL 334'te. 27. A. D. Nock, "The Study of the History of Religion", Arthur Darby Nock, Cilt. 1.339. [174]

--- SAYFA 212 ---

I N D E X 'Abd al Masih, Y., xxxi Yuhanna'nın İşleri, 73-5 Havarilerin İşleri, xxii Adem, xvii, 30-1, 53, 54, 66, 146 Allogenes, 138-40 al-Qummus Basiliyus Abd al-Masih, xiv Andresen, Carl, 107 Andrew, 13, 14 androjenlik, 56 Antropos, 122-3 Antoninus Pius, 78 Adem'in Kıyameti, 54 Pavlus'un Kıyameti, xvi Petrus'un Kıyameti, xvi, 11-12, 22-5, 40, 72, 90, 93-4, 103, 106 Yuhanna'nın Kıyameti, xvi, xviii, xxiv, 15-17, 18, 29-30, 51-2, 58 havari, gnostik gelenekler, 21-3, 25 Apostolik Kilise Düzeni, 65 havarisel inanç, xxiii, xxxv, 3, 28, 32, 75, 98, 104, 143 havarisel ardıllık, 10-11, 21-2 Arai, S., xxxv Arignote, 68 Armstrong, A.H., xxxiii Athanasius, İskenderiye Başpiskoposu, 120 Attridge, Harold, xxxiii Augustus, 76 Authoritative Teaching, 103, 111-14 Bahij 'Ali, xxv vaftiz, 104, 105, 111 Baptistler, 20 Basilides, 103 Bauer, Walter, xxxi piskoposlar, 34-6, 38-40, 65, 105 Blake, William, 148-9, 150 Blandina, 85-6 Boehme, Jacob, 150 Bohling, A., xxxiv Book of Thomas the Contender, 18-19, 66, 131, 134 Bousset, Wilhelm, xxx Brahmins, xxi Bruce, James, xxiv Budizm, xxi, 146 Bultmann, Rudolph, 15 Caiaphas, 72 Callistus, 107-8 Campenhausen, Hans von, 8 Carcopino, Jerome, 62 Carpocratians, 60 [175]

--- SAYFA 213 ---

Index Chadwick, H., xxxiv çocuklar Tanrı'nın Krallığına giriyor, 129 Hristiyanlık: yeniden dirilişe dayalı kilisenin otoritesi, 6-8, 10-11, 13-14, 24-6; liderlerin otoritesi, 34- 5, 40-1, 47; temel ilkeler, xxiii; kilise hiyerarşisi, 40-1; kilise üyeliği kriterleri, 104; erken, çeşitlilik, xxii-xxiii, xxxi, 7; ve gnostisizm, xxxii, xxxvi, 20-1, 102-18, 142-51; kurum olarak, xxiii, xxiv, 8, 140-3, 147-9; Meslekten olmayanlar ve din adamları bölünmüş durumda, 34-5, 41; organizasyon sistemi, 104-5; ortodoks, xx, xxii, xxiii, xxxv-xxxvi, 57, 66, 68-9, 142-3, 146-51; zulüm, bkz. Hristiyanlara yönelik zulüm; kadınlar, 60-9 Clement I, Papa (Roma Piskoposu), 37 -8; Korintlilere mektup, 34- 5, 63 İskenderiyeli Clement, 31, 67-8 Colorbasus, 122 Koloseliler, 63, 65 Colpe, C, xxxii Constantine, xviii, xxiii Conze, Edward, xxxi Kipti Müzesi, Kahire, xiv, xxv, xxvii, xxviii Kipti metinleri, xvi, xxiv, xxv; ayrıca bkz. Nag Hammadi metinleri I Korintliler, 62 Korintliler, Clement'in mektubu, 34-5, 63 inanç, bkz. havarisel inanç Crescens, 79 İsa'nın çarmıha gerilmesi, hesaplar, 70-1; ayrıca bkz. İsa Dattari'nin tutkusu, Bayan, xxv-xxvi diyakozlar, 34, 35 Ölü Deniz Parşömenleri, xxiv yaratıcı (yaratıcı), 37-41, 54 Kurtarıcı'nın Diyaloğu, 22, 64, 66, 119, 120, 126, 131 Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma, 136-7 Dodds, E. R., xxxiii Doresse, Jean, xv, xvi, xxv, xxxi Dostoyevski, Feodor, 149, 150 Doğu dinleri, gnostisizmin etkilediği, xxi-xxii, xxx, 27 Mısır, kadınlar, 62 Eid, Albert, xxv, xxvi Efesliler, 63, 65 Ester, 68 Havva, xvii, 30-1, 54, 56, 67, 146 kötülüğün kökeni, 143-4, 146 varoluşçuluk, xxx-xxxi deneyimi, dini, 143-5 Feuerbach, Ludwig, 123 Fischer, K.M., xxxii Florinus, 45 Fox, George, 47, 150 Freud, Sigmund, 127, 134 Friedländer, M., xxx Cennet Bahçesi, xvii, 29-31 Garitte, Gerard, xix Genesis, 30, 49-50, 56, 61, 66 gnosis, xix, 15, 20, 23, 25, 37, 38, 54, 103, 106, 107, 115-17, 142-51; [176]

--- SAYFA 214 ---

Endeksin Mesih olması,134; ve cehalet, 125-6; Ortodoks Hristiyanlıkta, 105; Tanrı bilgisi olarak kendini bilmek, 119-41, 144 gnostisizm, xix, xxii, xxiv, 142-51; ve havarisel gelenekler, 21-3, 25; ve Hristiyanlık, xxxii-xxxvi, 20-1, 102-18, 142-51; doğrudan vahiy, 20, 41; grupların çeşitliliği, 121; kura ile eşit yetki, 41-3, 162 n.; bireysel yorumlar, 19-21, 25; Yahudilikle ilgili, xxx, xxxii- xxxiv; 70-6, 82-4, 90-101'de Mesih'in tutkusu; Hristiyanlık öncesi kaynaklar, xxi, xxx; kefare ritüeli, 20, 36-9; 11-17, 22-7'de yeniden diriliş; gizli öğretiler, 14-16, 20, 23, 36-7, 135—40; xix-xxxiv'in çalışmaları; metinler, ilk keşifler, xxiv; kadınlar, bkz. kadınlar gnostik metinler, bkz. Nag Hammadi metinleri Tanrı, 28-47; yaratıcı olarak (demiurge), 37-41, 54, 123; 28-31, 37-40, 44-7'nin dualizmi; gnostisizmde Baba ve Anne olarak, xxxv, 48-68; Baba, Anne ve Oğul olarak 52; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olarak, 48-9, 51-3; 28-33, 37-40, 44-7, 121-3'ün gnostik yorumları; kıskanç Tanrı, 58-9; bilgisi, xix-xx, 119-41, 144; Yeni Ahit'te, 28, 33; Eski Ahit'te (İsrail'in Tanrısı), 28-30, 48, 57, 163 n.; Bir, 44-7; "tek Tanrı, tek piskopos", 34-6, 44, 47; Bilinmiyor, 139 Meryem İncili, xxiv, 11-13, 18, 22, 64-5 Philip İncili, xv-xvi, xxiii, 12, 16-17, 33, 52, 53, 64, 97, 104, 122, 133-4 Tomas İncili, xv-xvii, xxxi, 17, 18, 26, 49, 52, 67, 97, 119, 120, 126-32, 135, 145 Thomas İncili, Yunanca versiyon, xv, xvi, xx-xxi, xxiii Hakikat İncili, xvi, xviii, xxiii, 36, 94-5, 125-6, 128, 144 Mısırlılara İncil, xvi İbranilere İncil, 52 Lütuf (charis), 50, 54, 59 Grant, R.M., xxxii-xxxiii, xxxiv Büyük Duyuru, 50-1 Büyük Anne, 49, 62 Yunanistan, kadınlar, 62 Yunan felsefesi ve gnostisizm, xix-xxx, xxxiii, 27 Guillaumont, A., xxxi Haenchen, E., xxxii Harnack, Adolf von, xxix-xxx, 96 Heidegger, Martin, xxxi Heracleon, 20, 96-7, 115-16, 145, 150 sapkınlık, xviii-xix, xxii-xxiv, xxix, xxxvi, 105-6, 109, 113-14, 142, 143; ve dini otorite, 30-40; erken Hristiyanlıkta xxiii, xxxi; Tanrı'nın dışıl yönü hakkında, 57-9; dirilişle ilgili, 5-7, 11, 17-19, 22-7; Valentinianus, 32-3 [177]

--- SAYFA 215 ---

Dizin Hippolytus, xviii, xxi, 50, 88-9, 107-9, 111, 113, 134-5 Holl, Karl, 10 Kutsal Ruh, 49, 52, 53; ilahi Anne olarak, 51-3 Arhontların Hipostası, 29, 31, 58 Ialdabaoth, dini deneyimin sembolleri olarak 123 fikir, 143-5 Ignatius, Antakya Piskoposu, 35-7, 82-3, 89, 91, 99, 105 iç ışık, Bilginin Yorumlanması içindeki ışığa bakın, 32, 95-6, 116 Irenaeus, Lyons Piskoposu, xvi, xviii, xxii, xxiii, 17, 19, 21, 23-4, 26, 27, 29, 31-3, 38-41, 43-46, 59-60, 84-87, 89-90, 96-99, 103, 105-6, 108, 109, 113, 114, 120-3, 146-8 İsis, tarikatı, 62 İslam, 48 Cebel el-Tarif, xiii, 121 Yakup, İsa'nın kardeşi, 8, 22, 90-1 Yakup, İsa'nın öğrencisi, 7, 23, 49, 75-6 İsa Mesih: çarmıha gerilmeden önce, 74; dünyevi ve ilahi ebeveynler, 52; aracılığıyla Tanrı'yı bulmak, 19-20, 125; tarihi kişi olarak, 132, 147; ve Tanrı'nın Krallığı, 128-9; liderliği, 7; yaşayan İsa, xx-xxi, 129, 130; ve Mary Magdalene, xv, 49, 64, 65, ortodoks Hristiyanlıkta, 146-8; tutkusu (acı), bkz. Mesih'in tutkusu; Mesih veya Mesih olarak tanınan, 130; kadınlarla ilişkiler, 61; diriliş, bkz. diriliş; Yeni Ahit'teki sözler, 148; Tanrı'nın Oğlu olarak, xx; İnsanoğlu olarak, 123; öğretmen olarak, 130-1; şiddet üzerine, 146 Yuhanna, İsa'nın öğrencisi, xvi, 7 Yuhanna, müjdesi, 5-6, 8, 11, 17, 71, 72, 119, 120 Jonas, Hans, xxiv, xxx-xxxi, xxxiii Josephus, 71, 72 Yahudilik, 48, 123; xxx, xxxii-xxxiv ile ilgili gnostisizm; Hristiyan olarak Helenleşmiş Yahudiler, 63; kadınlar, 63 Judas Iscariot, 9, 66 Judas Thomas, Jesus'un ikiz kardeşi, xv, 18, 131 Judith, 68 Jung, Carl Gustav, xxxv, 13 3 Jung Codex, xxvii Jung Vakfı, xiv, xxvi, xxvii Justin (Justin Martyr), 78-81, 83-4, 89, 92, 98, 100, 121-2 Justinus, 58-9 Kasser, R., xxxi Tanrı'nın Krallığı, 128-9 Koester, Helmut, xvii, xxviii, xxxiii, 147 Koschoske, K., xxxiv Labib, Pahor, xxvii Layton, Bentley, xxxiii Leipoldt, Johannes, 63 [178]

--- SAYFA 216 ---

Dizin Leo I, Büyük, Papa, 75 Petrus'un Philip'e Mektubu, xvi, 16, 7 Levi, bkz. Matta ışığı içeride, 47, 120, 127, 131, 136-7 Logos, 74, 133 Luka, müjdesi, 4-7, 9-11, 17, 22, 71, 129, 148 Luther, Martin, 46-7, 111 Lyons, şehitler, 84-6, 99, 100 MacRae, George, xxviii, xxxiv Malinine, M., xxxi Marcellina, 60 Marcion, 28, 60 Marcionites, 28-9, 32, 60 Marcus, 20, 41, 43, 50, 53, 54, 56, 59-60 Marcus Aurelius, 78, 79, 81 Markos, müjde, 5, 7, 8, 11-14, 17, 71, 124, 129, 130, 148 Marta, 60, 61, 65 şehitlik, 81-101 Meryem, İsa'nın annesi, 48, 53 Meryem, kız kardeşi Martha, 60, 61, 6\$ Mary Magdalen: gnostisizmde, 22, 49, 64-7; İncili, bkz. Meryem İncili; İsa'nın tutumu, xv, 49, 64, 65; dirilişin tanığı olarak, 5- 6, 8, 11-14, 158 n. kitle, gnostik, 50 Matta (Levi), 64-6, 97, 130, 131 Matta, müjdesi, 8, 9, 14, 17, 129, 130 Matthias, 9 Maximilla, 60 Maximin, 89 Meeks, Wayne, 61 Menard, J., xxxiv Mesih, 71, 130 Mina, Togo, xxv Moltmann, Jürgen, 26, 27 manastırcılık, 120 Monoimus, xix-xx Montanistler, 60,110 Musa kanunu, 146 Anne, ilahi (gnostisizmde), 49-53, 57-8; Grace olarak 50, 54, 59; Kutsal Ruh olarak, 51-3; Sessizlik, 50, 53, 54 olarak; bakire olarak, 53; Bilgelik Olarak, 53-5, 57-9, 124 Ana Tanrıça, 49, 62 Muhammed Ali el-Samman, xiii-xiv, xvi, xx, 121, 151 Nag Hammadi, xiii, xv, xxv Nag Hammadi metinleri, xvii, xviii, xx-xxiv, 102, 142, 150, 151; tarihleme, xvi-xvii; xxiv, xxvii'nin yayımlanmasında gecikme; xiii-xiv, 120-1'in keşfi; sapkınlık olarak, xviii-xix, mülkiyet, xiv, xxvii; xxvii-xxix, xxxi-xxxii'nin yayınlanması; araştırma, xxxii-xxxv Nero, 70, 76, 100 Yeni Ahit, xxiii, 21, 12 3-4, 132, 148, 150; İncil yazarlığı, 17; İncillerin tarihleri, xvii; Tanrı, 28, 33'te; diriliş, 4-11 İznik Konseyi, ikinci, 75 Nietzsche, Friedrich Wilhelm, 149, 150 Nuh, 55 [179]

--- SAYFA 217 ---

Index Nock, Arthur Darby, xxx, xxxiii, Norea, 55 Eski Ahit, Tanrı, 28-30, 48-57 Dünyanın Kökeni Üzerine, 29 Orbe, A., xxxiv Origen, 147 Şem'in Açıklamaları, 66 İsa'nın Tutkusu, 70-6, 82-4, 90-101; çarmıha gerilme, 70-1; 72-5, 82-4, 87-98, 101'in gnostik yorumları; Ortodoks Hristiyanlıkta 75 patristik, 49 Pavlus, 6, 9-11, 15, 20, 22, 24, 36, 117; kiliselerdeki kadınlar hakkında, 61-3,65 Paul VI, Pope, 69 Pearson, Birger A., xxxiv, 30 Perkins, P., xxxiv Hristiyanlara yapılan zulüm, 70, 75-101; gnostiklerde, 82, 87-97, 101 şehitliğin önemi, 81-101 Petrus, 4, 7-9, 12-14, 22, 24-5, 45-6, 49, 64-5; infaz, 75-6, 90, 97; İsa'yı Mesih olarak tanır, 130; İsa'nın halefi, 7-8, 11, 130 Petrement, S., xxxiv Philip, 97 Pilatus, Pontius, 70, 71, 83 Pistis Sophia, 65 Platon, 37, 56, 68, 121, 122, 145 Genç Plinius, 77-8 Plotinos, 135, 144-5 Polycarp, İzmir Piskoposu, 80, 84, 89, 92 papa, 11 Pothinus, Piskopos, 87 rahip, 34, 35; kadınlar, 60-1, 65, 69 Prisca, 60 Protestan mezhebi, 150 Atasözleri, 54 psikanaliz, 133 psikoterapi, 124, 126, 130, 133, 134 Ptolemy, öğretmen, 22, 78, 79, 115-16 Puech, H.-Ch., xv, xvi, xxxi, xxxiv Quaker'lar, 20, 47 Quispel, Gilles, xiv-xvi, xviii, xxvi- xxvii, xxxi, xxxiii, xxxiv, 94 Raghıb, xiv kurtuluş (gnostik kutsallık, apolitroz), 20, 36-9 Reformasyon, 150 Reitzenstein, Richard, xxx Rembrandt van Rijn, 150 diriliş, xxxv, 3-27; sanat ve müzikten ilham alan, 26; 5-7, 17-19, 22-7'deki tartışma; 11-17, 22-7'nin gnostik yorumu; dini otoriteye dayalı, 6-8, 10-11, 13-14, 24-7 Hristiyanlık ve gnostisizmdeki vahiyler, 20-1 Rheginos, 12 [180]

--- SAYFA 218 ---

Index Roberts, C.H., xxxi Robinson, James M., xxvii, xxviii, xxxii, xxxiii Roma, kadınlar, 62 Yuvarlak Haç Dansı, 19 Rudolf, K., xxxii Rusticus, 79-80, 92 St. Pachomius manastırı, xix, 120 Salome, 60, 67 Samuel bar Nachman, Haham, 56 Save-Soderberg, Torgny, xxvii Schenke, H.M., xxxii Schmithals, W., xxxii Scholem, Gershom, xxxiii, xxxiv Scholer, D.M., xxxiv-xxxv Schottroff, L., xxxiii-xxxiv Scroggs, Robin, James'in 15 İkinci Kıyameti, 90-1 Büyük Seth'in İkinci İncelemesi, 72-3, 102-3, 106, 149 Yakup'un Gizli Kitabı, xvi, 23, 90 Yuhanna'nın Gizli Kitabı, bkz. Yuhanna'nın öz-bilgisinin Apocryphon'u, xx, 124-7, 131-41, 144; ayrıca bkz. gnosis yılanı, bilgeliği, 30-1 Seth, 22, 54 Sethians, 22, 53, 123 Severus, 88 Silence as Mother, 50, 53, 54 Silvanus, 127, 132 Simon Magus, 45-6, 52-3, 103, 134-5 Smith, Morton, xxxiii, 63-4 Sokrates, 4, 68 yalnızlık, 145, 148 Stead, G.C, xxxiv Stephen, 10 Suetonius, 76 Tacitus, 70, 76, 100 Tano, Phocion, xxv Tardieu, M., xxxiii Teachings of Silvanus, 127, 132,172 n. Tertullian, xix, 4-5, 23, 25-7, 39, 42- 3, 60, 68-9, 87-9, 92,100-1, 107, 109-11, 113-14,140, 143 Gerçeğin Tanıklığı, xvii, 91-3, 103, 110-111, 131-2 Theano, 68 Themisto, 68 Theodotus, xix, 17, 56-7, 115 Theudas, 15, 36 Thomas, İsa'nın kardeşi, bkz. Judas Thomas Thomas, İsa'nın öğrencisi, xx-xxi, 5, 64, 97 Yarışmacı Thomas, bkz. Book of Thomas the Contender Thunder, Perfect Mind, xvii, 19, 55-6 Till, W., xxxi Tillich, Paul, 33,47 Timothy, Mektuplar, 63, 65 Titus, Mektup, 65 Tolstoy, Leo, 150 Trajan, 77-8 [181]

--- SAYFA 219 ---

Index Treatise on Resurrection, 12, 75 Trimorphic Protenoia, 55 Tripartite Tractate, 31, 40, 95 Troger, K.W., xxxii hakikat ve semboller, 13 3-4 Turner, H.E.W., xxxi UNESCO, xxvii Unnik, W.C. van, xxxiv Valentinianus Exposition, A, 31-2 Valentinianus gnosticism, 31-3, 39-44, 46, 54, 57, 60, 75, 87, 88, 90,94-7, 115-17, 122, 123, 143-6 Valentinus, 14, 15, 32-3, 36-9, 50, 54, 94, 103, 120, 122, 124-5, 133, 144, 150 Victor, Bishop of Rome, 45, 99 Wilson, R. McL., xxi, xxiv Wisdom: alegori of, 133; ilahi Anne as, 53-5, 57-9, 124 İsa Mesih'in Bilgeliği, The, 16 Wisse, F., xxxiv, 120 kadın: Hristiyanlıkta, 60-9; Tanrı için dişil sembolizm, 49; ayrıca bkz. Anne, ilahi; karşı gnostik tutum, 49, 59-60; gnostik cemaatlerde, 41-3, 59-60, 164 n. erkeklerden daha aşağı, 49, 59-69; rahipler olarak, 60-1, 65, 69 Yamauchi, E., xxxiv Zandee, J., xxxi Zerdüştlük, xxx Zostrianos, 135-6 [182]

--- SAYFA 220 ---

YAZAR HAKKINDA Elaine Pagels, 1970 yılında Harvard Üniversitesi'nden doktorasını aldıktan sonra, Din Bölümü başkanlığını yaptığı Barnard College'da ve Columbia Üniversitesi'nde ders verdi. Halen Princeton Üniversitesi'nde Harrington Spear Paine Din Profesörüdür. Profesör Pagels, Nag Hammadi'deki metinlerin birçoğunun düzenlenmesinde diğer akademisyenlerle birlikte yer aldı ve üç kitap daha yazdı: The Johannine Gospel in Gnostic Exegesis, The Gnostic Paul: Gnostic Exegesis of the Pauline Letters ve son olarak Adam, Eve ve the Serpent. Gnostik İnciller, 1980'de Ulusal Kitap Eleştirmenleri Birliği Ödülü'nü ve Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. 1981'de MacArthur Ödülü Bursu'na layık görüldü. New York'ta yaşıyor.

--- SAYFA 221 ---

VINTAGE KİTAPLARDAN ALINABİLİR _____

___ Jack Miles'ın Biyografisi Tanrı ne tür bir "kişi"dir? Onun "hayat hikayesi" nedir? Ona dinsel bir saygı nesnesi olarak değil, dünyanın en büyük kitabının kahramanı, bir Hamlet'in tüm derinliklerine, çelişkilerine ve belirsizliklerine sahip bir karakter olarak yaklaşmak mümkün mü? Bu, Jack Miles'ın büyük bir parlaklık ve özgünlükle başardığı görevdir. Pulitzer Ödülü Sahibi Din/0-679-74368-5 GNOSTİK İNCİLLER Yazan: Elaine Pagels 1945'te Mısırlı bir köylü, en eski Hristiyan mezheplerinden birinin kutsal kitapları olan Gnostik İnciller olduğunu kanıtlayan şeyleri ortaya çıkardı. Bu dönüm noktası niteliğindeki çalışma, ilk Hristiyanların dünyasını aydınlatmak ve hem Gnostiklerin hem de Ortodoksların Tanrı'yı, Mesih'i ve Kilise'yi inşa etmelerindeki farklı yolları incelemek için bu metinlerden yararlanıyor. Din/0-679-72453-2 İSA'NIN GİZLİ ÖĞRETİLERİ Çeviren: Marvin W. Meyer Bu ciltte, Marvin W. Meyer, eski Gnostik elyazmalarının en önemli ve açıklayıcı dört kitabının genel okuyucular için yeni bir İngilizce çevirisini üretti: Yakup'un Gizli Kitabı, Thomas'ın İncili, Thomas'ın Kitabı ve Yuhanna'nın Gizli Kitabı. Din/0-394-74433-0 ÖLÜ DENİZ TOPARLARINI ANLAMAK Düzenleyen: Hershel Shanks 1947'deki keşiflerinden bu yana, Ölü Deniz Parşömenleri, içeriklerinin Yahudilik ve Hristiyanlığın temellerini sarsabileceğinden korkan bazı kişiler arasında heyecan, kıskançlık ve en ufak bir korku uyandırdı. Bu yol açıcı kitap, bu metinlerin iki dünya dininin tarihindeki kayıp bir dönem hakkında ortaya koyduklarının aydınlatıcı bir değerlendirmesidir. Tarih/Din/0-679-74445-2 Yerel kitapçınızda mevcuttur veya sipariş vermek için ücretsiz olarak arayın: 1-800-793-2665 (yalnızca kredi kartları).

--- SAYFA 222 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 223 [Görsel / Boş] ---****--- SAYFA 224 [Görsel / Boş] ---**